تەڭرىتاغ

1987

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى قاتارلىق ئورۇنلار بىرلىشىپ ئۆتكۈزگەن «نورۇز چاچقۇسى» دىن كۆرۈنۈشلەر

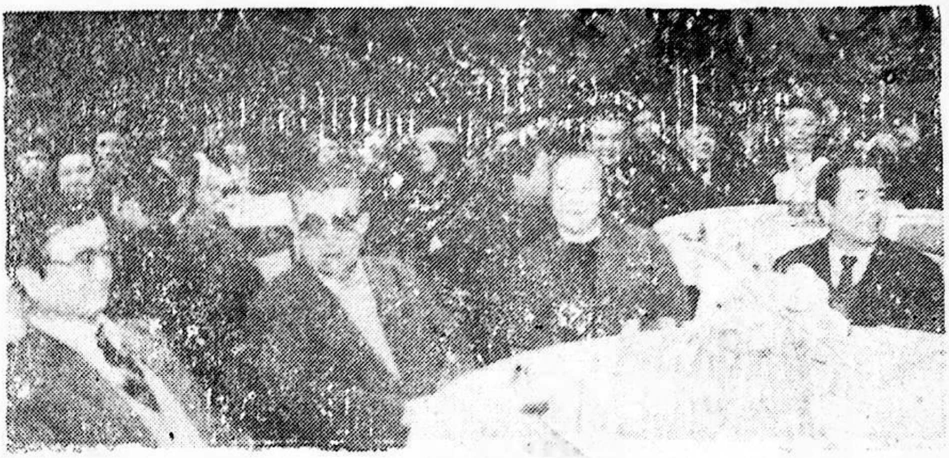

تۆمۈر داۋامەت، توختى سابىر، ماھىنۇر قاسىم قاتارلىق رەھبەرلەر «نورۇز چاچقۇسى» پائالىيىتىدە.

شەھىرىمىزنىڭ يۇنۇس ھېكىم، ئوبۇلخەيرى، ئابلىزسەمى، بازاربېك، ئىمام بېك قاتارلىق رەھبەرلىرى «نورۇز چاچقۇسى» سەنئەت نومۇرلىرىنى كۆرمەكتە.

تەڭرىتاغ تەھرىر ھەيئەتلىرىنىڭ ئىسىملىكى

ھەبىبۇللا رېقىپ، ئەخمەت ئابدۇللا، مۇھەممەت پولات، ھەسەن نىلىۋالدى، ھەبىبۇللا مۇھەممەت، مۇھەممەت روزى يارقىن، ئابلىكىم باقى

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى پارتكوم گۇرۇپپىسى ماقۇللىغان.

1987 - يىل 7 - ئاينىڭ 15 - كۈنى

تەڭرتاغ

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

3

1987

تەڭرىتاغ

بوستاندا

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى
تەرىپىدىن چىقىرىلىدۇ

نەسرى ئەسەرلەر

يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىغا بىر نەزەر (ئوبزور) .... مۇھەممەت پولات 1
تاغ ئارىسىدا (ئاخبارات ئەدەبىياتى) جاڭ جېڭنۇڭ .... ھەبىبۇللا رېقىپ تەرجىمىسى 16
خىسلەتلىك تاش بالا (چۆچەك پوۋېست) .... مۇھەممەت روزى يارقىن 59
مەرھۇم شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئەسلەيمەن (ماقالە) .... ئىدرىس نىيازى 79
يار جانان (نەسىر) .... ئەكبەر ئىبراھىم 85

نورۇز چاچقۇسى

باھار (نورۇزنامە) .... تۇمۇر داۋامەت 82
نورۇزغا كەلگەن مېھمان (نورۇزنامە) .... تېيىپجان ئېلىيوپ 83
باھار ھەققىدە غەزەل (نورۇزنامە) .... ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر 84

شېئىرلار

شېئىرلار .... خەلىل سالىخ 87
ناخشا تېكىستلىرى .... ساتتار توختى 89
شېئىرلار .... ياسىن ئىمىن 90
شېئىرلار .... روزى نىياز 93
ئىككى شېئىر .... ھاكىم مۇسا 95
ئىككى شېئىر .... زۇنۇن رېھىم 97

XX X X X

مەسەللەر .... تۇراپ دايىم 99

چەتئەل ئەدەبىياتى

تەلەيلىك رەسسام (ھېكايە) .... سامېرسېت موئوم [ئەنگلىيە] سەنەۋەر تەرجىمىسى 101

مۇقاۋىنى: نىياز كېرىم لايىھىلىگەن
سۈرەتلەرنى: ھېسامىدىن ھاجى، ئىلھام جىلان لار تارتقان
نەقىش نۇسقىلىرىنى: سېتنىياز ئولمايىت سىزغان
مەسئۇل كوررېكتور: قەييۇم نامان

مەسئۇل مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى
مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر

يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىغا بىر نەزەر

مۇھەممەت پولات

بىزنىڭ يېڭى زامان پروزىمىز ھازىرغىچە يېرىم ئەسىرگە يېقىن تەرەققىيات تارىخىنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلىرىدە ئوخشىمىغان دەرىجىدە گۈللىنىپ ۋە راۋاجلىنىپ بۈگۈنكى سەۋىيىگە ئېرىشىپ، خەلقىمىزنىڭ ئىدىيە ۋە ئەخلاقى تەربىيىلىنىشىنى ئىلگىرى سۈرۈشكە قادىر بولغان ئوبرازلىق سەنئەتكە ئايلاندى. بۇنىڭدا پروزىمىزنىڭ «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار-مار قىلىنغاندىن كېيىنكى يېڭى تەرەققىياتى ھەل قىلغۇچ رول ئوينىدى.

پروزىمىزنىڭ يېڭى تەرەققىيات دەۋرىگىچە بولغان 37 يىللىق تەرەققىيات تارىخىدا ياراتقان ئومۇمىي بەدىئىي مەھسۇلاتى يەنى مۇئەييەن ئىجتىمائىي-بەدىئىي قىممەتكە ئىگە بولغان ھەقىقىي ئىجادىي بەدىئىي ئەسەرلىرى پەقەت يازغۇچى زۇنۇن قادىرنىڭ «ئىككى بارمىقىم بىلەن»، «كۆچۈككە ھۇجۇم»، «مۇئەللىمنىڭ خېتى»، «ماغدۇر كەتكەندە»، «رودۇپاي»، «ئالتۇننىڭ تەسىرىدە»، «چېنىقىش»، «گۇمان» ناملىق ھېكايىلىرى، يازغۇچى ئابلىمىت مەسئۇدىنىڭ «ئۇ ئۆز يولىنى تاپتى»، «ئازات يېزىنىڭ قىزى» ناملىق ھېكايىلىرى، پروزائىك تۇرغۇن ئالماسنىڭ «قىزىل بايراق» ناملىق ھېكايىسى، يازغۇچى ئەرشىدىن تاتلىقنىڭ «خالتا كوچىدىن يانغاندا» ناملىق ھېكايىسى، يازغۇچى تۇردى سامساقنىڭ «تىيانشان باغرىدا» ناملىق ھېكايىسى، يازغۇچى ئەھەت تۇردىنىڭ «ھاياتنىڭ باشلىنىشى» ناملىق ھېكايىسى قاتارلىق ساناقلىق ئەسەردىنلا ئىبارەت بولدى. ۋاھالەنكى بىزنىڭ پروزىمىزدا، «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار-مار قىلىنغاندىن كېيىنكى قىسقىغىنە ئون يىل ئىچىدە شۇنداق ئەسەرلەردىن يۈزلەپ بارلىققا كەلدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ زور بىر قىسمىنى ئىجتىمائىي تۇرمۇش رېئاللىقى جانلىق ۋە يىغىنچاق ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىلگەن، كىتابخانلارغا يېتەرلىك بەدىئىي زوق بېغىشلىيالايدىغان ھەقىقىي ئىجادىي ھېكايىلار، بىر قىسمىنى دەۋرىمىز ھاياتىنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتى تىپىك ۋە جانلىق بەدىئىي ئوبرازلار ۋاستىسى بىلەن روشەن ئېچىپ بېرىلگەن پوۋېست ۋە رومانلار تەشكىل قىلىدۇ. مۇشۇ بىر پاكىتنىڭ

ئۆزىلا بىزنىڭ پروزىمىزنىڭ يېڭى تەرەق-
قىيات دەۋرىدىكى يۈكسىلىشىنىڭ قانچىلىك
تېز، قانچىلىك كەڭ بولغانلىقىنى؛ ئۇنىڭ
ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئومۇمىي تەرەققىياتىنى
ئىلگىرى سۈرۈشتە قانچىلىك زور رول
ئوينىغانلىقىنى تولۇق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.
مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا بىزنىڭ پروزىمىز-
نىڭ يېڭى تەرەققىيات دەۋرىدىكى راۋاجلى-
نىش ئەھۋالىنى كەڭ ۋە چوڭقۇر مۇھاكىمە
قىلىپ، ئۇنىڭ ئىدىيە ۋە بەدىئىي سەۋىيىسى-
نى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتىرىپ، ئۇنى ئۆز
دەۋرىنىڭ ھەقىقىي ساداسىغا ئايلاندۇرۇش
بىزنىڭ ئەدەبىيات تەتقىقات خىزمىتىمىز-
نىڭ مۇھىم بىر ۋەزىپىسى ھېسابلىنىدۇ.

× × ×

«4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار-مار قىلى-
نىشى بىلەن ئېلىمىز خەلقى يىپ-يېڭى
بىر تەرەققىيات دەۋرىگە قەدەم قويدى.
بىزنىڭ يازغۇچىلىرىمىز ئىدىيىسىنى
ئازاد قىلىپ، ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھە-
سىدىكى ھەر خىل ئىدىئالىزملىق نۇقتى-
ئىنەزەرلەرنىڭ قورشاۋىدىن قۇتۇلۇپ، يېڭى
تەرەققىيات دەۋرىنىڭ جەڭگىۋار ئەدەبى-
ياتىنى يارىتىشنىڭ سالتەنەتلىك كۈرى-
شىگە ئاتلاندى. ئۇلار خەلق ھاياتىغا
چوڭقۇر چۆكۈپ، زامانىسى كىشىلىرىنىڭ
مۇرەككەپ ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنى ھەقىقىي
ئۆزلەشتۈرۈپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا،
دەۋر تۇرمۇشى ئوبرازلىق يورىتىپ بېرىل-
گەن بىرمۇنچە مونەۋۋەر ئەسەرلەرنى
ئىجات قىلىپ، سوتسىيالىستىك مىللىي
ئەدەبىياتىمىزنىڭ گۈللەنگەن يېڭى ۋەزى-
يىتىنى ياراتتى. بۇ ھال بىزنىڭ پروزى-
مىزدا ئالدى بىلەن، خەلقىمىزنىڭ «4
كىشىلىك گۇرۇھ» ھۆكۈمرانلىقى دەۋرىدىكى
تۇرمۇش ۋە كۈرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ
چېكىدىن ئاشقان سول لۇشيەنىنىڭ
بېسىم ۋە ۋەھىمىسى ئاستىدىكى ئىدىيىۋى
كەيپىياتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، خورلۇق
بىلەن تولغان ئەلەملىك يىللارنىڭ مەز-
مۇن ۋە ماھىيىتىنى ئېچىپ بېرىشنى
مەقسەت قىلىدىغان «جاراھەت ئەدە-
بىياتى» تۈسىدە ئايان بولدى. بىزنىڭ
يازغۇچىلىرىمىز ھەممىنى بۇزۇش، ھەممىنى
يوقىتىش، ئىنسانى ئارزۇلار بىلەن كىشىلىك
قەدىر-قىممىتىنى يىمىرىپ تۆكۈشنى مەز-
مۇن قىلغان سىياسىي ئەسەبىلىك دەۋرىنىڭ
ئىجادىي-بەدىئىي مەنزىرىسىنى سىزىپ،
يېڭى دەۋر تۇرمۇشىنىڭ تەرەققىيات ئىس-
تىقبالىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەردى. يازغۇ-
چى زوردۇن سابىرنىڭ ساددە، ئاق كۆ-
ڭۈل دېھقان قوباق بىلەن ئىشچان ۋە
چاپاكەش يېزا ئايالى تۇردىخاننىڭ ئازاپ-
لىق مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسى تەسۋىر-
لەنگەن «ۋاپادارلار» پوۋېستى بىلەن
بېسىم ۋە خورلۇق ئاستىدا مىجىلىپ،
ھايات ئىشەنچىسىنى يوقاتقان بەختسىز
دېھقان ئوبرازى يارىتىلغان «قەرزدار»
ناملىق ھېكايىسى، «4 كىشىلىك گۇرۇھ»
نىڭ ئەكسىيەتچى تەشەببۇسلىرىنىڭ تە-
سىرىدە مەنىۋى نەرەپتىن بۇزۇلۇپ كار-
دىن چىققان بىر ياشنىڭ ئازاپلىق ئىچكى

كەچۈرمىشلىرى تەسۋىرلەنگەن «دولان
ياشلىرى» ناملىق ھىكايىسى، پۈتۈن ئۆمە-
رى كىشىلەرنىڭ ئەدىۋىنى بېرىش بىلەن
ئۆتكەن كونا، تەجرىبىلىك سوئىقەستچى-
چىنىڭ ساتىرىك قىياپىتى سىزىپ بېرىل-
گەن «قوبۇلخانىدا» ناملىق ھىكايىسى،
يازغۇچى سەمەت دوگايىلىنىڭ رەزىل ۋە
مۇناپىق ئادەملەرنىڭ زورلىقى ۋە دەپسەندە
قىلىشى بىلەن ھايات ئىستىقبالىدىن
ئايرىلغان ساددا بىر قىزنىڭ جانلىق
بەدىئىي ئوبرازى يارىتىلغان «تۇمانلىق
قىرغاق» پوۋېستى بىلەن ھەر قانداق
ۋاقىتتا غايە ۋە ئەقىدىسىنى يوقاتمايدى-
غان ئىرادىلىك ئادەملەرنىڭ ئۆزىگە
خاس تۇرمۇش يولى تەسۋىرلەنگەن
«قەلب ئاسمىنىدا نۇر» ناملىق ھىكا-
يىسى، يازغۇچى قاھار جېلىلىنىڭ كەل-
گۈسىگە بولغان ئىشەنچ ۋە ئۈمىد روھى
بىلەن ياشايدىغان، مەنىۋى تەرەپتىن
باي ۋە ئالاھىدە بولغان ياش زىيالىنىڭ
بەدىئىي خاراكتېرى ئېچىپ بېرىلگەن
«ئاچالدا» ناملىق ھىكايىسى، يازغۇچى
مەمتىمىن ھوشۇرنىڭ چوقان-سۈرەنلىك
يىللاردا ھاياتقا كۆز ئاچقان بىر توپ
ياشلارنىڭ ئوخشىمىغان تۇرمۇش سەرگۈ-
زەشتلىرى تەسۋىرلەنگەن «ساۋاقداشلار»
پوۋېستى بىلەن كىشى قەلبىنى تىترىتىدى-
غان ئېغىر مۇڭ ۋە ھەسرەتلىك لىرىكا
بىلەن جانلاندۇرۇلغان «يىراقتىن خەت»،
«ئىككى پارچە خەت» ناملىق ھىكايىلىرى،
يازغۇچى قادىر ئارسلاننىڭ ئەينى يىل-
لاردىكى دېھقان تۇرمۇشىنىڭ ئېچىنىشلىق
مەنزىرىسى سىزىپ بېرىلگەن «تىترىگەن
ئاۋاز» ناملىق ھىكايىسى، يازغۇچى
ئابدۇراخمان ئەبەيىنىڭ «4 كىشىلىك
گۇرۇھ» نىڭ، ئەڭ ياخشى ئىنسانىي ئار-
زۇلار بىلەن شەخسىنىڭ مۇھەببەت ۋە
بەخت تۇيغۇلىرىنى ئاياق-ئاستى قىلىدى-
غان ژىركىنىشلىك ماھىيىتى ئېچىپ
بېرىلگەن «دەرت-ئەلەم» ناملىق ھىكا-
يىسى، ياش يازغۇچى ئەختەم ئۆمەرنىڭ
كىشىلەرنى مەنىۋى تەرەپتىن بۇزۇپ، ئەن-
ئەنىۋى ئەخلاق فورمىلىرىنى دەپسەندە
قىلغان جىنايەتلىك دەۋرنىڭ بەدىئىي
ئېپىنامىسى بولغان «زېمىن، قارا ئادەم-
لىرىگە» ناملىق پوۋېستى، شۇنداقلا
ئەھەت تۇردى، مالىك كىۋىر، ئابدۇراخمان
قاھار، جالالىدىن بەھرام، ئالىمجان
ئىسمائىل، مۇھەممەت روزى يارقىن قاتار-
لىق يازغۇچىلارنىڭ بىر قىسىم ھىكايە
ۋە پوۋېستلىرى پروزىمىز تەرەققىياتىنىڭ
ئەنە شۇ باسقۇچىغا تەۋە بولغان، كىتاب-
خانلار ئېچىدە بەلگۈلۈك تەسىر قوزغى-
غان ئەسەرلەردۇر. بۇ ئەسەرلەرنىڭ
ئورتاق ئالاھىدىلىكى شۇكى ئۇلاردا
دەۋر تۇرمۇشىنىڭ ماھىيەتلىك، تىپىك
كۆرۈنۈشلىرى بىلەن كىشىلەر مۇناسىۋى-
تىنىڭ ئۆزگىچە ھالەتلىرىنىڭ جانلىق
بەدىئىي تەسۋىرى ئارقىلىق خەلقىمىزنىڭ
«4 كىشىلىك گۇرۇھ» دەۋرىدىكى روھى
قىياپىتى، ئاپەتلىك يىللارنىڭ كىشىلەر
قەلبىدە قالدۇرغان ئېغىر مەنىۋى جارا-

ھەتلىرى ئوبرازلىق ئېچىپ بېرىلدى.

خىزمەتلەرنىڭ مۇھىم نۇقتىسىنىڭ سوتسىيالىستىك زامانىۋىلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشى ئۈستىگە يۆتكىلىشى ۋە ئېلىمىز خەلقىنىڭ ئومۇمىي ئىجتىمائىي ئىسلاھات دەۋرىگە قەدەم قويۇشى بىلەن پىروزىمىزنىڭ تىماتىك مەركىزى ئۆزگىرىپ، مەزمۇن دائىرىسى كۆرۈنەرلىك ھالدا كېڭەيدى: ئۇ تېمىدا خىلمۇ-خىللىشىپ، ئىجتىمائىي تۇرمۇشىمىزنىڭ ھەممە ساھەسىگە دېگىدەك كىرىپ باردى. دەۋرىمىزنىڭ ئاساسىي رېئاللىقى، ئۆز تەقدىرىمىزنىڭ خوجايىنىغا ئايلانغان ئەمگەكچى خەلقنىڭ كەلگۈسىنى يارىتىش يولىدىكى ئۇلۇغ كۆرىشى، ئۇلارنىڭ سوتسىيالىستىك ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى جەريانىدىكى ھەر خىل مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلىرى پىروزىمىزدا نۇقتىلىق ئەكس ئېتىشكە باشلىدى. ئىجتىمائىي ئەخلاق ۋە ئىنسانىي بۇرچ تېمىسىنىڭ پىروزىمىزدىكى سالمىقى روشەن ھالدا كۆتىرىلىپ، كوممۇنىستىك ئاڭغا ئىگە بولغان سوتسىيالىستىك يېڭى كىشىلەرنىڭ بەدىئىي ئوبرازى بارغانچە كۆپەيدى. پىروزىمىزنىڭ شەكىل ۋە تۈر تەرەققىياتىدا زور بۇرۇلۇش بارلىققا كېلىپ، ئۇزۇندىن بۇيان بەدىئىي ئۈندۈرمىلىك ھالەتتە تۇرۇپ كېلىۋاتقان پوۋېست ۋە رومانچىلىق ئىجادىيىتى رەسمىي ئىجادىي ئېقىمغا ئايلىنىپ، پىروزىمىز تۇرمۇشنى يورۇتىشنىڭ كەڭلىك ۋە چوڭقۇرلۇقىغا قاراپ يۈزلەندى. ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتىنى بەدىئىي-پەلسەپىۋى نۇقتىدىن يورىتىپ بېرىدىغان يېڭىچە ئىجادىيەت ئۇسۇلى بىلەن پېرسوناژ خاراكتېرىنى ئۆزىگە خاس ئىندىۋىدال نازۇكلىقتا ئېچىپ بېرىش ئىمكانىيىتىنى بېرىدىغان ئىنچىكە پسىخولوگىك تەسۋىر بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىز ئىچىدە ئومۇملاشتى. ئەسەرلىرىمىزدە مەۋجۇت بولۇپ كەلگەن ئاددىيلىق ھالىتى كىتابخانىغا تۇرمۇشنىڭ باي ۋە مۇرەككەپلىكىنى ئەمەلىي ھېس قىلدۇرىدىغان خاراكتېرلار مۇرەككەپلىكى بىلەن بەدىئىي مۇرەككەپلىككە، پېرسوناژلار مۇناسىۋىتى، بەدىئىي قۇرۇلما ۋە بەدىئىي ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىدىكى تۈرگۈنلۈق ۋە بىرخىللىق ھالىتى رەڭدارلىق ۋە ئەگىرى-توقايلىققا ئۆزگەردى. پرسوناژ تۇرمۇشىنىڭ تاشقى ھالەتلىرى، ئۇنىڭ پائالىيىتىنىڭ ۋەقەلىك تۈسىگە ئىگە بولغان ئومۇمىي كۆرۈنۈشلىرى ئورنىنى ئۇنىڭ ئىندىۋىدال تۇرمۇشىنىڭ ئىچكى، مەيىن ھالەتلىرى، مەنىۋى-ھېسسى پائالىيىتىنىڭ ئىنچىكە، نازۇك كۆرۈنىشلىرى ئىگىلىدى. پرسوناژلار مۇناسىۋىتىدىكى ۋەقەلەر توقۇنۇشى بىلەن تاشقى ئىلىشىشلار ئورنىنى مەنىۋى توقۇنۇشلار بىلەن خاراكتېرلار تىركىشىشى ئىگىلەپ، ئۇلارنىڭ ئابستىراكىت سىياسىي مۇھاكىمىلىرى تۇرمۇشنىڭ بەرەر ھېكمىتىگە، بايانى تۈس ئالغان ئەسلىمە ۋە چېكىنىشلىرى لىرىك مونولوگ ۋە ئىچكى كەچۈرمە تەسۋىرىگە

ئۆزگەردى. ئوبرازلار خاراكتېرىدىكى بىر خىللىق، ھېسسىيات ئېقىمىدىكى ئوخشاشلىق، پىكىر ۋە كۆز قاراشتىكى بىردەكلىك ئەھۋاللىرى ئازىيىپ، خاراكتېرلاردىكى رەڭدارلىق ۋە خىلمۇ-خىللىق دەسلەپكى قەدەمدە ئىشقا ئاشتى. قىسقىسى بىزنىڭ پروزىمىز ئادەم ۋە ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى ئەسلى كۆرۈنۈشى بويىچە — مۇرەككەپ ۋە زىددىيەتلىك ھالىتى بويىچە يورىتىپ بېرىشنىڭ ئۇنۇملۇك يولىغا كىرىپ، ھاياتنى ئەمەلىيەتكە ئىگە بولغان تىپىك پرسوناژلار ئوبرازى يارىتىلغان بىر قىسىم ئەسەرلەرنى ئىجات قىلىپ، يېڭى تەرەققىيات دەۋرى پروزىمىزنىڭ چەكسىز ھاياتى كۈچىنى نامايەن قىلدى.

يازغۇچى زوردۇن سابىر ئۆزىنىڭ تىماتىك مەزمۇنىنىڭ يېڭىلىقى، بەدىئىي تەسۋىرى ۋاسىتىلىرىنىڭ خىلمۇ-خىللىقى بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان «سوۋغا» پوۋېستىدا قەلبى ھايات ۋە ئادەملەرگە بولغان مۇھەببەت بىلەن تولغان ئىرادىلىك يەن خادىمىنىڭ ئۆزگىچە بەدىئىي ئوبرازىنى ياراتتى. ئۇ ئۆز پرسوناژىنىڭ ئىشچانلىقى ۋە قىزغىنلىقى بىلەن ئۇنىڭ ئىدىيەۋى ئاڭلىقلىق ۋە غايىۋى يۈكسەكلىكىنى قانچىلىك مۇھەببەت ۋە قىزغىنلىق بىلەن تەسۋىرلىگەن بولسا ئۇنىڭ خاراكتېرىدىكى زىددىيەت ۋە توقۇنۇشلارنىمۇ شۇنچىلىك چىنلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ بەردى. ئۇ ئۆز پرسوناژىنىڭ خاراكتېر ئىندىۋىدۇئاللىقىدىكى غەلىتى، ئۆزگىچە ھالەتلەر بىلەن شەخسىي تۇرمۇش سەرگۈزەشتىسىدىكى پاجىئە ۋە كېلىشمەسلىكلەرنى ئەگىشىپ ئۆتمەي، ئۇنى پرسوناژ تۇرمۇشىنىڭ مۇھىم بىر تەرىپى سۈپىتىدە تەسۋىرلەپ، ئۆز پرسوناژىنىڭ ئەڭ قىيىن، ئەڭ مۇرەككەپ ھالەتلەردىكى، ئازاپلىق ۋە زىددىيەتلىك كۆرۈنۈشلەر ئىچىدىكى روھىي ئىپادىسىنى، ئۇنىڭ مەنىۋى كۈچى بىلەن ھايات ئىرادىسىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەردى. نەتىجىدە ئۇنىڭ پرسوناژى ھاياتى تىرىك ئادەمگە — ھەرقانداق ۋاقىتتىمۇ غايە ۋە ئەقىدىسىدىن قايتمايدىغان، تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق دەھشەت ۋە پاجىئەلىرىنىمۇ بوي سۇندۇرۇشقا قادىر بولغان ھەقىقىي ئىرادىلىك ئادەمگە ئايلاندى. ئۇ ئۆزىنىڭ يەنە بىر پوۋېستى «ۋاپادارلار» دا تۇرمۇشقا پۈتۈنلەي باشقا نۇقتىدىن ياندىشىپ، ئادەتتە ھېچكىمنىڭ نەزىرى چۈشمەيدىغان، مەنىسىز تۇرمۇش ۋە ھاياتى قەدىرسىزلىك تۈپەيلىدىن ھەرقانداق نەرسىگە ئادەتلەنگەن قوپاق ناملىق ساددا ۋە ئېغىر بىر ئادەمنىڭ ئۆزىگە خاس خاراكتېرىنى ئېچىپ بەردى.

زوردۇن سابىر كېيىنكى چاغلاردا ئىجادىي زېھنىنى كۆپرەك ھىكايىچىلىققا مەركەزلەشتۈرۈپ، ئەسەرلىرىنىڭ تىماتىك مەركىزىنى يېزا تۇرمۇشىغا يۆتكىدى. ئۇ زامانىۋى ئىشلەپچىقىرىش تۈزۈلمىسى بىلەن يېڭىچە ئەخلاقىي مۇناسىۋەتلەر مۇھىتىغا دۇچ كەلگەن ئەركىن ۋە ئازاد

دېھقاننىڭ خاراكتېر ئۆزگىرىشىنى نۇقتىلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ، يېڭى دەۋر تۇرمۇشىنىڭ ماھىيىتىنى ئوبرازلىق ئېچىپ بەردى. ئۇنىڭ بۇ ئەسەرلىرى ئىچىدە تەسۋىرلەنگەن تۇرمۇش مەنزىرىلىرىنىڭ رەڭدارلىقى، يارىتىلغان پېرسوناژلىرىنىڭ جانلىق ۋە ھاياتلىقى بىلەن ئايرىلىپ تۇرىدىغان «خوشنىلار» ۋە «ئېھ، توپىلىق يول» ناملىق ھېكايىلىرى ئالاھىدە خاراكتېرلىقتۇر.

زوردۇن سابىر يەنە بىر ھېكايىسى «ئېھ، توپىلىق يول» دا بىر - بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدىغان ئىككى ئادەمنى بىرخىل ھايات يولىدا ئۇچراشتۇرىدۇ. ئاپتور روزەك بىلەن گۈلئايشەمنىڭ مۇرەككەپ ۋە قىزىقارلىق تۇرمۇش مۇناسىۋىتىنىڭ بەدىئىي تەسۋىرى ئارقىلىق «مۇھەببەت ئىنسان ھاياتىنىڭ مەركىزى، ئۇ ھەممىگە گۈزەللىك ۋە ئۇلۇغۋارلىق بېغىشلايدىغان، دۇنيانىمۇ ۋە ئادەملەرنىمۇ ئۆزگەرتىشكە قادىر بولغان قۇدرەتلىك بىر كۈچ» دېگەن بەدىئىي - پەلسەپىۋى پىكىرنى ئىلگىرى سۈرۈپ كىتابخانلارنىڭ ھايات ھەققىدىكى چۈشەنچىسىنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ.

يازغۇچى سەمەت دوگايلى يېقىنقى يىللار ئىچىدە «كىچىك لەقۋا»، «تۇمانلىق قىرغاق»، «گۈزەللىك ئىزدىمە، ئۇ سەندە» ناملىق پوۋېستلارنى ئېلان قىلىپ كىتابخانلار ئىچىدە ئالاھىدە تەسىر قوزغىدى. ئۇ بۇ ئەسەرلىرىدە پوۋېست ئىجادىيىتىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكىنى چىڭ تۇتۇپ، تېپىك تۇرمۇش كۆرۈنۈشى، ئىخچام بەدىئىي قۇرۇلما، يىغىنچاق پېرسوناژلار مۇناسىۋىتىنى بارلىققا كەلتۈرۈپ ئەسەرنىڭ ئىدىيىۋى مەزمۇنىنى مۇئەييەن ھەجىم ۋە مەزمۇن مۇقىملىقى ھالىتىدە ئېچىپ بەردى. ئۇ ھەر بىر ئەسىرىدە ھاياتىمىزنىڭ يېڭى، ماھىيەتلىك بىرەر تەرىپىگە مۇراجىئەت قىلىپ، تۇرمۇشنىڭ تەرەققىيات مەنتىقىسىنى يورۇتۇپ بېرەلەيدىغان ئالاھىدە زىددىيەتلەر توقۇنۇشى مۇھىتىنى يارىتىپ، كىتابخان تېخى تولۇق ھېس قىلىپ يەتمىگەن يېڭى بىر ئىجتىمائىي بەدىئىي - پىكىرنى گەۋدىلەندۈردى. ئۇ ئۆزىنىڭ «كىچىك لەقۋا» پوۋېستىدا ھاياتى خورلۇق ۋە ئىجتىمائىي قەدىرسىزلىك تۈپەيلىدىن روھى ۋە جىسمانى تەرەپتىن بۇزۇلۇپ، ئىنسانى تۇيغۇسىنى يوقاتقان ۋەيرانە بىر دېھقاننىڭ ئازاد ۋە ئەركىن مۇھىتتا ئۆزگىرىپ، ئۆزىنىڭ كىشىلىك قەدىر - قىممىتى بىلەن ئىجتىمائىي بۇرچىنى تولۇق چۈشىنىپ يەتكەن ئاڭلىق بىر ئادەمگە ئايلانغانلىقىنى يورۇتۇپ بەردى. «تۇمانلىق قىرغاق» پوۋېستىدا بولسا پۈتۈن بارلىقىنى ئانا سەنئەتكە بېغىشلىغان، قەلبى مۇھەببەت ۋە بەختھېسسىياتى بىلەن تولۇپ - تاشقان پاك ۋە ئۈمىدۋار بىر قىزنىڭ مۇرەككەپ ۋە ئەگرى توقاي تۇرمۇش يولىنى، ئۇنىڭ ئازاپلىق ئىچكى كەچۈرمىشىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، ئاپەتلىك

يىللار ھاياتىنىڭ شەخسىنىڭ ئەقلىي ۋە ئەخلاقىي يۈكسىلىشىنى بوغۇدىغان، ئۇنىڭ ئەڭ پاك، ئەڭ ئالىجاناپ ھاياتى تۇيغۇلىرىنى ئاياق - ئاستى قىلىپ، ئۇنى ئىنسانى پەزىلەتلەردىن مەھرۇم قىلىدىغان ئەكسىيەتچى ماھىيىتىنى ئېچىپ بەردى. ئۇ ئۆزىنىڭ «گۈزەللىك ئىزدىمە، ئۇ سەندە» ناملىق پوۋېستىدا تۇرمۇشىمىزنىڭ تېخى تولۇق ئېچىلمىغان ئەھمىيەتلىك ساھەسىگە مۇراجىئەت قىلىپ چىنلىق ۋە گۈزەللىك تۇيغۇسىغا باي بولغان رەسسام بىلەن ساختا سەنئەت روھىدا تەربىيىلەنگەن يازغۇچىنىڭ تۇرمۇش سەرگۈزەشتىلىرى بىلەن ئىدىيىۋى توقۇنۇشلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈپ ئۇلارنىڭ خاراكتېر ئۆزگىچىلىكىنى سەنئەت ۋە گۈزەللىك نۇقتىسىدىن ئېچىپ بېرىدۇ. ئاپتور بۇ ئارقىلىق تۇرمۇش ۋە ئادەملەر قەلبى سەنئەت ۋە گۈزەللىك بىلەن تولۇپ - تاشقان، ئۇنى پەقەت ھاياتقا چوڭقۇر مۇھەببەت باغلىغان، پاك ۋە ئالىجاناپ ئادەملەرلا سېزەلەيدۇ، دېگەن بەدىئىي پەلسەپىۋى پىكىرىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، كىتابخان ئەقلىنى يېڭى بىر ھاياتىي ھېكمەت بىلەن بېيىتىدۇ.

يازغۇچى مەتتىمىن ھوشۇر ئۆزىنىڭ يېقىنقى يىللار ئىچىدە ئېلان قىلىنغان «يېڭى ۋە كونا ئىشلار» ھېكايىسى بىلەن «ساۋاقداشلار» پوۋېستى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ پروزا ئىجادىيىتىدە يېڭى ۋە مۇرەككەپ بەدىئىي ئىزلىنىشلەر زىمىنىغا قەدەم قويغانلىقىنى كۆرسەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ سوزۇك ۋە ۋەزمىن ھېسسىيات، ساددا ۋە جىلۋىدار بەدىئىي ئۇسلۇب بىلەن جانلاندۇرۇلغان «يېڭى ۋە كونا ئىشلار» ھېكايىسىدا ئادەم ۋە ئۇنىڭ تۇيغۇلىرىنى قەدىرلەش بىلەن ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلىدىغان ئاق كۆڭۈل ۋە ئەپۇچان بىر ئادەمنىڭ كىتابخاننى چوڭقۇر تەسىرلەندۈرىدىغان جانلىق بەدىئىي ئوبرازىنى ياراتتى. ئۇ «ساۋاقداشلار» پوۋېستىدا ئەينى يىللاردىكى ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ مەكتەپ ۋە جەمئىيەت ھاياتىغا مۇراجىئەت قىلىپ، ئۆز ۋاقتىدىكى ئاپەتلىك ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ۋە روھى دۇنياسىدا بارلىققا كەلتۈرگەن يېڭى ئۆزگىرىشلىرىنى ئوبرازلىق يورۇتۇپ بەردى. ئۇ پوۋېست ۋەقەلىكىنى باش قەھرىمان ئەلىينىڭ ئۆزىدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان، ئۇزاقتىن بۇيان ئۆزىنى قىيناپ ۋە تاقەتسىزلەندۈرۈپ كەلگەن سىرلىق بىر تۇرمۇش پاكىتىنى ئېنىقلاش يولىدىكى ئىزلىنىشىدىن باشلاپ راۋاجلاندۇرۇپ، جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قاتلام ۋە تەبىقىلىرىنىڭ تۇرمۇش ئالاھىدىلىكلىرى ئىچىگە كىرىپ بارىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىتابخاننى ئۆزىگە خاس ھايات سەرگۈزەشتىسىگە ئىگە بولغان، خاراكتېرىدىكى خاسلىق ۋە ئىندىۋىدۇاللىقى بىلەن بىر - بىرىدىن روشەن پەرق قىلىدىغان خىلمۇ - خىل جانلىق پېرسوناژلار

بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ كۆز ئالـ
دىدا ھاياتنىڭ ماھىيىتىنى گەۋدىلەندۈ-
رۈپ بېرىدىغان يېڭى بەدىئىي ئالەم ئاچىدۇ.
پوۋېست تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قويۇقلىقى،
تەسۋىرى ۋاسىتىلىرىنىڭ يېڭى ۋە جانـ
لىقلىقى، چىنلىق ۋە گۈزەللىك تۇيغۇسى-
غا بايلىقى بىلەن كىتابخاننى
ھاياجانلاندۇرىدۇ.

يازغۇچى مەھەممەت باغراش يېڭى دەۋر
پروزىمىز تەرەققىياتىنىڭ ئىككىنچى باسـ
قۇچىدا ئىجادىيەت سېپىگە كېلىپ قوشۇ-
لۇپ قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا مول ئىجادىي
مېۋە بەردى. ئۇ تۇرمۇشقا چوڭقۇر چۆكۈپ،
ئۇسلۇپ ۋە ماھارەت مەسىلىلىرى ئۈستىدە
تىنىمسىز ئىزلىنىپ، دەۋرىمىز كىشىلىرى-
نىڭ ئىدىيىۋى ھېسسىياتى چىن ۋە ھەققانىي
يورىتىپ بېرىلگەن بىرمۇنچە ئىجادىي ئە-
سەرلەرنى ياراتتى. ھاياتتىكى ئاددىي ئا-
دەملەرنىڭ تۇرمۇش ۋە كۈرىشىنى كۈن-
دىلىك تۇرمۇش ۋە كىشىلەر مۇناسىۋىتى-
نىڭ كىچىك، لېكىن ئەھمىيەتلىك كۆرۈ-
نۈشلىرى ئارقىلىق گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىش،
ھەممە نەرسىنى ئىجادىي سەنئەت ۋە بەدىئىي
ئوبراز تۈسىدە بايان قىلىش، پېرسوناژلارنى
ھېسسىيات چىنلىقى بىلەن خاراكتېر ئىندى-
ۋىدۇئاللىقى ئارقىلىق جانلاندۇرۇپ ئوبرازنىڭ
خاسلىقى ۋە تىپىكلىكىگە ئېرىشىش ئۇنىڭ
بۇ ئەسەرلىرىنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى.
بىزدە رومان ئىجادىيىتى ھەقىقىي مەنىسى
بىلەن پەقەت «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تار-
مار قىلىنغاندىن كېيىنلا باشلاندى. ياز-
غۇچى قەييۇم تۇردى ئۆزىنىڭ «قىزىل
تاغ ئېتىكىدە» ناملىق ئەسىرى بىلەن
سوتسىيالىستىك مىللىي ئەدەبىياتىمىزنىڭ
رومان ئىجادىيىتى قەدىمىنى باشلاپ بې-
رىپ، پروزىمىزنىڭ ژانىر تەرەققىياتىغا
ئەمەلىي ھەسسە قوشتى. ئۇنىڭدىن كېيىن،
ئۇ ئۆزىنىڭ «كۈرەشچان يىللار» ناملىق
ئۈچ توملۇق رومانىنى يېزىپ، جەنۇبىي
شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ دېموكراتىك ئىنـ
قىلاب دەۋرىدىكى تۇرمۇش ۋە كۈرىشىنى
كەڭ بەدىئىي پىلاندا تەسۋىرلەپ بېرىشكە
ھەرىكەت قىلىپ، ئۆزىنىڭ ژىرىك ئەسەر-
لەر ئىجادىيىتىدىكى بەدىئىي كۈچىنى
سىناپ كۆردى.

يازغۇچى زوردۇن سابىر رومان ئىجا-
دىيىتىگە ئۆزىگە خاس يول بىلەن كىرىپ
كەلدى. ئۇ تۇرمۇشقا يېڭى ۋە ئالاھىدە
نۇقتىدىن يانداشىپ، ھايات ۋەقەلىكلىرى-
نىڭ مۇرەككەپ، زىددىيەتلىك كۆرۈنۈش-
لىرىنى تاللاپ تىپىكلەشتۈرۈپ، كىشىلەر
مۇناسىۋىتىنىڭ مەزمۇن ۋە ماھىيىتىنى
جانلىق ۋە كونكرېت ئېچىپ بېرەلەيدىغان
ئىجادىي، بەدىئىي مۇھىت يارىتىپ،
ئەسەرلىرىنى يېتەرلىك خاسلىق ۋە ئور-
گىناللىققا ئىگە قىلدى. كىتابخان ئۇنىڭ
ئەسەرلىرىدىن ئاپتورنىڭ ئۆزىنى، ئۇنىڭ
پىكىر ۋە چۈشەنچىلىرىنى، ئۇنىڭ پەقەت
ئۆزىگىلا خاس بولغان ھاياتىي تەسىرات
ۋە بەدىئىي-ئىستېتىك قاراشلىرى زېمىنىدا

مۇقەررەر بارلىققا كېلىدىغان يېڭى، ئۆز-
گىچە بەدىئىي ئوبرازلارنى كۆرەلىدى.
ئۇ چىنلىق پرىنسىپىغا ئەمەل قىلىپ،
تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرىپىگە ئوخشاش
نەزەر ئاغدۇرۇپ، ئۇنىڭدىكى يېڭى، ئىجابىي
نەرسىلەر بىلەن كونا، قالاق نەرسىلەرنى،
ھەر خىل زىددىيەت ۋە قارمۇ-قارشىلىق-
لارنى چىن ۋە ھەققانىي ئەكس ئەتتۈرۈپ،
رېئاللىقنى ئۆز قىياپىتى بويىچە تەسۋىر-
لەپ، ئەسەرلىرىنى زىددىيەتلەر توقۇنۇشى
بىلەن خاراكتېرلار تىركىشىشىنىڭ كەڭ
بەدىئىي زېمىنىغا ئايلاندۇردى. ئۇ ئەسەر
ۋەقەلىكى بىلەن پېرسوناژلار مۇناسىۋىتىنى
لايىھىلەشتە، خاراكتېرلارنىڭ شەكىللىنىش
ۋە راۋاجلىنىش جەريانىنى گەۋدىلەندۈ-
رۈشتە ئابستىراكىت ئۇقۇم بىلەن تەييار سى-
ياسىي چۈشەنچىلەر كەينىدىن ئەگەشمەي،
تۇرمۇشنىڭ ئەسلىي ھالىتى بىلەن ئۇنىڭ
تەرەققىيات قانۇنىيىتىنى ئاساس قىلدى.
ئۇ ئۆز پېرسوناژلىرىنىڭ تۇرمۇش بىرلە-
كىگە، ئۇنىڭ تۇيغۇ ۋە كەچۈرمىشلىرى-
گە ئارىلاشماي ئۇلارنىڭ ئۆزى خالى-
غانچە ياشىشى ۋە ھەرىكەت قىلىشىغا يول
قويۇپ، ئۇلارنىڭ مۇقەررەر مېڭىشى لازىم
بولغان ھايات يولىنى كۆرسىتىپ بەردى.
ئۇ تۇرمۇشنى تاللاش، تىپىكلەشتۈرۈش،
سىيۇژېت ۋە قۇرۇلمىنى ئويۇشتۇرۇش، شا-
رائىتىنى لايىھىلەش، بەدىئىي ئىقلىمىنى
جانلاندۇرۇش، زىددىيەتلەرنىڭ زىچلىق
ۋە ئۆتكۈرلىكىگە ئېرىشىش، پېرسوناژلار-
نىڭ خاراكتېر ئىندىۋىداللىقىنى گەۋدىلەن-
دۈرۈش، ئۇلارنىڭ مەنىۋى-ھىسسىي پائا-
لىيەتلىرىنى ئېچىپ بېرىشتا ئوخشاش تە-
رەپلەردە ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىپ ۋە يېڭىلىق
يارىتىپ پروزىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى ماھارەت
ۋە ئەنئەنىۋى بەدىئىي تەسۋىر دائىرىسىدە
بۇرۇندىن بولمىغان بىرمۇنچە يېڭى ۋە
ئىجادىي نەرسىلەرنى ئەدەبىياتىمىزغا ئې-
لىپ كىردى. زوردۇن سابىر ئىجادىيىتى-
نىڭ بۇ خىل ئالاھىدىلىكلىرى ئۇنىڭ
ئىككىنچى ژىرىك ئەسىرى «ئىزلىنىش» دە
ئالاھىدە روشەن ئەكس ئەتتى. ئۇ بۇ رو-
ماندا يېڭى دەۋردە تۇرمۇشقا كۆز ئاچقان
بىر توپ ياشلارنىڭ ھايات ۋە غايە يولى-
دىكى جاپالىق ئىزلىنىشىنى، ئۇلارنىڭ
ئىنسان ئەقىل-ئىدرىكىنىڭ يۈكسەك پەل-
لىسىگە قاراپ تىنىمسىز ئىلگىرىلىشىدىكى
غەيرەت-شىجائىتىنى، ئۇلارنىڭ دوستلۇق،
مۇھەببەت ۋە بەخت تۇيغۇلىرىدا مۇجەس-
سەملەنگەن ئالىجاناپ ئىنسانىي پەزىلەت-
لىرىنى بىر گۇرۇپپا تىپىك پېرسوناژلار-
نىڭ مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلىرى، زىددىيەت
ۋە قارمۇ-قارشىلىقلىرى ئىچىدە كونك-
رېت گەۋدىلەندۈرۈپ، كونا، ئەنئەنىۋى
تۇرمۇش مۇناسىۋەتلىرىنى يېڭىلاش ۋە
ئۆزگەرتىشكە قادىر بولغان بىر ئەۋلات
يېڭى كىشىلەرنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقانلى-
قىنى جانلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بەردى.
ئۇ بۇنىڭدا باش قەھرىمان ئەلانىڭ ئىلمىي
ئىزلىنىش يولىدىكى مۇرەككەپ سەرگۈزەش-
تىلىرىنى ئۇقتىللىق تەسۋىرلەپ، ئۇنىڭ
ھايات غايىسى بىلەن شەخسىي تۇرمۇش

يولى ئوتتۇرىسىدا پەيدا بولغان زىددىيەت-
لىك ھالەتنى ئالاھىدە گەۋدىلەندۇرۇپ،
ئۆز پېرسوناژىنى ھاياتىنىڭ ھەر خىل
شىددەتلىك قاينامىلىرى ۋە ئەگرى توقاي-
لىقلىرى بىلەن مۇرەككەپ ۋە دولقۇنلۇق
كۆرۈنۈشلىرى ئىچىگە تاشلاپ ئۇنىڭ تۇر-
مۇشىنىڭ ئېغىر ۋە قىيىن ھالەتلىرىدىكى
ئىدىيىۋى ئىپادىسىنى، مەنىۋى دۇنياسىدا
بارلىققا كەلگەن تەۋرىنىش ۋە ئۆزگىرى-
شىنى ئىپادىلەپ بەردى. شۇنداق قىلىپ
ئۇ ئۆز قەھرىمانىنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ
نازۇك ۋە ئىنچىكە كۆرۈنۈشلىرى بىلەن
ئۇنىڭ قەلبى ۋە روھىنى ئوبرازلىق ھال-
دا چوڭقۇر ئېچىپ، ئۇنى ھاياتى تىرىك
ئادەمگە يەنى تۇرمۇشنىڭ مەزمۇنى بىلەن
ئىنسانىنىڭ ماھىيىتىنى ئۆزىدە تولۇق
ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن ئىندىۋىدۇال
ئادەمگە ئايلاندۇردى.

شائىر ۋە يازغۇچى ئۆتكۈر ئۆزىنىڭ
«ئىز» رومانىنى قۇمۇل دېھقانلىرىنىڭ
قوراللىق قوزغىلىڭىنىڭ تىز پۈكمەس
رەھبىرى تۆمۈر خەلپىنىڭ بەدىئىي
ئوبرازىنى يارىتىشقا بېغىشلىدى. ئۇ رو-
ماندا قەھرىمان خاراكتېرىنى يېتىلدۈرگەن
ئىجتىمائىي مۇھىت بىلەن سىياسىي - سى-
نىپىي شارائىتىنى توغرى تەسۋىرلەپ،
دېھقانلارنىڭ قوزغىلىشى بىلەن تۆمۈر خە-
لپىنىڭ يېتەكچىلىك ئورنىدا پەيدا بول-
ىشىنى رىئاللىقنىڭ تەقەززاسى دەرىجە-
سىگە كۆتۈرۈپ، ئۇنى بىر پۈتۈن دەۋر-
نىڭ روھى ۋە ۋەكىلىگە ئايلاندۇرۇپ،
قەھرىمان ئوبرازىغا تېخىمۇ زور ئىجتى-
مائىي ئەھمىيەت بېغىشلايدۇ. ئۇنىڭ كۈ-
رەشتىكى باتۇرلۇقىنى، ئاممىنى تەشكىللەش-
تىكى ماھىرلىقىنى، مەسىلىلەرنى تونۇش
ۋە زىددىيەتلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتىكى
دادىللىق ۋە پاراسەتلىكلىكىنى كەڭ
ۋە ئەتراپلىق تەسۋىرلەپ ئۇنىڭ ھە-
رىكەت پائالىيىتىنىڭ ھۆكۈمرانلار گۇرۇ-
ھى بىلەن جەمئىيەتنىڭ ھەر قايسى قات-
لاملىرى ئوتتۇرىسىدا پەيدا قىلغان تەسىر
ۋە ئىنكاسىنى روشەن گەۋدىلەندۇرۇپ، ئۇ-
نىڭ رىئاللىقنى ئۆزگەرتىش ۋە ئىجتىما-
ئىي تەرەققىياتنى ئىلگىرى سۈرۈشتە ئوي-
نىغان تارىخىي رولىنى يورىتىپ بېرىدۇ.
شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئۇششاق ئىش-
لەپچىقىرىش مۇناسىۋەتلىرى مۇھىتىدا شە-
كىللەنگەن دېھقانچە خاراكتېرىنىڭ ئاجىز-
لىقى ۋە چەكلىمىلىكىنىمۇ چىن ۋە ھەققانىي
تەسۋىرلەپ، ئۇنىڭ ھايات پاجىئەسى بىلەن
قوزغىلاڭنىڭ مەغلۇبىيىتىنى كەلتۈرۈپ چى-
قارغان تۈپ ئىجتىمائىي سەۋەبلەرنى چوڭ-
قۇر ئېچىپ بېرىپ، ئىدىيىۋى خاراكتېرىدا
زىددىيەت ۋە ئىككى ياقلىمىلىق بولغان
ھەقىقىي دېھقان ئىنقىلابچىنىڭ جانلىق
بەدىئىي ئوبرازىنى ياراتتى.

يازغۇچى ئابدۇللا تالىپ «قاينام
ئۇركىشى» رومانىدا ئىنقىلابىي شائىر
لۇتپۇللا مۇتەللىپنىڭ بەدىئىي ئوبرازىنى
يارىتىپ، شىنجاڭ جەمئىيىتىنىڭ 40-
يىللاردىكى ئومۇمىي ئەھۋالىنى، ھەرقاي-
سى سىنىپ ۋە تەبىقەلەر ئوتتۇرىسىدىكى

زىددىيەت ۋە كۈرەشلەرنىڭ جانلىق بە-
دىئىي كارتىنىسىنى سىزىپ بېرىشنى
مەقسەت قىلىدۇ. ئۇ روماندا لۇتپۇللا
مۇتەللىپنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى، ئۇنىڭ
رىئاللىقنى تونۇش ۋە جەمئىيەتتىكى ئىج-
تىمائىي زىددىيەتلەرنىڭ روھىنى ئۆز-
لەشتۈرۈش ئىقتىدارىنىڭ يۈكسىلىشىنى
مۇۋاپىق ئىجتىمائىي زېمىن بىلەن تە-
مىنلەپ، ئۇنى مۇرەككەپ ۋە كەسكىن
زىددىيەتلەر توقۇنۇشى موھىتىدا ھەرىكەت
قىلدۇرۇپ، شائىرنىڭ ئىنقىلاب يالقۇن-
لىرى ئىچىدە شەكىللىنىپ راۋاجلانغان
ئۆزىگە خاس ئىدىيىۋى خاراكتېرىنى
بەلگىلىك دەرىجىدە ئېچىپ بېرىدۇ.

يازغۇچى ئايشەم ئەخمەت «ئۆچمەس
ئىزلار» روماندا قۇمۇل خەلقىنىڭ فې-
ئودال ۋاڭلىق تۈزۈمىگە قارشى كۈرەش
تارىخىغا بىرىنچى بولۇپ مۇراجەت قى-
لىپ، فېئوداللىق ئېكسپىلاتاتسىيە بې-
سىمى ئاستىدا مىجىلغان جاپاكەش دېھ-
قانلارنىڭ ئېچىنىشلىق تۇرمۇشىنى، ئۇ-
لارنىڭ مەۋجۇت تۈزۈمگە بولغان غە-
زەپ ۋە قارشىلىقىنى كەڭ بەدىئىي پە-
لاندا تەسۋىرلەپ، ئۇلارنىڭ ئازادلىق ۋە
ئەركىنلىك يولىدا ئېلىپ بارغان باتۇ-
رانە كۈرەشلىرىنى جانلىق گەۋدىلەندۈ-
رۈپ بېرىدۇ. رومان تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ
قويۇقلۇقى، تەپسىلاتلىرىنىڭ يېڭى ۋە
ئورگىناللىقى بىلەن كىتابخاننى قىزىق-
تۇرىدۇ.

يۇقىرىقىلار بىزنىڭ يېڭى دەۋر پرو-
زىمىزنىڭ يېقىنقى تەرەققىيات ئەھۋالى
بىلەن ئۇنىڭ ئىدىيە ۋە بەدىئىي سەۋى-
يەدىكى ئومۇمىي يۈزلۈك يۈكسىلىشىنى
روشەن گەۋدىلەندۈرۈپ بېرىدىغان نەتى-
جىلەردۇر. بىراق نەتىجە ھامان ئۆت-
مۈشكە، تارىخقا تەۋە نەرسە بولۇپ ئۇ
ھېچقاچان پروزىمىزنىڭ كەلگۈسى تە-
رەققىياتىنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. پرو-
زىمىزنىڭ گۈللەنگەن يېڭى دەۋرىنى يا-
رىتىش ئۈچۈن بىزنىڭ داۋاملىق ئىل-
گىرىلىشىمىزگە، يارىتىشقا ۋە كەشىپ
قىلىشىمىزغا ئىجادىيىتىمىزدە مەۋجۇت
بولۇپ تۇرۇۋاتقان كەمچىلىك ۋە يېتەر-
سىزلىكلەرنى تۈگىتىپ، يېڭى روھ ۋە
يېڭى قىياپەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ،
دەۋر تۇرمۇشى چىنلىق بىلەن يورىتىپ
بېرىلگەن تېخىمۇ كۆپ مۇنەۋۋەر ئەسەر-
لەرنى يارىتىپ، پروزىمىزنى خەلق رو-
ھىنىڭ ھەقىقىي سەنئەتلىك ئىنكاسىغا
ئايلاندۇرۇشىمىزغا توغرى كېلىدۇ.

ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك بەدىئىي
ئەدەبىياتنىڭ مەزمۇن كەڭلىكى ئالدى بى-
لەن ئۇنىڭ تىما خىلمۇ - خىللىقىدىن كېلى-
دۇ. بىر ئەدەبىياتنىڭ ئىجتىمائىي تۇر-
مۇش بىلەن بولغان باغلىنىشى قانچىلىك
باي ۋە كۆپ تەرەپلىمە بولسا، ئۇنىڭ
جەمئىيەت ۋە كىشىلەر مۇناسىۋىتىنى كۆ-
زىتىش ۋە ئۇنى ئەكس ئەتتۈرۈش دا-
ئىرىسى قانچىلىك كەڭ بولسا، ئۇنىڭ
ھاياتىنى ئۆزلۈكسىز پەيدا بولىۋاتقان
ھەر خىل يېڭىلىقلارغا بولغان دىققەت

ئېتىۋارى قانچىلىك كۈچلۈك بولسا، مۇنداق ئەدەبىياتنىڭ ئۆز كىتابخانلىرىغا بېرىدىغان مەنىۋى مەھسۇلاتى شۇنچىلىك باي ۋە خىلمۇ - خىل بولىدۇ. مۇنداق ئەدەبىيات ئۆز كىتابخانلىرىغا ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ باي ۋە رەڭدارلىقىنى، كىشىلەر خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ ۋە خىلمۇ - خىللىقىنى چوڭقۇر تونۇتۇپ، ئۇلارنى ھاياتنىڭ يېڭى گۈزەللىكلىرى بىلەن ئۇچراشتۇرۇپ، ئۇلاردا يېڭىچە غايە ۋە ئىنتىلىش پەيدا قىلىدۇ. بىزنىڭ يېڭى دەۋر پروزىمىزدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان جىددىي كەمچىلىكلەرنىڭ بىرى دەل مۇشۇ تېما مەسىلىسىدە ئىپادىلىنىدۇ. بىزنىڭ بىر مۇنچە ئەسەرلىرىمىز ئاللىقاچان تارىخ بولۇپ قالغان بىر نەچچە ئەنئەنىۋى تېما ئەتراپىدا، ھاياتىمىزنىڭ ھەممىگە مەلۇم بولغان ئورتاق ئومۇمىي كۆرۈنۈشلىرى ئەتراپىدا ئايلىنىدۇ. ئۇلاردا يېڭى تەرەققىيات دەۋرى تۇرمۇشىنىڭ ئۆزىگە خاس ئالامەتلىرى، ئۇنىڭ كىتابخانلار تېخى ھېس قىلىپ يەتمىگەن ئىنچىكە ۋە نازۇك تەرەپلىرىنىڭ بەدىئىي ئىنكاسى تېپىلمايدۇ. يېڭى ئىقتىسادىي، تەشكىلىي تۈزۈلمە بىلەن يېڭىچە ئەخلاقىي يۈزلىنىشلەر تەسىرىدە جەمئىيەتتە پەيدا بولۇۋاتقان يېڭى ئىدىيە ۋە يېڭى مۇناسىۋەتلەر بىر مۇنچە ئاپتورلىرىمىزنىڭ دىققەت نەزىرىدىن سىرتتا قىلىۋاتىدۇ. تۇرمۇشىمىزنىڭ تەرەققىياتى بىلەن مىللىي روھ، مىللىي ئەقلىمىزنىڭ ئۆسۈشىدە زور رول ئوينىغان مەشھۇر تارىخىي شەخسلەر بىلەن مۇھىم تارىخىي ۋەقەلەر پروزىمىزغا تېخى تولۇق كىرگىنى يوق. قىسقىسى بىزنىڭ پروزىمىز مىللىي تۇرمۇشىمىزنىڭ تارىخىي ۋە رېئال كۆرۈنۈشلىرىنى، ئۇنىڭ خەلق روھىدا ئەكس ئېتىدىغان مەزمۇن، ماھىيىتىنى روشەن ۋە جانلىق يورىتىپ بېرەلمەيۋاتىدۇ.

ئىجتىمائىي تۇرمۇش بەدىئىي ئەدەبىياتنىڭ بىردىن - بىر بولىقى، ئۇنىڭغا چەكسىز ھاياتى كۈچ بېغىشلايدىغان تۈگىمەس - پۈتمەس مەنبەئە، شۇڭا ئىجادىيەتتە تۇرمۇش ئاساس قىلىنىشى، ھەر قانداق پىكىر ۋە ئىدىيە رېئاللىقتىن، جەمئىيەتنىڭ ئومۇمىي ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلىرىنىڭ كونكرېت ھالىتىدىن كېلىشى، ئۇنىڭدىكى ھەر قانداق ۋەقە ۋە ئوبراز تۇرمۇشنىڭ دەل ئۆزىدىن تۇغۇلۇشى لازىم. پەقەت مۇشۇنداق بولغاندىلا ئاندىن رېئاللىقنىڭ ئەينىكى، تۇرمۇش دەرسلىكى بولالايدىغان ھەقىقىي ئىجادىي بەدىئىي ئەسەرلەرنى يارىتقىلى بولىدۇ. ۋاھالەنكى بىزنىڭ بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىز بۇ مەسىلىنى تېخىچە تولۇق ھەل قىلىپ كېتەلمىدى. ئۇلار ئىجادىيەتتە دەۋرىمىز كىشىلىرىنىڭ تۇرمۇش رېئاللىقىنى ئەمەس بەلكى ئۇقۇم

ۋە چۈشەنچىنى ئاساس قىلىپ، ھېچقان-
داق تۇرمۇش ئاساسى بولمىغان، ئادەم-
نىڭ خاسلىق ۋە مۇرەككەپلىكىنى يوققا
چىقىرىدىغان، قېلىپلاشقان پېرسوناژلارنى
ياساپ چىقتى. ئۇلارنىڭ ئىجابىي قەھ-
رىمانلىرى باشتىن-ئاخىر توغرا، زىددى-
يەتلىك روھىي ھالەتلەردىن خالىي، ھەر
قانداق ۋاقىتتا غەلىبە ۋە ئۈستۈنلۈكتىن
باشقىنى بىلمەيدىغان ئىلاھ سۈپەت كى-
شىلەر بولسا، سەلبىي قەھرىمانلىرى ھەر
قانداق ۋاقىتتا رەزىللىك ۋە خۇنۇكلىكى
بىلەن كۆزگە تاشلىنىدىغان، ھەرقانداق ئىن-
سانىي تۇيغۇدىن مەھرۇم، ئازراقمۇ ئار-
تۇقچىلىق ۋە ئالاھىدىلىككە ئىگە بولمى-
غان، ياشاش ۋە قارشىلىق كۆرسىتىش
روھىي يوق ئەخمەق ۋە بىچارە ئادەم-
لەردىن ئىبارەت بولدى. ئۇلار تۇرمۇشنى
ئۆز مۇرەككەپلىكى بويىچە، كىشىلەر مۇنا-
سىۋىتىنى زىددىيەت ۋە قارىمۇ-قارشىلىقلىرى
بويىچە ئەمەس، بەلكى ئۆزلىرىنىڭ خى-
يال ۋە تەسەۋۋۇرىدىكى ئاددىيلىق ۋە
بىر خىللىق ھالىتى بويىچە ئەكس ئەت-
تۈردى. قىسقىسى ئۇلار تۇرمۇش رېئاللى-
قى بىلەن كىشىلەر مۇناسىۋىتىدىن ئىدىيە
ۋە پىكىر ئالماي، ئۆزلىرىدىكى تەييار
ئىدىيە ۋە چۈشەنچىلەرنىڭ سىياسىي قې-
لىپى بويىچە تۇرمۇش ۋە ئادەملەرنى يا-
ساپ چىقتى.①

بەدىئىي ئەدەبىيات تىل سەنئىتى، تې-
خىمۇ ئېنىق قىلىپ ئېيتقاندا بەدىئىي
تىل ئارقىلىق پېرسوناژ ئوبرازى يارى-
تىش سەنئىتىدۇر. پېرسوناژ ئوبرازى دې-
گىنىمىز تاشقى ھەرىكەت بىلەن ئىچ-
كى پائالىيەت ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان
ھاياتىي تىرىك ئادەمنىڭ يەنى تاشقى
ئوبيېكتىپلىق بىلەن ئىچكى سوبيېكتىپلىقى-
نىڭ تەبىئىي بىرلىكى زېمىنىدە ئۆز ما-
ھىيىتىنى ئىپادىلەيدىغان ئىندىۋىدۇئال ئا-
دەمنىڭ بەدىئىي سۈرىتىدۇر. ئۇنىڭ ھا-
يات ئېنېرگىيەسى بىلەن پائالىيەت مەن-
بەئىي ئۇنىڭ تاشقى ھەرىكەتلىرى ئە-
مەس بەلكى ئۇنىڭ سوبيېكتىق ھەرىكىتى-
پىكىرى ۋە ھېسسىياتىدۇر. شۇڭا پىروزا
ئەسەرلىرىدە ئالدى بىلەن پېرسوناژنىڭ
ھېسسىياتى ئۇنىڭ تۇيغۇ ۋە
كەچۈرمىشى يېزىلىشى لازىم. پەقەت شۇ
چاغدىلا ئۇنىڭ تاشقى ھەرىكىتى مۇئەي-
يەن ئىچكى مەناغا ئىگە بولۇپ، ئىن-
ساننىڭ سوبيېكتىپلىقىدا ئەكس ئېتىدى-
غان ئاڭلىق پائالىيەتچانلىقىنى تولۇق
گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگىلى بولىدۇ. بىزنىڭ
بىر مۇنچە ئاپتورلىرىمىزنىڭ بۇ مەسى-
لىگە بولغان دىققەت-ئېتىبارى يېتەرلىك
بولمايۋاتىدۇ. ئۇلار ئۆز پېرسوناژلىرىنىڭ
ۋەقەلىك تۈسىگە ئىگە بولغان تاشقى
ھەرىكەتلىرىگە كۆپرەك كۆڭۈل بۆلۈپ،
ئۇلارنىڭ ئىچكى ھېسسىياتىغا، ئۇلارنىڭ
تۇرمۇشنىڭ مۇرەككەپ ھالەتلىرىدىكى
تۇيغۇ ۋە كەچۈرمىشلىرى بىلەن پسىخو-
لوگىيەسىنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك ئىپادى-
لىرىگە تولۇق دىققەت قىلمايۋاتىدۇ. نە-

تىجىدە ئۇلارنىڭ پېرسوناژلىرى جېنى بار روھى يوق، ھەرىكىتى بار ئۆزى يوق بوش ۋە جانسىز ئادەملەردىن بولۇپ قېلىۋاتىدۇ.②

ئەدەبىي ئىجادىيەت ئۈستىدە گەپ بولغان چاغدا ئالدى بىلەن يېڭىلىق ۋە ئىجادىلىق مەسىلىسى تىلغا ئېلىنىدۇ. دەرۋەقە ئۇنىڭسىز ئەدەبىياتنىڭ ھاياتىنى، ئۇنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئەدەبىياتتا پەقەت يېڭى نەرسىلا، ھاياتى كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغان ئىستىقباللىق نەرسىلا كىتابخانغا ھەقىقىي گۈزەللىك تۇيغۇسى بېغىشلاپ، ئۇنىڭدا يېڭىچە ھاياتى غايە پەيدا قىلالايدۇ. پەقەت يارىتىلغان ۋە كەشىپ قىلىنغان، ئاپتورنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆزىگە خاس مەزمۇن ۋە پورما بىلەن تۇغۇلۇپ، يېڭىچە بەدىئىي قىياپەت بىلەن ئالەمگە كۆز ئاچقان ئىجادىي نەرسىلا ھايات ۋە ئادەملەر مۇناسىۋىتىنىڭ بىرەر يېڭى تەرىپىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، كىتابخانغا ھاياتنىڭ باي ۋە خىلمۇ-خىللىقىنى ئەمەلىي تونۇتالايدۇ. شۇڭا ئەدەبىي ئەسەرنىڭ بەدىئىي-ئىجتىمائىي قىممىتى ئالدى بىلەن ئۇنىڭ يېڭى ۋە ئىجادىلىقىدا ئىپادىلىنىدۇ. بىزدە يېقىنقى يىللار ئىچىدە بىر قىسىم پوۋېست ۋە رومانلار ئېلان قىلىندى. بىزنىڭ كىتابخانلىرىمىز ئۇلارنى كۆرۈشى بىلەنلا بۇ نەرسىلەرنىڭ قانداقتۇ بىر ئەسەرگە تەقلىد قىلىنغانلىقىنى، قانداقتۇ بىر ئەسەردىن ئۆزلەشتۈرۈلگەنلىكىنى سېزىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ھەققانى تەلەپ ۋە پىكىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. ۋاھالەنكى بىزنىڭ مۇشۇنداق ناتوغرى ئىجادىيەت ئۇسۇلىغا ئادەتلەنگەن بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىز مۇنداق ھەققانى پىكىرلەرنى كۈچىنىڭ بارىچە بېسىپ ئۆزلىرىنىڭ تېرىپ قۇراشتۇرۇلغان يارامسىز نەرسىلىرىنى داۋاملىق ئېلان قىلىپ، پروزىمىزنىڭ يېڭىلىق ۋە ئىجادىيلىق ئەنئەنىسىنى ئېغىر دەرىجىدە بۇزدى. بۇ ئاپتورلار كىتابخانلارنى ساددا ۋە ساۋاتسىز ھېسابلاپ، ئالدى بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ساۋاتسىزلىقى ۋە بىچارىلىقىنى ئاشكارىلىدى.③

يۇقىرىقىلاردىن باشقا بىزنىڭ پروزا ئىجادىيەت قوشۇنىمىزنىڭ بەدىئىي ماھارەتتە بوش ۋە ئاجىز ئورۇندا تۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىمۇ بىزنىڭ دىققىتىمىزنى تارتىشى لازىم. بىزنىڭ بىر قىسىم ئاپتورلىرىمىزنىڭ بەدىئىي پىكىرى تار، تەپەككۇر كۈچى ئاجىز، رىئاللىقنى جانلاندۇرۇش ئىقتىدارى تۆۋەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى ئادەتتىكى تۇرمۇشنىڭ بايانى كەچۈرمىسى بىلەن، ئوبراز ۋە سەنئەتتىن خالى بولغان بوش ۋە ھارارەتسىز تەسۋىرلەر، مەنىسىز تالاش-تارتىش ۋە ئورۇنسىز پەندى-نەسىھەتلەر بىلەن تولغان. ئۇلار شۇنچىلىك ئۇزۇن، شۇنچىلىك زېرىكەرلىك يېزىلغانكى پېرسوناژنىڭ ئادەتتىكى بىر ھەرىكىتىمۇ بىرنەچچە سەھىپىگە سوزۇلىدۇ. زىددىيەتلەرنىڭ

①②③ بۇ جايلاردىكى تەپسىلاتلار ئاپتورنىڭ رازىلىقى بىلەن قىسقارتىلدى

بوش ۋە جانسىزلىقى، ۋاقىئەلەرنىڭ چېچىلاڭغۇ ۋە مەنتىقسىزلىقى، پېرسوناژلار مۇناسىۋىتىنىڭ ئاددىي ۋە بىر خىللىقى، مەزمۇنىنىڭ تەكرارلىقى بىلەن تەسۋىر ۋە بايانلارنىڭ ئەزمە ۋە سۆرەلمىلىكى كىتابخاننى تويغۇزۇۋېتىدۇ.

بىزدە ھازىرغىچە ئۇنىڭدىن ئوشۇق رومان ئېلان قىلىندى. بىراق پىروزىمىزدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇۋاتقان يۇقىرىقى بىر قاتار مەسىلىلەر تۈپەيلىدىن، بۇ ئەسەرلەرنىڭ بىرەرسىمۇ ئىدىيە ۋە بەدىئىلىك تەرەپلەردە بۆسۈش خاراكتېرلىك يېڭىلىق يارىتىپ مىللىي تۇرمۇشىمىزنىڭ پۈتۈنلەي يېڭى ۋە ئىجادىي بولغان ئۆزگىچە بەدىئىي مەنزىرىسىنى سىزىپ بېرەلمىدى. تېخىمۇ ئېنىقراق قىلىپ ئېيتساق خەلقىمىزنىڭ ئىدىيە ۋە ئەخلاقىي تەربىيىلىنىشىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدىغان، ئۆز دەۋرىنىڭ مەزمۇن، ماھىيىتىنى چوڭقۇر ئېچىپ بېرىدىغان، ئالاھىدە بەدىئىي - سېھرى كۈچكە ئىگە بولغان تىپىك پېرسوناژلار ئوبرازىنى، مۇكەممەل بەدىئىي تىپلارنى يارىتالمىدى.

ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، بىزنىڭ يېڭى دەۋر پىروزىمىز ئۆزىنىڭ ئون يىللىق تەرەققىيات تارىخىدا ناھايىتى زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. شۇنداقلا ئۇنىڭدا يەنە ھەممىمىزنىڭ چوڭقۇر ئويلىنىشىغا تېگىشلىك بولغان بىر مۇنچە جىددىي مەسىلىلەرمۇ ساقلاندى. ئەدىبىي ئىجادىيىتىنىڭ تۈپ مەسىلىلىرى بولغان ئىجادىيەت بىلەن تۇرمۇشنىڭ، سەنئەت بىلەن سىياسىينىڭ، تېما بىلەن مەزمۇننىڭ، ئەنئەنە بىلەن يېڭىلىقنىڭ، قىزغىنلىق بىلەن ماھارەتنىڭ مۇناسىۋىتى قاتارلىق بىر مۇنچە مەسىلىلەر پىروزىمىزدا تېخى ئۇزۇل - كېسىل ھەل بولمىدى. شۇڭا ئۇ رىئال تۇرمۇشنىڭ يېڭى ۋە ماھىيەتلىك تەرەپلىرىگە، ئىجادىي سەنئەتنىڭ كەڭ ۋە ئۇنۇملۇك زېمىنىگە، بەدىئىي ماھارەت ۋە بەدىئىي تەربىيىلىنىشنىڭ يېڭى، ئۈمىدلىك پەللىسىگە ھەقىقىي ھالدا يۈزلىنەلمىدى. نەتىجىدە بىزنىڭ يېڭى دەۋر پىروزىمىز ئىدىيە ۋە بەدىئىي سەۋىيەدە تا ھازىرغىچە بۆسۈش خاراكتېرلىق ئۆزگىرىش ياسىيالمىدى. ھاياتنى كۆزىتىش ۋە ئۇنى ئەكس ئەتتۈرۈشتە يېڭى ۋە ئۆزگىچە قىياپەت بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئىجادىي سەنئەتنىڭ تەڭداشسىز كۈچىنى ھەقىقىي ھالدا جارى قىلىپ، دەۋرىمىز تۇرمۇشىنىڭ رەڭدار سەلتەنەتلىك مەنزىرىسىنى، خەلقىمىزنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۇرغۇپ تۇرغان يېڭى ھاياتىي كۈچىنى تولۇق ۋە يارقىن يورۇتۇپ بېرەلمىدى. بىز بۇ ئەھۋاللارنى تىرىشىپ ئۆزگەرتىپ، ئىجادىيەت ئىدىيىسى ۋە ئىجادىيەت ئەمەلىيىتىدە جىددىي بۇرۇلۇش ياسىشىمىز، ئەدىبىي تەنقىت ۋە ئەدەبىيات نەزەرىيە تەتقىقاتچىلىقىنى كۈچەيتىپ،

(ئاخىرى 100 - بەتتە)

تاغ ئارىسىدا

جاڭ جىگلوڭ

ھەبىبۇللا رېقىپ تەرجىمىسى

ئاخبارات ئەدەبىياتى

ئەنئەنە غايەت زور تۇسالغۇدۇر، ئۇ، تارىخنىڭ ئاشىناسىدۇر.

ئېنگېلس

ۋۇنوي تېغى تۈۋىدىن «جوي ليۇزا» چىقتى.

[1]

بۇ يەر تاغلار دۇنياسى

سەپسالاڭ، چوققىلار چوققىلارغا، قىيالىقلارغا تۇتاشقان. ئېدىرلار، چوققىلار بىر - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ، دولقۇنلۇق ئۆركەشلەۋاتقان دېڭىزنى ئەسلىتىدۇ.

ئاپتوموبىل، بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ كەلگەن، كىشىنى چۆچۈتىدىغان يول بەلگىلىرىنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن، ئۇيان، — بۇيان ئايلىنىپ ئىككى ناھىيىنى بېسىپ ئۆتۈپ، چوققىلىرى ھەيۋەت، بىر - بىرىگە تۇتاش كەتكەن لىياۋدۇڭ چوڭ تاغ تىزمىلىرى ئارىسىدىكى كىچىك ناھىيە - خىڭرېن ناھىيىسىگە كىرىپ كەلدى.

مېنىڭ مەخسۇس زىيارەت قىلماقچى بولغان ئادىمىم مۇنداق بىر كىشى ئىدى: ئىككى يىلدىن بۇيان «بېنشى گېزىتى»، «خەلق گېزىتى» قاتارلىق 10 نەچچە گېزىت ۋە رادىئو ئىستانسىسى ئۇنىڭ تاۋار ئىشلەپچىقىرىش جەھەتتىكى ئىش ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلغان 30 نەچچە پارچە ماقالە ئېلان قىلدى. «لياۋنىڭ گېزىتى» 3 يىل ئىچىدە ئۇدا ئۈچ قېتىم بىرىنچى بەتنىڭ باش ئىستونىنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلدى.

دەل بۇ يەرگە كېلىپ زىيارەت قىلىش جەريانىدا، بەزىلەر: «ماڭا شۇنى يازامسىز؟ خىڭرېن ناھىيىسىدە ئۇ ھارامزادىنىڭ زومىگەر، ئۇچىغا چىققان لوكچەك، يۈزى قېلىن، قولاق كەستى ئىكەنلىكىنى كىم بىلمەيدۇ…» — دېيىشتى.

چۆچۈگىنىمدىن چوش ۋاقتىدىكى قۇياش ئوشتۇمتۇت ئۇپۇق سىزىقىدا ئولتۇرۇپ كەتكەندەك ھالەتكە چۈشۈپ قالدىم.

بىر خىل تەبىئىي نەپرەتلىنىش تۇيغۇسىدا، نەچچە قېتىم قايتىپ كېتىش

لىيمتكەنمۇ كەلدىم. ئەمما ئەقىل - ئىدرىكىمنىڭ جاھىللىق بىلەن دەۋەت قىلىشى مېنى ۋۇنۋي تاغ باغرىغا - مۇشۇ ئاسمانىڭ قەھرىمانى تۇرۇشلۇق لياۋدوڭ تېغى تۇۋىگە ئېلىپ كەلدى.

تىراگىدىيەنىڭ مۇقەددىمىسى ھارپا كېچىسى ئېچىلدى:

1984 - يىلنىڭ ھارپا كۈنى، ئاستا - ئاستا قاراڭغۇ چۈشۈشكە باشلى-

[2]

دى، چىرايلىق ئىسمىغا ماس كەلمەيدىغان زور، ھەيۋەتلىك ۋۇنۋي (5 قىز) تېغى بۈگۈن كېچە بەكمۇ چىرايلىق، كۆركەم تۈسكە كىرگەن بولۇپ، كۆمۈچتەك يېپىنچا يېپىنغان ھالدا ھاياجان ئىلكىدە ئۆزىگە ئىزچىل ھەمرا بولۇپ كەلگەن تاغ يېزىسىغا قارايتتى.

ھەممە ئائىلىلەر كۈندۈزدەك يورۇتۇلغان، پانۇسلار يۇلتۇزلاردەك چىمىرلايتتى، ئىشىك يېنىغا يېزىلغان بېيىتلەر، «بەخت» دەپ يېزىلغان خەتلەر، ئىشىك بېشىغا چاپلانغان «خۇشاللىقتا يولۇققايسىز» دېگەن خەتلەر، چىراغلارنىڭ نۇرىدا تېخىمۇ قىپقىزىل بولۇپ كۆرۈنەتتى، كىشىلەر ئوغۇل، قىزلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، ئادەملەر بىلەن تولغان يېزا كوچىلىرىغا كىرىپ - چىقىپ تۇراتتى. خىلكرىن بازىرىنىڭ لېۋجياگۇ يېزىسىدىكى جۇي لەنفاڭ، ھۆددىگە ئالغان ئاقسىلىق گۆش پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىدىن كىرىم قىلغان پۇلى بىلەن ئىككىنچى ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ دۆلەتكە قەرزدار بولۇپ قالغان 20 مىڭ يۈەنىنى بىراقلا تۆلىۋەتكەنىدى. يېزىدىكىلەر بۈگۈن ئاخشام ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىش يىغىنى ئۆتكۈزمەكچى ئىدى.

بىر نەچچە مويسىپىت جۇي لەنفاڭنىڭ قولىنى ھۆرمەت بىلەن تۇتۇپ:

شاۋلىيۇ ①، سەن ئۇستىمىزدىن يوغان بىر تاغنى ئېلىۋەتتىڭ، — دېيىشتى.

سۆزلىمەكچى بولغانلار ئەڭ كۆپ، كىيىگەن كىيىملەر ئەڭ كۆركەم، سۆزلەنگەن سۆزلەر ئەڭ سەممىي، يىغىن ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك — شۇنداقلا ئەڭ مۇۋەپپەقىيەتسىز ئېچىلدى — دېگەندەك «6 تۈرلۈك ئەڭ» نى يەكۈنلەپ چىققان.

ئاخبارات مۇخبىرلىرى، يېزا ئىگىلىك بانكىسى ۋە پاۋزىيەت ئامانەت قەرز كوپېراتىپىنىڭ رەھبەرلىرى كەلگىلى بىر سائەتتىن ئاشقان بولسىمۇ، بازار، ناھىيە رەھبەرلىرى تېخى كەلمىگەنىدى.

كۆپچىلىك بىر ئاز تاقەتسىزلەنگەن بولسىمۇ، ئانچە كارى بولمىدى. ياخشى تائام - كېيىن پىششىقمۇ كېرەك يوقدە. شۇنىڭدەك ھارپا كېچىسى بولغاچقا،

ئىزاھات: (شاۋلىيۇ — 6 - ئوغۇل دېگەن مەنىدە).

يەنىلا كۆڭۈللۈكتە! يەنە بىر سائەت ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۇلار كەلمىدى.
يېزا كادىرلىرى بولسا، بۇ قېتىمقى يىغىنغا قاتنىشىشنى ناھىيە رەھبەرلىرى ئۆز-
لىرى ئوتتۇرىغا قويغان بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىراشچىلىقتا ئۇنتۇپ قېلىشىدىن
ئەنسىرەشكە باشلىدى. ئالدىنقى كۈنى تېخى بىر قېتىم ئالاقىلىشىپ، كېلىشىپ
قويۇلغان تۇرسا، ئىش بىلەن كېلەلمىسە تېلېفون بېرىۋەتسە بولمامدۇ. يېزا ئىگى-
لىك بانكىسىنىڭ رەھبەرلىرىمۇ تىت - تىت بولۇپ، شوپۇرىنى ئەھۋال ئۇقۇپ
كېلىشكە ئەۋەتتى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ئاپتوموبىل قايتىپ كەلدى.

«ئۇلار كەلمەيدىغان بولدى.» يېزا ئىگىلىك بانكىسىنىڭ كادىرلىرى ئىش-
نىڭ ئەپلەشمەيۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، پىكاپقا چىقىپ قايتىپ كەتمەكچى بول-
دى. يېزا كادىرلىرى ئالدىراپ - تېنەپ ئۇلىشىۋېلىپ: — ئۇلار كەلمەي مەيدان
سوۋۇپ كەتكەنىدى، سىلەرمۇ كەتسەڭلار ئەمدى تېخىمۇ، تېخىمۇ ...... ھاي،
ھېيت - ئايەم بولغاندىكىن، خاسىيەت تىلەيلى، كۆپچۈلۈك چاغانى ئوبدان ئۆتكۈ-
زۈۋالسۇن ...... سىلەر كەلگەندىكىن چاغانى بىز بىلەن بىللە ئويناپ كېتىڭلار ...
قانداق ....، — دېيىشتى.

بۇ باش قويۇپ يېلىنغانغا نەك ئىدى. بۇ ئىشلارغا قاراپ تۇرغان جوي-
لەنفاڭنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى! ئۇ ھەممىنى بىلگەنىدى ......

[3]

تۆۋەندىكى ئىستاتىملار، خىلقىرىن ناھىيىلىك ئەدلىيە ئورۇنلىرىنىڭ
1974 - يىلى 10 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىكى «126» نومۇرلۇق قېلىن كەلگەن ئار-
خىپ تومىدىن كۆچۈرۈلگەن: «مەزكۇر (جوي لەنفاڭنى دېمەكچى - تۆۋەندىمۇ
شۇنداق) 1972 - يىلى 2 - ئاينىڭ 8 - كۈنى خىلقىرىن ناھىيىلىك ياغاچ بۇ-
يۇملار زاۋۇتىدا ياغاچ تىلىۋاتقان پەيتتە، چۈشلۈك دەم ئېلىش ۋاقتىدا، ياغاچ
پىشتەقلاپ ئىشلەش سېخىدا ئادەم يوق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئىشخانا ئىچىدى-
كى ئاسما سائەتنى ئوغۇرلاپ كەتكەن ......»، «مەزكۇر ئىككى يىلدىن بۇيان
دائىم خىلقىرىن سۇ ئامبىرىغا بېرىپ بېلىق تۇتۇپ، دۆلەت مۈلكىنى ئوغۇرلىغان.
تېخىمۇ ئېغىرى شۇكى 1971 - يىلى 8 - ئايدا باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ سۇ
ئامبىرىنىڭ توغان بېشىدا پارتلىتىش ئارقىلىق بېلىق تۇتۇپ، دۆلەتنىڭ بېلىق
بايلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغان. بېلىق تۇتقان ۋاقىتتا ئادەم يوق بولغاچقا، سۇ
مەھسۇلاتلىرىنى بېقىش — ئۆستۈرۈش زاۋۇتى (ئەسلى مەيدانى دەپ يېزىلىشى
كېرەك ئىدى) سۇ ئامبىرىغا سېلىپ قويغان بېلىق تۇتىدىغان تورنى ئوغرىلاپ
كەتكەن ......»

«مەزكۇر 1971 يىلى 8 - ئاينىڭ 28 - كۈنى ئەزالارنىڭ قالدۇرۇق يېرىدە

13 ياشلىق قىز × × × نى قوغۇن بېرىمەن دەپ ئالداپ، بۇخورلۇق قىلىپ باستۇر-
چىلىق قىلىشقا ئۇرۇنغان. كېيىن قىز يىغلاپ تۇرۇۋالغاندا ئۇ، قورقۇپ قېچىپ
كەتكەن، جۇي لەنفاڭنىڭ جىنايى ھەرىكەتلىرى ئەمەلگە ئاشمىغان. يەنە شۇ يىلى
10 - ئايدا بىراق، ئۇرغۇن چايانلار ئىچىدە ئەڭ كۆزگە تاشلانمىدىغان، ئۇنىڭ
« زىندان » (تۈرمە) غا چۈشكەنلىكى ھەققىدە « قىزىل خىش مەكتىپى » (شۇ چاغ-
لاردا ناھىيىلىك خىش زاۋۇتىدىكى ئەمگەك بىلەن تەربىيىلەش بېنى) گە 3
قېتىم كىرگەنلىكىنىڭ تولۇق پاكىتلىرىدىن بىرى — « مۇشلاشچى ئاتامان »، دې-
گەن جىنايەت، نېمە ئۈچۈندۇر » ئارخىپقا يېزىلماي قاپتۇ.

بىرىنچى قېتىملىق مۇشلىشىش تولۇقسىز بىرىنچى يىللىقتا ئوقۇۋاتقان چې-
غىدا بولغان. تاۋار ئاشلىق يەيدىغان ئوقۇغۇچىلار، دېھقانلارنىڭ بالىلىرىنى كۆز-
گە ئىلمايتتى. بىر قېتىم، ليۇ جياگۇلۇق بىر ئوقۇغۇچى چۈشلۈك تاماقتا
كۆممە قوناق ئۇنىغا ياۋا كۆكتات ئارىلاشتۇرۇلغان پوم ناننى تۇزلىغان تۇرۇپ
بىلەن يەۋاتاتتى. بىر نەچچە نەپەر كادىر بالىسى پوم ناننى تارتىۋېلىپ، توپ
ئورنىدا تېپىپ ئوينايدۇ. ھېلىقى ئوقۇغۇچى يىغلاپ كىلىپ جۇي لەنفاڭغا
ھال ئېيتىدۇ.

مەكتەپتىن قايتقاندىن كېيىن، ئۇ ھېلىقى، « سەھرالىقلار » دېگەن سۆزنى
دائىم ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان ئوقۇغۇچىغا، « يۈرە، مەن ساڭا قۇچقاچ تۇتۇپ
بېرىمەن » دەيدۇ، ئىككىسى پاراڭ - چاقچاق بىلەن تاغ ئۈستىگە چىقىدۇ، بىر
چاغدا ئۇ تۇساتتىن چىرايىنى تۈرۈپ ھېلىقى ئوقۇغۇچىنىڭ تاناۋىنى تارتىپ
ئۇنى « دېھقانلار مېنىڭ ئاتام! پۈتۈن دۇنيادىكى دېھقانلار مېنىڭ ئاتام! »
دېيىشكە مەجبۇر قىلىدۇ.

ئۇ چاغدا، جۇي لەنفاڭنىڭ قارىشىچە، پۈتۈن دۇنيادىكى « $\frac{2}{3}$ قىسمىنى
تەشكىل قىلىدىغان ئازاپ - ئوقۇبەت ئىچىدىكى كىشىلەر » نىڭ ھەممىسى دېھقان-
لار بولۇپ، ئۆزىگە ئوخشاشلا، ئۇلار كۆممە قوناق پومى، ئوماچ ۋە تۇزلىغان
تۇرۇپ يەپمۇ قورسىقىنى تويغۇزالمايۋاتىدۇ، دەپ قارايتتى.

ئاكا - ئىنىلىرى ئىچىدە رەت بويىچە بالىلارنىڭ ئالتىنچىسى بولغان جۇي-
لەنفاڭنىڭ « جۇي ليۇزا » دەپ داڭ چىقىرىشى -- ئۇنىڭ يېزىغا قايتىپ دېھقان-
چىلىق قىلغاندىن كېيىنكى تۇنجى قېتىملىق مۇشلىشىشىدىن كېيىن بولدى.

ئەترەتتە قۇرۇلغان قۇرۇلۇش ئەترىتى ناھىيە بازىرىغا بېرىپ قوشۇمچە
كىرىم قىلماقچى بولدى. بىر كۈنى چۈشلىكى، بۇلاردىن ئىككى كىشى كوچىدا
بىر لوكچەك بىلەن تاكاللىشىپ قالىدۇ. ئۇلار ئەدىلا ئىش مەيدانىغا قايتىپ

كېلىشكە 20 ، 30 ئادەم قوغلىشىپ كېلىپ ئىش ئورنىنى قورشىۋېلىپ، «ھوي سېسىق دېھقانلار، قېنى» كېلىشمەمسەن! ... دەپ تىللىغىلى تۇردى.

«ھەممەيلەن يۈرۈڭلار، چىقايلى!» قۇرۇلۇش ئەترىتىنىڭ چالا ئۇستىسى بۇ چاغدا، قوماندانلىق قىلىدىغان ئاتاكىغا ئاتلانغان ئىدى. ئۇ، ئۆزى ھەتتا ئەسلىدە قانداق رەڭدىكى ئىكەنلىكىنىمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان كۆينىكىنى تاشلىۋېتىپ، ئىشتان بېغى بىلەن ئىككى بارمىقى چىقىپ قالغان كونا كېپىچىنىڭ بوقچىنى چىگىتقاچ: «بۈگۈن بازارلىق ئىتلارغا»، «سېسىق دېھقان» نىڭ كارامىتىنى كۆرسىتىپ قويايلى!» دەيدۇ.

560 جىڭ خىشنى خومدان ئۈستىگە ئېلىپ چىققان پالۋان، 21 ياشلىق گەۋدىلىك يىگىت، ئوتتۇرىدا تۇرىۋېلىپ، يوغان كەلگەن مۇشتىنى بىرۇخزا رەڭلىك كېكىرىكىگە گۈپ - گۈپ قىلىپ ئۇرۇپ تۇرۇپ، «كېلىشمەمسەن؟ قايسىڭ ئوتتۇرىغا چىقىمسەن؟، ۋۇ... ئاناڭنى كۆرۈك بولغان مېكىياندەك تۇرۇۋشمەسەنئۇ؟» دەپ ئايىقى ئاستىدىن بىر دانە خىشنى ئېلىپلا پاقىقىدە بىرنى ئۇرىۋىدى، خىش ئىككى پارچە بولۇپ كەتتى. قارشى تەرەپ «ماۋۇ گادايىنىڭ گۈمپىسى بار ئىكەن ئەمەسمۇ؟!» دېيىشىپ تىۋرىنىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن جېدەل ۋاقىتىچە بېسىقىپ قالدى.

كوندۇزى بولىغان مۇشلاش، ئاخشىمى باشلىنىپ كەتتى. بىر نەچچەيلەن كىنو كۆرگىلى بېرىپ ھىلىقىلاردىن تاياق يەپ كەپتۇ. ئۇ بىرلا ۋارقىراپ كىشىلەرگە قوماندانلىق قىلىپ، كىنوخانىنى قاتتۇ - تات قورشىۋېلىپ، قارشى تەرەپنى ئۇرۇپ ۋايجىنىنى چىقىرىۋەتتى. موتو سېكلىتلار گۈرۈلدەپ، جامائەت خەۋپسىزلىكىنى ساقلىغۇچى ساقچىلار جىددىي ھەرىكەتكە كەلدى. مىلتىق ئاۋازى كۈزنىڭ مەيىن شامىلىدا شىلدىرلاپ تۇرغان ئاپامسىن يوپۇرماقلىرىنى چۇشۇرىۋەتتى.

پۈتۈن شەھەردە پاراڭ. «ئالدىنقى يىللاردا ئەلەم كۆرۈشى بولغاندىمۇ مىلتىق ئېتىلمىغان. بۇ قېتىم ئۈچ كاروپكا ئوق ئېتىپمۇ تۇسىۋالغىلى بولمىدى» دېيىشەتتى.

ئۇرغۇن لوكچىكالەر تۇتۇلدى. ئۇلار چۈشىدىمۇ «جوي لىيۇزا كەلدى!» دەپ جۆيلۈپ كېتىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

مۇشۇ سەۋەپلىك، ئۇ ئىككىنچى قېتىم «قىزىل خىش مەكتىپى ①» گە كىرىپ قالدى.

ئىزاھات: «قىزىل خىش مەكتىپى» دېگەن سۆز ئىبرىيونى بار. ئەينى ۋاقىتلاردا «قىزىل مۇتەخەسسىسلەشمىش مەكتىپى» دېگەن ئىبارىمۇ باردى؛ ئەمما ئۇ، خىش توشۇغانلىقتىن «قىزىل خىش مەكتىپى» دەۋالغان، خەنزۇچە ئاتالغۇ ئىككىسىنىڭلا ئوخشاش خوڭ جۇەن مەكتىپى دېيىلىدۇ.

2 - يىلى كۈزدە، ئۇ، ئەترەتنىڭ زىرائەت مۇھاپىزەتچىسى بولۇپ، كۆممە قوناق ئوغرىلىغان بىر كىشىنى تۇتىۋالغان. ئۇ ئادەم يىغلاپ يالۋۇرۇپ كەتكەچكە رەھىمى كېلىپ قويىۋەتكەن. ئەترەت باشلىقى بۇنداق قىلىشقا ئۇنىماي، جەرىمانە قويۇشتا چىڭ تۇرىۋالغان. ئۇ، جەرىمانە قويۇلغان پۇلنى ئالغىلى بارغاندا، ھېلىقى ئادەم ئىقرار قىلماي، تېنىۋېلىپ، پەيچۇسونىڭ باشلىقىنى چاقىرىپ كەلگەن. شۇنىڭ بىلەن قولىغا كويزا سېلىنىپ، ئۈچىنچى قېتىم «قىزىل خىش مەكتىپى» گە كىرگەن. ئۇ يەردە ئاغزىنى بۇزۇپ «زالىملار» دەپ تىللىغانلىقى ئۈچۈن، بىر كىشىلىك كامېردا ئىككى كۈن «مېھمان» بولغان.

ئۈچىنچى قېتىم «قىزىل خىش مەكتىپى» گە كىرگەندە ئۇ، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقىت ئىدى. يېزىلىقلار سۇ ئامبىرىغا بېرىپ راك تۇتىۋاتقاندا، بېلىقچىلىق مەيدانىدىكىلەر كۆرۈپ قېلىپ، قىز - چوكانلارنىڭ ئىشتانلىرىنىمۇ تارتىۋېلىپ، تېخى قاقاخلاپ كۈلۈشۈپ كەتكەن. ئۇ ئىككىنچى كۈنى مەكتەپكە بارماي، سۇ ئامبىرىغا بېرىپ، پوجاڭزا تاشلاپ، بىر تەرەپتىن «سىلەر دېھقانلارنى ئادەم قاتارىدا كۆرمىگىنىڭلارنىڭ جاجىسى مۇشۇ» دەپ ۋارقىرايدۇ. ئاچچىقىغا پايلىماي، كېتەر ۋاقتىدا قولى قىچىشىپ بېلىق تۇتىدىغان توردىن بىرنى ئېلىپ كېتىدۇ.

يۇشەن ياغاچچىلىق كارخانىسىنىڭ ھېلىقى ئاسما سائىتىمۇ، ئوخشاشلا «جوي ليۇزا» نىڭ مۇشۇ خىلدىكى «ئۈچ ئېلىشى» ئىدى.

«زىندان» غا كىرىپ قېلىشىمۇ، بىر قېتىملىق ئۇرۇش - تالاش سەۋەبىدىن بولغان.

1976 - يىلى 1 - ئايدا، ئۇنىڭ بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى بولمىغان بىر ئىش توپەيلى، ئۇنى ليۇدوگۇلۇق كىشىلەر ئۇرغان.

ئۇ، بۇنىڭغا چىدىغان. جاھاننىڭ يولى شۇنداقلىقىغا تەن بەرگەن، ليۇدوگۇلۇقلار بولسا، توختاپ قالماي، 40 نەچچە نەپەر ياش يىگىت قوللىرىغا تاياق - توقماق ئېلىپ «ئۈچ ئېلىش» ئۈچۈن كەلگەن. ئۇ، بۇ ئىشنى توسۇپ قالالماي، ئاخىرى ئۆزىمۇ ئارىغا چۈشكەن، نەتىجىدە قارشى تەرەپ ئوق چىقارغانلىقتىن، ئۆزىنى تۇتىۋالالماي قالغان.

بىر قەپەس قاتتىق ئېلىشىپ، ئىككىلا تەرەپتە ئېغىر يارىلانغان بولغان.

ليۇجياگۇلۇقلار مۇنداق دەيدۇ:

«لاۋلىيۇ نىڭ قىمار ئوينىغانلىقىنى بىلىمىز. قىمار ئويناش ۋە ئوغۇرلۇق قى-

لىش، بۇلاڭچىلىق قىلمىشلار بىر - بىرىگە تۇققان كېلىدۇ.

لاۋلىيۇ بېلىق تۇتىدىغان تور بىلەن ئاسما سائەتنى ئوغۇرلىغاندىن باشقا، ھېچ نېمە قىلمىدى. ئىككى يىلدىن بۇيان ئۇ گېزىتكە چىقتى. قىمار ئويناشنىمۇ توختاتتى ... ئۇنى ئاياللارغا پوخۇرلۇق قىلدى دېگەنگە ئىشەنمەيمىز، - ئۇ بۇنداق ناباپ ئىشلاردىن ئۆزىنى قاچۇردۇ. بىراق، ئادەم ئەمەسمۇ، بەزى ۋاقىتلاردا بىر نەچچە ئېغىز سۆز بىلەن ئېنىق چۈشەندۈرۈپ كەتكىلى بولمايدۇ...

[4]

باھار ئەمدىلا ئۆتۈپ بولمىغا جۇيلەنفاڭنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى ئۈچۈن 20 مىڭ يۈەن قەرزنى تۆلەپ قويغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر، ئۆلكە گېزىتىنىڭ باش ماقالىسى قاتارىدا ئېلان قىلىندى. نەچچە كۈن ئۆتۈپ «خەلق گېزىتى» مۇ بۇ خەۋەرنى باستى.

ماقالە ئېلان قىلىندى، بالا - قازامۇ كەلدى!

جۇيلەنفاڭ تەكشۈرۈش گۇرۇپپىلىرىنى كۈتۈۋېلىشقا باشلىدى. بىرىنچى توركومدىكىسى بازارلىق ھۆكۈمەتنىڭ، ئىككىنچى توركومدىكىسى ناھىيەلىك ھۆكۈمەت سىياسەت تەتقىقات ئىشخانىسىنىڭ، ئۈچىنچى توركومدىكىسى ناھىيەلىك بانكىنىڭ، تۆتىنچى توركومدىكىسى باج ئىدارىسىنىڭ، ئەڭ ئاخىرىدىكىسى بولسا، بىرلەشمە تەكشۈرۈش ئۈچۈن كەلگەنلەر بولدى.

-شۇنچىۋالا كۆپ ئادەم، ئۆيۈمگە پاتماي قالدى...، دېدى ئۇ ئاچچىق كۈلۈپ 1 - مېنىڭ ھېساباتلىرىمنى تەكشۈردى ....

ئۇنىڭ ھېسابات دەپتىرى يوق ئىدى. ئۇ ياللىۋالغان كىشىلەر سىرتقا چىقىپ قايتىپ كەلگەندە، قانچە خىراج قىلغان بولسا، شۇنچە پۇلنى ھېسابتىن كۆتۈرىۋېتەتتى! ئۆزىنىڭ ئاپتوموبىلغا چۈشكەن بىلەت ۋە ھۆججەتلىرىنى، بەزىدە تاشلىۋېتەتتى، بەزىلىرى بولسا، ئۇنىڭ يانچۇقىدا تۇرۇپ يىرتىلىپ كەتكەنىدى. ئۇ زىيان تارتسىمۇ، پايدا ئالسىمۇ ئۆزىمگە ھېساب دەپ ئويلايتتى. تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئىنچىكىلەپ سوراپ، تەھلىل قىلىپ، پەرەز قىلىپ، يەنە «جۇي ليۇزا» نىڭ تارىخىدىكى ئىللەتلىرى بىلەن باغلاپ كۆرەتتى ....

«ئۇنىڭ ئەزەلدىن مۇنچىۋالا پۇلى بولمىغان»، «ئۇ يالغانچىلىق قىلىپتۇ، بانكا قەرزىنى زادى قايتۇرمىغان»؛ «ئۇ قەرزنى قايتۇرۇشتا قەرز ئېلىپ قايتۇرغان»؛ «قايتۇردى دېگەندىمۇ ئۇ پۇل ھالالدىن كەلگەن ئەمەس»...... تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئەسلىدىلا رامكا بەلگىلەپ كەلگەنىكەن، بۇ قېتىم ئۇنىڭ ئاجىز يېرىدىن تۇتىۋالغان. «سەن ھارامزەدىلىك قىلىۋاتىسەن»، «ھىلە مىكىر ئىشلىتىۋا-

تىسەن»، «سەممىي بولمىدىڭ»، «ئىقرار قىلمىغانلارغا كەڭچىلىك قىلىنىدۇ، قارشىلىق قىلغانلارغا قاتتىق چارە كۆرۈلىدۇ»..........

تارىخ مۇشۇنداق بىر خىل ئادەملەرنىمۇ يارىتىپ قويغانكى: ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، خىزمەت قىلىش دېسەك، ئۇلار ئۇششۇك تەككەن پىدىگەنگە ئوخشاپ قالىدۇ، ئۇلارنىڭ كاللىسى بىر قاچا شىلىمغا ئوخشايدۇ، ناۋادا ئۇلار «كۈرەش ئېلىپ بېرىش»، «كىشىنىڭ ئەدىپىنى بېرىش» دېگەننى ئاڭلاپ قالسا، مېڭىسىنىڭ كىلىتكىلىرى دەرھال ھەرىكەتكە كېلىپ، ئېلاستىكلىقى بەكمۇ ئېشىپ كېتىدۇ:

ئۇ خاپا بولدى، غەزەپلەندى!

— مەن قەرز تۆلەپ قويۇپ جىنايەتكار بولدۇممۇ؟! پۇلۇمنى قايتۇرۇپ بېرىڭلار، مەن قەرزنى تۆلەپ قويمىساملا بولىدىغۇ؟ — سەن كىمگە ھەيۋە قىلماقچىسەن ھە؟

— ئۆتكەنكى ئىشلىرىمنى راست دېگەندىمۇ، ئۆزگەرسەملا بولمىدىمۇ؟ بۇرۇن يوللۇق بولساقمۇ، سۆزلىشىدىغان ئورۇن يوق ئىدى، بۈگۈنكى كۈندە يەنە سۆزسىز يوللۇق بولسىمۇ سۆزلىيەلمەيدىمىزما؟!

— بۇ سۆزلەرنىڭ ھەممىسى پرىنسىپال خاتالىق، مەيدان خاتالىقىدىن ئىبارەت، ساڭا ئېيتىپ قويايكى: سېنىڭ قىلمىشلىرىڭ بىزگە ئايان. ھازىر دەل سېنىڭ پوزىتسىيەڭگە قاراۋاتىمىز!

كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ تارىخىنى ئەسلەيدىغان بولسا، بەزىدە ئۆزىنىڭ ناھايىتى ئېچىنىشلىق ھەم كۈلكىلىك ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرۈۋالالايدۇ: — شۇنداق ئاددىي، ئاپ ـ ئاشكارە ئىش ئۈستىدە بىر ئېغىز سۆزۈڭنى ئاڭلىمايسەن، ھەمدە سېنى بىرەر ئېغىز سۆزمۇ قىلدۇرمايدۇ، قانداقتۇر، ئاياللار ئەركەك دورىسى يەپ، ئەرلەر ھۆسۈن تۈزەش دورىسى يەۋالغانمۇ؟ بىراق ۋاقىت تېز ئۆتكەنسېرى، ئادىمىي كەتكەن ئادەملەرنىڭ، ھېلىقىدەك تارىخىي دەۋرلەرنى قايتىدىن ئىجات قىلىپ چىقىشقا ئۇرۇنمايدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ.

ئۇلار بىر كۈن ھەپىلىشىپ، قايتىش ۋاقتىدا:

— ئوبدانراق ئويلان، ئەتىلىككە داۋاملىق مەسىلە تاپشۇرسەن! ـ دەپ تاپىلاپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن «سوغۇق سۇ ئىچسىمۇ سەمرىيدىغان» يىگىت ھەر كۈنى ئوتتۇرا ھېسابتا بىر جىڭدىن ئورۇقلاشقا باشلىدى.

دۇنيادا، ئادەمنى چۈشۈنۈشنى خالىماسلىق، ئۇۋال قىلىنىشتىنمۇ بۆلەك ئازاپ بارمىدۇ؟

ئۇ ئىككى يىل بۇرۇن ئەترەتنىڭ ھېلىقى ئەبجەقى چىقىپ كەتكەن ئاقسا-

لىق گۆش پەششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىنى ھۆددىگە ئالغان ئىدى، تېرىقچىلىق قىلىدىغان كادىرلار ئەمەلىيەتكە ئەھمىيەت بېرىدۇ. 10 مىڭ يۈەن خەجلەپ سېتىۋالغان مىياسوروپكا، بىر يىلدىن كېيىن يەنە 10 مىڭ يۈەن زىيان تارتقانلىقتىن ئىسكىلاتتا تاشلىنىپ دات باسقان تۆمۈرگە ئايلىنىپ قېلىش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇنى ھۆددىگە بېرىۋەتسىلا، ھەر يىلى 5 مىڭ يۈەن نەق پۇل كەلسە، بۇنىڭغا كىممۇ خوشال بولمىسۇن؟.........

ئۇنىڭ ئائىلىسىدە چوڭ جېدەل - ماجىرا چىقتى. ئانىسى، يەڭلىرىنى شىمايلاپ ئىشىك ئالدىدا تۇرۇۋېلىپ:

— ناۋادا سەن مېنىڭ ئوغلۇم بولىدىغان بولساڭ، بېرىپ ھېلىقى ھۆججەتنى قايتۇرۇۋەت، — دېدى.

— ئاتا.........

— قايتۇرامسەن؟ قايتۇرمامسەن؟ - ئاتىسى پەيلىرى كۆپۈپ چىقىپ تۇرغان غولىنى ئوغلىغا شىلتىدى. قايتۇرمىساڭ ئۆي ئايرىمىز. ئاپىسى ئاتىسىنى سۇپا يېنىغا ئىتتىرىپ تۇرۇپ، ئوغلىنى ئەيىپلەپ كەتتى. - سەن تولىمۇ بېشى چوڭ بولۇپ كەتتىڭ، رادىئودا «ھۆددىگە بېرىش» دېگەننى بىلەن، ئۇ دېگەن رادىئو. سەن قاراپباققىنە، پۈتۈن ناھىيىدە كىم ھۆددىگە ئاپتۇ؟ ئەندىلا تۇرمۇشىمىز ياخشىلىنىۋاتىدۇ، ئەگەر يەنە سېنى تۇتۇپ كېتىپ «خىش توشۇتسا»، «زىندان» غا سالسا، ئائىلىمىز قانداق جان باقىدۇ! ئۇ، ئاتا - ئانىسىنىڭ بۇ ئىشقا مۇنداق قارايدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ قويمىغانىدى. ئۇ پۇشايمان قىلىسىمۇ، ئارقىغا قايتىشقا بولامدۇ؟ ئۇ دېگەن توختام تۈزۈپ قول قويغان تۇرسا، ئارقىغا قايتالامدۇ!

ئۇ، ئاتىسىنىڭ ئالدىدا يۈكۈندى:

— ئاتا، ئاپا، ئوغلۇڭلار تۇرۇپ سىلەرگە ساداقەتمەن بولالمىدىم......

ئۇ، ئۆيدىن چىقىپ كەتتى، ئەر - خوتۇن ئىككىسى ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ ئات ئېغىلىنى تازىلاپ، ئۆي قىلىپ كىرىۋالدى. باشقىلارغا «پەششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرۇشقا ئاسان بولىدىكەن» دەپ مۇشۇ يەرگە كېلىۋالدىم دېيىشسىمۇ، ئەمەلىيەتتە، ھەممەيلەن ئۇنىڭ قانداق ئىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. خوتۇنى — ئۇنىڭ ھۆددىگە ئېلىشىغا قارشى بولسىمۇ، پەقەت، «تەشكىلى» جەھەتتىنلا بويسۇنۇپ ئۈنچىقمىدى. يىل ئاخىرىدا ئامانەت قەرز كوپراتىۋى ئەترەتكە كېلىپ قەرزنى قايتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى، توك ئىشلىرى ئىدارىسى كېلىپ «توك پۇلىنى تاپشۇرۇڭلار، بولمىسا توك توختىتىمىز» دېدى، جۇي لەنفاڭ قولىدىكى 5 مىڭ يۈەن پۇلنى ئەترەت باشلىقىنىڭ قولىغا سانىپ تۇتقۇزدى.

ئەترەت باشلىقى:

—بۇ پۇل بىر داخور كالۋاغا چۈشۈپ كەتتى، ئەمدى ساڭا پۇل قايتۇرۇش-
قا ئامالىمىز يوق جۇمۇ! —دېۋىدى، ئۇ:
—بۇ پۇلنى مەن ئالمايمەن، — دېدى.
يىل ئۆرۈلدى، ئۆلكە گېزىتى باش ئىستونغا «دېھقاننىڭ قەلبى» دېگەن ئاخ-
باراتنى باستى. شۇ چاغدا، بېيجىڭدا 1982-يىللىق ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى يى-
غىنى ئېچىلىۋاتاتتى. شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرى گېزىتنى كۆرۈپ، دەرھال
«خىلاڭرىن ناھىيىسىدىن جۇي لەنفاڭ كەلدىمۇ؟» دەپ سورىدى. شۇنىڭ بىلەن
خىلاڭرىن ناھىيىسىگە جىددى تېلېفون بېرىلدى. بىر دانە جىپ ماشىنا ليۇجياگو-
غا كەلدى.
—يولداش جۇي لەنفاڭ رەئىس سەھنىسىگە چىقسۇن. ئۇنى كۆپچىلىك كۆرۈپ
باقسۇن، — دەپ شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرى يەنە توۋلىدى.
ئۇزۇن ئۆتمەي، ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ يەرلىرى ھۆددىگە بېرىلدى،
دۆلەتتىن ئالغان قەرزلىرىنىمۇ ئادەم سانىغا قاراپ تەقسىم قىلىۋېتىش ئوتتۇرىغا
قويۇلدى. جۇي لەنفاڭ مۇنداق قىلىشقا قوشۇلماي:
—يەرلەرنى ئائىلىلەرگە ھۆددىگە بېرىش تۈزۈمىنى يولغا قويۇشقا بولىدۇ،
بىراق قەرزنى ھۆددىگەر ئائىلىلەرگە ئارتىپ قويۇش قاملاشمىغان ئىش بولمايدۇ.
مەن تىرىشىپ ئوبدان ئىشلەپ، يىل ئاخىرىدا ئۇ قەرزلەرنى تۆلەۋې-
تەي، — دېدى.
ئۇ گېزىتكىمۇ چىقتى، يەنە شەھەرلىك ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى يىغىنىنىڭ
«ئالاھىدە تەكلىپ قىلىنغان ۋەكىلى» بولۇپ قالدى، بىر دەم ھاياجانلىنىپ كې-
تىپ ۋەدە قىلىپ قويۇپ، «مەيدىن كېيىن» ۋەدىگە ۋاپا قىلالمىسا بولامدۇ؟ ئۇنىڭ
مىجەزى بىر ئاز قىزىپ قالسىمۇ لېكىن، خۇشاللىقىدىن ئۆزىنى يوقىتىپ قويمىدى.
بىرىنچى قېتىم ئاشلىق گۆش سودىسى بىلەن بېيجىڭغا بارغاندا، سېرىق
چاچ، كۆككۆز كەلگەن بىر نەچچە چەتئەللىكنىڭ ئەتراپىغا بىر مۇنچە ئادەمنىڭ
ئولىشىۋالغانلىقىنى كۆرۈپ ئاچچىقى تازا كېلىدۇ. چەتئەللىكلەرنىڭ ھېچ نەرسىگە
پىسەنت قىلمىغان قىياپىتىگە قاراپ، غەزىپىدىن ۋاقىرىۋەتكىلى تاس قالىدۇ:
—نېمەڭلەرگە گىدىيىۋالىسىلەر! يانچۇقۇڭلاردىكى شۇ نەچچە يارماقتىمۇ؟ قاراپ
تۇر، ئاكاڭ قارىغاي باي بولغان كۈنى، چوقۇم چەتئەللەرگە بېرىپ، سەن خەق-
قە ئۆزىنى بىر كۆرسىتۇپ قويىدۇ!
ئۇ نامرات بىر دېھقان بولغاچقا، پۇلسىزلىقنىڭ دەردىنى تويغىچە تارتقانى-
دى. بۇرۇن ئۇنىڭدا قىزغىنلىق ۋە كۈچ-قۇۋۋەت بولسىمۇ، يولغا قويۇلىۋاتقان سى-

ياسەت ئۇنى باي بولۇشقا قويمىغانىدى. ھازىر بېيىشىنىڭ داغدام يولى ئۇنىڭغا كەڭ ئېچىلدى. دەسلەپ ھۆددىگە ئېلىش توختىمى تۈزۈلگەندە، ئەترەت ئۇنىڭدىن ئەسلىھە راسخوتى ئۈچۈن ھەر يىلى پەقەت 3 مىڭ يۈەنلا ئالماقچى بولغان. كېيىن ئۇلار «بۇ پۇل بەك ئاز بولۇپ قاپتۇ»، دېگەندە ئۇ يەنە 2 مىڭ يۈەن قوشۇپ 5 مىڭ يۈەن بېرىدىغانلىقىنى جاكالىغان. ئەگەر ئۇنىڭ ئاڭ سەۋىيىسىنى يۇقىرى دېسە، تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسى ئۇنىڭغا ئىشەنمەيلا قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بۇ ئىشنى كۈلكىلىك ھېسابلايتتى. ئۇ مانا مۇشۇنداق بىر ئادەم ئىدى.

كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچە يىل ئاخىرى بولۇپ قالدى. ئۇ، 20 مىڭ يۈەن يېتىپ قالار، دەپ مۆلچەرلەپ ئامانەت قەرز كوپىراتىپىغا نەچچە رەت بارغان بولسىمۇ، كۆكخوتتىن كېلىدىغان 10 نەچچە مىڭ يۈەن پۇل تېخى كەلمەپتۇ. يېزا كادىرلىرى ئۇنىڭغا:

— تېرىقچىلىق قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ئۆتكۈزىۋاتقىنى باھار بايرىمى، ئۇ يىل ئاخىرىدىكى يېڭى يىل ئەمەس، — دېدى. بەزىلەر:

— شۇ 5 مىڭ يۈەننى تۆلىمەكمۇ ئاسان ئەمەس. بولدى، ھېچكىم سەندىن ئاغرىنمايدۇ، — دېدى. ئۇنىڭ ئاچچىقى كېلىپ قىلغان گەپ ھېساب بولمىسا، يۈزۈمنى نەگە قويىمەن، — دېدى. ئۈچ قېتىم تېلگىرامما بەرسىمۇ ھېچقانداق سادا بولمىغاندىن كېيىن، 1 - ئاينىڭ 26 - كۈنى پويىز بىلەن ئىچكى موڭغۇلغا بېرىپ، ئەھۋالنى ئېيتىۋىدى، ئۇلار تېزلىنىپ، دەرھال پۇلنى بەردى. شۇ چاغلاردا ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئۆگزىسى يۇلتۇز كۆرۈنىدىغان ھالەتكە كەرىپ قالغان، كۆكتات چىلايدىغان ئىدىش ئورۇنلا چىقالماي ئىككى پارچە بولۇپ كەتكەن ئىدى. بىر جۈپ ئوغۇل - قىزىنىڭ سوغۇقتا قوللىرى مۇزلاپ ئىششىغانلىقتىن مانتۇدەك كۆپۈپ كەتكەنىدى. بىر يىلدىن كېيىنكى 1 - ئايدا، شەھەرلىك پارتكوم رەھبەرلىرىدىن بىرى ئۇنىڭ ئۆيىگە يوقلاپ كەلگەندە، كۆڭلى يېرىم بولۇپ:

— مۇشۇمۇ 10 مىڭ يۈەنلىك ئائىلە ئولتۇرىدىغان جاي بولامدۇ! ، — دېگەنىدى.

رەھمەت ئېيتىش يىغىنىدىن كېيىن، ئۇ سېتىۋالغان ھېلىقى تېلېۋىزورنى، كىشىلەر:

— ئالدامچىلىق بىلەن قولغا كەلتۈرۋالغان، ئوغرىلىغانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ، — دېيىشتى.

— ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىمۇ «ئوغرىلىغان مالنى يوشۇرغۇچى» بولۇپ قالدى!

ئۇنىڭ كوچىغا چىقىپ سەكرەپ، ۋاقىراپ، تازا تىللاپ دەردىنى چىقىرى-

ۋالغۇسى بەكمۇ كەلدى.

بەزى تىراگېدىيىلەرنىڭ مۇقەددىمىسى كومېدىيە شەكلىدە باشلىنىدۇ. ئەمما «جوي ليۇزا» ئىشنى باشلىشى بىلەنلا تىراگېدىيە كېلىپ چىقتى.

[5]

— جوي ليۇزا يەنە جىنايەت ئۆتكۈزۈپتۇ!

— ئۇنداق ئەمەستۇ؟ ئالدىنقى كۈنلەردە گېزىتتە ئۇنىڭ ئەترەت ئۈچۈن قەرز تۆلىگەنلىكىنى يازغان ئىدىغۇ؟.

— ۋۇ خۇيسەندە شۇنچىۋالا كۆپ ئەۋلىيالار توغرىسىدا ھىكايىلەر بار. لېكىن سەن ئۇلاردىن قايسىسىنى كۆرگەن؟ «جوي ليۇزا» ناۋادا ياخشى ئۆزگەرسە، ئىتلارمۇ پوق يىمەيدىغان بولاتتى! ... ...

تاغ ئارىسىدىن ئىبارەت مۇشۇنداق، تاغلىقلارنىڭ يېرىمى دېكۇدەك، ئادەملىرى پويىزنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان بۇ جايدا غەيۋەتتىن ئىبارەت ناھايىتىمۇ زامانىۋىلاشقان خەۋەرلىشىش قۇرالى بار بولۇپ، «جوي ليۇزا» دېگەن بۇ سىگنالنى قوبۇل قىلىشى بىلەنلا، چاستوتىسى دەرھاللا ئۆزگىرەتتى.

[6]

ناھىيە بازىرىغا بېرىپ، ئىككىنچى كۈنى، بەزىلەر «خىلىڭرىن ناھىيىسىگە كېلىپ ۋۇنۇي تېغىغا بارمىساڭ خىلىڭرىنغا كەلمىگىنىڭگە باراۋەر بولىدۇ»،

— دەپ مېنى ۋۇنۇي تېغىغا سەيلىگە بېرىشقا تەكلىپ قىلدى.

مەن لىياۋدۇڭ تاغلىرىدىكى بۇ داڭلىق تاغقا بېرىپ باقمىغان، لېكىن بۇ تاغ توغرۇلۇق نۇرغۇن رىۋايەتلەرنى ئاڭلىغانىدىم: — بىرى بەش نەپەر گۈزەل قىز بار بولۇپ، بايلار مەجبۇرى خوتۇنلۇققا ئالماقچى بولغان. ئۇلار تاغقا قېچىپ بېرىپ تاغ پادىشاھى بولۇپ، بايلارنى يوقۇتۇپ، كەمبەغەللەرگە يار-يۆلەك بولغان، چېرىكلەر كېلىپ ئۇلارغا ھۇجۇم قىلغاندا، قىزلار قىيادىن سەكرەپ چۈشۈپ كېتىپتۇ؛ ئىككىنچى خىل رىۋايەتتە، بەش نەپەر قەھرىمان، تاغ ئۈستىگە قورغان سېلىپ تاجاۋۇزچىلارغا قارشىلىق كۆرسىتىپتۇ، كېيىن قەلئە دۈشمەن تەرەپتىن ۋەيران قىلىۋېتىلگەندە، قىيادىن سەكرەپ چۈشۈپ كېتىپتۇ؛ ئۈچىنچى خىل رىۋايەتتە، بەش قىز تاغ ئۈستىدە ئولتۇراقلاشقانىكەن، ئاكىسى بولسا ئۇدۇلىدىكى تۇمان تاغدا تۇرىدىكەن. ئەسلىدىكى شەرت بويىچە ۋەقە يۈز بەرگەندە ئوت يېقىپ بەلگە بېرىشمەكچى بولۇشۇپتۇ، ئالدىنقى ئىككى قېتىمدا سىڭىللىرى ئاكىسىنى سېغىنىپ ئوت يېقىپتۇ، ئۈچىنچى قېتىمدا قاراقچىلار كەلگەندە يەنە ئوت يېقىپتۇ، بىراق ئاكىسى كەلمەپتۇ.... بۇ رىۋايەتلەردىن پەقەت بىرىنىڭلا ئاخىرلىشىشى ئوبدان بولغان، ئۇنىڭدا ئېيتىلىشىچە، بەش نەپەر پەرىزات ئەرشىدە تۇرۇۋېرىپ، زېرىكىپ قاپتۇ، يەر يۈزىدىكى تاغ-دەريالارنى كۆرۈپ، بۇ يەرنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ. شۇندىن

باشلاپ، بۇ يەرگە مەھلىيا بولۇپ، ئەرشىگە قايتىپ چىقىپ كېتىشىنى ئۇنتۇپ قاپتۇ ...

لىۇجىياگۇدا تۇرغان نەچچە كۈن ئىچىدە ئەتىگەندە ئورنۇمدىن تۇرۇپلا، كىشىگە كۆمتۈرۈپ قويغان كېمىگە ئوخشايدىغان، بىراق ئايال كىشىنىڭ قىياپىتىگە زادىلا ئوخشىمايدىغان ۋۇنۇي تېغىغا قاراپ، چوققىدىكى ھازىرمۇ ساقلىنىپ تۇرغان قورغان ئىزلىرىنى، كۆل، بەش قىز قەۋرىسىنى تەسەۋۋۇر قىلىمەن ......

« جۇي ليۇزا » ھاياجانلىنىپ كەتتى:

بۇ يەردە تاغمۇ، سۇمۇ بار بولۇپ، بىر پارچە گۆھەردەك يەر ئىكەن! نېمە ئۈچۈن بۇ يەرنى رىۋايەتلەردە ئېيتىلغاندەك چىرايلىق بىزىپ پەرىزاتلارنىڭ چۈشۈشىنى كۈتمەيدىكەنمە؟

بۇ باپنى قايتۇلۇق ناخشىغا قىستۇرۇلغان پائوزا دېيىشكە بولىدۇ.

[7]

لىياۋدۇڭنىڭ 5 - ئاي مەزگىلى، ئەتىدىلا كۆكىرىشكە باشلىغان ۋۇنۇي تېغى قىپقىزىل قۇياش نۇرىدا رەڭگا - رەڭ تۈسكە كىرگەن ئىدى.

تەكشۈرۈش گۇرۇپپىلىرى ھەپتىلىك خۇلاسە چىقارمايلا قايتىپ كەتتى، شۇنداقلا بۇندىن كېيىن قايتا تەكشۈرۈشمۇ ئېلىپ بېرىش بارماسلىق، ناھىيىمۇ ئەسىگە كەلتۈرۈش، زىياننى تۆلەپ بېرىش مەسىلىلىرىدە ئېغىزمۇ ئاچمىدى — دېھقان خەلق بۇنى ئۇقمايدۇ، شۇنداقلا بۇنداق ئىشلار بىلەن كارىمۇ يوق.

ئەمدى نېمە قىلىش كېرەك؟ جاھان ئىلىپ قالغاچقا، ئاقسىللىق گۆشىنى ئىشلەپچىقىرىشمۇ تەس بولۇپ قالدى، ئۇ نەزىرىنى خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىدىكى بېلىقلارغا قاراتتى.

ئالدىنقى يىلى يازلىقى قەيىنى ئاكىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، قايتىشىدا بېلىقچىلىق مەيدانىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بېلىق سودىسىغا ئۇچراپ قالدى. نېمە دېگەن جىق بېلىق، نېمە دېگەن چوڭ بېلىق، بىر تال ليەنزى بېلىقى 10 - 20 جىڭ كېلىدىكەن. باھاسىنى سورىۋىدى، بىر جىڭى ئىككى موچەنكەن. نېمە دېگەن ئەرزان ھە؟ . پۇراپ بېقىۋىدى، بېلىق پۇراپ قاپتۇ، ئىنچىكىلەپ قارىۋىدى، بېلىق قارنى يېرىق ئىكەن، ئۇ 10 نەچچە جىڭ كېلىدىغان بىر تال بېلىقنى سېتىۋېلىپ، داڭگاچ ئويلاشقا باشلىدى. « بۇ بېلىقلار بەكمۇ ئەرزانكەن، ئەگەر بۈگۈن ئۇ بېلىقلار سېتىلىپ تۈگىمەيدىغان بولسا، تۈگىشىپ كېتىدۇ! بۇ بېلىقلارنى بېنشىغا ئېلىپ بارسام، بىر جىڭنى بىر يۈەندىن ساتسامۇ، بولاپ كېتىدۇ. جۇمۇ! بولىدى، شۇنداق قىلاي! »

ئۇ شىنياڭدىن مۇزلۇنۇش ئەسلىھەلىرىنى سېتىۋېلىپ، ئۆزى لايىھەلەپ قۇراشتۇرۇپ چىقىپ، 14 مىڭ جىڭ بېلىق سىغىدىغان توڭلۇتۇش ئىسكىلاتى ياساپ

چىقتى، تېخنىكىنى چاقىرىپ تەكشۈرتۈپ كۆرسىۋىدى، ئۇنىڭ تېمپېراتۇرىسى نۆل-
دىن تۆۋەن 18 گىرادۇسقا يېتىپتۇ. كىشىلەر:

— ھەي ...... جوي ليۇزا، بالا تۇغۇشتىن سىرت، ھەرقانداق ئىش قولۇڭ-
دىن كېلىدۇ جۇمۇ! — دېيىشتى. سۇ ئامبىرىدىكى بىر قېتىملىق يىغىندا، بەز-
لەر:

— جوي ليۇزا، ئۆيدە قانداقتۇ مۇزلۇتۇش ئىسكىلاتى ياساپ، سۇ ئامبىرى
رايونىدىكى بېلىقلارنى مونوپولىيە قىلىۋالماقچى بوپتۇ. جوي ليۇزا دېگەن قانچىلىك
بىرنېمە ئىدى؟ باشقا كىم ئىشلىسە مەيلى، بىراق ئۇنىڭغا يول قويماسلىق
كېرەك! ئۇ ئىسكىلاتنى بېلىق بىلەن توشقازغاندا، ئىسكىلاتنى بېلىقلىرى بىلەن
بىللە مۇسادىرە قىلىش لازىم! - دېيىشتى.

ئۇ، توڭلۇتۇش ئىسكىلاتىغا قاراپ پۈتۈن ئەزايىدىن سوغۇق تەر چىقىپ
كەتتى. بۇ ئىش ئۆتۈپ بىر يىلدىن كېيىن، شەھەرلىك پارتكومنىڭ بىر نەپەر
رەھبىرى ليۇجياگوۇغا كېلىپ توڭلۇتۇش ئىسكىلاتىنى كۆرۈپ:

— توڭلۇتۇش ئىسكىلاتىنى قۇرۇپ، بازارنى تەمىنلەپ، بېلىق يېيىش مەسىلى-
سىنى ھەل قىلىشىڭنىڭ نېمە يامىنى بار؟ لەنفاڭ، كۆزۈڭ ئۆتكۈر ئىكەن بىراق تۇتۇش
قىلغانىدىكىن كىچىك تۇتۇش قىلماي، چوڭ تۇتۇش قىلىش كېرەك! — دېدى.

مۇنداق گەپ بار يەردە قانات چىقىرىپ ئۇچمايدىغان. شۇنىڭ بىلەن
ئۇ كوزۇپلۇق «بېيجىڭ» ماركىلىق جىپ ئاپتوموبىلى ۋە ماتورلۇق قولۋاق سېتى-
ۋالغاندىن كېيىن ناھىيە بازىرىغا بېرىپ ترانسپورت بىلەن شۇغۇللىنىشقا رۇخسەت
قىلىش گۇۋاھنامىسى ھەل قىلىشقا كىرىشىپ كەتتى، ئالدى بىلەن سودا سانائەت
باشقۇرۇش ئىدارىسىغا باردى. بۇ ئىدارە ئۇنى سودا - سانائەت باشقۇرۇش
سودىسىغا بۇيرىدى، ئۇ يەردىكىلەر «ئىدارىغا بېرىپ سوراپ باقىڭ» دەپ جا-
ۋاپ بەردى. ئۇ يەنە ئىدارىغا باردى، ئىدارىدىكىلەر «بۇ ئىشنى سودا - سانائەت
باشقۇرۇش سوسى باشقۇرۇپ بېرىدۇ» — دېدى.

ئاخىرى ئۇلار ئۇنىڭ بىر پىششىقلاپ ئىشلەش كارخانىسى ئۈچۈن ھېسابات
ئاچقانلىقىنى سەۋەپ قىلىپ، بېجىرىپ بەرمىدى.

ئۇ ناھىيىلىك ھۆكۈمەتكە بېرىپ، رەھبەرلىك بىلەن كۆرۈشتى. ئۇ رەھبەر
ئۇنىڭغا:

— قايتىپ كېتىپ جاۋاپ كۈتكىن، - دېدى. ئۇ نەچچە كۈن ساقلىغان
بولسىمۇ، جاۋاپ كەلمىدى، ئۇنداق چوڭ ئەرباپ يالغان گەپ قىلمايدۇ دەپ ئىشە-
نەتتى. ئىككى كۈن ئۆتكۈزۈۋېتىپ، يەنە ناھىيىگە كەلگەن بولسىمۇ، ئۇ كىشى بې-

لەن ئۇچىرشالماي، سودا - سانائەت باشقۇرۇش ئورنىغا كەلدى ·

ئۇ يەرنىڭ بىر مەسئۇلى گۇۋانامە بېرىشنى رەت قىلىۋىدى، ئۇ:

— سىلەر ئادەمنى بوزەك قىلىۋاتىسىلەر! — دېدى، بىراق بۇنى دەپ قويۇپ پۇشايمان قىلدى. ئۇلار قىلچە تەپ تارتماستىن:

— سېنى بوزەك قىلدۇقمۇ؟ سېنى ئەزدۇقمۇ؟ تىللىدۇقمۇ؟ سەن بىزگە تۆھمەت قىلىۋاتىسەن! ، - دېدى ·

ئۇلار نېمىدىن قورقاتتى؟ ئۇ، ئاخىرى ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى:

— ئەھۋالدىن قارىغاندا سىلەر ماڭا ئىپراۋا بەرمەيدىغان ئوخشايسىلەر، مەنمۇ سىلەرگە يېلىنمايمەن. سىلەردىن پەقەت بىر ئېغىز سۆزلا سورايمەن: سىلەر دۆلەتنىڭ پۇلىنى ئېلىپ، خەلق ئۈچۈن خىزمەت قىلامسىلەر ياكى باشقىلارنىڭ گېلىنى سىقىپ ئېغىرچىلىق سالامسىلەر؟

بىر نەچچەيلەن يەڭلىرىنى شىمايلاپ كېلىپ:

— بۇ يەرگە كېلىپ نېمە قىلماقچىسەن؟ سەن پەقەت «جوي ليۇزا» لىغۇ؟ جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ؟ — دېيىشتى ·

- ئۇرۇشامسىلەر؟ - دېدى ئۇ ئارقىغا داجىپ ئۇنىڭ يۈزلىرىنىڭ مۇسكۇللىرى لىپىلداپ، مۇشتلىرى چىڭ تۈگۈلدى:

- كىم غىدىڭ - پىدىڭ قىلىدىغان بولسا، يانچىپ قىيما قىلىۋېتىمەن! ھېچكىممۇ قول سالمىدى ·

ھەي …… مەن «جوي ليۇزا» نىڭ مۇشۇ تەرسا مىجەزىمنى ئۆزگەرتمەك تەس كېلىۋاتىدىغۇ، ھە! - ئۇ، ئۇزۇن بىر تىنىۋېلىپ، ماڭا كۈلۈمسىرەپ مۇنداق دېدى؛

— ئۆتكەنكى ئىشلار توغرىسىدا گەپ قىلسام، كىشىلەر مېنى «ئىشىنىڭ كەينىدىن قورقىدۇ» دەيدۇ، ئەمما مەن كۆپرەك «ئىشىنىڭ بېشىدا قورقىمەن …» «گۇۋانامە بولمىسا، ئاپتوموبىل، ماتورلۇق قولۋاق دېگەنلەرنىڭ ھەممىسى قۇرۇق ئىمچەككە ئوخشاش بولۇپ قالامدۇ» ئۇ تازا ئۈمۈتسىزلەنگەن چاغدا، شەھەرلىك، ناھىيىلىك سودا - سانائەت داشقۇرۇش ئىدارىلىرىنىڭ باشلىقلىرى كېلىپ «مەندىن قانداق قىيىنچىلىقىڭ بار» دەپ سورىدى. ئەھۋالنى ئېيتىۋىدىم، شەھەرلىك سودا - سانائەت باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باشلىقى:

— «ئادەمگە مۇنداقمۇ ئاۋارىچىلىق كەلتۈرگەن بارمۇ؟ ھازىرلا ھەل قىلىپ بەرسۇن» دېيىۋىدى، ئىشلىرىم ئاسانلا ھەل بولۇپ كەتتى، - دېدى ·

[8]

ماتورلۇق قولۋاقنى سۇغا چۈشۈرگەن دەسلەپكى كۈنى ئۇ، ئۈچ سا-

ئەتتىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدىلا 1600 جىڭدىن كۆپرەك بېلىق يىغىۋالدى.

ئىش باشلىنىش بىلەنلا، خەيرلىك بولدى! ئىككىنچى كۈنى، كېمە دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىسى ئالدىدىن چىقتى. ئۇلارنىڭ بىر مەسئۇلى كېمىنىڭ توشقىدا چاتىرىقىنى كېرىپ تۇرۇپ:

— توختا! كىم سېنى بۇنداق ئىلاسۇن دېگەن؟ — دەپ ھەيۋە قىلدى.

جويلەنغاڭ تىگىرقاپ ھېچنىمىنى بىلەلمەي قالدى. «بېلىق مەسىلىسىدە بېلىقچىلىق مەيدانىغا 5 - 6 قېتىم كەلدىم، سىلەر گۇۋانامە بولسىلا بولىدۇ دېگەن تۇرساڭلار، ھەتتا مۇشۇ ماتورلۇق قولۋاقىمۇ سىلەر ئۆزەڭلار ياردەملىشىپ ئېلىپ بەرگەنغۇ» دېگەنلەرنى ئويلاپ تۇرۇپلا قالدى.

— كىمگە دېگەن بولساڭ شۇنى تاپ، مەن رۇخسەت قىلمىسام بېلىق يىغىۋېلىشقا بولمايدۇ!

ھېلىقى مەسئۇل كىشى راستىنلا بىلمەمدۇ ياكى مەقسەتلىك ھالدا بىلمەسكە سېلىۋالغاندىمۇ، بىلىپ بولمايتتى.

— لاۋلىيۇ، قانداق قىلىمىز - دېدى كېمە شوپۇرى.

- ئىشلەۋېرەيلى! سىياسەت بىزنىڭ يۆلەنچۈكىمىز بولغاندىن كېيىن، كىمدىن قورقاتتۇق، پەقەت ئۇلارنىڭ ھوقۇقى بولغانلىقى ئۈچۈنلا مىندەك بىر دېھقاننى بوزەك قىلماقچىمۇ؟ مەن «جوي ليۇزا» بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمەن! شۇنداق قىلىپ ئۇلار تۈنۈگۈنكىدىنمۇ كۆپرەك بېلىق يىغىۋالدى.

ھەممەيلەن ئۇنىڭغا بېلىق سېتىپ بېرىشنى ياخشى كۆرەتتى. بېلىقچىلار سائەت 4 - 5 لەردىلا تورلىرىنى يىغاتتى، بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىلىرى بولسا، چوشلەردە كېلىدىغان بولغاچقا ئۇ، ئەگىلا بارسا كېمىنى تېزلا بېلىققا توشقۇزۇۋالاتتى.

ئۈچىنچى كۈنى، ئۇلار ئەتىدىلا بىرىر يۈز جىڭ بېلىق سېتىۋالغاندى، بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىسى ئىتتىلاپ كەلدى:

-- ئىسيان كۆتەرمەكچىمۇ سەن! يەنە كېلىدىغان بولساڭ كېمەڭنى پاچاقلىۋېتىمىز! - ئۇنىڭ رەسمىيەتلىرى تولۇق قانۇنلۇق ئىدى. بىراق قانۇن چوڭمۇ ياكى ھوقۇق چوڭمۇ؟ ئۇلار ساڭا رەسمىيەت ئۆتەپ بەرگەن ئىكەن، رەسمىيەتنى بىكار قىلىشقىمۇ كۈچى يېتىدۇ. ناۋادا راستىنلا كېمىنى چېقىپ پاچاقلىۋەتسە، بۇ دېگەن كىچىك ياغاچ كېمە ئەمەستە! شۇنداق قىلىپ ئۇ، ئاران ئىككى يېرىم كۈنلا بېلىق سېتىۋالدى.

ئۇ بېلىقچىلىق مەيدانى بىلەن بىر مەزگىل كېڭەش قىلىپ باقتى. بۇرۇن

بىر ئوبدانلا گەپ قىلغانلار، ياكى گەپ قىلماي تۇرۇۋالدى، ياكى بولمىسا ئۆزىنى چەتكە ئېلىۋالدى. كىممۇ يۇقىرىنىڭ سىزىقىدىن چىقىپ، ئاددىي بىر دېھقاننى دەپ ئۆزىنى پاراكەندە قىلغۇسى كېلىدۇ؟ يەنە سۇ ئېلىپكېتىش ئىدارى-سىغا باردى، ئۇلار:

— بىز بۇ ئۇچاستكىنى باشقۇرالمايمىز، — دېيىشتى، يەنە قايسى ئورۇن «سۇ» ۋە «بېلىق»قا مۇناسىۋەتلىك بولغىيدى؟ ئۇ، شەھەرلىك پارتكوم رەھبەر-لىرى ئۆزىگە «چوڭراق تۇتۇش قىلىپ ئىشلە» دېگەن چاغدا ناھىيە رەھبەر-لىرىنىڭ شۇ سورۇندا بارلىقىنى ئېسىگە ئالدى.

ئەمما ئۇ، ئۇلارنى ئىزدەپ تاپالمىدى.

ئەجەبا، ئالتۇننىڭ پارقىراپ تۇرىشىغىلا يول قويۇلۇپ، ئالتۇننى تېرىۋې-لىشقا يول يوقمۇ؟ بەزىلەر ئۇنىڭغا:

— چاقچاق قىلماڭ ئەرباپ بىلەن، ئەپلەپ سالار ھەرباپ بىلەن دېگەن گەپ بار. سەن ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەيسەن! — دېدى.

ئۇ تەن بەرمەيتتى:

— ئاددىي پۇقرا بولساممۇ، ئادەممەن! پارتىيىنىڭ سىياسىتى يۆلەنچە بولغان يەردە، مەن «جوي ليۇزا» چوقۇم ئۇلاردىن غالىپ كېلىمەن!

[9]

يەنە ھەر قايسى ئورۇنلارغا مېڭىپ كۆردى، ئۇ بېلىقچىلىق مەيدانى بىلەن «بېلىقچىلىق مەيدان كېلىشىم باھا بىلەن ئۇنىڭغا 40 مىڭ جىڭ بې-لىق سېتىپ بېرىدۇ، ھەر جىڭ بېلىققا بىر يېرىم مودىن رەسمىيەت ھەققى قو-شۇپ ئېلىنىدۇ» دەپ توختام نامە تۈزدى.

بىرىنچى قېتىم ئۇ، ئەتتىگەنلا باردى، نەچچە قېتىم سورىسىمۇ، ھامان «ساقلاپ تۇر» دېگەن جاۋاپنىلا ئالدى. ئەتراپتىكى ئىككى ئۆلكە، نەچچە شە-ھەر، ناھىيىلەرنىڭ ئاپتوموبىل، تىراكتۇرلىرى بېلىق بېسىپ بىر-بىرلەپ كې-تىپ قالدى. يەنە بېرىپ سورىۋىدى، بېلىق يوق بولۇپ چىقتى.

ئىككىنچى كۈنى ئۇنىڭغا نۆۋەت كەلگەندە، يەنە بېلىق تۈگەپ كەتتى. بۇ ئۇنى قىستىغانلىق ئەمەسمۇ؟ يەنە بىر رەت تالاش، تارتىش قىلىپ، 6 - 7 - 8 - ئايلاردىكى تۇتۇلغان بېلىقنى (بۇ چاغ بېلىق ئاز، ھەمدە بېلىقلارنى ساقلاش قىيىن مەزگىل) پۈتۈنلەي ئۇنىڭغا سېتىپ بېرىدىغان، ھەتتا بېلىقچى-لاردىن بېلىق يىغىۋالسىمۇ بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ كېمىسىنى ۋە ئادەملىرىنى ئىشلىتىپ ئۇلارنىڭ چىقىمى، بېنزىن ۋە ئۇپراش راسخوتلى-رىنىڭ ھەممىسىنى ئۇ، ئۈستىگە ئالىدىغان، 8 سائەت ئىچىدە ئەسلى مۇئاشىنى

بېرىدىغان، 8 سائەتتىن باشقا ۋاقىتلارغا ئارتۇق ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن ھەق قوشۇپ بېرىدىغان بولۇپ كېلىشتى.

دەسلەپ، بېلىقچىلىق مەيدانى كېمىگە تۆت ئادەم ئورۇنلاشتۇردى. ئۇلار- نىڭ بىرسى كېمە ھەيدىدى، قالغان ئۈچ كىشى بېلىق يىغدى. بېلىق يىغىش ئۈچۈن ئۆزى بىلەن بىرلا كىشى بولسا يېتىپ- ئېشىپ قالاتتى. ئىككىسى- گە بىكاردىن- بىكار ئىش ھەققى بەردى.

ئۇ ئاچچىقىنى يۇتۇپ مۇنداق تەلەپ قويدى:

ئۇنىڭ ئۆيى بىلەن بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ ئارىلىقى يىگىرمە نەچچە يول كېلىدۇ، بېلىقلارنى يىغىۋالغاندىن كېيىن- كېيىنى ليوجياگۇ ئەتراپىغا بېرىپ توختۇتۇشقىلا بولامدۇ؟ ئەگەر شۇنداق قىلسا، ئۇ ھەر كۈنى بىر ئاپتوموبىل يالىلاشقا كېتىدىغان پۇلنى، ھەممە بىرمۇنچە ئادەم يالىلايدىغان چىقىمىنى تې- جەپ قالالايتتى، ئەلۋەتتە كۆپ سەرپ قىلىنغان بېنزىن ۋە ئۇپراش راسخوتىنى ئۇ ئۇستىگە ئېلىشنى ئوتتۇرىغا قويدى.

بۇ تەلەپكە ئۇلار «ياق» دەپ جاۋاپ بەردى.

بۇ خۇددى سېپىل تۈۋىدىكى ئىتتىپاقلىققا ئوخشاش توختام بولۇپ قالدى!

ئۇ، ئۆزىنىڭ كېمىسىنى ئىشلىتىپ بېلىق سېتىۋالغاندا، دائىم تاڭ سە- ھەردە يولغا چىقاتتى. بۇ قېتىم كونا ئادىتى بويىچە كېمىنى ھەيدەپ كەلسە، ئۇلار تېخى ئورنىدىن تۇرماپتۇ. ساقلا- ساقلا سائەت توققۇز بولغاندا، كېمىنى ئىشقا سېلىپ، سائەت ئون بىر بولغاندا قايتىپ كېلىشىدە ئاران قىرىق- ئەللىك جىڭ بېلىق يىغىلدى.

ئۇنىڭ بىر كۈنلۈك چىقىمى يۈز يۈەن ئەتراپىدا بولدى.

ئىككىنچى كۈنى سائەت ئونلاردا كېمىنى ئىشقا سېلىپ، قىرىق جىڭ چىڭ- يۈ بېلىقى سېتىۋالدى.

قوشۇپ بېرىلىدىغان ئىش ھەققىنى بولسا ئىقتىساد قىلىپ قالدى.

ئۇ بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ رەھبەرلىكىگە مۇنداق دېدى:

— ماڭا ياردەملىشىپ بەزى خىزمەتلەرنى ئىشلەپ بېرەلەمسىلەر؟ يەنە قانداق شەرتلىرىڭلەر بولسا، مەسلىھەتلىشەك بولىدۇ. ئۇلار:

— بىز مۇشۇنداق بېكىتتۇق، ئۇنىڭغا ئۇنىمىساڭ، توختامنى مۇشۇ يەردە بىكار قىلىۋېتەيلى، — دېيىشتى.

ئۇنىڭ يەنىلا تەن بەرگىسى كەلمىدى. ئۇ كېيىندىكى كىشىلەرنى ئىنساپ-قا كەلتۈرۈشنى خىيال قىلىپ، ئۇلارغا ئۇششاق تىجارەتچىلەرنىڭ قىيىن-چىلىقلىرىنى ئېيتىپ، تاماكا، ھاراق ئېلىپ بېرىپ، چىشىنى چىشلەپ ئۈچ كۈننى ئۆتكۈزدى.

بەش كۈندە ئۇ ئاران بىر يۈز توققۇز جىڭ بېلىق سېتىۋالالىغانىدى.

نەچچە ئونلىغان موتوسىكلىت كېلىپ دەريا بويلاپ، بېلىق سېتىۋېلىپ، ئاندىن باشقا جايلارغا يۆتكەپ ساتىدۇ، ماڭا نېمە ئۈچۈن يول قويۇلمايدۇ؟.

ئۇ ئاچچىق كۈلدى.

[10]

«جوي لىيوزا»نى يەنە سۇ ئامبىردىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ!

— بۇساراڭ بارغانلا يېرىنى سېسىتىدۇ!

— مەن بۇرۇنلا ئۇنىڭ دەككە يەيدىغانلىقىنى بىلگەنىدىم. ئاپتوموبىل، كې-مە دېگەنلەرنى ئەپلەشتۈرەلەمدۇ، دېھقان دېگەن شۇنداق بولامدۇ؟..............

ھەي ۋۇنوي تېخى، قانداق كۈچ سەن توغرۇلۇق ئېيتىلغان ھېكايىلارنى ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا يەتكۈزۈپ كەلدى؟ كىشىلەرنىڭ ھېكايىلىرىڭنى ئەۋلاد-تىن-ئەۋلادقا يەتكۈزگەن ۋاقتىدا، ھەقىقىي تاغلىقلار پەقەت زېرىكمىدى، كەچ-كىچە مۇشۇ روماندىكى ھېكايىلارنىلا ئېيتامدۇ؟ شۇنىڭدەك، سىنىڭ ئالاھىدە سىرلىق رىۋايەتلىرىڭ ئارىسىدا، نېمە ئۈچۈن پەقەت بىرسىلا چىرايلىنىق ئاياقلاشىدۇ؟.

قاتناش بەلگۈسى يوق دەريا ۋە «كومپارتىيىگە كىرىشنى ئارزۇ قىلىدى-غان» دېھقان.

[11]

يەتتىنچى ئاي، شەھەرلىك پارتكوم سېكرېتارى خىڭرىنغا كى-لىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كۆچۈرگەندە خويجاڭ سۇ ئامبىرىنىڭ ئايىغىدىكى خويلۇڭ سۇ ئامبىرىنىڭ ئون بەش مىڭ مو سۇ يۈزى تاشلىنىپ قالغانلىقىغا ئېچىنىپ:

— دەريا بويىدىكى ئىككى يېزىنىڭ قىيىنچىلىقى بولغاندىكىن، شەخسلەرگە ھۆددىگە بەرسەڭلەر بولماسمۇ؟ دېدى.

ئۇ باشتا بىر بېلىقچىلىق كەسپىي ئائىلىسىنى كۆرسىتىۋېدى، باشتىلار قوشۇلمىدى، جوي لەنفاڭچۇ دېۋىدى، ناھىيىلىك پارتكوم رەھبەرلىرى:

— ئۇ بولىدۇ، — دېدى.

جوي لەنفاڭنىڭ تىنچ تۇرغان يۈرىكى يەنە تېپىرلاپ سوقۇشقا تۇردى.

ئۇ ماشىنىسىنى ھەيدەپ ئوتتۇز نەچچە كىلومېتىرلىق سۇ ئامبىرى رايونى-

نى ئۈچ كۈن ئارىلاپ، بۇ سۇ ئامبىرىدا بىلىق بار ئىكەن، ئادەملەر مۇ يۇۋاچ، سادىدا كۆرۈنىدۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئۇ ھېۋدىدىكى ئالغاچقا دېگىنى ھېساب بولىدۇ، ئەمدى خۇيىجاڭدىكىگە ئوخشاش باشقىلارنىڭ بوزەك قىلىشىغا ئۇچراپ، كىشىلەرنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتارمايدۇ، ئۇنىڭ ئويلىغانلىرى نەزەرىيە جەھەتتىن خاتا ئەمەس، بىراق تارىخي تەرەققىياتنىڭ ئىسپاتلىشىچە، ئۇ پەقەت شەيئىنىڭ بىر تەرىپىنىلا كۆرگەن.

ئۇ يەنە ھەر قايسى ئىدارىلارغا قېتىراشقا باشلىدى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۈچ كۈن قېتىرىغاندىن كېيىن ئۆزى B تەرەپ، سۇ ئېلېكتىر ئىدارىسى A تەرەپ بولۇپ، كوچكە ئىگە بولۇش مۇددىتى 10 يىللىق بولغان، ۋە A تەرەپكە باياقتىن پايدىلىنىش راسخوتى ئۈچۈن 70 مىڭ يۈەن تاپشۇرۇدىغان توختام تۈزۈشتى.

A تەرەپ تېخنىكا جەھەتتىن ياردەم قىلغاندىن باشقا، توختامدىكى 7 ماددىنىڭ ئالتىسىغا «مەسئۇل بولمايمىز» دېگەن سۆز يېزىلادى. ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ قىيىنچىلىقى دەل تېخنىكا مەسىلىلىر ئىدى. ئەگەر توختامغا قول قويمىسا، كېيىن ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ بىلەن كارى بولامدۇ؟. باشقىلىرى بىلەن سۇ ئېلېكتىر ئىدارىسىنىڭ كارى بولمىغىنى بىلەن، گېزىت، رادىئولاردا «كەسىپي ئائىلىلەرنىڭ قانۇنىي ھوقۇقى - مەنپەئەتىنى قوغداش كېرەك» — دەپ ئېيتىپ كىلىۋاتامدۇ؟.

نەزەرىيە جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئويلىغانلىرى توغرا ئىدى. بىراق تارىخ ئۇنىڭ ھەر بىر باسقان قەدىمىگە پاجىئە ئۇرۇقىنى چېچىپلا كەلدى.

[12]

كۆكقوش دەريا يۈزىدە ماتورلۇق كېمە «توت - توت - توت» قىلىپ كەلمەكتە، كېمىنىڭ تومشۇق تەرىپىنىڭ ئىككى يېنىدا قوش قانىتى شەكلىدە دولقۇنلار كۆتۈرۈلمەكتە، كېمىنىڭ ئارقىسىدا دولقۇن سىزىقلىرى بىر - بىرىگە تۇتىشىپ، بارغانچە كېڭىيىۋاتقان بىر تال ئۇزۇن ئىز كۆرۈنمەكتە.

— جۇي لېيۇزانىڭ «كىچىك تاۋۇتى» كەلدى! بۇ خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىدا كېمە پەيدا بولىشى بىلەنلا، دەريا بويىدىكى كىشىلەر — «توت - توت - توت» دېگەن ئاۋازنى ئاڭلىغان ھامان دېيىشىدىغان بىر جۈملە سۆز ئىدى. بۇنىڭ ئىچىدە چۆچۈش، ئالاقزادىلىك، كۆپرەك مەسخىرە قىلىش ۋە ئۈچمەنلىك باردى.

ئارىدىن بىر يىل ئۆتە - ئۆتمەيلا دەريا بويىدا ئۇ «كىچىك تاۋۇت» خۇددى كىنولاردىكى ياپون ئالۋاستىلىرىنىڭ ماتورلۇق قېيىقلىرىغا ئوخشايدۇ،

«جۇي لىيۇزا پوچىلىق بىلەن كېمىنىڭ تۇمشۇقىدا تۇرسا، بىر نەچچە ھەمراسى ئۇنىڭ يېنىدا تۇرۇۋالدۇ. ئۇنىڭ ھەيۋىسىگە پەقەت بىر نەچچە تال «سەنبا مىلتىق» ۋە بىر پارچە «ياپون بايرىقى»لا كام بولۇپ قالدى! -- دېگەن پاراڭلار پەيدا بولدى.

ئەينى يىللاردا، تاغ ئارىسىغا كىرگەن ياپون ئالۋاستىلىرى بىلەن تاغلىقلار باتۇرلۇق بىلەن ئېلىشقان، بۈگۈنكى كۈندە، بىر ـ بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدىغان ئىككى ئىشنى بىر ـ بىرىگە سېلىشتۇرغىلى بولامدۇ، كىم ـ كىمگە ئۆچمەنلىك قىلىدۇ!

بىر ـ بىرىگە ماس كەلمەيدىغان، ئېچىنىشلىق، شۇنداقلا مول تەسەۋۋۇر قىلىش كۈچى دېگەن مۇشۇ -- دە!

جۇي لەنفاڭ بۇلارنى ئازراقمۇ سەزمەيتتى. ئۇ يەنە خۇشال بولۇپ كەتتى:

-- خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىنىڭ ھەر مو سۇ يۈزىدىن ھەر يىلى 10 جىڭ ئەتراپىدا بېلىق تۇتقىلى بولىدۇ، بۇ يەرنى خۇيجاڭ دەرياسى بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. ھەر موسىدىن بەش جىڭدىن بېلىق تۇتۇلسا، ھەر جىڭى بىر يۈەن بولسا، 15 مىڭ مودىكىسى قانچە پۇل بولىدۇ دېگىنە! ئۇ تولۇق ئىشەنچە بىلەن بىرىنچى قەدەمدە: دەريا بويلاپ ئۈچ كۈن تەكشۈرۈش قىلىپ، كىشىلەرگە سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئالغانلىقىنى، ئەندى ئامبارغا پارتلاتقۇچ دورا ـ تاشلىماسلىقنى، بېلىق توتماسلىقنى ئۇقتۇرۇپ قويماقچى بولدى.

بىرىنچى كۈنىلا ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقى مەلۇم بولدى.

ئۇ دەريادىكى بېلىق تۇتىدىغان تورلارنىڭ ناھايىتى كۆپەيگەنلىكىنى، يەنە بەزىلەرنىڭ پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. كىشىلەر ئۇنىڭغا، 70 ـ يىللاردا بۇ يەردە بىر دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانى بار بولۇپ ئۈچ يىل بۇرۇن تۇگۇشۇپ كەتكەنلىكىنى، بۇ يەرلەر يەنە دەريا بويىدىكى يېزا ئاھالىسىنىڭ تەبىئىي بېلىقچىلىق مەيدانى بولۇپ قالغانلىقىنى ئېيتىشتى.

ئۇ چاغدا، پەقەت دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ ياخشى باشقۇرۇلمىغانلىقىنى ئاساسەن داشقايناقنىڭ تامىقىنى يېيىش كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقىنى، كىشىلەرنىڭ ئەندى ئۆزىگە نىسبەتەن قىزغىن، دوستانە مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىنىلا ئويلىغانىدى. بىراق سۇ ئامبىرىنى ئۇنىڭ ھۆددىگە ئالغانلىقىنى ئاڭلاش بىلەنلا، ئۇلارنىڭ چىرايلىرى بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدىغان بولۇپ قالدى:

-- نېمە ـ نېمە؟ ھۆددىگە ئاپتىمۇ؟ ھۆددىگە ئېلىش دېگەن قانداق ئىشكەن؟

سەن نېمىگە تايىنىپ ھۆددىگە ئالدىڭ؟ ئۇ توختامنامىنى كۆپچۈلۈككە كۆرسەتتى.

— مۇشۇ قەغەز بىلانلا، سۇ ئامبىرى ساڭا تەۋە بولۇپ قالدىما؟

— قانداقراق خوتۇندىن تۇغۇلغاندۇ بۇ ھارامتاماق!

— كۆتەر قاسقىنىڭنى! ....

ئۇنى ۋەھىمە بېسىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى مۇزلاپ كەتتى.

ھەددىدىن زىيادە جىددىيلىشىپ ۋە ھارغىنلىق تۈپەيلىدىن ئۇنىڭ گۈزەل ئارزۇلىرى ئاللا قاياقلارغا ئۇچۇپ كەتتى.

دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق — مەيدانى قانداق ۋەيران بولغان؟ نېپىتشلارغا قارىغاندا بىر سەۋەپ شۇكى، دەريا ياقىسىدىكى كىشىلەر — قالايمىقان پارتىلىتىپ بېلىق تۇتۇپ، دائىم جىدەل ماجرا بولۇپ تۇرغانلىقتىن، «ۋەيران» بولغان ئىكەن. بۇلتۇر بېلىق تۇتۇش باشلانغاندا، خىيپىڭ يېزىسىدىكى بىر ياش بېلىق تۇتۇش ۋاقتىدا باشقا بىرسى بىلەن قىزىرىشىپ قېلىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن، بۈگۈنگىچە بۇ دېلونىڭ باش ئايىغى چىقمىغان. دەريا ياقىسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىدە بېلىق تۇتىدىغان تور بولغاچقا، نۇرغۇن كىشىلەر بېلىق تۇتۇشنى قوشۇمچە كەسىپ قىلىۋالغان. ئۇ ئۆزى سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئېلىۋالسا، دۆلەتكە پايدىلىق بولۇپ، باشقىلارنىڭ تاماق ئۈستىلىدىكى بىر قاچىنى تارتىۋالغانلىق ئەمەسمە؟ ئوبدان باشقۇرۇلمىسا، 10 يىل ئەمەس، ئىككى يىلدىلا بار ۋەسلىنى زىيانغا تۆلەپ بېرىشىمۇ مۇمكىن!

ئۇيان ئويلاپ - بۇيان ئويلاپ، ئۇ ئالدىراپ خوشال بولماسلىق لازىملىقىنى چۈشەندى، شۇ ئاخشىمى، ئۇ خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگۈلىمىلىرىگە ئاساسەن، «خۇيلۇڭ دەرياسى بويىدىكى ئاھالىلارغا خەت»نى يازدى.

بۇ يەردە بىر نەچچە ماددىنى كۆرسىتىمىز:

1 - بېلىق تۇتۇشقىلا ئەھمىيەت بېرىپ، بېقىشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىكنىڭ ئىدىيىسىنىڭ تەسىرىدە، كۆز ئالدىدىكى بېلىق تۇتۇشقىلا كىرىشىپ، ئۇزۇن مۇددەتلىك ھېسابلاشنىڭ كەمچىللىكىدىن بايلىق مەنبەسى قۇرۇپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، دەريا بويىدىكى ئاھالىنىڭ سۇ — ئامبىرىنى ئاسراش شەرەپلىك، بېلىق ئوغرىلاش، بېلىق پارتىلىتىشنى نومۇس بىلىش تەربىيىسى ئېلىپ بېرىپ، ياخشى ئەخلاق — پەزىلەتنى تۇرغۇزۇشنى ئۈمىد قىلىمەن.

2 - دەريا بويىدىكى يېزىلارغا تەۋە كېمىلەر پەقەت قاتناش، ترانسپورت ئۈچۈنلا ئىشلىتىلىشى، بېلىق تۇتۇشقا ئىشلىتىلمەسلىكى لازىم. ئەگەر بۇنىڭغا

خەلاپلىق قىلغۇچىلار كۆرۈلسە، كېيىنكىسى تۇتۇپ قىلىنغاندىن تاشقىرى، بېلىق بايلىقىغا كەلتۈرگەن زىيىنى تۆلىتىلىدۇ.

3 - پارتىلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتۇش، زەھەرلىك دورا بىلەن بېلىق تۇتۇش قاتتىق مەنئى قىلىنىدۇ. خىلاپلىق قىلغۇچىلارغا، قەتئىي ھالدا ئىقتىسادىي جازا بېرىلىدۇ......................................

ئىككىنچى كۈنى، ئۇ خەتنىڭ — ئارگىنالىنى ئېلىپ ناھىيىگە كەلدى. بىر رەھبەر كۆرۈپ:

— بەكمۇ ياخشى يېزىلىپتۇ، — دېدى. ھەممە يەنە بىر مۇناسىۋەتلىك رەھبەرنىڭ كۆرۈپ — بېقىشىغا تەۋسىيە قىلدى. ئۇمۇ:

— بەك ياخشى بوپتۇ، — دېدى، ئۇ:

— ئۇنداق بولسا، خەتنى بېسىپ بەرگىلى بولارمۇ؟ قانچە پۇل كەتسىمۇ تۆلەيمەن، — دەپ ئىلتىماس قىلىۋىدى، ھېلىقى رەھبەر:

— بۇنى شەخسىي نامىدىن يازغاندا سالمىقى بولماي قالىدۇ، بىز مۇزاكىرىلىشىپ، ھۆكۈمەت نامىدىن يازايلى، — دەپ جاۋاپ بەردى. ئۇ خۇشاللىقىدىن ئۈچ قېتىم «ياشىسۇن»...دەپ توۋلىۋەتكۈسى كېلىپكەتتى.

— بۇ، ئۇنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىققانىدى.

ئۇ ھاياجان ئىچىدە نەچچە كۈن كۈتۈپ، بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ قالدى ۋە بۇ ئىشقا كۆڭۈل بۆلۈشكىمۇ يېتىشەلمىدى!

تا ھازىرغىچە، «ھۆكۈمەت نامىدىن» يېزىلغان «خۇيلۇڭ دەرياسى بويىدىكى ئاھالىلارغا يېزىلغان خەت»نى ھېچكىممۇ كۆرمىدى.

[13]

7 - ئاينىڭ 18 - كۈنى.

ناھىيىلىك ھۆكۈمەتنىڭ مەلۇم ئورگىنىنىڭ ئۈچ ئايدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن كېيىن، ناھىيىلىك پارتكومغا يازغان دوكلاتىغا ئاساسەن ئېيتقاندا، بۇ «جۇيلەنفاڭ بېلىقچىلىق مەيدانىدا ئىش باشلاپ ئۈچىنچى كۈنى» بولغان ئىش، جۇي لەنفاڭنىڭ ئەسلىشىچە، ئۇنىڭ — «سۇ ئامبىرىغا بېرىپ ئىش باشلىغان تۆتىنچى كۈنى» ئىدى.

سائەت ئۈچ ئەتراپىدا تاڭ ئەمدىلا سۈزۈلۈشكە باشلىغاندا، ئۇ، يالىۋالغان تۆت نەپەر ئەمچىسى بىلەن دەريا بويىلاپ تەكشۈرۈشكە چىقتى، ئادەتتە مۇشۇ ۋاقىتتا سۇ ئامبىرىنى مۇھاپىزەت قىلىش باشلىناتتى، بۇ چاغدا كېمە كېزەك قىلىنمايدۇ. چۈنكى كېمە ماتورىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا، بېلىق تۇتقۇچىلار قېچىپ كېتەتتى.

دەريانى تۇمان قاپلىغاچقا ئىككى يۈزمېتىر يىراقلىقتىكى نەرسىلەرنى كۆر-
گىلى بولماتتى. سائەت تۆتلەردە پابۇ يېزىسىغا كەلگەندە، دەريا ئوتتۇرىسىدا سۇ-
نىڭ شالاقشىغانلىقى ئاڭلاندى، بىر كىشى كىچىك قولۋاق بىلەن تور سېلىۋات-
قان بولۇپ، ئۇ كىشىنى قىرغاققا يېقىن كېلىشكە چاقىردى. ئۇ ئادەم ئىشىنىڭ چا-
تاقلىقىنى بىلىپ جىم تۇرۋالدى. يان تەرەپتە كېچىك بولغاچقا، جوي لەنفاڭ كې-
مىنى سۇغا چۆشەرمەكچى بولىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇ ئادەم ئاندىن قىرغاققا
يېقىنلاشتى.

ياللىۋالغان بىر ئىشچى قولۋاققا چىقىپ، بېلىق تورىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

— سەن يەنە بېلىق تۇتۇۋاتامسەن، مۇسادىرە قىلىمىز! — دېدى، ئۇ كىشى:

— بۇلاڭچىلىق قىلامسىلەر! سىلەر بۇلاڭچى ئىكەنسىلەر! — دەپ ۋاقىرىدى.

— سەن كىمنى بۇلاڭچى دەپ ئىللاۋاتىسەن؟ بۇ سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە
ئالغانلىقىنى بىلمەيتتىڭمۇ؟

— ماڭە، گوڭشېغا بارىمىز ...... ئۇلار ۋاقىرىشىپ تالاش-تارتىش قىلىشىپ كەتتى.
بۇ چاغدا، يېزىدىن ئالتە-يەتتە ئادەم يۈگۈرۈشۈپ يېتىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن
قالايمىقان ئۇرۇش-تالاش باشلىنىپ ھەر ئىككى تەرەپنىڭ يۈز-كۆزلىرى قانغا
بويالدى.

ئىككىنچى كۈنى، جوي لەنفاڭ ناھىيىلىك ھۆكۈمەتكە كېلىپ، رەھبەرلىككە
بۇ ئىشنى دوكلات قىلدى. تازا سۆزلىشىۋاتقاندا، شاڭيالىق يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن
«جوي ليۇزا، خۇددى گومىنداڭغا ئوخشاش، بىزنىڭ ئادەملىرىنى ئۇردى، سىلەر
تېزدىن كېلىپ كۆرۈپ بېقىڭلار ......»-دەپ تېلېفون كەلدى.

ناھىيىلىك ھۆكۈمەت بۇ ئىشنى تەكشۈرۈشنى سۇ-ئېلېكتر ئىدارىسىغا تاپ-
شۇردى. سۇ-ئېلېكتر ئىدارىسىدىن ئىككى كىشى شاڭيالىق يېزىسىغا بېرىپ، كۆممە قو-
ناق ئۇنىدىن ياسالغان قوتۇرماچ بىلەن يېمىسىيۋىلەك شورپىسىنى تويغىچە
يەپ-ئىچىپ قايتىشىدا پەيلوگۇغا كېلىپ، جوي لەنفاڭ ۋە ئۇنىڭ ياللىۋالغان ئىش-
چىلىرى تۇرۇشلۇق جايغا بېرىپ مۇنداق دېدى:

— سىلەر قائىدىدە ئۇتتۇرۇپ قويدۇڭلار. توختام نامىغا ئونبەشىنچى كۈنى
گۇۋالىق بېرىلىپ رەسمىي ھۆججەتتە ھۆددىگە ئېلىش ۋاقتى 1984-يىلى 7-
ئاينىڭ 22-كۈنىگىچە بولىدۇ — دېيىلگەن، تېخى ھۆددىگە ئېلىش ۋاقتى يې-
تىپ كەلمىدى، بۇ سۇ ئامبىرى يەنىلا خۇدانىڭ ئىلكىدە........

كۈزنىڭ ئاخىرىدا مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار مۇنداق دېدى:

— توختام گۇۋالىق بېرىلگەن كۈندىن باشلاپ كۈچكە ئىگە بولىدۇ.

بىردەم ئۇنداق، بىردەم مۇنداق بولۇۋەرگەچكە دېھقان جۈي لەنفاڭ بۇنىڭ ئىچىدىكى سىرىنى بىلەلىشكە ئامالسىز قالدى، شۇنداقلا بۇ ئۇششاق-چۈششەك ئىشلار بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرۈشنىمۇ خالىمايتتى. ئۇنىڭ كۆزلىگىنى كەلگۈسى بولۇپ، بارغانچە مۇھىم بولۇۋاتقان جىددىي ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشقا ئېھتىياجلىق ئىدى!

7-ئاينىڭ 18-كۈنى، كەچقۇرۇن سائەت بەشتىن ئاشقان مەزگىل.

ئۇ ياللىۋالغان ئىككى ئىشچى بىلەن دەريادىن چىققان پارتلاش ئاۋازىنى ئاڭلاپ، ئىككى كىشىنىڭ دەريادا بېلىق تۇتۇۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇلار قورقۇپ، قىرغاققا چىقىشقا جۈرئەت قىلالمىدى. جۈي لەنفاڭ قىرغاقتا تۇرغان كېيىم-كېچەك، قول سائەتلەرنى ئېلىۋالغانلىقتىن ئۇلار ئامالسىز قىرغاققا چىقتى. بىر ئاز ئالدىغا مېڭىپلا، ھېلىقى ئىككى كىشى ئىككى ياققا قايرىلىپ يۈگۈرۈپ قېچىشقا باشلىدى. ئۇلار ئۈچ كىشى بۆلۈنۈپ ئۇلارنى بىرەر يولچە قوغلاپ بارغاندا، ھېلىقىلاردىن بىرسى يول ياقىسىدىكى ۋېلسىپىتنى مىنىپ قاچتى. جۈي لەنفاڭ ئەمدىلا ئۈمىدىنى ئۈزەي دېگەندە، ئالدىدىن تونۇش بىرسى ۋېلسىپىت مىنىپ كېلىپ قالدى. ئۇ بىر ۋېلسىپىتنى ئارىيەتكە ئېلىپلا قوغلاپ كەتتى……

ئۇ ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ ماڭا مۇنۇلارنى دەپ بەردى:

— بىرىنچى قېتىم ئۇرۇشقاندا، مەن قول تەۋرەتمىدىم. ھازىر دېگەن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»غا ئوخشىمايدۇ، ئۇرۇشۇشقا بولمايدۇ؛ شۇنداقلا مەن دېگەن باشلىق، مەن بىر مۇش ئۇرسام باشقىلار ئون مۇش سالىدۇ. مەن بۇ يەرلىك ئەمەس، بۇ يەردە ئىشلىمەكچى بولسام، باشقىلار بىلەن نوبدان ئۆتمىسەم بولمايدۇ. بىراق بۇ قېتىم مەن ئۇ كىشىنى نەچچە مۇش ئۇرۇۋەتتىم، چۈنكى بىرىنچىدىن ئۇنىڭ بىلەن يومداقلىشىپ تازا ئاچچىقىم كەلگەنىدى، ئىككىنچىدىن مەن پارتلىتىپ بېلىق تۇتقانلارغا بەكمۇ ئۆچلۈكۈم كېلىدۇ، «گۇمبۇر» قىلىش بىلەنلا، چوڭ-كىچىك بېلىقلار، قورساقلىرىنى ئاسمانغا قىلىپ لەيلەپ چىقىدۇ، بۇنى كۆرسەم پارتلىغۇچ دورىنى خۇددى مېنىڭ يۈرىكىمنىڭ ئىچىگە تاشلىغاندەك بولۇپ كېتىمەن…… »

ئىككىنچى كۈنى ئەتىگەندە، يەنە پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتقان ئىككى كىشىنى تۇتۇۋالدى.

8-ئاينىڭ بىرىنچى كۈنى، يەنە شۇ كەچقۇرۇنلۇقى، شاڭياڭ يېزىسىغا يېقىن جايدا،

ئۇلار نېرىقى قىرغاققا ئۆتۈپ، پەيلۇگۇدىكى ياتىقىغا بارماقچىدى. كېچىكتە

تۇرغان ئادەم ئۇلارنىڭ بېلىقچىلىق مەيدانىدىكى كىشىلەر ئىكەنلىكىنى بىلمۇبىلمەي، كېمىگە چىققىلى قويمىدى. ئامال يوق ئالتە كىشى كېيىملىرىنى سېلىپ قوللىرىدا كۆتۈرۈۋېلىپ، ئۈچ يول كەلگىنىدەك يەردىن ئۈزۈپ ئۆتۈپ، نېرىقى قىرغاققا چىقىۋالدى. ئۇلار دەريا ياقىسىدا ئولتۇرۇپ، بىرەيلەن ئاچالغا بېرىپ، ماشىنا چاقىرىپ كەلمەكچى بولۇپ ماڭدى. يېرىم سائەتتىن كېيىن، ھېلىقى كىشى باش-كۆزى يېرىلغان ھالەتتە قايتىپ كەلدى. ئەسلىدە ئالدى تەرەپتە بىر توپ كىشىلەر پارتلاتقۇچ دورا بىلەن بېلىق تۇتۇۋاتقان بولۇپ، ئۇ، ئۇلارنى توسقاندا، تاياق يەپتۇ.

— بىر نەچچە پۇلنى دەپ ماڭا ئىشلەپ، ئاغزىنى ياپالمىغۇدەك بولۇپ قالغاچقا، چىداپ تۇرالمىدىم! قانداق قىلاي؟ پەيچۇسورغا باراي دېسەم ئۇلار ئىشتىن چۈشۈپ كەتتى؛ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا باراي دېسەم يىگىرمە نەچچە يول مۇساپىنى مېڭىشقا توغرى كېلىدۇ. يامان يولۋاس يولدا ياتسا، شىرغا يول بەرمەس دەپتىكەن، يەنىلا ئۆزەمنى تۇتۇۋالغىنىم تۈزۈك، كىشىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش ھەممىدىن مۇھىم، ئالدى بىلەن ئۇنى داۋالىتاي، — دەپ، ئەمدىلا تاغ تۇمشۇقىدىن بۇرۇلۇشىمىزغا ئالدى تەرەپتىن 5 — 6 ياش يىگىت يول توساپ كەلدى. بىز يول قويدۇق. يەنە تۆت - بەش ئادەم كەلدى، يەنىلا ھېلىقىدەك توسىۋالدى، ئۇلارنى باشلاپ كەلگەن بىرسى:

— سىلەر قەيەرنىڭ ئادەملىرى؟ — دەپ سورىۋىدى. بىز:

— بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ ئادەملىرى، — دەپ جاۋاب بەردۇق.

— بېلىقچىلىق مەيدانىنىڭ بولساڭ، سېنىڭ نەرىڭ ئارتۇقتى، — دەپ قوينىدىن بىر دانە قىڭغىراقنى چىقىرىپلا چاناشقا تەمشەلدى، ئالدىدا ئۆتۈپ كەتكەن نەچچەيلەنمۇ بۇرۇلۇپلا، بىزنىڭ ئارقىمىزدىن كېلىپ پارتلاتقۇچ دورا تاشلىدى، بەختىمىزگە ئۇ پارتلىماي قالدى. مەن ئۆلۈم ۋەقەسى چىقىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، قىڭغىراق تۇتقاننى قۇچاغلىۋالدىم ......

ئۇنىڭ قولىدا ھازىر قىڭغىراق تالىشىپ ئېلىشقاندا كېسىلگەن جاراھەتنىڭ تاتۇقى بار ئىكەن.

— بىز قىڭغىراق تۇتقان ۋە پارتلاتقۇچ دورا تاشلىغان ئىككى كىشىنى تۇتۇپ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا ئېلىپ باردۇق، بۇ قېتىم ھۆددىگە ئالغان ۋاقىت توشۇپ قالدى، ئادەم ۋە قاتىللىق قوراللىرىنىمۇ ئېلىپ كەلدۇق، ئەمدى بىزگە يار - يۆلەك بولار دەپ ئويلاپتىمەن. نەدىكىنى، ئۇلار:

— سىلەرنىڭ ئادەم تۇتىدىغانغا قانداق ھوقۇقىڭلار بار ؟ — دەپ بىزني

سوراق قىلدى.

[14]

« پارتلىتىپ بېلىق تۇتۇش قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. پارتلىتىپ بېلىق تۇتۇش، بېلىق بايلىقىنى قۇرۇتىۋېتىش خاراكتېرىنى ئالغان بۇزغۇنچىلىقتۇر. خۇيجاڭ سۇ ئامبارلىرىدا پارتلىتىپ بېلىق تۇتقۇچىلارغا جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ پارتلىغۇچ بۇيۇملارنى باشقۇرۇش توغرىسىدىكى بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار قاتارىدا جازا بېرىلگەندىن تاشقىرى، بىر قېتىم پارتلىتىش ئېلىپ بارسا بايلىقنىڭ زىيانغا ئۇچراش ھەققى ئۈچۈن 300 يۈەن تۆلىتىۋېلىنىدۇ. قىلمىشى ئېغىرلارغا بىر ھەسسىدىن بەش ھەسسىگىچە قوشۇپ جازا بېرىلىدۇ.» بېلىق ئوغرىلاش قاتتىق مەنئى قىلىنىدۇ. شەخسلەر سۇ ئامبىرىغا كىرىپ بېلىق ئوغرىلىسا، كېمە، تور قاتارلىق سايمانلىرى مۇسادىرە قىلىنغاندىن باشقا، ھەر بىر كېمە بايلىققا زىيان سالغانلىق ھەققى ئۈچۈن 200 يۈەن تۆلەم تۆلەيدۇ. ھەر بىر پارچە بېلىق تۇتۇش تورى ئۈچۈن 10 يۈەندىن 20 يۈەنگىچە تۆلەم تۆلەيدۇ. قىلمىشى ئېغىرلارغا بىر ھەسسىدىن بەش ھەسسىگىچە قوشۇپ جەرىمانە قويۇلىدۇ»

«بېلىق بايلىقىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغانلارنى پاش قىلغۇچىلارغا، ئىش تەكشۈرۈلۈپ، بىر تەرەپ قىلىنغاندىن كېيىن، زىيان ئۈچۈن تۆلىگەن تۆلەم پۇلى ئىچىدىن 30% ئاجرىتىپ مۇكاپات بېرىلىدۇ. نەق مەيداندا تۇتىۋېلىپ ھەدەپ بېلىقچىلىق ئىشخانىسىغا ياكى جامائەت خەۋپسىزلىك پەيچۇسىغا تاپشۇرۇپ بەرگەنلەرگە، ئىشنى بىر تەرەپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن، زىيان ئۈچۈن تۆلىگەن تۆلەم پۇلىدىن 50% ئاجرىتىپ مۇكاپات بېرىلىدۇ.»

دەريا ياقىسىدىكى كىشىلەر ئەدلىيە ئورۇنلىرىغا بېرىپ، جۇيلەنفاڭنى مۇشۇنداق دەپ ئەيىپلىگەن ئىدى.

7 - ئاينىڭ 18 - كۈنىدىن 10 - ئاينىڭ 5 - كۈنىگىچە، جۇيلەنفاڭ ۋە سۇ ئامبىرىنى قوغدىغۇچى خادىملار بىرلىكتە يۈزدىن ئارتۇق بېلىق تورىنى مۇسادىرە قىلدى، بۇنىڭ ئىچىدە جەرىمانە تۆلەشنى قوبۇل قىلىپ تورلىرىنى قايتۇرۇپ ئېلىپ كەتكەنلەر يېرىمىنى تەشكىل قىلىدۇ. 8 دانە كېمە مۇسادىرە قىلىنغان (بەزى ماتېرىياللاردا 6 كېمە، بەزى ماتېرىياللاردا 10 دانە كېمە دېيىلگەن). ئۇ مۇنداق جاۋاپ بەردى:

— مەن ھۆددىگە ئالغان چاغدا، بېلىقلار سۇ ئىلاھىغا تەۋە بولىدۇ.

ھۆددىگە ئېلىپ دۆلەت بىلەن توختام تۈزۈگەنىم، دۆلەتكە ۋاكالەتەن سۇ ئامبىرىنى باشقۇرغانلىقىم بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. نېمە ئۈچۈن مۇسادىرە قىلىشقا بولمايدىكەن؟ مەن ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە بېرىپ مۇسادىرە قىلدىممۇ؟ ئۆز ۋاقتىدا دۆلەت ئىگىلىكىدىكى بېلىقچىلىق مەيدانىدىمۇ مۇسادىرە قىلىنغانغۇ؟ ھازىرقى خۇيجاڭ سۇ ئامبىرىدىمۇ مۇسادىرە قىلىپ كەلدىغۇ؟ ھەممىسىلا سۇ ئامبىرى ئىكەن، نېمە ئۈچۈن ئىككى خىل مۇئامىلە قىلىنىدۇ؟ مەن پەقەت دېھقان بولغانلىقىم ئۈچۈنلىما؟ يەنە، مەن ھەر بىر بېلىق تورىغا تۆت بەش يۈەنلا جەرىمانە تۆلەيتتىم، بۇ خۇيجاڭ سۇ ئامبىرى قويغان جەرىمانىنىڭ كىچىك بىر قىسمىغىلا تەڭ كېلىدۇ، جەرىمانىنى تۆلىگەندىن كېيىن تورلىرىنى ئېلىپ كىتەلەيدۇ. مۇسادىرە قىلغان كېمىلەرنى، سۇ ئامبىرىنىڭ تەرتىۋى ياخشىلانغاندىن كېيىن، ئاندىن قايتۇرۇپ بېرىمەن......

--ئۇنداق بولسا، سەن نېمە ئۈچۈن كېمىلەرنى ئۇرۇپ چاقتىڭ؟

ئۇ ماڭا مۇنداق دەپ بەردى--

--مەن ئىككى كېمىنى چاقتىم. مەن ئۇ چاغدا، دەسلەپكى ئىش باشلىغاندا قاتتىغراق بولماي يوشاڭلىق قىلسام كېيىن باشقۇرماق تەس بولىدۇ دېگەن ئوي بىلەنلا شۇنداق قىلغانىدىم. ھازىرمۇ قورقاتتىقاندا، ئۇلار قورقىدىغان بولسۇن! كېمىنى چېقىپ قويغان بولسام، كېيىن پۇل تۆلەپ رېمونت قىلغۇزىمەن، قانداق قىلسا، مەيلى. بىرىنچى قېتىم ھېلىقى قولۋاقنى چاقتقاندا ئەتىسىلا ناھىيىگە بېرىپ، رەھبەرلىككە «مەن كېمە چاقتىم!» دەپ ئېيتتىم. مەن رەھبەرلىكنىڭ مەسىلىنى تېزرەك ھەل قىلىپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلغان ئىدىم...

ھوقۇقۇم يوق تۇرۇپ قىلغان ئىككىنچى ئىش «نىمەڭگە تايىنىپ ئادەم ئۇردۇڭ؟» دېگەن مەسىلە بولدى. بۇ ئىشنى ئېنىق دەپ بېرەلمەيمەن:

--بىز ئۆزىمىزنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداۋاتىمىز-دە! شۇنداقلا بىز ئالدىدا مۇش كۆتەرگەن ئەمەس! ئۇلار ئادەم ئۇرسا، قانۇنغا خىلاپ ئەمەسمىكەن؟

ئۇنداقتا قانداق قىلغۇلۇق؟ ئۇلار خالىغانچە تور سالسا، پارتىلاتسا بولامدۇ؟ مەن شۇ يەردە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ئۇرۇش - تېپىش، قىڭغىراق بىلەن چاندىشنى كۆتۈپ تۇرايمۇ؟

ھوقۇقۇم يوق تۇرۇپ قىلغان ئۈچىنچى ئىش: سەن نېمەڭگە تايىنىپ قانۇنسىز ھالدا كىشىلەرنى سولاپ قويدۇڭ؟ دېگەن مەسىلە بولدى.

7 - ئاينىڭ 28 - كۈنى پارتلىتىپ بېلىق تۇتقان ھېلىقى ئىككى نەپەر كىشىنى تۇتىۋالغاندا، كەچ كىرىپ كەتكەنىدى، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا

ئاپىرىپ بېرىش كېرەكقۇ؟ جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىمۇ «پارتلىتىپ بېلىق تۇتقانلارنى تۇتىۋالساڭلار بىزگە ئېلىپ كېلىڭلار» دېگەنىدى. خىيال قىلسام كەچ بولۇپ قاپتۇ. يولمۇ يىراق. ئۇلارمۇ ئەشتىن چۈشۈپ كېتتى. ئەتە بىر نېمە دەي دەپ ئۇ ئىككى كىشىنى پەيلوگودىكى نۇرار جايىمىزغا ئېلىپ كەتتىم.

ئۇنىڭ مۇنداق قىلىشىغا ھوقۇقى يوق ئىدى. بىراق ئۇ، بۇنى بىلمەيتتى. ئۇ ئۇلارنى ئۇرمۇدۇم، تىللىمىدىم ھەم ئۇلارنى ھېچكىم قاراۋۇللۇق قىلىپ ساقلىمىدى. يېتىش-قوپۇشى بىز بىلەن ئوخشاش بولدى، پەقەت بۇ يەردە ئۇخلىدىغۇ؟ دەپ ئويلايتتى.

پەقەت بىركېچە ئۆتتى. ئىككىنچى كۈنى يەنە بىر پارتلىتىپ بېلىق تۇتقان كىشىنى تۇتىۋېلىپ، ئوخشاشلا بىر كېچە كېچىكتۈردى.

«ئوغرىلىق، بۇلاش، قىمار ئويناش، لوكچەكلىك قىلىپ ئادەم ئۇرۇش قانۇنغا خىلاپ»، «ئادەم ئۆلتۈرسە خۇن تۆلەش» دېگەنلەردىن باشقا، ئۇنىڭ مىڭىسىدە «قانۇنسىز قاماش» دېگەن بۇ ئۇقۇم زادىلا يوقىدى. ئۇنىڭ كۆپرەك بىلىدىغىنى پەقەت، «كىمنىڭ ئەمەلى چوڭ بولسا، شۇنىڭ گېپى قانۇن» دېگەندىن ئىبارەت ئىدى. كۆپرەك ئەنئەنىۋى ئۇسۇل، ئادەتلەر بويىچە ئىش كۆرەتتى.

ئۇنىڭ سەھنىدە ئوينالغان ياكى ئوينۇلۇش ئالدىدا تۇرغان تىراگېدىيەلەرىنىڭ ھەر بىر پەردىسىدە، دائىم بۇ خىل كۆلەڭگىنى ئۇچرىتىپ تۇرىمىز.

بىراق بۇ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلغاندا، نېمە بولسا، شۇنى ئىمكان قەدەر دەپ قويۇپلا، ئۇنىڭ چوڭ ئارقا كۆرۈنىشى، توپ ئالدىنقى شەرتىنى ئويلاشمىساق بولامدۇ؟

دەريا ياقىسىدىكى ئاممىنىڭ ھەممىسىلا «جۇيليۇزانى قولغا ئالماقچى بولۇپتۇ!» دېيىشتى، ھەقىقەتەن مۇشۇنداق ئىش بولغان.

[15]

ئۇ شۇنىڭدىن باشلاپ، پارتلىتىپ بېلىق تۇتقانلارنى تۇتىۋالسا، قانچە كەچ كىرىپ كەتسىمۇ، ئۇلارنى پەيلوگوغا ئېلىپ كېتىدىغان بولدى. 8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى تۇتىۋالغان ھېلىقى ئىككى ئادەمنى، كېچىلەپ، جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىغا ئاپىرىپ بەردى. نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتقان بىر رەھبىرى كادىر ئۇلارنى قوبۇل قىلىپ:

-ئۇلار ئاكا - ئۇكىلارمىكەن؟ -دەپ سورىدى.

-پىچاق كىمنىڭ؟

-مېنىڭ.

-پىچاقنى نېمە قىلىسەن؟

-ئۇلارنى سويۇپ تاشلايمەن.

-نېمە ئۈچۈن؟.

-ئۇلار بىزنى بېلىق تۇتقىلى قويمايدۇ......

ھېلىقى رەھبەر تېلېفۇننى ئېلىپ، يىغىۋېلىش ئورنى بىلەن سۆزلەشتى:

-بىردەمدىن كېيىن سىلەرگە ئىككى ئادەمنى ئەۋەتىپ بېرىمىز.

جۇي‌لەنفاڭ بەك خوشال بولۇپ كەتتى ھەمدە بىر ئاز ھاياجانلاندى.

....

ھەر قېتىم سوقۇشقاندا قارشى تەرەپ «سىلەرنىڭ بولۇۋاس تېرەكلەرلا ئارتۇقتۇ» دېگەننى ئەڭ كۆپ ئېغىزغا ئالاتتى. بىر قېتىم ئۇلار بېلىق پارتلىتىپ تۇتقان بىر نەچچە كىشىنى تۇتىۋالدى، قارشى تەرەپ تاياق - توقماق ئويناتقىلى تۇردى. ئۇ ئىشنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرۈپ، ئەقىل تېپىپ، ئارقىسىدا تۇرغان پورما كەيگەن، بېشىدا قاسقان شەپكىسى بار شوپۇرنى كۆرسىتىپ:

-مانا بۇ كىشى جامائەت خەۋپسىزلىكى ئىدارىسىدىن،-دەپ ۋاقىرىدى. بۇنىڭ بىلەن قارشى تەرەپ توختاپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئىشىنىدىغىنى «ھۆكۈمەت ئادىمى» ئىدى. بىراق بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا تۇتىۋالغان ئادەملەر پەيچۇسوغا ۋە جخ ئىدارىسىغا ئېلىپ بېرىلسا، بۇياقتىن كىرىپ، ئۇياقتىن قويۇپ بېرىلەتتى. بەزىدە تېخى ئۇلار بۇ تەرەپتە تېخى ئەھۋالنى تونۇشتۇرۇپ بولمايلا، ئۇياقتىن قويۇپ بېرىلەتتى. بۇ قېتىم بۇ ئىككى كىشىنى نەچچە كۈن قاماپ قويىدىغان بولسا، بېلىق ئوغرىلىغانلار قانداقمۇ چۆچۈمەي تۇرالىسۇن.

دەل مۇشۇ ۋاقىتتا، تاشقىرىدا بىر ئاپتوموبىل توختاپ، ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشى بىلەن بىر ساقچى كىرىپ كەلدى، ئوتتۇرا ياشلىق ئادەم ھېلىقى تۇتۇلغان ئاكا - ئۇكىلارنىڭ ئاتىسى، ساقچى بولسا، ئۇلارنىڭ تۇققىنى ئىكەن. بۇ نەچچەيلەن نېرىقى ئۆيدە باشقوشۇۋالغاندىن كېيىن، ئاكا - ئۇكىلاردىن قايتا سوراق سورىغاندا، ئۇلار ئەۋۋەلقى سۆزىدىن تېنىۋېلىپ:

--ئۇ پىچاق مېنىڭ ئەمەس!-دېدى، ھېلىقى رەھبەر جۇي‌لەنفاڭغا:

--بۇ ئىشنى ھازىرچە مۇقىملاشتۇرغىلى بولمايدىكەن، ئۇلارنىڭ بەدىنىدە جاراھەت بارىكەن، ئۇلار ئالدى بىلەن دوختۇرخانىغا بېرىپ كۆرۈنۈپ باقسۇن. سىلەر قايتىپ كېتىپ خەۋەر كۈتۈڭلار بولامدۇ؟-دېدى. جۇي‌لەنفاڭ:

--ئۇلار ھازىرلا ئىقرار قىلغانىغۇ؟-دېۋىدى، ھېلىقى رەھبەر:

--ئۇ دېگەن مەسلىكتە قىلغان سۆز. سىلەر ئۇلارنىڭ مەس بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرمىدىڭلارمۇ؟-دېدى.

دەرۋەقە، جۇي لەنفاڭ ھېلىقى كىشىنى قۇچاغلىۋېلىپ پىچاقنى تارتىۋالغاندا، ھاراق ھىدىنى پۇرىغان ئىدى. بىراق ئۇلار مېھمانخانىدا ھاراق ئىچىپ بولۇپ، جۇي لەنفاڭلار تەرەپكە بۆسۈپ كەلگەنىدى. ئالايىتەن خوشنىلىرىنىڭكىگە كىرىپ پىچاق ئېلىۋالغان كىشى نېمىشقا چۆمۈچ ئالماي بەلكى، ئەمەلدىكى تىغلىرىنى ئالىدۇ؟ ئەجەبا ھاراق ئىچكەندىن كېيىن قاتىللىق قىلسا، قانۇنغا خىلاپلىق قىلغان بولمامدۇ؟ دەل ئۇلار سۆزلىشىۋاتقان ۋاقىتتا ھېلىقى ساقچى ئۈچىنچىدىكى چاپاننى سېلىۋېتىپ، يان قورالىنى كۆرسىتىپ غەزەپ بىلەن ئۇيان - بۇيان كىرىپ - چىقىپ مېڭىپ يۈرۈپ:

— مەن تېخى كىمنى جۇي ليۇزا دەيدىكىن دەپتىكەنمەن، سەن ئىكەنسەن - دە! سەن نېمىگە تايىنىپ خالىغانچە ئادەم تۇتىسەن؟ نېمە ئۈچۈن كىشىنى ئۇرۇپ مۇنداق قىلىۋېتىسەن؟ سېنىڭ كىشىلەرنى قامىغان ئىشىڭ تېخى تۈگىمىگەنىدى!- دەپ ۋارقىرىدى.

— مەن بۇ ئەھۋالدا، ئاستا يولۇمغا ماڭمايدىغان بولسام ئۆزەمنى قاماپ قويۇشى تۇرغان گەپ ئىدى! ئۇ ئەلەم بىلەن بېشىنى چايقىدى.

— مەن بىر دېھقان، ئۇلار بىلەن زوكونلاشالمايمەن، شۇنداقلا زوكۇنلىشىدىغان يەرمۇ يوقتە!

— جۇي ليۇزا ياللىۋالغان ئىشچىنى بىراۋ ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويۇپتۇ!

— ھەي..........بەكمۇ ئوبدان، تېتىك ئادەم ئىدى!

— قانداق؟ يەنىلا ئۇنى قوغلىۋېتەيلى. ئۇ ليۇجياگۇلۇق نېمىشقا تايىنىپ بىزنىڭ شاڭياڭغا كېلىپ خوجايىنلىق قىلىدۇ؟

— مەن بۇرۇنلا خۇيلۇڭدا ئادەم ئۆلمىسە، ئازراقمۇ توختاپ قالمايدىغانلىقىنى ئالدىن كۆرگەن ئىدىم!

— بۇ قېتىم ئادەمنى خاتا ئۇرۇپ قويدۇق! ....

[16]

ھەي ۋۇنۇي تېغى،

سەن «جۇي ليۇزا» ماركىلىق كېمىنى كۆردۈڭمۇ؟ ئۇ سامان يولى ساھىلىدىن پەرىزاتلارنى ئېلىپ كېلىدىغان «جۇي ليۇزا» ماركىلىق كېمە ئىدى!

ھەي.... دوم كۆمتۈرۈلگەن كېمىگە ئوخشاش تاغلارنىڭ دولقۇنىدەك چوققىلىرى ئارىسىدا لەيلىگەندەك تۇرغان ۋۇنۇي تېغى!

سەن نېمە ئۈچۈن «چۆككەن كېمە تېغى» دېيىلمەي بەلكى ۋۇنۇي (بەش قىز) تېغى دېيىلىدىغانسەن؟. ھەي ۋۇنۇي تېغى، ھېلىقى پەرىزات مۇھەببەت باغلاپ قايتىپ كېتىشنى ئۇنتۇپ قالغان، قىزلارنىڭ كۆ-

زىگە ئوخشايدىغان «تەڭرى كۆلى»گە تولغان سۇلار، سىنىڭ نۇرغۇن - نۇرغۇن ئاچچىق كۆز ياشلىرىڭنىڭ سىيمۇ؟

— ئىنىم دېمىگەندىدۇ (ئىككى بىر قېرىنداش ئىنىسى-ئاپتورنىڭ ئىزاھى، تۆۋەندىمۇ شۇنداق) تۇققۇنۇم، (بىرسى باجا، بىرسى ھامىمىنىڭ ئېرى) شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ياردەملىشىپ زىرائەت تۇشغىلى ياخشى نىيەت بىلەن كەلگەن، شۇنداقلا ھەممىسىنىڭ بالا ۋاقىسى بار تۇرسا، ئۇلار يەنە «گۇندىخانا»دە ئولتۇرسا بولامدۇ؟ ئۇنى بىز ئۇستىمىزگە ئالايلى......

ئوخشاش مەزمۇندىكى بۇ خىل گەپلەر، يالغۇز يىغلاشىراپ تۇرغان لۇي-تىڭلىگىنىڭ ئايالىنىڭلا ئاغزىدىن چىقىپ قالىدى، ھەمدە شاڭياڭ يېزىسىدىنلا چىقىپ قالىدى.

بەزىلەر:

-قانۇن دېگەن نېمە ئۇ؟ بىرنى تۇتسىلا ئىش پۈتىدۇ-دە-دېدى.

بەزىلەر:

— بۇ ئىش بىر مۇجمەل بۇتخانا، مۇجمەل ئىلاھ، مۇجمەل ئەنزە، -دېيىشتى.

[17]

توختام تۈزۈلگەن كۈندىن باشلاپلا داۋا باشلىنىپ كەتتى. شاڭياڭ يېزىسى دەيدىكى:

— ناھىيىدىن خۇيلۇك سۇ ئامبىرىنى بىزنىڭ ۋاكالىتەن باشقۇرۇشىمىزغا ئۆتكۈزۈپ بەرگەن. سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى نېمىگە ئاساسەن جۇيلەنفاڭ بىلەن توختام تۈزەيدۇ؟ سۇ ئېلېكتىر ئىدارىسى دەيدىكى:

-خۇيلۇك سۇ ئامبىرى — دۆلەتنىڭ بايلىقى، سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى دۆلەت-نىڭ ئورگىنى، بىزنىڭ دۆلەتكە ۋاكالىتەن جۇيلەنفاڭ بىلەن توختام تۈزۈشىمىز بىزنىڭ خىزمەت دائىرىمىزگە كىرىدۇ.

سۇ ئامبىرىنى شاڭياڭ يېزىسى ۋاكالىتەن باشقۇرسۇن دېيىدىغانغا ئۇلاردا رەسمىيەت قەغىزى بارمۇ؟ شۇنداقلا ئۇلار زادىلا ۋاكالىتەن باشقۇرمىدى. ھەممىسىلا ئۆزىنىڭكىنى راس دەيدۇ. پالاكەت بېسىپ دەرت تاتقان كىشى كىم بولدى؟

تا - ھازىرغىچە جۇيلەنفاڭمۇ بۇ توختامنامىنى كىم بىلەن تۈزۈشىمە بولىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەلمىدى. ناھىيىدىكى رەھبەرلەر دەيدىكى:

— سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى ھېچنېمىگە، «مەسئۇل بولمايمىز» دەپتۇ، بۇنداق توختامنى سەن قانداق ئېتىراپ قىلدىڭ؟ بۇ ھەر يىلى ئۇلارغا يەتتە مىڭ يۈەننى بىكارلا بېرىۋېتىش دېگەنلىك ئەمەسمۇ؟

سۇ ئېلېكتر ئىدارىسى بۇنى قەتئىي رەت قىلىپ، ئىككى تەرەپ قوشۇلغان، جامائەت گۇۋاھلىقى باشقارمىسى گۇۋاھلىق بەرگەن بولغاچقا، توختامنامە قانۇنلۇق بولىدۇ. تېخنىكا جەھەتتىن يېتەكچىلىك قىلىش، ياردەم بېرىشتىن باشقا، بىز يەنە نېمە قىلىپ بېرىشىمىز كېرەك؟ ئامبار رايونىنىڭ تەرتىپىنى قوغداش، كەسپىي ئائىلىلەرنىڭ مەنپەئەتىنى قوغداش ئۈچۈن ھۆكۈمەت بىلەن ئەدلىيە ئورۇنلىرى بارغۇ؟ مەيلى كىم ھۆددىگە ئالسۇن، كىم بىلەن توختام تۈزمەيلى ھەممىسىلا جەمئىيەتتىكى ھەر قايسى تەرەپلەرنىڭ ئومۇملاشتۇرۇپ تۈزۈشىگە مۇھتاج. خىزمەت ھوقۇقىمىز دائىرىسىدىن ھالقىپ كېتىدىغان ئىشلارغا بىز مەسئۇل بولالمايمىز. ھەر يىلى تاپشۇرىدىغان يەتتە مىڭ يۈەن بايلىقتىن پايدىلىنىپ راسخوتى كۆپ بولۇپ كەتتى دېيىلسە، ئون بەش مىڭ مو سۇ يۈزىدىن ھەر مودىن بىر تال تاپان بېلىقمۇ ئالالماسدۇ؟ نەدىكىنى، جويلەنفاڭ سۇدا تۇرۇپ نالە-پەريات قىلاتتى. بۇ يەردە كىشىلەر توختاپ قالماستىن بىر-بىرى بىلەن تىللىشاتتى، ئۆزىنىڭكىنىلا راس دەيدىغان سۆز جۈملىلىرىنى يىپقا تىزغان مارجاندەك تىزىۋېتەتتى. ھەممە خۇيلۇڭ ئامبىرىدا ئۆلۈم ئەنزىسى چىققاندىن كېيىن، كىشىلەر تېخىمۇ ئەستايىدىل، تېخىمۇ ئىنچىكىلەپ كېتىشتى……

خاتالىقلارنىڭ ھەممىسى جويلەنفاڭغا تەۋە بولدى، ئىش دۇشۇ يەرگە كەلگەندە، نېمە ئۈچۈن بۇ ئىشنى ۋاقتىنچە توختىتىپ قويۇپ، ھېچبولمىغاندا بىردىر ياردەمچى تەدبىرنى بولسىمۇ مۇزاكىرە قىلىپ باقمايدۇ؟ ئۇ يەردە بىر «ھۆكۈمەت ئاپپاراتى» بۇ يەردە بىر «دۆلەت ئورگىنى» بولسىمۇ، بىراق ئۇلارنىڭ بۇ خىل ھەرىكىتى كىمگە مەسئۇل بولۇش بولىدۇ؟ بۈگۈنكى كۈندە بەزى ئىشلارنىڭ ياخشى بولماسلىقى، مۇشۇ يەردە ئەمەسمۇ؟

ھاراق تەييارلىنىپ بولدى، قانداقلا ماركا چاپلىغىنىڭ بىلەن، يەنىلا شۇ بوتۇلكىدە!.

[18]

جويلەنفاڭ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بېشى قېتىپ كۆڭلى يېرىم بولىۋاتقاندا، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا لەپپىدە ياش قۇرامى ئۆزىنىڭ ئاتىسى بىلەن تەڭ دېگۈدەك بىر مويسىپىت پەيدا بولۇپ، «شاۋلىيۇ» دەپ ئاتىلارچە چاقىردى، شۇنچە يېقىملىق، شۇنچە مېھىر بىلەن چاقىرغانلىقتىن، ئۇنىڭ يۈرىكى ئېلىپ كەتتى. بۇ كىم؟ ھە راس، ئۇ بېيىنشى رايونىنىڭ ئەمەلدارى، شەھەرلىك پارتكومنىڭ سېكرېتارى ئىدى.

بۇ مويسىپىتنى ئۇ ئىككى قېتىم كۆرگەن، بىرىنچى قېتىم ئۇ بۇ دېھقاننى قۇرۇلتاي رەئىس سەھنىسىگە تەكلىپ قىلغان ۋە ئۇنى باشلىقلارغا كۆرسەتكەن،

ئىككىنچى قېتىم، ئۇ، ئۇنىڭ خۇيلۇق سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئېلىش توغرىسىدا تەكلىپ بەرگەن چېغىدا كېلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە بارغان. ئۇنىڭغا:

— «شاۋلىيۇ» ئوبدان ئىشلىگىن، ياخشى ئۆگەنگىن، پارتىيىگە كىرىشكە تىرىشقىن......، — دېگەنىدى.

ئاھ، پارتىيە! پارتىيە!

يېقىنقى ۋاقىتلاردا، ئۇ پارتىيىگە ئىشىنەتتى. باشقا ساۋاقداشلارنىڭ ئاتىسى پارتىيە ئەزاسى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۆيىگە كەلگەندە ئاتىسىدىن:

— سەن نېمە ئۈچۈن پارتىيىگە كىرەلمىدىڭ؟ — دەپ سورىغانىدى. مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى تازا قىزىغان ۋاقىتلاردا، ئۇنىڭ قەلبىدىكى پارتىيەنىڭ سىماسى بارغانچە مۇجمەللىشىپ كەتتى، ھەتتا ئىزناسىز قالدى. ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن، ئۇ پارتىيەنىڭ يەنە قايتىپ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلدى، — شۇنچە يېقىن، ئەمەلىي بولۇپ، ئۆزىنىڭ ۋە ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ كىيىم، ئوزۇق، تۇرار جايلىرى، ھەرىكەتلىرىدىن ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى. شەھەرلىك پارتكوم سېكرېتارى ئۇنى رەئىس سەھنىسىگە چىقىشقا چاقىرغاندا، بۇ ئوقۇشتىن توختاپ قالغاندىن كېيىن كۆز يېشىنىڭ ئاچچىق ياكى قىرتاقلىقىنى قايتا تېتىپ باقمىغان يىگىتنىڭ كۆزلىرى غۇۋالىشىپ كەتكەنىدى......

پەقەت پارتىيىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنىلا ئۇنى باشقا تىزىملىك-تىن ئازاد قىلىپ، رەئىس سەھنىسىگە تەكلىپ قىلدى. ئۇ پارتىيىنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرىۋاتقانلىقىنى، زالدا ئولتۇرغان ئەمگەك نەمۇنىچىلىرى ۋە چوڭ - كىچىك كوچىلاردىكى كىشىلەرنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ پارتىيە ئەزاسى بولمىسىمۇ، بىراق ئۇ پارتىيىگە تەئەللۇق، ئۇ پارتىيىۋىلىكىنى بىلمەيدۇ، لېكىن ئۇ ۋىجدانلىق بولۇشقا ئەھمىيەت بېرىدۇ. ئۇ پارتىيىگە رەھمەت ئېيتماقچى، پارتىيىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنىگە رەھمەت ئېيتماقچى. مەن پارتىيە ۋە خەلققە ئۆتكەندە ئىلتىپاتلىرىم ئۈچۈن جان تىككەن بولسام، بۇندىن كېيىن پارتىيە ئۈچۈن جان تىكىدىغانلىقىمنى كۆرسىتىشنى خالايمەن دەپ ئويلايتتى.

بەزىلەر ئۇنىڭ بۇ خىل دېھقان مىجەزىنى ياراتماي، بۇ پارتىيىگە ھۆرمەتسىزلىك قىلىش دەپ قاراتتى. بىراق كىشىنىڭ تەرەققىياتى، ئالغا بېسىشى ئۇنىڭ بۇرۇنقى باشلىنىش نۇقتىسىدىن ئايرىلىپ كېتىشى مۇمكىنمۇ؟ ئەلۋەتتە دەسلەپكى يىللاردىكى ئىنقىلاب شۇنچە نۇرغۇن دېھقان ئەزىمەتلىرىنى چېنىقتۇرۇپ قەتئىي بولشېۋىكلاردىن قىلىپ يېتىشتۇرگەن، بۈگۈن ئۇنى ئۆزگەرتىپ يېڭى ئادەم قىلغىلى بولماسمۇ؟ شۇنداقلا، سىياسىي جەھەتتە پارتىيە مەركىزىي كومىتېتى

بىلەن بىردەكلىكنى ساقلاش ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ھىسسىيات جەھەتتە بىردەك-لىكنى ساقلىمىسا، بولامدىكەن؟

ئۇ باشقا تىزىملىككە كىرگۈزۈلگەن تۆنۈگۈنكى كۈنلەر، دەل ھېلىقى «مىسلى كۆرۈلمىگەن» يىللار بولۇپ، ئۇنى شان-شەرەپ دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ. بۈگۈنمۇ بۇ تاغ ئارىسىدىكى ئېزىدىنى، ئەتىمالىككە ئۇنداق ياكى مۇنداق كامچىلىق ئۆتكۈزمەيدۇ دەپ كېسىپ ئېيتقىلى بولمايدۇ. شۇنىڭدەك ھەقىقىي خەلقتىن كەلمىگەن تۈرلۈك ئۆسەك سۆزلەر بىلەن، ئۇنى چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ تۇرغان ئالۋاستىغا ئوخشاتقان ۋاقىتتا، «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىن ئىلگىرى، ئۇ، ئوخشاش يىللىق ساۋاقداشلىرى ئىچىدە ئەڭ بالدۇر قىزىل گالىستۇك تاقى-غانلارنىڭ بىرسى بولۇپ، ئۈچ يىل سىنىپ باشلىقى بولغان. ئۇنىڭ بىردىن بىر ياخشى ئوقۇغۇچى ئىكەنلىكىنى نۇرغۇن ئادەم بىلەتتى؟

ئاخىرىدىكى رەھمەت ئېيتىش يىغىنىدا، ئۇ پەقەت نەچچە ئېغىزلا سۆز قىلدى. بۇنىڭ ئىچىدە بىر جۈملىسى مۇنداق:

—ۋەتەننى چوڭ بىر گۈللۈك باققا ئوخشاتساق، مەن باغ ئىچىدىكى بىر گۈل بولۇشنى خالايمەن! ئۇنى چۈشىنەلمىدىغان، ھىسسىداشلىق قىلالمىدىغان ليۇجاگۇلىقلار:

—لاۋليۇ قاچاندىن باشلاپ شائىر بولۇپ قالدى؟ —دەپ ھەيران قېلىشتى. پەقەت ئۇنىڭغىلا ئېنىقكى: ئۇ سۆزلەر باشلانغۇچ مەكتەپ 4-يىللىقنىڭ بىر ئىملا ماقالىسىدىكى جۈملىلەر ئىدى. بۇ، 32 ياشقا كىرگەن ئادەمنىڭ بالىلىق قەلبى ئىدى!

رەھمەت ئېيتىش يىغىنىدىن بۇرۇن، ئۇ مۇنداق پىلان قۇرغان ئىدى: يەنە بىر ئاز پۇل تاپقاندىن كېيىن، ليۇجاگۇدىن ناھىيە بازىرىغا بارىدىغان يولدىكى ھېلىقى كۆرۈكنى ئوبدان قىلىپ رېمونت قىلىپ قويىمەن. ئۇ كۆرۈك بەك تار، ھەمدە ھۆتمە-تۆشۈك بولۇپ كەتكەچكە، كىشىلەر يىقىلىپ ئۆلۈپمۇ كەتكەن ئىدى. بىراق ھېلىقىدەك مەنزىرە، كەيپىياتنى كۆرگەندە، قانداقمۇ بۇ سۆزلەرنى ئېغىزدىن چىقىرالىسۇن!

كەمبەغەللىك، كىشىنى غەزەپلەندۈرۈپ ئۆزىنى كۈچەيتىش، ئۆز ئىگىلىكىنى تىكلەشكە يېتەكلەيدۇ. شۇنداقلا كەمبەغەللىك يەنە ئۆزىنى تۆۋەن چاغلايدىغان، ئۆزىنى تاشلىۋېتىدىغان قىلىپ قويۇپ، ئادەمنى روھسىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ. جوۋ لەنفاڭ ئېسىنى بىلگەندىن باشلاپلا، ئاتىسىنىڭ تارا تورۇكىلىكى، قورۇنغان ھالدا كۈلۈپ تۇرىدىغانلىقىنىلا كۆرگەن. ئۇنىڭ بۇ دۇنياغا تۆرەلگەن چاغدىكى تۇنجى يىغىسىغا ھېچكىم خوشال بولمىغان، لېكىن ئۇ ھەرگىزمۇ تۆرەلمەپلا بۇ دۇنياغا يىغلاش،

خوشامەت قىلىش ئۈچۈن كەلمىگەن! دۇنيادا كۆكرىكىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلىگىلى بولىدۇ، ھەقىقىي يىگىت ئاتالغىلى بولىدۇ-دەپ ھېسابلايتتى.

ئۇنى «پارتىيىگە كىرىشكە تىرىشقىن»-دەۋاتىدۇ، بۇنىڭدىن، ئۇ «جۇي لىيۇزا» دا قاچانلاردا بۇنداق ئارزۇ-ئۈمىد بولۇپ باققان! ئۇ ھامان ئۆزىنىڭ قىلىۋاتقانلىرى ئاددىچىكى ئىشلار بولۇپ، ھەرگىزمۇ چوڭ سورۇنلارغا چىقىشقا تېگىشلىكى يوق دەپ ھېسابلايتتى. بىراق ئەمدى شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ، ئۇ ئويلىنىشقا چۈشتى، غەيرەتكە كەلدى، يەنە بىر قېتىم كۆز يېشىنىڭ ئاچچىقلىقىنى-ياق تاتلىقلىقىنى، شۇنچە تاتلىقلىقىنى تېتىدى! تاغ ئارىسىدا پەقەت تاغلىقلارنىڭلا قايىدىسى ئاقىدۇ.

[19]

شۈجىڭئەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈلۈپ ئىككىنچى كۈنى، بىر مۇخبىر خىلڭرىنغا كېلىپ، كوچا-كوچىلاردا غۇلغۇلا بولىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، دەرھال ئىشنىڭ ئادەتتىكىچە ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدى. ئەھۋالنى ئىگەللىۋىدى، قاتىل تۇتۇپ سوراق قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ ناھىيىلىك پارتكوم خەۋەرسىز قالغان. ئۇ دەرھال تېلېفون بېرىپ، شەھەرلىك پارتكومغا دوكلات قىلدى.

شەھەرلىك پارتكومنىڭ بىر رەھبىرى دەرھال خىلڭرىن ناھىيىلىك پارتكومغا «قاتتىق بىر تەردىپ قىلىپ»، «كەسپىي چوڭ ئائىلىنىڭ ئىشىنى ياخشى بىجىرىپ بېرىش» توغرىسىدا يوليورۇق بەردى.

ئىككىنچى كۈنى، مۇخبىرنىڭ ماقالىسى رادىئودا ئاڭلىتىلدى.

بۇ خىل ئەھۋال ئاستىدا، ناھىيىلىك پارتكوم، ئاندىن ئىككى تۈرلۈك قارار چىقاردى. بىرىنچى قاراردا «ئادەم ئۆلتۈرۈش ئادەتتىكى جىنايى ئىشلار ئەمەسى بولۇپ، بۇنى ھۆددىگە ئېلىش بىلەن باغلاپ قارىماسلىقى كېرەك» دېيىلدى.

راس، لۇمى، تىڭلىڭ قاتارلىقلار زىرائەتلىرىنى توشۇغىلى بارغان، ھەرگىز ئۇرۇش ئۈچۈن بارمىغان، ئادەم ئۆلۈپ قېلىشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەن. ئۇلار بۇرۇن تور سېلىپ، پارتلىتىپ بېلىق تۇتقان-تۇتمىغانلىقىنى ھېچكىممۇ سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمىدى. بۇ قېتىمقى ئۇرۇشۇش، ئۇلارنىڭ قارىشىچە پۈتۈنلەي تاساددىپىي ھادىسە بولۇپ، تاساددىپىلىقى خۇددى تارىخ بوۋاي ئىمىر-ئويغاق چۈشەپ، كەلتۈرۈپ چىقارغان مۇجمەل خاتالىققا ئوخشايتتى:

شۈجىڭئەن بىلەن جۇيتىڭخەيلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندىچۇ؟ بۇ گەپلەردىن بۇرۇن دەريا بويىدا بۇرۇنلا مىلتىق دورىسى ھىدى قويۇقلىشىپ كەتكەنىدى، دەل شۇ چاغدا، شۇ جايدا، ئۇلار ئەندىلا دەريا ئوتتۇرىسىدىكى ئارالغا يېقىن جايغا تور سالغان بولۇپ، بىرىسىنىڭ «بېلىق»، «تور» دېگەنلىرىنى ئاڭلاپلا، ئۇ يەرگە بېرىپ

قاراپ بېقىشى لازىم ئەمەسمۇ؟

شۇنىڭدەك ئۇرۇشۇپ قالغاندىن كېيىن، زىرائەتلەرنى توشۇشقا كەلگەن لوي تىڭلىڭ قاتارلىقلار شۇنداق جىۋەر بولۇپ كەتكەنىدى، 10- ئاينىڭ 10- كۈنى لوي تىڭلىڭ قىلچە نۇقسانسىز ئېنىق سۆزلىگەن ئەمەسمۇ؟:

– مەن ئۇلارنى ئۇرغاندا، ئوبدانراق ساۋاق بېرىپ قويۇشنى ئويلىغانىدىم! بېلىقچىلىق مەيدانى ياللىۋالغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى مۇشلاشچىلار بولۇپ، ئىككى-ئۈچ ئادەم تەڭ كېلەلمەيدۇ. ئۇلار تور سېلىپ بېلىق تۇتقانلارنى كۆرسىلا، ئالدى بىلەن قول سېلىپ ئۇرىدۇ، بەكمۇ زومىگەر بولۇپ كەتتى!

مىۋە پىشمىسا، ئۆزلىگىدىن دەرەخ شېخىدىن ئۈزۈلۈپ يەرگە چۈشمەيدۇ.

[20]

لوي تىڭلىڭ بولسا، شۆجىڭئەن ئۆلگەن كۈنى تۇتۇلۇپ سوراققا تارتىلدى، تۆت كۈندىن كېيىن ئۇنى قولغا ئېلىشنى رەسمىي ئەستىقلاپ، 10 يىللىق قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلىندى.

بەزىلەر باشقىچە پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويدى: «بەش كىشى ئىككى كىشىنى ئۇرۇپ، بىرسى ئۆلۈپ، بىرسى يارىدار بولۇپتۇ، نېمە ئۈچۈن بىرىنى جازاغا ھۆكۈم قىلىپ، 10 يىللىق كېسىدۇ؟»

بەزىلەر گۇمانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى:

– ئەگەر شۇ، جوي فامىلىلىك ئىككى كىشى ئېغۋاگەرلىك قىلدى، لوي تىڭلىڭ قاتارلىق كىشىلەر ئامالسىزلىقتىن ئۆزىنى قوغدىدى دېيىلسە، ئۆزلىرىنىڭ ئادىمى ئازلىقىنى ئېنىق بىلىدۇغۇ، نېمە ئۈچۈن ئۇرۇشماقچى بولغانلار ئەكسىچە قارشى تەرەپ بولۇپ قالدى، ھەممە قارشى تەرەپتە ئازراقمۇ يارا ئىزى كۆرۈنمەيدۇ؟

• بەزىلەر مۇنداق دېيىشتى: لوي تىڭلىڭ دەسلەپ قول تەۋرەتمىگەن، ئوتتۇرىلىقتا ئۇرۇشقاندىمۇ قاتتىق ئۇرمىغان، كېيىن بەزىلەر شۆجىڭئەن بىلەن جۇيىڭخەينى «دەرياغا تاشلىۋېتەيلى» دېگەندە، ئۇ ئوتتۇرىغا چىقىپ توسىغان، بۇلار جۇيىڭخەينىڭ شۇ چاغدىكى ھەس قىلغانلىرى ۋە كېيىنرەك ئەسلىگەنلىرى بىلەن ئاساسەن ئوخشاش كېلىدۇ.

[21]

ھارپا كېچىسى پىلان ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىپ، رەھمەت ئېيتىش يىغىنىغا قاتناشماسلىقتىن تارتىپ «5- ئۆكتەبىر» ۋەقەسىگە قارىتا «ئادەملەرنىڭ ئۆلۈشى ئادەتتىكى جىنايى ئىشلار ئەنزىسىدىن ئىبارەت» دېيىلگەن قارارنى چىقىرىشتا، تاغ ئارىسىدىكى بۇ كىچىك ناھىيىنىڭ رەھبەرلىك مەركىزىدىكى رەھبىرى يولداشلارنىڭ مەسئۇلىيىتى يوق ئەمەس، ئەلۋەتتە. لېكىن مەسىلە زادى نەدە؟ بېيوروكراتلىقمۇ؟

ياق، بۇنداق يەكۈن چىقىرىشقا بولمايدۇ. 85- يىلى 8- ئاينىڭ 9- كۈنى «لياۋنىڭ گېزىتى» بىرىنچى بەتتە خىڭرىن ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ ئاساسلىق رەھبەرلىرى «ئەمەلىيەتكە ئەھمىيەت بېرىپ، قۇرۇق سۆز قىلماي، يېرىم يىل ئىچىدە بەش قېتىم ئاساسقا چۈشۈپ بەش پارچە تەكشۈرۈش دوكلاتى يازدى»، «ناھىيىلىك پارتكومدىكى بىر بەن ئادەم ئۇنىڭ يېتەكچىلىكىدە بەس - بەس بىلەن ئاساسقا چۈشمەكتە...» - دەپ تونۇشتۇردى. ئۇلارنىڭ جۇي لېڭنىڭ مەسىلىسى توغرىسىدىكى قارارى، پۈتۈنلەي مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ دوكلاتىغا ئاساسەن يېزىلغان.

«5- ئۆكتەبىر» ۋاقىئەسىدىن بۇرۇن يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىككە ھەمرا بولۇپ باققاندىن باشقا، ئۇلار لىۋجاگۇ يېزىسى بىلەن خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىغا ئالاھىدە كېلىپ باقمىغان. لېكىن مۇشۇنىڭ بىلەنلا ئۇلارغا باھا بېرىش بۇ ئادالەتسىزلىك بولىدۇ. ئەگەر ھەممىلا ئىشنى ئۆزلىرى قول سېلىپ ئىشلەيدىغان بولسا، ئۇنداقتا، بىزنىڭ بۇ يەردىكى ھەر بىر ناھىيىنىڭ رەھبەرلىك بەنزىسىنى، بىر بەن ئەمەس، بەلكى بىر روتا قىلىپ تۈزگەندىمۇ، ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىغان بولاتتى.

قابىلىيەتسىزلىكتىنمۇ؟

ناھىيىلىك پارتكومنىڭ ئاساسلىق رەھبىرى يېرىم يىل ئىچىدە ئۆزى قول سېلىپ ئارقا - ئارقىدىن بەش پارچە 20 مىڭ خەتلىك خېلى سالمىقى بار، قايىل قىلىش كۈچىگە ئىگە خىزمەت تەكشۈرۈش دوكلاتى يېزىپ چىققانىدى. ناھىيە بويىچە خىزمەتلەردە ياخشى باشلىنىش بارلىققا كەلدى، يېزا - ئىگىلىكىنىڭ ۋەزىيىتى ئالدىنقى يىلدىكىدىن ياخشى بولدى، سانائەت ئومۇمىي مەھسۇلات قىممىتى بۇلتۇرقى شۇ مەزگىلدىكىدىن 115% ئاشتى، پارتىيىنى تەرتىپكە سېلىش نەتىجىلىرى ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنەرلىك بولدى.

پارىخور - خىيانەتچىلىكتىنمۇ؟

راس، لۈي تىڭلىگەندىن كېيىن ئۇزۇن ئۆتمەي تۈرمىگە كىرىپ قالغىنى -- ناھىيىلىك تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ، ئۇ پۇل - مالغا ھېرىسمەنلىكى پارتىيە ۋە خەلققە بولغان مۇھەببىتىدىن ئېشىپ كەتكەن خىيانەتچى ئەمەلدار، پارا ئېلىپ، قانۇنسىز كەسپىي ئائىلىلەرنى قانات ئاستىغا ئالغان. ئەگەر جۇي لېڭمۇ مۇشۇنداق قىلغان بولسىدى، بۇ ئىسلاھات پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ ئۆز يانچۇقىنى توشقۇزۇۋالغان خىيانەتچى ئەمەلدار قولىدىكى ھوقۇقىنى ئىشقا سېلىپ

يول قويغان بولاتتى، ئەگەر شەنشەننىڭ يۈكچىلىك ۋە لىن فېڭلاردىكى ئۆزگەرتىپ تەشكىل قىلىنىشتىن بۇرۇنقى بەنزىلىرىگە ئۇچراپ قالغان بولسا، جىۋيلەنداگمۇ بەلكىم بۇرۇنلا پارتلاش خاراكتېرىدە باي بولغان ئائىلىگە ئايلىنىپ پارتلىغىچە «زىندانغىلا» كەتكەن بولاتتى.

شۇنى ئېيتىش كېرەككى: لياۋدۇڭ تاغلىرى ئارىسىدىكى بۇ كىچىك ناھىيە-يىنىڭ رەھبەرى كادىرلىرىنى، مۇشۇ چاقىنچە بولغان تارىخ ئۇلارنىڭ ھەممىسى ساپ - پاكىزە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئۇلاردا، كىشىنى سېغىندۇرىدىغان 50 - يىللار ئىستىلىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

ھازىرقى زامان كىشىلىرى بىر قەدەر كۆڭۈل بۆلىدىغان «كىيىم - كېچەك يېمەك، تۇرار - جاي، يۈرۈش - تۇرۇش» تىكى «تۇرار - جاي»نى مىسال قىلايلى. 86 - يىلى 1 - ئاينىڭ 31 - كۈنى «لياۋنىڭ گېزىتى»نىڭ «ھاكىم ئاددىي ئۆي-دە ئولتۇرىۋاتىدۇ، پۇخرا ئىگىز بىناغا كۆچۈپ كىردى» دېگەن باشماقالىسىدا: «مۇخبىر خىڭ رېن ناھىيىلىك پارتكوم سېكرېتارى ××× نىڭ ئۆيىگە كىرىپ ھەيران قالدى. بىز ئۈچ كىشى قىستىلىشىپ ياتاق ئۆيىنىڭ سۇپىسىدا ئولتۇردۇق، پۈتى-مىزنى ئازراق ئۇزاتساقلا بوسۇغىغا پۈتىمىز تېگىپ قالىدىغاندەكلا ئىدى،» ئۇ «1982 - يىلىلا ناھىيىلىك پارتكومنىڭ سېكرېتارى بولغان ئىدى. تۆت جان ئا-دەم 20 كۋادرات مېترغىمۇ يەتمەيدىغان ئۆيدە ئولتۇرغىلى، دەل بەش يىل بولغان»، «52 ياشلىق ×××، 1981 - يىلىدىن باشلاپ، ناھىيىلىك پارتكومنىڭ مۇئاۋىن سېكرېتارى بولۇپ، ئەر - خوتۇن ئىككىسى، قىزى، كۈيئوغلى، نەۋرىسى بولۇپ 20 كۋادرات مېترلىق ئۆيدە ئولتۇرىدۇ». «ناھىيىلىك پارتكومنىڭ دا-ئىمىي ھەيئىتى، مۇئاۋىن ھاكىم ×× تۆت جان ئادەم ئەسلىدىكى بىنەر ئېغىز ئۆيدە ئولتۇرىدۇ. كېيىن بىر كىچىك قازناق سېلىۋالغان بولسىمۇ ئۇنىڭ ئومۇمىي ئولتۇراق ئۆي كۆلىمى، ئاران يىگىرمە نەچچە كۋادرات مېترلا كېلىدۇ.» دېيىلىدى. نا-ھىيىلىك پارتكوم سېكرېتارى ۋە ئۇنىڭ بىر بەن ئادىمى يېرىم يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ئىككى قېتىم ئۆلكە گېزىتىنىڭ باشماقالىسىغا چىقتى. بۇنى شۇ چاغدىكى «لياۋنىڭدىكى ئەڭ گەۋدىلىك ئىش» دېگىلى بولماسمۇ؟

بۇ «خانىلاردىن پىنھان» تاغ ئارىسىدا، ناھىيە رەھبەرلىرى ئۆزلىرىنىڭ تۇرار جايلىرىنى كەڭرەك، ئازادەرەك قىلىمەن دېسە ئاسانلا ئىش ئەمەسمۇ؟

پارتىيىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنلىرىنى چۈشەنمەيدۇ، قارشىلىق قىلامدۇ؟

تېز ئۆزگىرىۋاتقان ھەر قايسى ساھەلەرنىڭ مىڭ - ئونمىڭلىغان ئۇچۇرلىرى

تۈركۈملەپ كېلمەۋاتقاندا، رەھبەرلەرنىڭ جۇي لەنىڭ توغرىسىدىكى بىر قاتار پەرەز ۋە ھەرىكەتلىرى، ئۇلارنىڭ ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىنىدىن بۇيانقى لۇشيەن فاڭجېن، سىياسەتلىرىنى ئىجرا قىلىش جەريانىدىكى كىچىككىنە بىر سەۋەنلىكىدىنلا ئىبارەت، بىراق 85 - يىلى 2 - ئاينىڭ 10 - كۈنىگىچە، پۈتۈن ناھىيە بويىچە تۇرلۇك كەسپىي ئائىلىلەر راۋاجلىنىپ 6970 نەچچىگە يەتتى. تۇرلۇك شەكىلدىكى بىرلەشمە گەۋدىلەر 1780 گە يەتتى. ئوخشاش بىر دەۋردىكى ئوخشاش بىر مەسىلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىدىكى ئىككى سان سېفىرلار، بىزگە كۆرسىتىپ تۇرغىنى نېمىنى بىلدۈرىدۇ؟

ئىنسانلار تەبىئەتنى كۆزەتمەكتە، شۇنداقلا ئۆزىنى كۆزەتمەكتە.

[22]

ئۇنىڭ پارتىيە 3 - ئومۇمىي يىغىنىنىڭ لۇشيەنىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تولۇق كۆرۈش بىلەن بىللە، ئۇ يىگىرمە مىڭ يۈەن چىقىرىپ كەمبىغەللچىلىك دەردىنى تارتىۋاتقان قېرىنداشلىرى ئۈچۈن قەرز تۆلىگەن ۋاقىتتا، ئۇنىڭ ئاددىي - ساددا، كەڭ قورساق، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدىغان ۋە ئاقكۆڭۈل ئىكەنلىكىنى كۆرگەن ئىدۇق.

لېكىن، ئۇ ھۆددىگە ئېلىش توختامنامىسىغا يېزىلغان شۇنچە كۆپ «بۇنىڭغا مەسئۇل بولمايمىز» دېگەن سۆزلەرنى كۆرگەندە، يۈرىكى دۈپۈلدەپ كەتتى. بەزى ئاتاقلىق كومۇنىست دېيىلىدىغان ئادەملەر ئۆزىگە چوغ تارتىپ، بىر - بىرىگە ئورا كولاپ، ھەتتا يالغان دورا ياساپ سېتىپ، پۇل ئۈچۈن جان بېرىۋاتقان چېغىدا، بۇ خىل گۈزەل ئەخلاقنى ۋە دەريا بويىدىكى ئاممىنىڭ كەڭ قورساقلىق، تۈز كۆڭۈل، كەمتەرلىكىنى زور كۈچ بىلەن ساقلاش، راۋاجلاندۇرۇش، بۇنىڭ ئۈچۈن مەدھىيە ئوقۇش لازىم. بىز ئۇنىڭ كەڭ قورساق، ئاقكۆڭۈللىكىدىن تەسىرلەنگەن ۋاقتىمىزدا، يەنە ئۇنىڭ «نەچچە ئېغىز ياخشى گەپ بىلەن ئېرىپ كېتىپ» پرىنسىپنى تاشلاپ قويىدىغان، تار ھېسسىياتىنى سىياسەت ئورنىغا دەسسىتىدىغان قىلىقلىرىدىن ئېچىنىشلىق ھېس قىلماي ھەم ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتماي تۇرالايمىزمۇ؟

ھەر بىر كىشىنىڭ ھەرىكىتى، ئۆزى تۇرۇۋاتقان ئىجتىمائىي ئورنى بىلەن تارىخىي مۇھىتنىڭ كونتروللۇقىغا ئۇچرىماي قالمايدۇ، ھامان ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالىدۇ. لېكىن بۇ ھەرگىز ئۇ تارىخ ۋە جەمئىيەت ئالدىدا ھېچقانداق مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالمىسىمۇ بولىدۇ دېگەندىن دېرەك بەرمەيدۇ.

ئۇ، شۇ يېشىل تاغلارنى، سۈزۈك سۇلارنى، سېمىز كەلگەن ياۋا ئۆدەكلەرنى، توختىماي ئۇچۇپ يۈرىدىغان بېلىق ئالغۇچلارنى، قۇشقاچلارنى، «پولتوك - پولتوك» قىلىپ سەكرەپ ئۈزۈپ ئوينايدىغان ھەر خىل بېلىقلارنى چۈشىدىمۇ دائىم كۆرۈپ تۇراتتى.

ئۇ، ئەشۇلارنىڭ ھەممىسىگە چوڭقۇر مۇھەببىتى بارلىقىنى، ئۆز ھاياتىنىڭ بىر قىسمىنى شۇ يەردە قالدۇرغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ، ئۇ نەرسىلەر بىلەن ئۇدۇلمۇ - ئۇدۇل تۇرۇپ، زۇۋان سۈرمەي قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە، قاندەك قىزغىنلىق بىلەن، كۆز ياشلىرىنىڭ ئاچچىق تەمىنى يۇتۇپ سۆزلىشەتتى ...

ئۇ، يەنىلا تەن بەرمەيتتى! ئۇ خويلۇك سۇ ئامبىرىغا قايتا كېلىپ، «خويلۇك بېلىقچىلىق بىرلەشمە شىركىتى» تەشكىل قىلىپ، شاڭياڭ ۋە ياخېدىن ئىبارەت ئىككى يېزىدىن 20 نەچچە كېمە تەشكىللەپ، شۆبە شىركەتلەرنى قۇرۇش ھەم تۆت نەپەر ئادەمنى ياللاپ سۇ ئامبىرىنى قوغداش گۇرۇپپىسى قۇرۇش. بولتۇر يالغۇز ئىشلىگەن بولسا، بۇ يىل دەريا بويىدىكى كىشىلەر بىلەن بىرلىشىپ ئىش باشلاش خىيالىغا كەلدى.

ئادەم مەيلى قانچە ئۈمىدسىز بولسىمۇ، پەقەت ئاخىرقى زەربە يېتىپ كەلمىگەن بولسىلا، ھامان كۈلكىلىك ۋە بىچارە ھالەتتە بولسىمۇ قۇرۇق ئۈمىدتە بولىدۇ.

-- قالتىس جۇمۇ! «جوي ليۇزا» يەنە كەپتۇ ...

كىشىلەر ھەيرانلىق ئىچىدە بىر - بىرىگە سۆزلىشەتتى. ئۇ، ئۇزۇل - كېسىل، شەرتسىز تەسلىم بولدى. ھېلىقى «توختامنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئىلتىماسى» دېگەن نېمە «تەسلىم نامە» نىڭ ئۆزى ئەمەسمۇ؟ كىم غالىپ بولۇپ چىقتى؟ «A» تەرەپمۇ غەلىبە دۇمبىقىنى چالالمىدى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مەغلۇپ بولغان قوشۇننىڭ گېنېراللىرى بولۇپ قالدى. ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغانلارمۇ قولىغا ھەقىقانىيەت قېلىچىنى تۇتقان قالپىلاردىن ئەمەس. ھەممىلا يەردە قارشى تەرەپ بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرىدىغان. باشتىن - ئاخىر دۈشمەن دەپ ئاتىلىدىغان بىرەر ئادەمنىمۇ كۆرگىلى بولمايدىغان بۇ ئۇرۇشتا غەلىبە قىلغۇچى بولمايدۇ.

كېمىلەر ئاپتوموبىلغا قاچىلانغاندا، كىشىلەر:

-- لاۋلىيۇ، ئامان بولغىن، -- دېيىشكەن بولسىمۇ، بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى.

[23]

1985 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى يەنى جوي لەنفاڭ خۇيلۇڭ سۇ ئامبىرىنى ھۆددىگە ئېلىپ، توختامنامىنى جامائەت گۇۋاھلىقىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىنكى 9 ئاي 7 كۈن بولغان كۈنى A تەرەپنىڭ ۋەكىلى بىلەن بىرلىكتە، يەنە ئەدلىيە ئىدارىسىنىڭ جامائەت گۇۋاھلىقى باشقارمىسىنىڭ ئاقا ئىشىكىدىن كىرىشكە مەجبۇر بولدى ...

«5 ـ ئۆكتەبىر» ۋەقەسىدىن كېيىن مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار «ئامبارلارنى ئېنىقلايمىز» دەپ، ئۇنىڭدىن ئادەملىرىنى چېكىندۈرۈپ چىقىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇ بۇنداق سۆزلەرنىڭ مەناسىنى ئېنىق بىلگەچكە، داۋاملىق ھۆددىگە ئېلىپ ئىشلەشنى خالىمىدى. شۇنداقلا ئىشلىيەلمىدى. چۈنكى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ، خوتۇنىمۇ ئاغرىپ قالدى. ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى سۇپىدا، خۇددى دولقۇن سوقۇپ قىرغاققا چىقىرىۋەتكەن بېلىقلارغا ئوخشاش ياتاتتى. كىشىلىك تۇرمۇشى دېگەن قىيىنچىلىقلار بىلەن ئېلىشىشتىن ئىبارەت. ئۇ مۇشۇنداق ئېلىشىشلارنى ئارزۇ قىلاتتى، مۇشۇ ئېلىشىشلار تۈپەيلى ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىدىغان زەربىلەرنى قوبۇل قىلىشقىمۇ تەييار ئىدى. ئۇنىڭ مىجەزى مۇشۇنداق بولۇپ، ئۆزىمۇ شۇنداق ياش قورامىدا ئىدى. ئەگەر بارلىق كۈلپەت ۋە توسقۇنلۇقلار پەقەت «پۈتۈن شەھەرنى قاپلاپ كەتكەن» غۇلغۇلا بىلەنلا چەكلەنگەن بولسا، «جوي لېۋزا» بۇنىڭغا پىسەن قىلمىغان بولاتتى، بىراق ھەممىلا يەردە ھەقىقىي، كۈچلۈك رىقابەتچىلەر بىلەن دىشمەنگە دۇچ كېلىپ تۇردى. ئۇ، بۇ تاغ ئارىسىدا ئۇزاق ۋاقىت چېپىپ يۈرۈپ بەكمۇ چارچاپ كەتتى. چارچىغاندىمۇ دېھقانلارنىڭ «مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلىپ سۇپىغا چىققىدەك بولۇپ قاپتۇ» دەپ چاقچاق قىلىپ ئېيتقانلىرىغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇكۇشىمىزلىق بەك تولا بولۇپ كەتسە، كىشى روھسىزلىنىپ كېتىدۇ، چەكسىز ئېلىشىشلاردىن بەخت توغرىسىدا سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ.

بىراق توختامنامىچۇ؟ بىر تالمۇ بېلىق ساتماي، بىكاردىن ـ بىكارلا دىريافا تۆمەنلەپ پۇل ۋە بىر جاننى تاشلاپ بەردى، قىش كىرگەندىن بۇيان ئاقسىلىق گۆشىمۇ پىششىقلاپ ئىشلەمدى ـ بۇنداق قىلىشقا قولىمۇ بارمايتتى! يەنە نەچچە ئاي ئۆتسە، بىرىنچى يىلى تۆلەيدىغان بايلىقتىن پايدىلىنىش ئۈچۈن تۆلەم تۆلەيدىغان گەپ. مانا مۇشۇنداق ھالالمۇ ئەمەس، ھارامىمۇ ئەمەس بولغان توختامنامىدىن باشقا ھېچنەرسە بولمايدۇ.

نەزەرىيە جەھەتتىن تەربىيەلىنىشى ئەزەلدىنلا يېتەرلىك بولمىغاچقا، تۈزۈكرەكمۇ گەپ قىلالمايتتى. لېكىن ئۇ زادىلا ئېزىپ قالمايتتى. ئۇنىڭ ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرى ۋە تارتقان جاپا - مۇشەققەتلىرىدىن يۇغۇرۇلۇپ چىققان چەكچەيمە قاراشلىرى، بەكمۇ ئۆتكۈر ۋە چوڭقۇر ئىدى. ئۇ، ئۆزىنىڭ لەختە - لەختە بولۇپ كەتكەن يۈرىكى بىلەن پۈتۈن بەدىنىنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرغان مۇسكۇللىرىغا كۈچ كىرگەندەك ھېس قىلاتتى ...

تارىخ بىزنى شۇنىڭغا مەجبۇر قىلماقتىكى: ئىسلاھات ئېلىپ بارغاندىلا چىقىش يولى تاپالايمىز. ئالدى بىلەن ئۇقۇم جەھەتتە ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش: ئۆز - ئۆزىنى ئىنكار قىلىش، ئۆز ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش، ئەنئەنىۋى كىشەنلەردىن قۇتۇلۇپ، ئۆز - ئۆزىنى ئازاد قىلىش كېرەك!

«ئوڭچىللىققا قارشى تۇرۇش» تىن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» غىچە، ئارقا - ئارقىدىن ئېلىپ بېرىلغان ھەرىكەتلەر جاھاننى قاپلاپ كەتتى. ئۈچىنچى ئومۇمىي يىغىن «سىنىپىي كۈرەش» تۈتەكلىرىنى تۈگىتىپ، تارىخ بىزگە يەنە بىر قېتىم تۇرمۇشىمىزنى ياخشىلىۋېلىشىمىزغا پۇرسەت يارىتىپ بەرگەن چاغدا، تاغ ئارىسىدا، يەنە مۇنداق بىر تىراگېدىيە يۈز بەردى. بۇ ئىككىسىنى بىر ۋاقىتتا ئېغىزدىن چىقىرىشقا بولمىغىنىدەك، ھەر ئىككىسىدىلا يۈز بەرمىسىمۇ بولمايدىغان ئەمما، يۈز بېرىپ بولغان ھېكايىلەردۇر. ئالدىنقىسى ئۆز - ئۆزىنى دەپسەندە قىلىپ، ئۆز - ئۆزىنى مەغلۇپ قىلغان. كېيىنكىسى بولسا، كىشىلەر مەيلى ۋاقىتىنچە تونىغان ياكى تونۇمىغان بولسۇن ئۇ، مەسىلىمىز ئاپەتنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، قاتتىق رىئاللىق ئالدىدا، كېچىكتۈرمەستىن ئۆزىنى تەكرار مەغلۇپ قىلىپ كەلگەن ھېلىقى ئەنئەنىۋى ئۆز بىلەن ئۇرۇش قىلىشنى بىلىۋالادى.

ئۇ مۇنداق ئۇرۇش ئىدى: ھەممىلا يەردە دۈشمەن بولغان، ھەر ۋاقىت جەڭ بولىدىغان، لېكىن سەن بىرەر ھەقىقىي «سىنىپىي دۈشمەن» دەپ ئاتىلىدىغان ئادەمنى تاپىشىڭ تەس ئىدى!

ئەمما تارىخ بىزگە تەلىم بېرىدۇكى: كۆرگىلى بولمايدىغان، تۇتقىلى بولمايدىغان ئەرۋاھقا ئوخشايدىغان ئۆز ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش بەكمۇ تەس!

ئىستىقبال شۇكى: غەلىبە قىلالىساق پۈتۈن مىللەتنىڭ تەنتەنىسى بولىدۇ، مەغلۇپ بولساق، پۈتۈن مىللەت ئۈچۈن تىراگېدىيە بولىدۇ!

(ئاخىرى 78 - بەتتە)

خىسلەتلىك تاش بالا

(چۆچەك پوۋەست)

مۇھەممەت روزى يارقىن

زۇۋانغا كەلگەن قاشتېشى

بۇنىڭدىن ناھايىتى كۆپ يىللار ئىلگىرى قاراقۇرۇم تېغىنىڭ ئېتىكىدىكى دەريا بويىدا بالا ـ چاقىسىز بىر بېلىقچى بوۋاي بىلەن موماي ياشايتتى. ئۇلارنىڭ بارى ـ يوقى نەرسىسى ئاتا ـ ئانىسىدىن مىراس قالغان ئىككى ئېغىزلىق ئەسكى ئۆي، يالغۇز ئېشەكلىك ھارۋا ۋە بىر كونا قولۋاق ئىدى. بوۋاي ھەر كۈنى دەريا بويىغا بېرىپ، بېلىق ئوۋلايتتى. موماي دەريا بويىدىكى ئورمانلىقتىن ئوتۇن ئەكىلىپ، بوۋاي كەلگىچە تاماق تەييارلايتتى.

كۈنلەردىن بىر كۈنى بوۋاي ئاغرىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. موماي ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغان بولسىمۇ، لېكىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ ئۆيدە يېگىلى بىر نەرسە قالمىدى. موماي بوۋاينىڭ تاماقسىز قالسا ھالى تېخىمۇ يامانلىشىپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلاپ، خۇدادىن بوۋاينىڭ تېزرەك ساقىيىپ دەرياغا بېلىق تۇتۇشقا چىقىشىنى تىلىدى. بوۋاي ئەھۋالنى بىلىپ، مومايىنىڭ توسقۇنىغىنىمۇ قارىماي ئۇۋغا چىقتى. موماي ئۇنى يالغۇز چىقىرىشتىن ئەنسىرەپ ئۇنىڭغا ھەمرا بولدى.

دەريا قاراڭغۇلۇق ئىچىدە بىر خىل ۋەھىمىلىك شاقىرايتتى، يىراقتىن قارامتۇل كۆرۈنىۋاتقان تاغلار كۆكتىكى قارا بۇلۇتلار بىلەن قوشۇلۇپ دەريا بويىغا سۈرلۈك تۈس بەرگەن ئىدى.

ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى قولۋاقنى دەرياغا سالدى. قولۋاق دەريانىڭ دولقۇنىنىدا گاھ ئۆرلەپ، گاھ پەسلەيتتى. ئۇلار تور تاشلىدى، ئەپسۇسكى ھېچ نەرسە چىقمىدى. ئۇلار دەريانىڭ باش تەرىپىگە بېرىپ تور تاشلىدى، لېكىن يەنىلا ھېچ نەرسە چىقمىدى. بوۋاي كۆڭلى بۇزۇلغان ھالدا ئۈچىنچى قېتىم تور تاشلىۋىدى، تورغا ناھايىتى ئېغىر بىر نەرسە ئىلىندى. بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ كۆزلىرىدىن ئۈمىد نۇرى چاقناپ كەتتى. ئۇلار ناھايىتىمۇ تەسلىكتە تورنى تارتىۋىدى بېلىق ئەمەس بىر تاش چىقتى. تاش تولىمۇ سۈزۈك بولۇپ كۆكۈش ۋە سىلىق ئىدى. بوۋاي تاشقا قاراپ بىر ھازا ھەيران بولدى ـ دە، بىردىن

خوشاللاندى.

— خۇدا بەردى، خۇدا بەردى.

— نېمە دەۋاتىدىلا، - دېدى موماي ئۇ-
نىڭ خۇشاللىقىنى چۈشۈنەلمەي، - ئۇنى
يېگىلى بولمايدۇ، بۇ تاش، بىلمۇۋاتامدىلا.

— بىلىۋاتىمەن، بىلىۋاتىمەن، - دېدى
بوۋاي ھاياجانلىنىپ، - لېكىن بۇ قانداق
تاش، بىلەمسەن؟!

موماي بېشىنى چايقىدى.

— بۇ، بۇ، قاشتېشى، بۇ ناھايىتى
قىممەتلىك تاش،

— ئۇنداق بولسا .....، دېدى موماي
ئالدىراپ، - ئۇيەدە يېگىلى ھېچنىمە يوق،
سىلى بۇنى بازارغا ئاپىرىپ پۇل قىلىپ،
كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئەكەلسىلە.

بوۋاي جىم بولۇپ ئويلانغىنىچە تۇ-
رۇپ قالدى.

— نېمىنى ئويلاۋاتىدىلا، - سورىدى
موماي تەقەززالىنىپ.

بوۋاي بېشىنى ئاستا چايقىدى.

— ياق، بىزنىڭ ئاتا كەسپىمىز بېلىق-
چىلىق، بىزنىڭ بېلىق تۇتقىنىمىز تۈزۈك.

— ئۇنداق بولسا، بۇنىچۇ؟ — موماي
تاشنى كۆرسەتتى،— بۇنى قانداق قىلىمىز؟

بوۋاي يەنە بىر مەھەل ئويلىنىپ
چوڭقۇر نەپەس ئالدى، - دە:

— بۇنى دەرياغا، ئۆز جايىغا تاشلاپ
قويايلى، - دېدى.

توساتتىن بوۋاينىڭ قولىدىكى تاش
ئۆزلىكىدىن مىدىراپ كەتتى. بوۋاي
بىلەن موماي ھەيران بولۇپ تۇرۇشىغا
تاشتىن زوۋان كەلدى.

— بوۋا، مېنى تاشلىماڭ، مەن سىلەر
بىلەن بىللە ياشاشنى خالايمەن. ئۇزۇن
يىللاردىن بۇيان سۇ ئاستىدا كېرەكسىز
بولۇپ ياتتىم. مېنى بالا قىلىۋېلىڭ. مەن
سىلەرگە ھېچ زىيان سالمايمەن.

بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ كۆزلىرى
چەكچىيىپ، يۈرىكى دۈپۈلدەپ سوقۇپ
كەتتى.

— توۋۋا، خۇدايىم،— دېدى بوۋاي
ياقىسىنى تۇتۇپ، — بۇ نېمە كارامەت،
تاشتىن زوۋان كەلدى دېگەن قانداق گەپ.

موماي ئېسىنى يوقىتىپ قويغىدەك
ھالدا دۇرۇت ئوقۇپ:

— ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىم، ئۆزەڭ ھەممىگە
قادىر، گۇنا - كەمىرىلىرىمىز بولسا ئۆ-
زەڭ كەچۈرگەيسەن، - دېدى ئىككى ئالقى-
نىنى يۈزىگە تۇتۇپ.

ئارىدا خېلى بىر ھازاغىچە جىمجىتلىق
ھۆكۈم سۈردى. دەريانىڭ ھەيۋەتلىك
شاقىرىشىدىن باشقا ھېچ نەرسە ئاڭلان-
مايتتى.

بوۋاي ئۇزاق ئويلىنىپ، ئاخىر تاش-
نى ئېلىپ كېتىش قارارىغا كەلدى ...

موماي بىلەن بوۋاي كېچىچە ئۇخلى-
يالمىدى. موماي توختىماي دۇرۇت ئو-
قۇيتتى. بوۋاي بولسا: «خۇدا ماڭا بەر-
گەن بۇ تاش بەندىنى مۇشۇنداق پەيتتە
بالا قىلسام كۆرگەن - بىلگەنلەر نېمە
دەيدۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭ
نە پۇتى، نە قولى، نە كۆز - قۇ-

لىقى يوق، قانداق قىلسام بولار» دەپ ئويلايتتى.

تاڭ ئېتىشقا يېقىن بوۋاينىڭ كۆڭلىگە بىر ئەقىل كەلدى. ئۇ تاشنى شەھەرگە ئاپىرىپ ھەيكەلتاراچ ئۇستىلارغا بالا ياساتماقچى بولدى ...

X X X

قاش قارايغان چاغ ئىدى. يىراقتىن شەھەر سېپىلى غۇۋا كۆرۈنەتتى. قاياقتىندۇ ئاڭلىنىۋاتقان مۇڭلۇق دېھقان ناخشىسىغا دەريانىڭ يېنىك شاۋقۇنى تەڭكەش بولماقتا ئىدى.

دەريا بويىدىكى يالغۇز يولدا بوۋاي ھارۋىسىنى ھايداپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ يەنە بىر دەم كىچىكسە شەھەر دەرۋازىسىنىڭ تاقىلىپ كېتىدىغانلىقىنى ئويلاپ، ئەتىگەندىن بېرى ھارۋا تارتىپ ھالسىزلانغان ئېشىكىنى تېز مېڭىشقا قىستىدى، ئېشەك ئۆز ئىگىسىنىڭ ئارقا - ئارقىدىن ئېتىۋاتقان «خىت - خىت»لىرىنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن قەدىمىنى بىر ئاز تېزلەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ھېچقانچە ماڭمايلا يەنە ئۆز ھالىغا قايتتى. بوۋاي تىتىلداپ ئېشەككە بىر قامچا سالدى. ئېشەك گويا رازى بولمىغاندەك ئارقىغا بىر قاراپ قويۇپلا چاپتى. ئات ئۇلاق، ھارۋىلار تولا مېڭىپ، يامغۇر پاتقاق قىلىپ، ئاپتاپ قۇرۇتۇپ، ئويماندۆك قىلىۋەتكەن يولدا ھارۋا ئىختىيارسىز سەكرەشكە باشلىدى. بوۋاي سىلكىنىپ، بىقىنلىرى ئاغرىپ كەتتى - دە، ھارۋىدىن چۈشۈۋالدى. لېكىن ھارۋا توختىمىدى. غەزەپلەنگەن ئېشەك ھارۋىنى سۆرەپ كەتتى. بىر چاغدا ھارۋىدىكى ئۇستى يېپىقلىق تاشمۇ سىيرىلىپ چۈشۈپ قالدى. ئېشەك يولدىن چىقىپ دەريا بويىدىكى كىچىككىنە چۆپلۈككە بېرىپ توختىدى ۋە بىخىرامان چۆپ يېيىشكە باشلىدى.

بوۋاي ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ ھارۋىنىڭ قېشىغا يېتىپ كەلدى. ئۇ ھارۋىنى يولغا سالماقچى بولۇپ، ئېشەكنىڭ چۇلۋۇرىنى تارتىۋېدى ھارۋىنىڭ ئۈستىدىكى تاشقا يېپىلغان يېپىنچا يەرگە چۈشۈپ كەتتى. بوۋاينىڭ يۈرىكى «جىغ»لا قىلىپ قالدى - دە، بېرىپ قارىۋىدى تاش يوق. بوۋاي تېخىمۇ جىددىيلىشىپ كەتتى، ئۇ ھارۋىنى تاشلاپ كەينىگە يۈگۈردى .....

يىراقتىن كۆكۈش بىر خىل نۇر كۆرۈندى، بوۋاي نۇرنىڭ قېشىغا كېلىشىگە يەنە تاشتىن زۇۋان كەلدى.

— بوۋا، مېنى تاشلىۋەتمەڭ، مەن ماڭالمايمەن، ئۆزىڭىز بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرۈڭ.

— ياق بالام، - دېدى بوۋاي تاشنى تېستە قولىغا ئېلىپ، - سېنى ھەرگىز تاشلىۋەتمەيمەن، مەن سېنى ماڭالايدىغان بالا قىلىپ ياساتمىش ئۈچۈن ئېلىپ كېتىۋاتىمەن.

تاش خۇشاللىنىپ كۈلۈۋەتتى.

— ئۇنداق بولسا بەك ياخشى بوپتۇ، مېنى چاپسانراق ئېلىپ بېرىڭ. مەن ماڭالايدىغان بولغاندا سىزگە ياردەملىشىمەن.

— بالام، ـ دېدی بوۋاي ئەتراپىغا بىر قارىۋېتىپ، ـ سەندىن ئۆتۈنۈپ قالاي، سېنى بالا قىلىپ ياساپ بولغىچىلىك ھېچكىمگە گەپ قىلمىغىن.

— نېمە ئۈچۈن گەپ قىلمايمەن بوۋا؟!

— سورىدى تاش ھەيران بولۇپ.

— يامان ئادەملەر ئۇقۇپ قالسا سېنى مەندىن ئايرىۋېتىدۇ. تاش جىم بولۇپ قالدى. بوۋاي ئۇنى كۆتىرىپ ئەمدىلا مېڭىشىغا يىراقتىن توپا ـ توزاڭ كۆتىرىپ بىر ئات چېپىپ كەلدى. ئاتنىڭ ئۈستىدە بېشىدا قارا تۇماق، ئۇچىسىغا ئالا ـ چىپار تون كىيىپ بېلىنى شايى پوتىدا باغلىغان، پۇتىدىكى ئۆتۈكلىرى ۋالىلداپ تۇرغان بى ھەيۋەت، سىڭا كۆز، شاپ بۇرۇت بىرسى ئولتۇراتتى. ئۇ يىراقتىنلا تاشتىن يالتىراپ چىقىۋاتقان كۆكۈش نۇرنى كۆرگەن ئىدى. شۇڭلاشقا بۇنىڭ نېمىلىكىنى بىلىش ئۈچۈن ئېتىنى بولۇشىغا قويىۋەتكەن ئىدى. ئۇ بوۋاينىڭ قېشىغا كېلىپ ئېتىنىڭ يوگىنىنى تارتىۋېدى، ئات بوينىنىڭ قايرىلىپ كەتكىنىگىمۇ قارىماي خېلى بىر يەرگىچە چېپىپ باردى ـ دە، ھەيۋەت بىلەن كىشنەپ ئۆرۈگدەپ توختىدى. سىڭا كۆز ئېتىنى دىۋىتىپ بوۋاينىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇ بوۋاينىڭ قولىدىكى تاشقا بىر ھازا تىكىلدى ـ دە، بىردىن ھاياجانلىنىپ ئىختىيارسىز «قاشتېشى» دەۋەتتى‌ۋە دەرھال نىيىتى بۇزۇلدى.

— سەن بۇنى نەدىن ئوغۇرلىدىڭ؟ ـ دېدى ئۇ زەھەرخەندىلىك بىلەن بوۋايغا ھەيۋە قىلىپ.

— يوخسۇ تەخسىر، ـ دېدى بوۋاي بېچارىلىنىپ، ـ بۇ ئۆزەمنىڭ.

— نېمە؟ ئۆزەمنىڭ؟! يالغان گەپ قىلما. سەن بۇنى ئوغۇرلىغان.

— ھېچقاچان، بۇ ئۆزەمنىڭ

— كاززاپلىق قىلما، بۇنداق يوغان قاشتېشى قانداق قىلىپ سېنىڭ بولىدۇ؟

بوۋاي ئەھۋالنى چۈشەندۈرمەكچى بولىۋېدى، سىڭا كۆز ئۇنىڭ سۆزىگە قىلچە پەرۋا قىلماي ئېگىشىپلا تاشنى بوۋاينىڭ قولىدىن تارتىۋالدى. بوۋاي جىدىدىلىشىپ ئۇنىڭغا ئېسىلدى. سىڭا كۆز، بوۋاينىڭ مەيدىسىگە قاتتىق بىر تەپتى ـ دە، ئېتىنى چاپتۇرغىنىچە كېتىپ قالدى. بوۋاي مەيدىسى قاتتىق ئاغرىپ يەردە دومىلاپ كەتتى. ئۇ يەرنى تاتىلىغىنىچە بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋېدى، سىڭا كۆز شەھەر دەرۋازىسىدىن كىرىپ كۆزدىن غايىپ بولدى. ھايال ئۆتمەي شەھەر دەرۋازىسىنىڭ يوغان تۆمۈر ئىشىكلىرى جاراڭلاپ تاقالدى. بوۋاي ھەسرەت ئىچىدە تولغاندى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش تاچىلاپ، ئاپئاق ساقاللىرىدىن سىرغىپ يەرگە چۈشتى...

قاشتېشىنىڭ سودىسى

شەھەر ئادەم دېگىزىغا ئايلانغان ئىدى. ھەيۋەتلىك گۈمبەزلىك ئۆي ـ ئىمارەتلەر، ئېگىز مۇنارلار كۆككە تاقىشىپ تۇراتتى. شەھەرنىڭ سېپىللىرىدا ئاي پالتىلىق، قېلىچ ـ قالقانلىق لەشكەرلەر ئايلىنىپ

يۇرەتتى. كوچا رەستىلەردە كاۋاپچىلار، دۇغاپچىلار، باققاللار، ئاشپەزلەر ئاۋازىنىڭ بارىچە توۋلاپ خېرىدارلارنى چاقىراتتى. تۈنىكىچىلەر، تۆمۈرچىلەر، ياغاچچىلار «تاراڭ - تۇرۇڭ»، «غارت - غۇرت» قىلىشىپ كوچا چوقان - سۈرۈنلىرىگە تەڭ-كەش بولاتتى. ئېرىق - ئۆستەڭ بويلىرىدىكى كىچىككىنە مەيدانلاردا دەدداھىلار قولاقلىرىنى تۇتۇشۇپ بوغۇلغان ئاۋازىنى بارىچە قويۇپ بېرىپ جەڭنامە سۆزلىشەتتى.

توساتتىن كوچىدىكى كىشىلەر ھەيكەل-تاراج مۇسابايىنىڭ دۇكىنى ئالدىغا قاراپ ئېقىشقا باشلىدى.

—ئۇ يەردە نېمە ئىش بوپتۇ؟ — كىشىلەر بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ كېتىۋاتقاچ سورىشاتتى.

—ھوي، ھېلىقى سىڭا كۆز ھازازۇل ھاپىزباي تۇرامدۇ نىمە؟

— سالاچى قادىر موللاقمۇ تۇرىدىغۇ؟ چوڭ سودا بولىۋاتامدۇ - قانداق؟

-ئاۋۇ دۇمبىسىگە ئاق كۆك بىر نېمە كۆتۈرۈۋالغان ۋەلى ھامالغۇ؟

كىشىلەر توپ ئىچىگە بىرئاز بوشاۋۇق بولسىلا قىسىلىشىپ كىرىشىۋالاتتى ۋە ئالدىغا ئۆتمەكچى بولۇشۇۋاتاتتى، كىچىك باللار كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا بېلىقتەك زۇر تىداپ ئالدىغا ئۆتىشىۋالاتتى...

-موساۋاي، ساڭا رەھىم كېلىپ، بۇ قاشتېشىنى ئالايتەن تاغدىن ئېلىپ كەلدىم، - دېدى بىسىڭا كۆز قاما تۇمىقىنى قاچىسى بىلەن كۆتىرىپ قويۇپ.

موساۋاي چا ساقاللىرىنى بارماقلىرى بىلەن بىر تارىۋېتىپ، ئورىدەك چوڭقۇر كۆزلىرىنى ۋەلى ھامالنىڭ دۈمبىسىدىكى تاشقا تىكتى.

- مالغۇ بەلەنكەن، نەچچىگە ساتالا؟

سىڭا كۆز شاپ بۇرۇتلىرىنى تولغاپ تۇرۇپ ئاغزىنى يۇغان ئاچتى.

-تۆت تىللا بېرىلا.

موساۋاي باشلىرىنى بىلىنەر - بىلىنمەس چايقاپ:

- بىر تىللاغا بەرسىلە ئالاي، - دېدى.

-كەم بولا.

باياتىن بېرى دەل مۇشۇ سۆزلەرگە جېنى تاقىلداپ تۇرغان سالاچى قادىر موللاقنىڭ چۇپۇر قاشلىرى ئاستىدىكى يۇغان كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى.

-تولا كەمسۇندۇرمىسىلا، ھاپىزباينىڭ سىلىنىڭ ئالدىلىرىغا مال ساتقىلى كەلگىنىمۇ مۇشۇ.

ئۇ موساۋاينىڭ چاپىنىنىڭ يېڭىنى تارتىپ قوينىنى يەڭنىڭ ئىچىگە تىقتى.

-بوغىسۇ موللاقاخۇن، - دېدى موساۋاي بېشىنى تولغاپ.

- ھە دېسىلە.

-قۇربىم يەتمەيدۇ.

قادىر موللاق مۇساۋاينىڭ يېڭى ئىچىدە بارماقلىرىنى يەنە ئويناپتتى، موساۋاي ئوخشاشلا ئۇنىمىدى. بۇ ئىش خېلى بىر ۋاقىتقىچە داۋام قىلدى. بىر چاغدا موساۋاي:

-قېنى، ھاپىزباي قېنە دەيدىكىن؟ - دېدى.

قادىر موللاق ئۆرۈلۈپ ھاپىزبايغا قا-

رىدى - دە، ئۇنىڭ چاپىنىنىڭ يېڭىغا قولىنى تىقتى.

- كەم بولا، - دېدى ھاپىزباي سىڭا كۆزلىرىنى چەكچەيتىۋەرەك.

قادىر موللاق خېلى بىر ھازا ھەپىلەشتى. بىر چاغدا غەزەپ بىلەن ھاپىزبايغا تىكىلىپ قارىۋەتتى.

- نائىنساپلىق قىلمىسىلا، ئىككى تىللاغا بەردىمىسىلە بۇ سودىدىن خۇدامۇ رازى بولمايدۇ!

تۇساتتىن كوچىنىڭ بېشى ئۇۋپۇر - دوپۇر بولۇپ كەتتى. بىر نەچچە ئاتلىق ئەسكەر كىشىلەر توپىنى يېرىپ، دەل موساۋاينىڭ دۇكىنى ئالدىغا كەلدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بىرسى جامائەتكە خىتاپ قىلدى.

— موساۋاي دېگەن قايسىڭ؟

- خوش تەخسىر، مانا مەن، - موساۋاي قول قوشتۇرۇپ ئالدىغا چىقتى.

- ھايال بولماي شاھ ئوردىسى ئالدىدا ھازىر بول. ئۇلۇغ شاھىمىزدىن پەرمان بار.

— نېمە؟ مېنى دەۋاتاملا؟ - موساۋاي ھەيران بولۇپ قايتا سورىدى ۋە ئىشەنچسىزلىك بىلەن ئەتراپىغا قارىدى.

- ھە سېنى دەۋاتىمەن.

يىغىلغان جامائەتچىلىك ئىچىدە غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى موساۋايغا بىرەر ئاپەت كېلىدىغان بولدى دېيىشسە، بەزىلەر: «كىم بىلىدۇ، ئادەم كۆرمىگەن يەردە بىرە گۇناھلىق ئىش قىلىپ پادىشاھنىڭ غەزىۋىنى كەلتۈرگەندۇ» - دېيىشەتتى.

موساۋاي بىر ھازا قوزۇقتەك قېتىپ قالدى. سىڭا كۆز تاشنى سېتىۋالالمايدىغانلىقىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدى. قادىر موللاق ئارىدىن ئازراق بىر نىمە ئۇندىمەيدىغانلىقىدىن ھەسرەت چەكتى. ۋەلى ھاممال بەللىرى يادەك ئىگىلىپ پىشانىسىدىن تەر چىقىپ غىتمىرىغىنىچە سۆزلىدى:

- ۋاقتىدا بىر نېمە دېيىشمىسە، چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى.

ئۇ ئازراق قىمىرلىغۇدەي سەنتۇرۇلۇپ كەتتى - دە دۈمبىسىدىكى تىپاش پەسكە سىيرىلدى. ھاپىزباينىڭ كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ، ئاغزى كامادەك ئېچىلىپ، تاشنى تۇتىۋالدى.

- بوپتۇ موساۋاي، - دېدى باي بويىنىنى غازدەك قايرىپ موساۋايغا قاراپ، - ئىككى تىللا بولسا بولا، سىلىگە ساتتىم.

موساۋاينىڭ كۆڭلى تېنچلانمىغان ئىدى. ئۇ خېلىغىچە ئويلىنىپ قالدى. ئاخىر پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ كەلگەندىن كېيىن بۇ سودىنى قىلماقچى بولدى - دە ئويلىغىنىنى ئېيتتى.

- قاملاشمىغان ئىش قىلمىسىلا، دېدى قادىر موللاق ئالدىراپ، - ئاۋۋال سودا تۈگىسۇن. ئاندىن بارسىلا. ئۆزلىرى ئىككى تىللاغا ماقۇل بولغان ئەمەسمىدىلە.

ئەتراپتا يەنە سالا - سۇلا قىلغۇچىلار پەيدا بولدى. باي زورلاشتى، ۋەلى ھاممال زارلاشتى، قادىر موللاق ئالدىرىتىشقا باشلىدى. موساۋاي كۆڭلىدە: «ئالسام ئالاي، مۇبادا پادىشاھ

ھوزۇرىدىن ئامان قايتسام ئىش-
لىتەرمەن» دەپ ئويلىدى - دە، ئۇنچىق-
ماستىنلا يېنىدىن ئىككى تىللا چىقىرىپ
ھاپىز بايغا بەردى. ھاپىزبايىنىڭ ئاغزى-
لىرى يالاقتەك بولۇپ تىللانى قويىنىغا
سالدى. قادىر مۇللاقمۇ قۇرۇق قالمىدى.
مۇساۋاي يېنىدىن ئۇششاق تىيىنلاردىن
بىر مۇنچە چىقىرىپ ئۇنىڭ قولىغا تۇت-
قۇزۇپ قويدى. ۋەلى ھامال تاشنى مۇ-
ساۋاينىڭ دۇكىنىغا ئەكىرىپ قويدى. مۇ-
ساۋاي دۇكىنىنى تاقاپ يۈرۈپ كەتتى....

XXX

پادىشاھنىڭ ھەيۋەتلىك ئوردىسى ئال-
دىدا بىر مۇنچە كىشىلەر توپلانغان ئىدى.
ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۆمۈرچى، بەزىلىرى
ياغاچچى، بەزىلىرى خالۋاپ، بەزىلىرى
باپكا، بەزىلىرى زەرگا ۋە بەزىلىرى نەق-
قاشچى ئىدى. مۇساۋاي بۇ يەرگە كەل-
گەنلەرنىڭ ھەممىسى ھۈنەرۋەنلەر ئىكەن-
لىكىنى كۆرۈپ بىر ئاز خاتىرجەم بولدى.
ھايال ئۆتمەي ئوردا دەرۋازىسى ئېچىلىپ،
سەپراس تەۋكەرلەر ئوتتۇرىسىدىن يوغان
سېرىق سەللىلىك، مەيدىلىرىدە ئۇنچە-
لەر ۋال - ۋۇل قىلىپ چاقناپ تۇرغان
ئوردا ۋەزىرى چىقىپ كەلدى. كۆپچىلىك
ئېگىلىپ ئۇنىڭغا سالام قىلدى.

-ئى قولى گۈل ئاۋام، - دەپ سۆز
باشلىدى ۋەزىر ئېھتىرام ۋە ئىپتىخار بى-
لەن، - سىلەر ئۇلۇغ دىيارىمىزنىڭ شان-
شەۋكىتى ئۈچۈن شاھ ئالىلىرىنىڭ ھوزۇ-
رىدا تۇربۇاتىسىلەر. جاھانغا ئايان، شەۋ-
كەتلىك شاھىمىز ئىلىم - مەرىپەت، ھۈ-
نەر - سەنئەتنى چىن كۆڭلىدىن سۆيىدۇ.
ئىلىم - مەرىپەتچىلەر ۋە سىلەرگە ئوخ-
شاش قولى گۈل ئۇستىكارلارغا چوڭقۇر
ھۆرمەت قىلىدۇ. يېقىندا ئۇلۇغ شاھىمىز
باشقا ئەللەر بىلەن ئىلىم - ھىكمەت ۋە
ھۈنەردە بەسلەشمەكچى. ھەر قايسىڭلار-
نىڭ ئۆز - ھۈنىرىڭلارنى نامايان قىلىپ،
شاھىمىز ئالدىغا كەلگەيسىلەر. ئۇلۇغ
شاھىمىز سىلەرنىڭ ئەمگىكىڭلارغا يۇقى-
رى ھەق بېرىدۇ.

ۋەزىر سۆزىنى تۈگىتىشى بىلەن ئوردا
ئىچىدىن غىزىنچى بىلەن قوللىرىدا پەيتە-
نۇس تۇتقان ئىككى خىزمەتكار چىقىپ
كەلدى. غىزىنچى پەيتنۇستىكى تىللالارنى
ھۈنەرۋەنلەرگە كۆرسىتىپ سۆزلىدى:

-مانا بۇ ئۇلۇغ شاھىمىزنىڭ سىلەر-
گە ئالدىن بەرگەن سوغا - ئېھسانى، سى-
لەر ئۇلۇغ شاھىمىز ئۈچۈن، دۆلىتىمىز-
نىڭ شان - شۆھرىتى ئۈچۈن قوبۇل
قىلمايسىلەر ....

تاش بالا

كەچقۇرۇن مۇساۋاي دۇكىنىغا قايتىپ
كېلىپ ئۇزاق ئويلاندى: «شاھ ئۈچۈن
نېمىنىڭ ھەيكىلىنى ئويسام ياخشى بولى-
دىغاندۇ؟ ئەپار كىيىكى قانداق بولار؟
پىلچۇ، بۇغا، بۈركۈت، توشقان، ھە، توغ-
را! ئاق توشقان. شۇنداق ياسايكى پادى-
شاھ بىر كۆرۈپلا كۆڭلى چۈشۈپ قالسۇن».

مۇساۋاي ئۆيدىكى ھەر خىل تاشلار-
نى كۆرۈپ باقتى. بىراق ھېچ قايسىسى
كۆڭلىگە ياقمىدى. ئاخىر ھاپىز بايدىن
سېتىۋالغان تاشنى قولىغا ئالدى.

«ياق، - دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە، - بۇ تاش يوغانكەن، سىر توشقان ئۈچۈن ئىسراپ قىلىۋەتمەي، مەخلۇقلارنى ياسىغىچە ئۇلۇغ ئىنسانلارنى ياسايمىكىن يە؟!، كىمنى ئويۇپ ياساي؟ ... پادىشاھنىڭ ئۆزىنى ياسايمۇ - يە؟... »

مۇساۋاي ئۇزاققىچە سىر پىكىرگە كېلەلمىدى. بىردىن تاشتىن زۇۋان كەلدى.

- ھەيكالتىراچ بوۋا، ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنى بالا قىلىپ ياساڭ.

مۇساۋاي ناھايىتى قاتتىق چۆچۈپ، كەينىگە زوڭ ئولتۇرۇپ قالدى.

- سۇبھاناللا، بۇ نېمە كارامەت؟

ئۇنىڭ كۆزلىرى ھازىرلا چانىقىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك يوغىناپ كەتتى.

- ھەيكەلچى بوۋا، سىز قورقماڭ، مەن گەپ قىلالايدىغان قاشتېشى، مېنى بالا قىلىپ ياساپ قويۇڭ. مەن ئادەملەرگە ئوخشاش مېڭىشنى ياخشى كۆرىمەن.

- ئاللا، قۇدرىتىڭ ئۇلۇغ، - دېدى مۇساۋاي كۆزىنى يۇمۇپ مەيدىسىنى تۇتقىنىچە، - خالىساڭ تاش ئەمەس ھەتتا قۇم - تۇپراق، ئىت - مىشىكنىمۇ سۆزلىتەلەيسەن.

مەن ئەسلى سىزگە گەپ قىلمايتتىم، - دېدى تاش خۇرسەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، - مەن سىزنىڭ يامان ئادەم ئەمەسلىكىڭىزنى بىلدىم. شۇڭا گەپ قىلدىم.

- خۇدايا توۋا - مۇساۋاي بىرئاز ھوشىغا كەلگەندەك بولدى، - تاشلارمۇ يامان ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلەيدىكەن - ھە؟! بەرھەق، خۇدا ھەممە مۆمىنلىرىنى يامانلاردىن ھەزەر ئەيلەشكە ئۈندەيدۇ ...

مۇساۋاي يەنە نېمىلەرنىدۇ دەپ پىچىرلىدى، كېيىن ئويلىنىپ قالدى . . دە، ئويلىغىنىنى ئېيتتى.

- تاش بەندە، سېنى تاش بالا قىلىپ ياساشنىمۇ ياسارمەن، لېكىن پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا ئۆز ھۈنىرىمنى نامايان قىلىش ئۈچۈن سېنى ئاپارسام قانداق بولىدۇ؟

- ئاپىرىۋېرىڭ، - دېدى تاش پەرۋاسىزلىق بىلەن، - كېيىنكى ئىشلارنى ئۆزەم قىلىۋېرىمەن.

- ماڭا بىرەر مالاللىق يەتمەسمۇ؟

- ياق بوۋا سىزگە ھېچقانداق مالاللىق يەتكۈزمەيمەن. مۇساۋاي بېشىنى لىڭشىتتى ۋە ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ تاشنى ئۇستىلىنىڭ ئۈستىگە قويدى. ئاندىن ئويۇش پىچىقى ۋە باشقىلارنى قولىغا ئالدى. تاش يەنە ئۇنىڭغا مۇراجەت قىلدى. - ھەيكەلچى بوۋا، مېنى بالا قىلىپ ياسىغان چېغىڭىزدا ماڭا بىر نەينىمۇ قوشۇپ ياساپ قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويۇڭ.

- بۇ نېمە دېگىنىڭ، ساڭا نەينىڭ نېمە كېرىكى؟

تاش پىخىلداپ كۈلۈپ جاۋاپ بەردى .

- مەن نەي چېلىشنى بەك ياخشى كۆرىمەن، نەيدىن چىرايلىق ئاھاڭلارنى چىقارغان چېغىمدا تېخىمۇ ئاجايىپ نۇرلىنالايمەن. بۇ مېنىڭ خىسلىتىم.

مۇساۋاي بېشىنى لىڭشىتىپ رازىلىقىنى بىلدۈردى...

ئارىدىن توپ - توغرا ئالتە كۈن ئۆتتى.

موساۋاي تاش بالىنى شۇ قەدەر كۆركەم قىلىپ ياساپ چىقتى ۋە قولىغا نەي تۇتقۇزۇپ ئويۇپ چىقتى. ئۇ تاش بالىنى سىلاۋاتقاندا تۇيۇقسىز ئىشىك ئېچىلىپ هاپىز باي پەيدا بولدى. ئۇ سىڭا كۆزلىرى بىلەن تاش بالىغا لاپ ئېتىپ قاراۋېتىپ، سەت ھېجايدى. موساۋاي ئەندىشە بىلەن ئۇنىڭ ھەركەتلىرىگە زەڭ سالدى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم مۇساۋاي، - دېدى هاپىز باي.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام باي غوجام يوقىرى ئۆتسىلە - دېدى موساۋاي ئۇنىڭ سالىمىغا جاۋابەن.

— ھە، موساۋاي قاشتېشىنى بالا قىلىپ ئويۇپ چىقىپتىلا، قارىسىلا نېمە دېگەن چىرايلىق - ھە؟ راستىمنى ئېيتسام تاشنى سىلىگە ئەرزان سېتىپ قويۇپتىمەن، مەن ئۇنى قايتۇرۇۋالماقچى بولۇپ كەلدىم.

موساۋاينىڭ كۆزلىرى غەزەپتىن يېنىپ ساقاللىرى تىترىدەپ كەتتى.

— نېمە دەۋاتىدىلا هاپىزاخۇن، شۇنچە خالايىقنىڭ ئىچىدە قىلىشقان سودىدىن يېنىۋالسا بۇ ھەق ئىش بولمايدۇ.

— جۇۋۇنمىسىلا موساۋاي، - هاپىزباينىڭ دوردايغان كالپۇكلىرى پۇرلەشتى، - سىلى بىلەملا، سىلى كېتىپ ھېلىقى قادىر موللاق مېنى جىق ئاۋارە قىلدى، ئۇنىڭغا بىر مۇنچە سالا ھەققى بەردىم. ۋەلى هامامالغا بىر مۇنچە پۇل كەتتى. قاراپ تۇرۇپ زىيان تارتسام، سىلى پايدا ئالسىلا خۇدامۇ رازى بولمايدۇ تولا گەپ قىلماي تاشنى قايتۇرۇپ بەرسىلە.

مۇساۋاينىڭ بەكمۇ ئاچچىقى كەلگەن بولسىمۇ ئاچچىقىنى يۇتۇشقا مەجبۇر بولدى.

— هاپىزاخۇن، سىلىنىڭ سالا ھەققى بېرىشلىرىگە ئادەم تۇرماق جىنمۇ ئىشەنمەيدۇ، سىلى مېنى كۆپ ئاۋارە قىلمىسىلا، كۆرۈپ تۇرۇپلا، مەن تاشنى بالا قىلىپ ياساپ بولدۇم، مەن ئەندى ئۇنداق تاشنى نەدىن تېپىپ بېرەمەن.

— نەدىن تاپسىلا تاپسىلا، ئۇنىڭ بىلەن ئىشىم يوق، ئىشقىلىپ تاشنى ئالغىنىم ئالغان. مانا پۇللىرى: هاپىزباي يېنىدىن بىر تىللانى چىقىرىپ تاراڭگىدە قىلىپ ئىش ئۈستىلىگە تاشلىدى. مۇساۋاي، ھەيران بولۇپ سوردى:

— مەن سىلىگە ئىككى تىللا بەرمەمتىم؟

— بىر تىللالىرى قادىر موللاق بىلەن ۋەلى هامالغا كەتتى. شۇلاردىن ئېلىۋالسا.

مۇساۋاي بۇ سىڭا كۆزلۈك هازازۇلغا تەڭ كېلىشەلمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن ئارتۇق تاكاللاشقۇسى كەلمىدى، دە، يېنىدىن بىر تىللا چىقىرىپ:

مانا باي غوجام رازى بولۇپ كەتسىلە، - دەپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

— يوخسۇ مۇساۋاي، مەن تۆت تىللا دېگەن ئىدىم. — موساۋاينىڭ ئەندى تاقىتى قالمىغان ئىدى. ئۇ تاش بالىنى بىراقلا ئۇرۇپ چېقىۋېتىپ، قازاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا بارماقچى بولدى. بىراق تاش بالىنىڭ ئۆتۈنۈشى ئېسىگە كەلدى - دە، ئۆ-

زىگە ھاي بەردى.

ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر مەھەل جىملىق ھۆكۈم سۈردى، ھاپىز باي گوڭ-گۇتتەك سىڭا كوزىنى مىتمۇ قىلماي موساۋايغا تىكتى، ئۇنىڭ ئەپتىدىن يول قويۇشنىڭ قىلچىمۇ ئەسىرى كۆرۈنمەيتتى. موساۋاي چوڭقۇر بىر تىنىپ يېنىدىن يەنە بىر تىللا چىقاردى - دە، تاراڭكىدە قىلىپ يەرگە تاشلىدى. ھاپىز باي ئالمان - تالمان ئېڭىشتى ۋە يەرنى سىلاپ يۈرۈپ تىللانى ئالدى، ئاندىن ئۇستەلگە ئۆزى تاشلاپ قويغان تىللانى ھاپىلا - شاپىلا ئېلىپ سەت بىر ھىجىيىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى.

موساۋاي بىر دەمدىلا ھەممە خاپىلىقنى ئۇنتۇپ، يەنە تاش بالىنى سىلىقلاشقا كىرىشتى...

ئاجايىپ نۇر

پادىشاھ ئۇردىسىنىڭ كەينىدىكى چوڭ سەينا ئاجايىپ كۆركەم ئىدى. چىرايلىق سۈنئى گۈللەر، ئالتۇندەك ۋالىلداپ تۇرغان راۋاقلار، ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن گۈل - چېچەكلەر كىشىنىڭ كۆزىنى قاماشتۇراتتى، ھۈنەرۋەنلەر ئۆز ھۈنەرلىرىنى پادىشاھ ئالدىدا نامايەن قىلىش ئۈچۈن ياسىغان نەرسىلىرىنى ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى.

بۇرغا چىلىندى، پادىشاھ بىر مۇنچە مۇھاپىزەتچىلەر ۋە ۋەزىرلەرنىڭ ھەمراھىدا چىقىپ كەلدى، ھۈنەرۋەنلەر قوللىرىنى قوشتۇرۇپ ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرۇشتى.

پادىشاھ سالاپەت بىلەن ئۇستىكارلارنىڭ ئېھتىرامىنى قوبۇل قىلدى. ۋە راۋاقتا چىقىپ ئولتۇردى، ئۇستىكارلار ياسىغان نەرسىلىرىنى كۆرسىتىشتى.

پادىشاھ ئاجايىپ ئېسىل زىلچا - گىلەم ۋە پايانداز لارنى كۆرگەندە، ئۆزىنى جاھاندا يوق گۈزەل بىر باققا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىپ، ئىختىيارسىز بېشىنى لىڭشىتتى، خالۋاپلار پادىشاھنىڭ چىرايىدىكى مەمنۇنلۇقنى كۆرۈپ خۇشال بولۇشتى. ئارقىدىن تۆمۈرچىلەر، مەزمۇت قالقان، ئۆتكۈر قىلىچ، ئۇمۇت ۋە ئايپالتىلارنى كۆرسەتتى. باپكارلار كۆزلەرنى چاقنىتىپ تۇرىدىغان ئالا - يېشىل، جۇلالىق تاۋار - دۇردۇن، شايى - ئەتلەسلەرنى كۆرسەتتى، ياغاچچىلار مۇئالاھىدە سەنئەت بىلەن ياسالغان ھەر خىل بىساتلارنى كۆرسەتتى...

نۆۋەت مۇساۋايغا كەلدى، ئۇ تاش بالىنىڭ ئۇستىگە يېپىلغان ئالما ئۇرۇقى دۇخاۋىنى ئالغاندا ھەممەيلەننىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كەتتى، پادىشاھمۇ ھاياجىنىنى باسالماي ئورنىدىن تۇرۇپ تاش بالىنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە سىلاپ كوردى، تاش بالا ھەقىقەتەن ئاجايىپ كۆركەم ياسالغان بولۇپ ئۇنىڭدىن كوكوش نۇر چىلۋىنەتتى. ئۇ گويا نىينىنى ياكرىتىۋاتقاندەك قىياپەتتە مەغرۇر كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

- باركاللا! — دەۋەتتى پادىشاھ خوشاللىنىپ، - بۇ، تاش بالا - ئۇلۇغ دىيارىمىزنىڭ شان-شۆھرىتىنى جاھانغا نامايەن قىلغاي.

ئەتىراپىدىكىلەر ئىنگىلىپ تۇرۇپ:

- شاھ ئالىلىرىنىڭ نام - شۆھرىتى ئالەمگە تارالغاي، — دېيىشتى.

پادىشاھ ئەتىراپىدىكىلەرگە:

- تاش بالا ئۈچۈن ئالاھىدە خانە تۈزۈلۈپ، ئۇ، شۇ خانىغا قويۇلسۇن، - دېدى. پادىشاھنىڭ بۇيرۇقىدىن كېيىن تاش بالا ئېلىپ كېتىلدى. خەزىنىچى پادىشاھ نامىدىن ھەممە ھۈنەرۋەنلەرگە تىللا ئىنئام قىلدى. مۇساۋاي باشقىلارغا قارىغاندا كۆپرەك تىللاغا ۋە پادىشاھنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى ....

× × ×

كەچقۇرۇن پادىشاھ ئۆز خانىسىدا كەيپى چاغ ئولتۇرۇپ ئىككى قىزىقچىنىڭ ئويۇنىنى كۆرۋاتتى. تۇساتتىن شۇقەدەر يېقىملىق نەي كويى ئاڭلاندى - دە، پۈتكۈل ئەتىراپنى تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە كۆز چاقنىتىدىغان كۆكۈش نۇر يورۇتىۋەتتى. پادىشاھ گويا تىلسىماتلىق ئاجايىپ نۇر دۇنياسىغا كىرىپ قالغاندەك ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا نەزەر تاشلىدى. بارا - بارا نەي كويى پادىشاھنى پۈتۈنلەي ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالدى. ئۇ تاقەت قىلالماي قىزىقچىلارنى چىقىرىپ كېتىشكە ئىشارەت قىلدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ نەي ياڭراۋاتقان ياققا قەدەم تاشلىدى. ئاسماندا تولۇن ئاي كۈلۈپ تۇراتتى، مەيىن شامال گۈل - گىيالارنىڭ، دەل - دەرەخلەرنىڭ ياپراقلىرىنى يېنىك يەلپۈيتتى. ئوردىنىڭ ئارقا سەيناسىدىكى سۈنئىي كۆلدە ئوردىنىڭ ھەيۋەتلىك گۈمبەز - مۇنارلىرى بىلەن تولۇن ئاي ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ھەممە گۈزەللىك كۆكۈش نۇر ئىلكىدە تېخىمۇ گۈزەل، تېخىمۇ سىرلىق، تېخىمۇ ئاجايىپ بولۇپ كۆرۈنەتتى.

پادىشاھ پاياندار سېلىنغان يول بىلەن مېڭىپ ئىچكىرىكى ئوردا ئالدىغا كەلگەندە كۆكۈش نۇر بالقىۋاتقان، تاش بالىنىڭ ئالاھىدە خانىسىغا كۆزى چۈشتى.

- بۇنىمە ئالامەت، - دېدى پادىشاھ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ، - مەن چۈش كۆرۋاتمىغاندىمەن.

پادىشاھ ئىچكىرىكى ئوردا ئىچىگە كىردى. قاراۋۇللار ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا تۈۋرۈكلەرگە، قوراللىرىغا تايىنىپ نەي كويىغا قۇلاق سالماقتا ئىدى. پادىشاھ ئۇلارنىڭ دىققىتىنى بۇزمىدى. ئۆتۈپ - توغرا تاش بالىنىڭ ئالاھىدە خانىسىغا كىردى. بۇ خانە ئالاھىدە بېزەلگەن بولۇپ، شامدانلاردىكى شاملار ئۆچۈرۈلگەن بولسىمۇ، لېكىن كۆكۈش نۇر ئىلكىدە ئۆي ئىچىدىكى بىساتلار شۇ قەدەر چىرايلىق ۋە روشەن كۆرۈنەتتى. خانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تاش بالا بېرىلىپ نەي چالماقتا ئىدى. خىسلەتلىك كۆكۈش نۇر دەل ئۇنىڭ بەدىنىدىن چېچىلىۋاتاتتى. پادىشاھ بۇ كارامەتكە تولىمۇ ھەيران بولغىنىچە دىۋانغا ئۆزىنى تاشلاپ كۆزلىرىنى يۇمغىنىچە نەي كويىغا قۇلاق سالدى...

بىر چاغدا نەي كويى بارا - بارا يىراقلاپ يوقاپ كەتتى، پادىشا ئۆزىگە كېلىپ بېشىنى كۆتۈرۈۋىدى ئەتراپىدا خانىشلار، مەلىكىلەر، شاھزادىلار، بەگزادىلەر ۋە ۋەزىرلەرنىڭ بىھۇشلانغاندەك مىدىرمۇ قىلماي تۇرغانلىقىنى كۆردى. پادىشاھ بىر نەچچە چاۋاك چېلىۋىدى بىرىنىڭ ئارقىدىن بىرى كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، باشلىرىنى سىلكىپ ئۆزىگە كېلىشتى. پادىشا تاش بالىنىڭ كارامىتىگە بىر تەرەپتىن قاتتىق

ھەيران بولسىمۇ يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ كىشىلەرگە چەكسىز گۈزەللىك ۋە شېرىنلىق بەخش ئەتكەن تەڭداشسىز خىسلىتىگە ئاپىرىن ئوقۇغىسى كەلدى-دە، قايرىلىپ قارىدى.

- بۇ نېمە ئىش؟

پادشاھ ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ھېلىلا ئالدىدا كۆكۈش نۇر چېچىپ تۇرغان تاش بالىنىڭ بىر دەمدىلا يوقاپ كەتكەنلىكىگە تاڭ قالدى. ئەتىراپىدىكىلەرمۇ نېمە دېيەرىنى بىلمەي پادشاھنىڭ ئاغزىغا قاراشتى. پادشاھ گويا دۇنيادا ئەڭ ئېسىل بىر نەرسىسى يوقاپ كەتكەندەك ئازابلىنىپ ئىختىيارسىز توۋلىۋەتتى.

- بىز غەپلەت ئۇيقۇسىدا قالدۇق، ئۇ قېچىپ كەتتى، ئۇنى ئىزدەڭلار، ئۇنى نەدىن بولمىسۇن ئىزدەپ تېپىڭلار...

پادشاھنىڭ بۇيرۇقى بىلەن تەڭ پۈتكۈل ئوردا تەۋرەپ كەتتى، بارلىق ئوردا خادىملىرى ۋە لەشكەرلەر تەرەپ-تەرەپكە چېپىشتى.

مىڭ تەللادىن ئونمىڭ تەللاغا

كوچىلار ئىلگىرىكىدەكلا ئاۋات ئىدى. ئاشخانە ۋە چايخانىغا ئوخشاش جامائەت سورۇنلىرىدا كىشىلەر تاش بالا ھەققىدە ئاڭلىغان، بىلگەنلىرىنى سۆزلىشەتتى. كوچىدىكى باققاللار، دوغاپچىلار، كاۋاپچىلار، چەرچىن مالچىلار بۇ ئاجايىپ سىرلىق ئىشنىڭ جەريانىنى خېرىدارلارغا سۆزلەپ، تېخىمۇ كۆپ خېرىدارلارنى ئۆز ئەتراپىغا جەلپ قىلاتتى.

بازارنىڭ ھەممە كىشى ئۆتىدىغان دوخمۇشىدىكى چوڭ مەسچىتنىڭ ئالدى تىقما-تىقماق ئادەم بولۇپ ئالما پاتقىدەك بوش ئورۇن يوق ئىدى. كىشىلەر تامغا چاپلانغان پادشاھنىڭ ئېلانىنى ئوقۇشۋاتاتتى. ھاپىز سىڭا كۆز ئېلاننى كۆرۈش ئۈچۈن كىشىلەرنى ئىتتىرىپ، مۇتەھەممىلىك بىلەن ئالدىغا ئۆتتى، ئېلاندا غايىپ بولغان تاش بالىنى كىم تېپىپ بەرسە مىڭ تەللا مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقى يېزىلغان ئىدى. ھاپىز باينىڭ سىڭا كۆزى گويا تەللا غەزىنىسىنى كۆرگەندەك چاقناپ كەتتى، ئۇنىڭ يۈرىكى ئاچكۆزلۈكتىن شىددەت بىلەن سوقۇشقا باشلىدى.

— ئاھ! خۇدا،- دېدى ئۇ ياقىسىنى سىقىملاپ،- بۇنداقمۇ كۆپ تەللا قانداق نائەھلىنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتەر... ياق، پەقىر تىرىك تۇرغان يەردە باشقىغا يول يوق. بۇ مىڭ تەللا-دە؟! ئەھ، مىڭ تەللا، مىڭ تەللا،

ئۇنىڭ كالپۇكلىرى قىمىسىپ، كۆزلىرى يۇمۇلدى، يۈزلىرىدە ساناقسىز قورۇقلار پەيدا بولدى. ئۆزى بولسا توكۇلۇپ گەۋدىسى بىلەن بېشى بىر بولۇپ قالدى.

— نېمىگە تۇرىمەن،- دېدى ئۇ بىردىنلا جانلىنىپ،- ئۇنى ۋاقتىدا ئىزدەپ تېپىشىم كېرەك.

ئۇ تېزلا قەددىنى رۇسلاپ كۆپچۈلۈكنى ئىتتىرىپ توپتىن چىقتى-دە، پىشانىسىدىكى تەرىنى قولى بىلەن سۈرتىۋې-

تىمپ بىر ئېمىلەرنى دېگىنچە بازار ئە-
چىگە قاراپ يول ئالدى.

— جانابىي باي ئەپەندى نەگە بۇنچە
ئالدىراپ ماڭدىڭىز؟

ئۇنىڭ يولىنى بويىلىق ئېگىز،
بېشىغا ئېگىز شىلەپە كىيگەن،
كىپىنەك گالىستۇك تاقىغان، قويرۇقلۇق
پەلتو كىيگەن، مىس ساقاللىق، كۆزلىرى
كۆك بىر كىشى توردى.

— ئوھ ھوي، رىچارد ئەپەندى.

ھاپىز باي ئۇنى كۆرۈپلا سارغىيىپ
كەتكەن چىشلىرىنى كۆرسەتتى.

— سىزكەنسىزدە، ھى، ھى ... ھى ...
بىر ئاز ئىش بىلەن كېتىۋاتىمەن.

— بۇ مېڭىشىڭىزدىن قارىغاندا ئادەت-
تىكى ئىش ئۈچۈن ئەمەستەك كۆرىنىسىز،
ئەھتىمال...

رىچارد ئەپەندى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى
چىقىرىپ ئىبلانىنى كۆرسىتىپ قويدى.

— سىز دانىشمەن ئادەمسىز، - دېدى
ھاپىز باي كۈلۈپ، - لېكىن ئۇ ھارىمىنى
تېپىش تەس، بولمىسا مىڭ تىللا دېگەن
ئاز پۇل ئەمەستە؟!

— ياق، ياق، - دېدى رىچارد ئەپەن-
دى بەدىنى بىلەن بېشىنى تەڭ چايقاپ،
ئاۋازىنى سوزۇپ، - مەن سىزنىڭ تاپالماس-
لىقىڭىزغا ھەرگىزمۇ ئىشەنمەيمەن. سىز
پۈتكۈل شەھەرنىڭ ھەتتا شەھەر سىر-
تىنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىنى بەش
بارمىقىڭىزنى بىلگەندەك بىلىسىز. سىز
تاش بالىنى چوقۇم تاپالايسىز. ئۇنى

پادىشاھقا ئاپىرىپ بېرىپ مىڭ تىللا ئىنئ-
ئام ئالماقچىسىز، شۇنداقمۇ؟ ھى، ھى،
ھى ...

— شۇنداق بولسىغۇ ناھايىتى ياخشى
بولاتتى، - دېدى ھاپىز باي. رىچارد ئە-
پەندى ئەتراپىغا بىر قۇر نەزەر تاشلىۋې-
تىپ بوش ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى.

— سىز بەش مىڭ تىللانى مىڭ تىللا-
دىن ئاز دېسە ھەرگىز ئىشەنمەيدىغانسىز؟

ھاپىز باينىڭ كۆزلىرى يەنە چاق-
ناپ كەتتى. ئۇ ئىككىنچى قېتىم چىشلى-
رىنىڭ سىرىغىنى كۆرسەتتى.

— ئەلۋەتتە شۇنداق رىچارد ئەپەندى،
لېكىن سىزمۇ ئەرزىمەيدىغان نەرسە ئۈ-
چۈن بەش مىڭ تىللا بەرمەيسىز - دە.
مەن بىلىمەن، سىز تاش بالىنى ئاجايىپ-
خانىڭىزنىڭ مۈلكى قىلماقچى بولىۋاتىسىز،
سىز بەلكى ئۇنىڭ بىلەن ئەبەدى باي
بولماقچىسىز، شۇنداقمۇ ... ھى ... ھى ھى ...

رىچارد ئەپەندىمۇ كۈلۈپ قويدى، لې-
كىن چىرايى سەل جىددىيلەشكەن ئىدى.

— بىز كونا تونۇشلاردىن بولۇپ قال-
دۇق، - دېدى ئۇ ئاۋازىنى سوزۇپ چىقى-
رىپ، - سىلەرنىڭ مەملىكىتىڭلاردىكى كى-
شىلەر بىر نەچچە ئايدىن بويان مېنىڭ
ئاجايىپخانەمنى قىزىقىش بىلەن كۆردى،
سىز ماڭا ياردەملىشىپ، ئاجايىپخانەمنىڭ
تەرىپىنى تارتىپ مېنىڭ قېشىمغا خېلى
كۆپ كەلدىڭىز، كىشىلەر سىزگە ئەگىشىپ
كېلىپ مېنى زىيارەت قىلدى. مەن سىز-
نىڭ بۇ ياخشى نىيىتىڭىزنى ھېچقاچان

ئۇنۇتمايمەن.

— جانابىي رىچارد ئەپەندى، سىز چىرايلىق گەپ قىلىشقا ناھايىتى ئۇستىسىز، نېمىلا دېگىنىڭىز بىلەن تاش بالىنى قولغا كەلتۈرمەكچىسىز، لېكىن ئىشىنىڭكى بۇ مۇمكىن ئەمەس، ئەگەر پادىشاھ ئۇقۇپ قالسا كاللا كېتىدۇ.

— بولدى، بولدى جانابىي باي ئەپەندى، — رىچارد قوللىرىنى بوش سىلكىپ قويدى، — مەنمۇ سىزنىڭ گەپدانلىق قىلىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىمەن، سىز تاش بالىنىڭ خەۋىرىنى تېپىپ مېنىڭ مېھمانخانەمگە بېرىڭ، بەشمىڭنى ئاز كۆرسىڭىز ئونمىڭ بولار، قانداق دەيسىز؟!

رىچارد ئەپەندى سۆزىنى تۈگىتىپ مۆرىسىنى قىسىپ قويدى-دە، كېتىپ قالدى، ھاپىز باي ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇزاققىچە قاراپ تۇرۇپ ئويلىدى: تاش بالا، ھەي تاش بالا، سېنىڭ باھايىڭ نېمە دېگەن ئۈستۈن-ھە؟! مۇبادا ماڭا يولۇقساڭ ئامەت دېگەن شۇ-دە...

دەريا بويىدا

گۈگۈم چۈشكەن چاغ ئىدى. تىنچ ئېقىۋاتقان دەريانىڭ بويىدىكى باراقسان سۆگەتلەر لەرزان شامالدا بوش شىلدىرلايتتى. مەھەللە ياقتىكى مىچىتتىن مۇڭلۇق ئەزان ئاڭلاندى. شەرقتىن تولۇن ئاي كۆتۈرۈلدى. دەريانىڭ نېرىقى يېقىدىكى مازارلارنىڭ گۈمبەزلىرى دەل-دەرەخلەر ئارىسىدىن ئاقىرىپ كۆرۈنەتتى. قىز-جۇۋانلار دەريادىن قاپاقلىرىغا سۇ ئېلىپ قايتىشىۋاتاتتى. بىردىن يېقىملىق نەي كۈيى ياڭراپ سۆگەتلىكتىن كۆككۈش نۇر چاقناپ كەتتى. نۇر بارا-بارا دەريا بويىدا پەيدا بىرلدى. قىز-جۇۋانلار ئورۇنلىرىدا تۇرۇشۇپ قولاق سېلىشتى. تونۇر باشلىرىدىكى بالىلار قىزىق چۆچەكلىرىنى توختۇتۇشتى، مىچىتنىڭ پەشتاقلىرىغا مەزىن-ئىماملار چىقىپ دەريا بويىغا كۆز تاشلىدى. مومايلار، بوۋايلار ئىشىك ئالدىدىكى سۇپىلارغا ئولتۇرۇشتى، ھەممە كىشى سىرلىق نۇر باغرىدىن ياڭراۋاتقان يېقىملىق كۈيدىن ھوزۇرلانماقتا ئىدى. بۇ كۈي كىشىلەر قەلبىنى ئانىجان دەرياغا بولغان چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن يايراتماقتا ئىدى.

ئېھ، دەريا، سەن ھەقىقەتەنمۇ سۆيۈملۈكسەن! سەن قانچە يىللاردىن بېرى خەلقنى ئۆزەڭنىڭ ساخاۋەتلىك سۈيىڭدە بېقىپ كەلدىڭ. سېنى خەلق چىن قەلبىدىن سۆيىدۇ.

نەي كۈيىنىڭ بارا-بارا يوقىلىشىغا ئەگىشىپ كۆككۈش نۇرمۇ كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىدىن غايىپ بولدى. ھەممە خەلق ئىختىيارسىز دەريا بويىغا بېرىشىپ سۆيۈملۈك دەريانىڭ تىنچ ئېقىمىغا قاراشتى، ئۇلار، شۇ تاپتا ئۆزلىرىنى دۆلەتمەن ۋە بەختىيار ھېس قىلىشماقتا ئىدى...

مەھەللە تەرەپتىن ئات تۇۋىشى ئاڭلاندى. ھايال ئۆتمەي ھاپىز باي يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئېتى خېلىلا تەرگە چۆمگەن بولۇپ، ناھايىتى كۆپ يول يۈرگەنلىكىنى بىر قاراپلا بىلگىلى بولاتتى.

ھاپىز سىڭا كۆز دەريا بويىدىكىلەرنى

كۆرۈپ دەرھال چۆشەندى. چۈنكى ئۇ بىر ھەپتىدىن بېرى ئېتىنى چاپتۇرۇپ يۈرۈپ، دەريا بويىدىكى بۇنداق ئىشنى بىر نەچچە يەردە كۆرگەن ئىدى. لېكىن دائىم ۋاقتىدا يېتىپ كېلەلمەي تاش بالىنى يوقىتۇپ قوياتتى. ئۇ خىقىرغىنىچە ئۆزىنى ئەيىپلەپ:

— ئاش تۈگىگەندە كېلىپ، تاۋاقتا قارايدىغان دۆت، - دەپ تىللىۋەتتى ۋە ئېتىنى چاپتۇرۇپ دەريانىڭ يۇقىرى تەرىپىگە كەتتى.

× × ×

دەريا ئۈستىنى تۇتاش قارا بۇلۇت قاپلىغان ئىدى. شاقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇر دەريا سۈيىنى ئۇلغايتىۋەتكەن ئىدى، دەريانىڭ شىددەتلىك ئۆركىشى قىرغاقتىكى كىچىككىنە قولۋاقنى چايقاتتى. ئۈستى - بېشى چىلىق - چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەن موماي قىرغاقتا قولۋاق بىلەن ھەپىلىشىۋاتاتتى. ئۇنىڭ يېنىدا تاش بالا پەيدا بولدى.

— ئەسسالام موما؛ بۇ يەردە نېمە ئىش بىلەن ئاۋارە بولۇۋاتىسىز؟

موماي بېشىنى كۆتىرىپ بالىنى كۆردى ۋە ئالقىنى بىلەن يۈزىدىكى سۇلارنى سۈرتىۋېتىپ جاۋاپ بەردى.

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام بالام، نېمە ئىش بىلەن ئاۋارە بولماقچىدىم، تىرىكچىلىك. دەريا سۈيى ئۇلغىيىپ كەتتى. قولۋاقنى ئېلىپ كەتمىسۇن دەپ ئۇنىڭ باغلىقىنى چىڭىتىۋاتىمەن.

— مەنمۇ ياردەملىشەي.

بالا مومايغا ھەمكارلىشىپ قولۋاقنى باغلىشىپ بەردى. موماي ئۇنىڭدىن خۇرسەن بولۇپ سورىدى:

— ئۆزەڭ كىچىك بولسەن بالام، بۇ يامغۇرلۇق كۈندە بۇ يەرگە ئېزىپ - تېزىپ كېلىپ قالدىڭمۇ نېمە؟

— ياق، موما، سىز مېنى تونىمايۋاتىسىز، مەن ھېلىقى سىلەر دەريادىن سۈزۈۋالغان قاشتېشىدا ياسىغان بالا.

— نېمە داۋاتىسەن بالام، - موماي ھەيران بولدى.

— راس موما، بوۋامنىڭ ئەھۋالى قانداق، ئۇ كۆرۈنمەيدىغۇ؟

تاش بالىنىڭ سوئالى مومايىنىڭ كۆڭلىنى بىئارام قىلىۋەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى.

— موما، سىزگە نېمە بولدى، نېمىشقا يىغلايسىز؟

— ئۇنىڭ نېمىسىنى سورايسەن بالام، جۇر ئاۋال ئۆيگە كىر.

موماي تاش بالىنى باشلاپ ئۆيگە ئەكىردى. تاش بالا ئۆينىڭ ھەممە ياقلىرىغا كۆز يۈگۈرتىپ چىقتى. موماي چاي قايىنىتىشقا تەرەددۇت قىلدى.

— موما، - دېدى تاش بالا تاقەتسىزلىنىپ، - بوۋام قېنى، نەگە كەتتى؟

موماي ئەلەملىك بىر تىنىۋالدى - دە، تاش بالىغا قارىدى.

ئۇ گويا كىچىك بالىلاردەك ئاغزىنى ئۇمچەيتتى. ئۇنىڭ كۆزىدە تۆكۈلۈشكە تەييارلانغان لىققىدە ياش پەيدا بولدى.

— ئۇ سېنى بۇلاڭچىغا تارتقۇزۇپ قويـ

غاندىن كېيىن، ئۆيگە ناھايىتى تەسلىكتە قايتىپ كېلىپتۇ، لېكىن مەيدىسى قاتتىق ئاغرىپ ئورنىدىن قوپالمىدى، شۇ ياتقانچە بىر ئاي يېتىپ ئەلەم بىلەن قان يۇتۇپ ئالەمدىن ئۆتتى.

تاش بالا بۇ پاجىئەنى ئاڭلاپ گويا ئۈستىنى ھەيۋەتلىك قارا - قۇرۇم تېغى بېسىۋالغاندەك ئازابلىنىپ كەتتى، ئۇ بوۋاينىڭ مۇلايىم ۋە مېھرىۋان چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئىختىيارسىز مومايغا ئېسىلدى - دە ھۆڭگىرەپ يىغلىۋەتتى...

تاش بالا ئەتىسى بوۋاينىڭ قەبرىسىنى يوقلىدى. ئۇ قەبرە ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ شۇنداق دېدى:

— مېھرىۋان ياخشى بوۋا، سىز مەن ئۈچۈن ئالەمدىن ئۆتتىڭىز، مومام يالغۇز قاپتۇ، مەن ئۇنىڭغا بالا بولۇپ ئۇنىڭ ئىشلىرىغا ياردەملىشىمەن، سىز تىنچ يېتىڭ.

ئەنە شۇ كۈندىن ئېتىۋارەن مومايىنىڭ خۇشال كۈنلىرى باشلاندى. تاش بالا دەرياغا چىقىپ بېلىق ئوۋلىدى. بەزىدە ئورماندىن ئوتۇن ئەكىلىپ مومايىنىڭ ئېغىرىنى يەڭگىللەتتى. ئاخشاملىرى مومايغا نەي چېلىپ بېرىپ مومايىنى خوش قىلدى. ئۇلار ئەبەدىل - ئەبەت بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسىز دەرىجىدە ئىجىل بولۇپ كەتتى...

لېكىن بۇ خۇشاللىق ۋە خاتىرجەملىك ئاسمىنىدا قارا بۇلۇت پەيدا بولدى.

بىر كۈنى بۇ يەرگە سىڭا كۆز ھاپىز ئاتلىق يېتىپ كەلدى. ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى. تاش بالا دەرياغا چىقىپ كەتكەن، موماي ئورمانغا كەتكەن ئىدى. ھاپىز باي ئاتتىن چۈشۈپ ئۆيگە كىردى. ئۇ ئۆينىڭ ھەممە يېرىگە كۆز تاشلىدى ۋە ئويۇقتىكى نەينى كۆرۈپ قالدى. ئۇ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ بىر ھازا قادالدى-دە ئاستا بېرىپ نەينى ئالدى. باي نەينى سىلاپ كۆرۈپ ئۇنىڭ ئادەتتىكى نەيلەرگە زادىلا ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى - دە، قىلىن كالپۇكىنى نەي تۆشىكچىگە توغرىلاپ پۈۋلىدى. ئۇنىڭدىن ئاۋازچىقىش بىلەن تەڭلا كۆكۈش نۇر چاقناپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى خۇشاللىقتىن قېپىغا پاتماي قالدى.

— ئاخىر تاپتىم، - دېدى ئۇ نەينى سىقىملاپ، - ئۇنىڭ تىلىلا دېگەن مانا شۇ... ھا... ھا... ھا...

ئۇ نەينى باغرىغا بېسىپ ئوغۇرلۇقچە سىرتقا كۆز تاشلىدى ۋە بىرەر تىۋىش بارمۇ - يوق دېگەندەك قىلىپ كۆزلىرىنى يۇمۇپ قۇلاقلىرىنى دىڭ قىلدى. ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئىتنىڭ ھارغىن پۇشقۇرىشى بىلەن دەريانىڭ يېنىك شاۋقۇنىدىن باشقا ھېچنىمە ئاڭلانمىدى.

— ئەمدى ھارىمىنى تۇتۇشۇم كېرەك، - دەپ ئويلىدى ئۇ كۆڭلىدە، - لېكىن ئۇچۇقتىن - ئوچۇق تۇتسام باشقىلار بىلىپ قېلىپ پادىشاھقا ئەلۇم قىلسا ئىش چاتاق... ئۇ ئۇزاق ئويلاندى، ئاخىر كۆڭلىگە بىر ئىش پۈكۈپ نەينى جايىغا قويۇپ قويدى - دە، دەرھال چىقىپ ئېتىنى مىنىپ چاپتۇرغىنىچە نەگىدۇ غايىپ بولدى...

× × ×

شەھەرنىڭ ئاۋات مەيدانىدا چۆرىلەرى ئاق، قىزىل، سېرىق، يېشىل ئۇلانما رەختلەر بىلەن ئورالغان «ئاجايىپخانە» ئالدىدا تۆۋەندىكى ئېلان كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى.

كۆرۈشكە ئالدىراڭلار، كۆرۈشكە ئالدىراڭلار! دۇنيادىكى ئەڭ ئاجايىپ ئادەملەر، يوغانلىقتا تاغدىن چوڭ، ۋە جىكلىكتە مۇشتىن كىچىك، ئىگىزلىكتە ئەل ئەھرام مۇنارىدىن ئىگىز، پاكارلىقتا پىستىدىن پاكار، كۆرۈشكە ئالدىراڭلار، كۆرۈشكە ئالدىراڭلار!!!

ھاپىز باي ئالدىراش ئاجايىپ خانىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلىشىگە قىزىل ساقاللىق، كۆك كۆز بىرسى ئۇنى توسۇۋالدى.

— مەن رىچارد ئەپەندى بىلەن كۆرۈشمەن، — دېدى ھاپىز باي تاقەتسىزلىنىپ.

— پۇل بېرىپ كىر، پۇل،

— مەن رىچارد ئەپەندى بىلەن ... سىلەرنىڭ خوجايىنىڭلار بىلەن كۆرۈشمەن مۇھىم ئىش بار، مۇھىم ئىش.

— مەن پۇل ئالمەن، پۇل.

قىزىل ساقاللىق ئادەم تەرىنى تۈرۈپ ئۇنىڭ سۆزلىرىگە پەرۋاسىزلارچە مۇئامىلە قىلدى.

ھاپىز باي ناھايىتى تىت - تىت بولۇپ كەتتى، ئۇ ئۇياق - بۇياقتا ئىككى - ئۈچ قەدەم مېڭىۋېتىپ، بويىنىنى غازدەك سوزدى - دە ئاجايىپخانىنىڭ ئىچىگە قارىدى. بىراق ھېچ نەرسىنى كۆرەلمىدى.

ئاخىر ھەسرەت بىلەن يېنىدىن بىر مۇنچە تىيىنلارنى چىقىرىپ قىزىل ساقاللىق كىشىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. قىزىل ساقاللىق كىشى پۇلنى سىتىمداپ يانچۇقىغا تىقتى - دە، كىرىشكە رۇخسەت بەردى.

ھاپىز باي ئاجايىپخانىغا كىرىپ رىچارد ئەپەندىنى تاپقىچە بىر دۇنچە تۆمۈر قەپەزلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى. تۆمۈر قەپەزلەرنىڭ ئالدىدا بىر مۇنچە كىشىلەر قەپەزدىكى «ئاجايىپ» كىشىلەرنى كۆرۈۋاتاتتى. يەنە بىر كۆك كۆزلۈك، ئۇزۇن سېرىق چاچلىق بىرسى تاماشىبىنلارغا قەپەزدىكىلەرنى تونۇشتۇرۇۋاتاتتى.

— مانا بۇ يەتتە بارماقلىق ئادەم،

قەپەزدىكى ئورۇق، كەكە ساقاللىق كىشى بارماقلىرىنى كىشىلەرگە كۆرسەتتى. كۆرگۈچىلەرنىڭ بەزىلىرى ھەيران بولۇشسا، بەزىلىرى ياقىلىرىنى چىشلەپ تۆۋە قىلىشاتتى.

- مانا بۇ يۈكلۈق ئادەم.

قەپەزنىڭ رىشاتكىلىرىنى چىڭ سىقىمىچە چۈشەندۈرگۈچىگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپ تۇرغان پۈتكۈل بەدىنى يۈكلۈق بىر ئادەم، دەھشەتلىك خىتىراپ قويدى. چۈشەندۈرگۈچى ئارتىغا بىر داجىۋېتىپ، ئۇنىڭغا ... ۇشتۇمىنى كۆرسەتتى ...

ھاپىز باي كىشىلەرنى ئىتتىرىپ قەپەزلەرنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

ئۇ ئارقا تەرەپكە ئۆتكەندە بۇرنىغا

چوشكورتۇش دورىسى قاچىلانغان كىچىك قۇتىنى توغۇرلاپ چوشكورۇشكە تەييارلىنىۋاتقان رىچارد ئەپەندىنى كۆردى.

— جانابى رىچارد ئەپەندى، — دېدى ھاپىز باي ئۇنىڭ ئالدىغا ئالدىراپ بېرىپ، — سىزنى ئىزدەپ مېھمانخانىغا باردىم، لېكىن ئۆزىڭىز تۇرماق سايىڭىزمۇ كۆرۈنمىدى. بۇ يەرگە كەلدىم. ئادەملىرىڭىز تولىمۇ بولمىغۇر نەرسىلەركەن.

— نىمىلەرنى دەۋاتىسىز ھۆرمەتلىك باي ئەپەندى، ئۇچۇقراق...سۆز...سۆز... ھەپچۇش...ھەپچۇش...

رىچارد ئەپەندى سۆزىنى تۈگىتىپ بولالمايلا چىرايى تۈرۈلۈپ كەينى - كەينىدىن چوشكورۇشكە باشلىدى، ئۇنىڭ تولۇق كۆرۈنمەيدىغان ئۇششاق چاچىرانديلىرى ھاپىز باينىڭ يۈزلىرىگىچە چاچرىدى. ھاپىز باي دەرھال چاپىنىنىڭ يەڭلىرى بىلەن يۈزىنى سۈرتىۋەتتى - دە، ئاچچىغلىنىپ ئىچىدە نىمىدۇ بىر نىمىلەرنى دەپ غۇڭشۇپ تەتۈر قارىۋالدى.

— خوش، سۆزىڭىزنى ئۇچۇقراق دەڭ.

رىچارد ئەپەندى قول ياغلىقىنى چىقىرىپ بۇرنىغا ئاپىرىشقا يەنە بىر چوشكورۇۋەتتى، ھاپىز باي بېشىنى قاچۇرۇپ سۆزلىدى:

— خۇدا سىزگە كۆپ بايلىق ئاتا قىلىپ، پەقەت چوشكورۇشنىلا ئاتا قىلماپتىكەن، ئىست، پۇلىڭىزنىڭ كۆپ قىسمى بۇ دورا ئۈچۈن كېتىدىكەن - دە.

— قارىشىمدا سىز ناھايىتى ئالدىراش ئوخشايسىز، ماڭا بىرەر خوش خەۋەر ئەكەلدىڭىزمۇ - قانداق، مەن خوش خەۋەر ئاڭلاشنى بەكمۇ ياقتۇرىمەن.

— تەلىيىڭىز بار ئىكەن.

ھاپىز باي ئەتراپقا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتىۋېتىپ، جىددى قىلىپ سۆزلىدى.

— ھېلىقى تاش بالىنى تاپتىم.

— شۇنداقمۇ؟

رىچاردنىڭ كۆزلىرى ئوينىپ كەتتى. ئۇ شاتلىقىنى بېسىۋالالمىغان ھالدا، ھاپىز باينىڭ دولىسىغا يېنىك مۇشلىدى.

— مەن سىزنىڭ چوقۇم تاپالايدىغانلىقىڭىزغا ئىشىنەتتىم. چۈنكى سىلەرنىڭ سۆزۈڭلار بىلەن ئېيتقاندا، سىز، ئاغرىتمىسا يانتاقنى، كۆيدۈرمىسە دوزاقنى يەيدىغان كىشىلەردىن - دە، ھا...ھا...ھا...

ھاپىز باينىڭ كۆزلىرى غەزەپلىك تۈس ئالدى.

— ئەلۋەتتە سىزمۇ بۇنىڭ سىرتىدا ئەمەس، قاپىقىڭىز جۇتىنى قىچىقىرىدۇ، كالپۇكىڭىز يەرنى سۈپۈرىدۇ...

رىچارد كۈلكىسىنى تۇختۇتۇپ، كالپۇكلىرىنى پۈرۈشتۈردى يۈزلىرىدىكى سېرىق تۈكلەر دىك بولۇپ كەتتى. ھاپىز باي ئۆز سۆزىدىن مەززە قىلىپ بىر ھازا كۈلىۋالدى.

— چاقچاقنى قويايلى، — دېدى رىچارد ئالدىراپ، — تاش بالىڭىز قېنى؟

— ئۇ يىراق يەردە، سىزگە كۆرسەتكىلى بولمايدۇ.

— ئۇنداق بولسا نېمىنگە مېنى-

ئىزدىدىڭىز؟!

— ئاۋال ئۇنىڭ تىللانى قولۇمغا بېرىسىز.

— مۇمكىن ئەمەس، مۇمكىن ئەمەس، بۇ زادىلا مۇمكىن ئەمەس، — رىچارد باشلىرىنى چايقاپ يەنە چۈشكۈرۈش دورىسىنى قولىغا ئالدى، - مال قولۇمغا ئۆتمەي تۇرۇپ پۇل بېرىدىغان كىشى مەن ئەمەس.

ھاپىز باي ئۇنىڭ يەنە چۈشكۈرۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتىۋالدى.

— ئۇنداق بولسا يېرىمىنى ھازىر بېرىڭ. تاش بالىنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن قالغىنىنى...

— مۇمكىن ئەمەس، مۇمكىن ئەمەس...

— سىز مېنى قېچىپ كېتىدۇ دەپ ئويلاۋاتامسىز؟

— ھېچنېمە دەپ ئېيتقىلى بولمايدۇ، مەن دۆلەتمەنلەرگە مۇساپىر، بىر بۇلۇڭغا كىرىۋالسىڭىز سىزنى نەدىن تاپىمەن.

- ئۇنچىۋالا ئەنسىرەشىڭىز ھاجىتىمۇ يوق، مەن بالىنى ئالغىلى سىزنىڭ ئادەملىرىڭىزنى بىللە ئاپىرىمەن.

رىچارد جىددى ئۆرۈلۈپ ھاپىز بايغا قارىدى.

— راسمۇ؟ ئەگەر شۇنداقلا بولسا، — ئۇ بىر ھازا كۆزلىرىنى يۇمۇپ ئويلاندى، ئاخىر بېشىنى لىڭشىتتى، — بولىدۇ، بەشمىڭنى ھازىر بېرەي...

× × ×

كېچە، دەريا يېنىنىڭ شاقىرىماقتا ئىدى. مومای بىلەن تاش بالا شېرىن ئۇيقۇدا ياتاتتى. تۇساتتىن ئەتراپنى ئاتلارنىڭ ئەنسىز تىۋىشلىرى قاپلاپ كەتتى. يۈزلىرىنى نىقاپلىۋالغان بەش - ئالتە ئادەم ئاتلىرىدىن سەكرەپ چۈشۈپلا ئۆيگە باستۇرۇپ كىردى. مومای بىلەن تاش بالا چۆچۈپ ئويغاندى.

— سىلەر نېمە ئادەملەر، نېمە قىلماقچىسىلەر؟

مومای تاش بالىنى قۇچاقلاپ نىقاپلانغانلارغا تىكىلدى. ئۇلار تۈپ - توغرا تاش بالىغا ئېتىلدى - دە، موماينىڭ قولىدىن تاش بالىنى ئاجرىتىپ ئۇنى سىرتقا سۆرىدى.

— قويۇۋېتىڭلار، بالامنى قويۇۋېتىڭلار!

تاش بالىمۇ ئۇلارنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىش ئۈچۈن تىپىرلىدى.

- مېنى قويۇۋېتىڭلار، مېنى قويۇۋېتىڭلار!

لېكىن رەھىمسىز يۈگلۈق قوللار تاش بالىنى باغلاپ، تاغارغا سالدى. مومای ئۇلارنىڭ قوللىرىغا ئېسىلدى.

— قاراقچىلار، بۇلاڭچىلار، بالامنى چىقىرىپ بەرگىن! بالامنى قايتۇرۇپ بەرگىن!

نىقاپلانغانلارنىڭ بىرسى موماينىڭ قولىنى تاغاردىن ئاجرىتىپ، ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى. مومای يىقىلغان بولسىمۇ ئۆمىلەپ ئۇلارنىڭ ئارقىدىن چىقتى. نىقاپلانغانلار تاش بالا سېلىنغان تاغارنى ئاتنىڭ ئالدىغا ئېلىپ قاچتى.

مومای يۈگۈرگىنىچە بىر قولىنى يەرگە تىرەپ، بىر قولىنى ئۇلار كەتكەن تەرەپكە سوزدى. ئۇنىڭ قەلبى چەكسىز ئەلەم ۋە ھەسرەت ياللۇنىدا كۆيمەكتە ئىدى. ئەزىم دەريا گويا موماينىڭ قەلبىنى نامايەن قىلىۋاتقاندەك دولقۇنلۇنۇپ، شىددەت بىلەن قىرغاقلارغا ئۇرۇلماقتا ئىدى...

(ئاخىرى كېيىنكى ساندا)

ئاپتورنىڭ تەرجىمىھالى

مۇھەممەت روزى يارقىن 1949 - يىلى ئارتۇچتا تۇغۇلغان. 1967 - يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەن. 1973 - يىلدىن 1976 - يىلغىچە باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولغان.

1977 - يىلدىن 1985 - يىلغىچە شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىدا ئىشلىگەن. 1985 - يىلى 4 - ئايدىن باشلاپ شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىمەكتە.

مۇھەممەت روزى يارقىن 1980 - يىلدىن بۇيان شېئىر، ھېكايە، چۆچەك، ماسەل، دىراما قاتارلىق ژانىرلاردا خېلى كۆپ ئەسەرلەرنى يېزىپ، جامائەتچىلىكنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان ياش يازغۇچى. ئۇنىڭ ھازىرغىچە «تامچە قىزچاقنىڭ ساياھىتى»، «خاسىيەتلىك لەي»، «ئۈزۈلگەن تارماق» قاتارلىق 3 كىتابى نەشىردىن چىققان. «گۈل - چېچەككە پۈركەنگەن قەۋرە» ناملىق ھېكايىسى 1981 - يىلى 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئالتۇن چاچلىق قونچاق» ناملىق ھېكايىسى 1983 - يىلى 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «شۇنداق بىر كۈن» ناملىق دىرامىسى 1983 - يىلى 3 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «بالا بىلەن ئالدامچى» ناملىق دىرامىسى 1987 - يىلى 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «ئاسلاننىڭ سەرگۈزەشتىسى» ناملىق چۆچىكى 1987 - يىلى 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «كۆركەم تەڭرىتاغلىرى» «سايرا كاككۇك» ناملىق ناخشا تېكىستلىرى 1985-يىلى 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. شۇنداقلا 1986-يىلى مەملىكەتلىك خەلق ناخشا - مۇزىكا مۇسابىقىسىدا «سايرا كاككۇك» ناملىق ناخشا تېكىستى 2 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى.

بېشى 58 - بەتتە

قورقانچاقلىق قىلدى دەپ گۇمان قىلماڭلار، تاغ ئارىسىدىكى بۇ ئەزىمەت ئۇتتۇرۇپ قويدى. ئۇ بۆسۈپ چىقالمىدى. بۈگۈنگىچە ئۇ غايەت زور «!» بىلەن «؟» غا ئوخشاپ، كىشىنىڭ مەسىلىكى كەلگىدەك ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ بۇلۇتلار قاپلىغان تاغ ئارىسىدا ياتىدۇ. لېكىن «جۇيليۇزا» بۆسۈپ چىقتى! تاغ - ئېدىرلار «جۇيليۇزا» قايتىپ كەلدى دەپ ۋاقىرايدىغان بولسا، نەچچە مىڭ، نەچچە ئون مىڭلىغان بەش خانىلىق ۋە ئون خانىلىق سانلار بىلەن تولغان ئامانەت كىنىشكىسىغا قارىغاندىمۇ غەپلەتتىن ئويغۇنىدۇ. تارىخ جاپا تارتىش كۈچىگە ئىگە بولىدۇ! لېكىن مىڭ يىللاردىن بۇيان بىر خىللا كېلىۋاتقان چىرايلار، بۇ چوقان - سۈرەنلەردىن چۆچۈپ ئۆزگىرىپ، شەكلىنى ئۆزگەرتكەندە تاغ ئارىسى ۋارىسلىق قىلىپ كېلىۋاتقان جىمجىتلىق ۋە تۇرغۇنلۇقلارمۇ بۇزۇپ تاشلىنىدۇ!

مەرھۇم شائىر ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئەسلەيمەن

ئەزىز نىيازى

1932 - يىلى 7 - ئايلار ئىدى. مەن قۇمۇلدىن تىجارەت بىلەن تۇرپانغا كەلدىم. ئۇزۇن ۋاقىتتىن كۆرۈشمەككە مۇشتاق بولغان زامانىمىزنىڭ ئىنقىلابىي مەشھۇر شائىرى - ئىپتىخارىمىز ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئىزدەپ بېرىپ زىيارىتىگە نائىل بولدۇم.

مېنى ياش دېموكرات زىيالى دوستۇم ئابدۇراخمان نەئىمى باشلاپ بارغانىدى. ئىشىكىنى قاققىنىمىزدىن كېيىن شۇ مىنۇتتا ئۆيى ئىچىدىن قىيايىتى گۈزەل بىر يىگىت چىقتىدە گويا تونۇش دوستىنى كۆرگەندەك تەبەسسۇم قىلغان ھالدا ئالدىمىزغا كېلىپ بىزدىن ئاۋال سالام قىلىپ قىزغىن قول سىقىپ كۆرۈشتى.

- خوش، كېنى مەرھابا، مەرھەمەت - دەپ ئۆيگە تەكلىپ قىلدى. ئەيمەنگەن ھالدا ئەدەپ بىلەن ئۆيگە كىردۇق. ئامانلاشقىنىمىزدىن كېيىن ئابدۇراخمان مېنى تونۇشتۇردى ۋە كۆرۈشۈشكە ئارزۇمەن ئىكەنلىكىمنى تەرەبىلىدى. بۇنى ئاڭلىغان شائىر ئورنىدىن تۇرۇپ

— رەھمەت سىزگە، مەنمۇ سىزدەك ئاشىققا مەشۇقمەن. ئەمما مەشۇقلۇق ھۆددىسىدىن چىقىش ئىمكانىيىتىم يېتەرسىزراق» شۇنداقتىمۇ مەن سىزگە ئوخشاش دوستلارنى قىزغىن قارشى ئالىمەن — دېدى.

سۆھبىتىمىز شېئىرىيەت ئۈستىدە باشلاندى. مەن شېئىر يېزىشقا ھەۋەس قىلىدىغانلىقىمنى ۋە ئاددىي، ئۇزۇن - قىسقا بىر نەرسىلەرنى يېزىپ تۇرىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم، شائىر سۆزۈمنى ئاڭلاپ، يازغان بىرەر شېئىرىڭىز بولسا ئاڭلاپ باققىم كېلىدۇ، دېدى مەن قۇمۇل ۋاڭىنىڭ زۇلمى بەگدەك تەييار تاپلار ۋە ياشلارغا قارىتا 30 - يىلى يازغان تەنقىدى بىر شېئىرىمنى كۆرسەتتىم. ئۇ ئوقۇپ كۆرۈپ:

— «بولىدۇ. كەلگۈسىدە، ياخشى شائىر بولغىدەكسىز. ھېچكىم تۇغۇلما شائىر بولغان ئەمەس، ئىجادىيەتتە ئىجابىي ولۇش مۇھىم: چەت تىللاردىن ئاز - تولا سەۋىيە بولغاندا شېئىرىيەت زىننىتى تېخىمۇ چىرايلىقلىشىدۇ. مەسىلەن: ناۋايى، فۇزۇلى قاتارلىق شائىرلارنىڭ ھەمدە بايازلار توپلىمىدىكى ئۆزبېك شائىرلىرىنىڭ شېئىرىنى كۆرسەك بۇنى ئۇچۇق ھېس مىز. ئۇلاردىن باشقا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ جاھانغا مەلۇم يۇقىرى دەرىجىلىك شائىر ۋە پەيلاسوپلىرى ئانا تىلىدىن باشقىمۇ چەت تىللارنى بىلگەن بولۇپ

ئۇلار دۇنيا مىقياسىدا زور ئورۇن تۇتۇپ كەلگەن. مانا مۇشۇ خىلدىكى ئەسەرلەرنى ئىزدەپ ئوقۇش كېرەك.

ئىجادىيەت يارىتىشتا مەقسەت بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇنىڭدەك ئەدەبىياتتا تىل سەنئىتى ھەر بىر مىللەتنىڭ ئەينىڭگى، ياخشى ئەسەرلەر سىزدەك ھەۋەسكارلارغا ئىلھام بەخش ئېتىدۇ. يازغان شېئىر بولسۇن، نەسرى بولسۇن جانلىق ئەمەلى بولسا ئوقۇغانلار قىزىقىپ ئوقۇيدۇ، پايدىلىنالايدۇ. ئەرەپلەر شېئىرگە بەك يۇقىرى باھا بېرىدۇ. شېئىر ھەققىدە مۇنداق بىر سۆزى بار:

شېئىرىيەت ھىكمەتنى بايان قىلىپ بېرىشى كېرەك شۇنداقلا ئۇ باشقىلارنى ئۆزگە سېھىرگەردەك جەلىپ قىلىشىمۇ كېرەك.

شۇنىڭدەك بىر ئازەربايجان شائىرى شۇنداق دېگەن: «مىللى پەكەر شۇقەدەر جازابىلىك ۋە قۇددىرەتلىكدۇركى. ئۇنىڭ يانىندە باشقىلار سۇنىق ۋە روھسىز كۆرىنىدۇ. مىللى ئەدەبىيات تەشۋىقاتىنىڭ جانلىق قورالى، بۇ ھەقتە گەپ جىق، بۇلارنىڭ ھەممىسى كىشىلەرنىڭ تىرىشچانلىق روھىغا باغلىق، دېدى مەرھۇم ئۇستازىمنىڭ ئاغزىدىن چىققان بۇ تەۋەرۈك سۆزلىرىنى يېزىپ ئولتۇردۇم.

ئاندىن كېيىن سۆھبىتىمىز زامان ئۈستىدە بولدى. ئۇ شۇنداق دېدى:

— ئۆمۈل ۋاقتىنىڭ زالىملىقى ۋە ياشلارنىڭ غاپىللىقى ئوغرىسىدا يازغان تەنقىدى شېئىرىڭىز ئوبدان بوپتۇ. شۇنداقلارنى تازا يېزىش كېرەك. بىزدىكى غەپلەت بالاسىدىن يېتىلمىۋاتقان ئىزىلمىش مەھكۇملۇق نىمە دېگەن ئېچىنىشلىق - ھە، بىچارە مىللەتنى باش كۆتەرتمەي بولىۋاتقان ئۇۋالچىلىقلارنىڭ ئاساسي ئامىلى يۇقىرى پېئودال مىلىتارىستلار بولۇپ يۇرتىمىزدىكىلەرى جاڭجۇڭ، دوتەي، شەتەي پالانتەي، لوبى دارىن، ئۆزىمىزدىن چىققان زالىملاردىن ۋاڭ بەگ، جىماشاڭيۇلارغا ئوخشاش خائىن قانخورلار، ئىقتىدارلىق باتۇر يۈرەك قەھرىمانلار بار بولسىمۇ، ئۇلارنى باش كۆتەرتمىگەنلەر يەنىلا يۇقىرقى سېتىلمىلار، شۇنىڭدەك قوتانلاپ قويىمىزنى بۆرە يىرتقۇچلار يەۋاتسا ھايت دېمەي ھاڭۋېتىپ ئولتۇرۇۋىدىغانلارنى قاراڭ، كەلگۈسىدە يۇقىرقىلارنى تۇپ يىلتىزىدىن يوقىتىپ ھۆرلۇك مۇساۋات كۈنلەرگە يېتىشىدىغان نۇرلۇق كۈنلەر ئالدىمىزدا، بۇ ھەقتە كەلگۈسى ئەۋلات ئۇلۇغ ئۈمىد تۇغىنى تىكلەشكە ھازىر تۇرۇپتۇ.

ئەمدى مەدەنىيەتىمىز بەخەۋەر شەخسى مەنپەت زىللەتىكە بۇيالغان بىخىل بايلارغا لەنەت نەپرەت! بۇلار خوتۇن ئېلىپ خوتۇن قويۇشتەك خوتۇن قەھرىمانلىقى بىلەن پەخىرلىنىدۇ. 20 - 30 لاپ نىكا ئىگىسى بولغانلىقىدا خوش بولۇپ سۆزلەيدۇ. بۇلار مەدەنىيەت، مائارىپ، دارىلئىتام دېگەندىن تامامەن بىخەۋەر. دۇن-

يادىن بىخەۋەر، مۇشۇنداقلارنىڭ تېگىشلىك جاجىسىنى بېرىدىغان كۈنلەرمۇ كېلەر. دىنىي ئالىملىرىمىزدىن تېخى ئۈمىد يوق. مۇنەۋۋەر ئەمەس، ئىلىم ئوقۇشتىكى كۆز قاراشلىرىدا، پەقەت دىنىي ئىلىمنى ئاساسى ئىلىم دەپ پەن ئىلىمگە تۆۋەن نەزەردە قارايدۇ، ئۇلارنىڭ بۇنداق زىيانلىق قاراشلىرى نەتىجىسىدە ياش ئەۋلادلىرىمىز ئىلىم - پەندىن مەھرۇم قىلىپ يامان ئاقىۋەتلەرگە ئۇچراۋاتىدۇ، بۇنداق ئەھۋاللارنىڭ مەۋجۇت بولۇشى تېخىمۇ ئېچىنىشلىق.

ئىسلام دىنىغا پەننىڭ زىت كېلىدىغان، پەنگە ئىسلام دىنىنىڭ زىت كېلىدىغان ھېچ قانداق يېرى يوق، بەلكى ئىسلام پەننى قارشى ئالىدۇ،

ئاخىرىدا قۇمۇلغا بارغىنىمىدىن كېيىن يېڭىلىقلار بولسا يېزىپ تۇرۇڭ دەپ مەرھەمەت قىلدى. مەنمۇ قەلبىمدىن قوبۇل قىلىدىغانلىقىمنى ۋە كۆپ مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈرۈپ تائادىن كېيىن قايتتۇق.

ئەمدى شائىرنىڭ ئەخلاقىي جەھەتتە ئاز - تولا ئىسلەپ ئۆتىمەن:

شائىر ئەخلاقىي جەھەتتە ئالىي پەزىلەتكە، بەركامال خۇلقىيەتكە ئىگە. سۆزلىرىدىكى مەنتىقىلىك، پاراسەت بالاغىتى سۆھبىتىدىن بولغان كىشىلەرنى ئىختىيارسىز مەپتۇن قىلاتتى، تەمكىنلىكتە سەبىرچانلىقى، كەمتەرلىكى ھەر قانداق ئادەمنى قايىل قىلاتتى، مەنىۋى قىياپىتىدە خۇشچىرايلىقى، ئاۋازۇلىقى (كىشىلەرگە خۇش مۇئامىلە قىلىشى) جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. بۇ ھال ئۇنىڭ مەنىۋى تەسىرىنى ئۈستۈن قىلاتتى.

مىللىي روھتى جەھەتتە شائىرنىڭ مىللەتپەرۋەرلىك، خەلقپەرۋەرلىك روھى يۈكسەك ئىدى. ئۇنىڭ يازغان ئەسەرلىرىدە باشتىن - ئاياق مىللەتنى، خەلقنى ئويغىتىش ساداسى جاراڭلايتى. ئېزىلىشكە قارشى تۇرۇپ ۋەتەن مىللەتنى كۆيلەش، ياشلارغا تۈرتكىلىك ئىلھام بەخش ئېتىشتەك جۇشقۇن روھلارغا نامايان بولۇپ تۇراتتى.

ئۇ ئۆزىنىڭ بىر كۇبلېت شېئىرىدە شۇنداق دەيدۇ:

ھەقىقىي قەھرىمان مىللەت ئىدى ئۇيغۇر بىلەن ئافغان.

ئۇلار تارىختا قوقماسلىق جاسارەتلىكتە نام ئالغان.

ئۆلۈمدىن قورقمىغان مىللەت ياشايدۇ ئىستىمرا ھەقتە، بۇنىڭ ئەكسى بوگۈن بىزدە كۆرۈلمەس قەھرىمان ۋىجدان،

ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنى ئىلىمىيلىكى جەھەتتىن كوزەتكەندە ئۇ تىلشۇناس، تارىخشۇناس، شائىر ئىدى. شۇنىڭدەك ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بىر بۇلبۇلى نۇتقى تامامە مەقبۇلى ئاممە، پەسىھزابان، بەلىغ زامان بولۇش بىلەن خەنزۇ تىلى ئەرەبى، پارسى ۋە روسچە تىل ۋە يېزىقلارغا باي ئىدى. تۈرك تىلى تاتارنىڭ شار تىل - لارىنچە ۋە قازاقچە قاتارلىق تىللارغىچە بىلەتتى.

شۇنىڭدەك ئۇ 19 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدىلا يېڭى مەدەنىيەت دۇلدۇلغا مىنىپ، مىللىي مەدەنىيەت بەيگىسىدە مۇشكۇل سەپەرگە يۈرۈش قىلغان باتۇر ئىدى.

نورۇزچاچقۇسى

ئەدەبىيات - سەنئەت كېچىلىكىدە ئوقۇلغان نورۇزنامىلار

باھار

(نورۇز ئىلھامى)

تۆمۈر داۋامەت

باش باھار كەتتى ئۆتۈپ، نورۇزغا نۆۋەتتۇر بۇدەم،
يامرىغان ئەگىز كەبى قۇرلارغا سۆز تۆكتى قەلەم.

يامرىغان ئەگىز كەبى ئىلھاملىرىم ئۆتسە سۆيۈپ،
تۈنجى كۆكتاتلارغا تولسۇن قىر، ئېتىزلار ھەم بىنەم.

بۇ نورۇز تىنچ ۋە ئىناقلىق كەيپىدە چاچسۇن شاراپ،
ئەل بېيىپ تاپسۇن رۇناق، يۇرت بولسۇنۇ سۇلماس چىمەن.

سەگىتىپ ئۆتكەن ئۆچەكتە ياتقاننى نورۇز شامىلى،
تۈنجى كۆكتاتتەك قىمىرلاپ، ئاپتاپقا ياندىشسۇن تىمەن.

گۈل - چېچەكلىك، ناز - كەرەشمە ياز كېلەر خۇشخۇي كۈلۈپ،
كۆڭلىمىزنى ياز قىلايلى، نورۇزدا ئىچكەن مەي بىلەن.

نورۇزغا كەلگەن مېھمان

تېيىپجان ئېلىيېف

«يىل بېشى نورۇز ئېيى...»
(«نورۇزنامە» دىن)

ئىللىدى زېمىن،
تەرلىدى زېمىن
نورۇز تەپتىدىن ھارارەت ئېلىپ.
توزۇپ ئۇنىڭ ئاق يېپىنچىسى،
كەتتى ئۇچۇپ بۇلۇتقا سىڭىپ.

دېھقان «شۈكرى» دەپ ساقال سىيپىدى،
ئىچىپ بولۇپ «نورۇز ئېشى» نى
بۇرىماقچى ئەتە ئېتىزغا،
«سوپەكباي» نىڭ تۆمۈر بېشىنى.

يىل بېشىدا،
ئىشنىڭ بېشىدا،
دېھقان، يېڭى ئارزۇ پۈكۈپ چىق!
تەر تۆكۈشلا قىلماس كۈپايە،
ئېتىزغىمۇ كىتاب ئوقۇپ چىق،

تەبىئەت چاقچاق كۆتۈرەلمەيدۇ،
رەت قىلىدۇ ھامان يالغاننى،
«دېھقان يەرنى ئالدىمىسىلا،
ئالدىمايدۇ يەرمۇ دېھقاننى».

خۇشبۇي، ئىللىق نورۇز شامىلى،
يەلپۈنۈپ سەگىتتى شائىر قەلبىنى.
نورۇز بىلەن باشلىنار چوقۇم،
شېئىرىيەتنىڭ يېڭى تەلقىنى.

ئۇمۇ گويا دېھقانغا ئوخشاش،
بىر پاتمان يەرنى ھۆددىگە ئالدى.
ئۇرۇق قىلىپ پىكىرلىرىنى،
قەلەم چېكىپ، قۇرلارغا سالدى.

ئۇمۇ شۇنداق ئارزۇ قىلىدۇ:
ئەجرىم ئەلگە ھوسۇل بەرسە دەپ.
ھەر بىر ھەرپ گويا بىر باشاق،
ھەر بىر مىسرا بىر سول بولسا دەپ.

يېڭى يىل يېڭى ناخشا تىلەيدۇ،
تېخىمۇ مۇھتاج راستچىل پەدىگە.
يالغان ئېيتىش ئوڭاي بولسىمۇ،
چىدىماق تەس ئۇنىڭ دەردىگە.

باھار ھەققىدە غەزەل

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر

كەل ئەي دىلبەر، تاماشا قىل، بۇ نورۇزدا دەۋرانىنى،
ئۇيۇقىنىڭ مەڭزىدە كۈلگەن سابادەك باھارىستانىنى.

كېچە گۈل ياپراقىدىن ياقاسى قان چاكى - چاك بۇلبۇل،
بۈگۈن قەشقەر راۋابىدا قۇچاقلار ئارزۇ - ئارمانىنى.

چۈشۈپ كۆكتىن قارا يەرگە گويا بىر مۇقەددەس قۇت،
باھار ياغدۇسىنى چاچتى، سۈرۈپ چەتكە زىمىستانىنى.

ئېرىپ قار - مۇز، تارىم دەريا چېچەكدەك تولغىنىپ ئاقتاچ،
خىيالىم تاپتى ئىلھامغا گويا بىر بەھرى ئۇممانىنى.

يېشىل قىرغاق يۈزى گۈل - گۈل، ئۇ گۈللەر بەرگىدە شەبنەم،
قوشار جانغا يانا مىڭ جان، چېچىپ ھەر تاڭدا رەيھانىنى.

ئېچىلسا لەبلىرىڭ ياڭاغىڭ كۈلۈپ لالە بىلەن چوغلۇق،
نەھاجەت ئىزلىمەك ئەمدى يۈرۈپ لەئلى بەدەخشانىنى.

زۇمۇرەت ۋادىدا ئاھۇ - كېيىكلەر سەكرىشىپ ئوينىپ،
سالار يادىمغا ھەر لەھزە سېنىڭدەك خۇلقى خىرامانىنى.

ئوچارلىقلار قانات قاقسا، ۋىچىرلاپ جۈپ - جۈپى بىرلە،
ئېسىڭگە ئەپ قويارسەنمۇ مېنىڭدەك ھالى پەرىشانىنى؟

كەل ئەي دىلبەر، يېزىپ جان رىشتىسىدىن تىلتۇمار مەخسۇس،
يامان كۆزلەردىن ئاسرايلى بۇ نادىر باھارىستانىنى.

يۇر جانان

(نەسىر)

ئەكبەر ئىبراھىم

يۇر جانان كېتەيلى، يىراقلارغا كېتەيلى! ھېكمەت ئاسمىنىنى تۇسماقچى بولغان ئالدامچىلىق تۇمانلىرى كۆزلەرنى ھېرىقتۇردى. بەزنى ئۇيقىغا، غەبلەتكە چاقىرۋاتقان رىياكارلىق ئەزانلىرى قۇلاقلارنى پۈتتۈردى. جاھىلىيەت-غاپىللىقنى كۆككە كۆتەرگەن ھەمدۇسانالار دىللارنى خىرەلەشتۈردى. قاش ئېشىدىنمۇ سوزۇك، ئالماستىنمۇ مەزمۇت مۇھەببەتمەزنى، يۈرىگى خىيانەتنىڭ قاراڭغۇلىقى بىلەن بىنت بولغان دەستۇرخان شەيخلىرى كۆرەلمىدى. سېخى تەبىئەت ئاتا قىلغان ئاپتاپتەك روشەن جامالىڭنى، نادانلارنىڭ كۆرىدىنمۇ زۇلمەت خۇراپاتلىقىنىڭ قېلىن چۈمپەردىسى دالدىغا ئالماقچى بولدى. ۋىسال ئارزۇسىغا تەقدىزا يۈرىكىمىز، سوپىلىق نامازخانلىرىنىڭ نۆھمەت تاشلىرىنى كۆتەرەلمىدى.

قارا! ئۇلار مېڭىپ كەلگەن يوللار سوغۇق ۋە ئىسلاشقان پىتنە-پاسات تۇمانلىرى بىلەن قاپلانغان بولۇپ، رەزىل شەخسىيەتچىلىك- شەھۋانىلىقىنىڭ قۇربانى بولغان شېھىتلار قەبرىسى يىراقلارغا سوزۇلۇپ كەتكەن، ئەزىم چۆلنىڭ ئىزغىرىن شامىلى غۇقىراپ، قۇرۇپ كەتكەن چىمغىلارنى ھوشقىتىپ مۇڭلۇق مۇقام بىلەن مەرسىيە كويىنى ھاسىل قىلىپتۇ. ئاسمان كۆمۈردەك قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلانغان ئىدىكى، گويا يەر يۈزى شۇنىڭ تېگىدە يانچىلىپ كېتىدىغاندەك قىياپەتتە تۇرۇپتۇ.

يۇر جانانىم يۈگرەيلى، ھەر قانداق سۈنئىيلىكتىن خالى بويۇك تەبىئەت ياراتقان گىڭگانت تاغلار چوققىسىدىن، قىش-يېزى مەڭگۈ كۆكىرىپ تۇرىدىغان زۇمرەت ئورمانلار باغرىدىن ئورۇن ئالايلى.

قارا، گويا مۇقەددەس غەليان ئىچىدە مەڭگۈلۈك سەپەرگە كېتىۋاتقاندەك گۈرۈلدەپ ئېقىۋاتقان تاغ دەرياسىغا! پاھ، ھەيۋەتلىك سادا، ئۇ تۈمەنلىگەن ھاياتنىڭ چىمەن ناخشىسى، ئۇ زەپەر قۇچقانچەك گۈلدۈرمامىسى، گويا قىن-قىنىغا پاتمىغان بەختىيار كۈلكە، گويا چوشى بۇزۇلغان دەھشەتلىك يىغا...!

ئۇ نېمە دەۋاتىدۇ؟ «كىتىڭلار، كىتىڭلار مېنىڭ ساھىلىمدا سىلەرگە ئورۇن يوق....»

ئىگارىم، ئۇ ئىنسانىيەتنىڭ ئىككى تال قۇمىنى ئۆز قوينىغا سىغدۇرالمىدى. چۈنكى ئۇ بەگباش ئىنسان بالىسىنىڭ ئابىھاياتتەك زىلال سۈيىنى بۇلغاپ تاشلىغانلىقىدىن قاتتىق رەنجىگەن ئىدى.

يۇر جانانىم ئۇچايلى، ئىنسانلار ئەلەمسافەتتىن بۇيان تېشىدا، دەقيانۇستىن بېرى تەلمۈرۈپ كېلىۋاتقان چەكسىز ئىگىز ساماغا كۆتىرىلەيلى.

قارىغىنا؟! ئاي نېمە دېگەن يارقىن، نەقەدەر غۇ بارسىز - ھە، ئۇ ئاسمان دېڭىزىدا تېنىچ ۋە خاتىرجەم ئۈزمەكتە، مىليون يىللاردىن بېرى شۇنداق، ئۇ زېمىنغا قاراپ كۈلمەكتە.

توختا، جانانىم توختا! ئايدىنمۇ ئادەم ھىدى كېلىۋاتىدىغۇ؟ ئۇ خىياللار جەننىتىگىمۇ ئادەم بالىسى قەدەم باسقان ئىكەن - دە! دېمەك ئىنسانلارنىڭ پاك ۋە

ناپاك بارلىق خىسلەتلىرىنى ئۆز تەسەررۇپىغا ئالغان زەررىلەر ئايغا قونغان بولىشى مۇمكىن، ھېرىس مالىكۇلسى، بىزنى ۋە كېيىنكى ئەۋلادلىرىمىزنى بولغىيالمايدۇ، دەپ قىياس قىلالامسەن؟ بىلسەڭ، دۇنيا ئەسلىدە مېھرى - شەپقەت ئۈستىگە قۇرۇلغان ئىدى. ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى تۇنجى قاتىل ھابىل (ئادەم ئاتىنىڭ ئوغلى) ئىنىسى قابىلنى رەشك يۈزىسىدىن قەتلى قىلغانلىقى ئۈچۈن، گۇنايى - كىبىر شاخلاپ، ياۋۇزلۇق بوگۈنگە يېتىپ كەلگەن.

قانات قاق جانانىم، قانات قاق! مۇھەببەت مۇئەككىلى ۋېنىراغا چىقىپ كىتەيلى، تاڭ سەھەردە ھەممىدىن روشەن چاقنايدىغان چولپان باغرىغا چۈشەيلى!

ئۈشتۈمتۈت كائىناتنى زىل - زىلىگە كەلتۈرگىدەك قۇدرەتلىك ۋە كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى جىغىلدىتىدىغان چېقىندەك كۈچلۈك سادا كۆكنى لەرزىگە كەلتۈردى. يۈكسەك يورۇقلۇقنىڭ ئانىسى قۇياشقا تىل پۈتكەن ئىدى:

ئەجىبا، بىلمەمسىلەر؟! مەن سىلەرنى ھەر كۈنى يېڭى ھاياتقا، جەڭگىۋار كۈرەشكە چاقىرۋاتقان ھەمىدىگە قادىر ھەقىقەت، مەن پورۇقشىپ قايناۋاتقان غەزەپلىك ماگما، ئاسمان غىلاپىدىكى جاسارەت سۈيىدە سۇغۇرۇلغان ئوتلۇق قىلىچ، چۈشكۈنلۈك بۇلۇتلىرىنى ۋەيران قىلغۇچى دەھشەتلىك ۋولقان، ئۈمۈت ئۇپۇقلىرىنى ئىقبال نۇرى بىلەن زاھىر قىلغۇچى نۇرلۇق شەپەق.

كېلىڭلار باللىرىم. كېلىڭلار! مېنىڭ يالقۇنلۇق قوينۇمدا، جادى - جەمەتىڭلاردىن بېرى مىراس بولۇپ كېلىۋاتقان رەشك، ھەسەتخورلۇق، قىزغانچۇقلۇق، كۈنلەش - كۈندەشلىك سۇلوكلىرىنى، ھازىرغىچە يەلكەڭلەردە كۆتۈرۈپ يۈرگەن تەمەننا، تاماگەرلىك، مەمەدانلىق، پىتنە-پاسات، تۆھمەت، خوشامەتچىلىك رودۇپايلىرىنى، قېنىڭلارنى تۇيدۇرماي شوراۋاتقان نادانلىق سالجاپارازىتلىرىنى رەھىمسىز ئورتەپ تاشلاڭلار. شۇ چاغدىلا سىلەر يېڭى تۇغۇلغان سەبى بوۋاق بالىدەك ساپ قەلبىڭلار، پاك تېنىڭلار بىلەن قالىسىلەر، شۇ چاغدىلا سىلەر ھەقىقىي ئىنسان روھى ۋە جىسمىغا لايىق يېڭى ئەۋلات يارىتالايسىلەر. شۇ چاغدىلا سىلەر يەر ئانىنىڭ مەۋجۇدىيەت قوينىدىن ئاچچىق زەھەر ئەمەس، ھەسەلدەك شىرىن مېۋە ئالالايسىلەر، ئەگەر يەنىلا زامان مېھنىتىدىن قەلبىڭلارنى ئازارغا سالساڭلار، يونان ئەپسانىلىرىدىكى تانتالغا ئوخشاش دەريا بويىدا تۇرۇپ بىر يۇتۇم سۇ ئىچەلمەيدىغان دەھشەتلىك جازاغا مەھكۇمسىلەر....!

مەن قاتتىق ئۇيقىدىن چۆچۈپ ئويغاندىم. ئەتراپتىمتاس سۈكۈناتقا چۆمگەن ئىدى.

ئاھ قۇياش! مەن ساڭا تىۋىنىدىم. پەقەت سەنلا مېنىڭ بىردىن - بىر ئىتقادىم. پەقەت سەنلا بىردىن - بىر تەنھا قىبلىگاھىم. سەن كائىناتتا يەككە - يىگانە سەن، چۈنكى سەن ھەقىقەت،

زېمىن ئانا، قوينۇڭنى ئاچ، مەن قايتىپ كەلدىم.

شېئىرلار

خەلىل سالىخ

سايرام كېچىسى

چۆچەكتەك مەنزىرە - ئاجايىپ كېچە،
ئۈزىدۇ تولۇن ئاي كۆكتە ئۈزگىچە.
ياپراقلار قادىغان زۇمرەتتىن هالقا،
يۆلەكلىك تۇرىدۇ بىر چەتتە چالغا.
ئاي نۇرى يورىتار كەڭرى بوستاننى،
شائىرلار شۇندىن ئالار داستاننى.
مەن كۆردۈم گۈللەرنىڭ ئېچىلغىنىنى،
خۇش ھىدى ئەتراپقا چېچىلغىنىنى.
ئورمانلار ئىچىدە قىزىق تاماشە.
شائىرلار يېزىشتى بەستە مۇۋەششەھ.
قارىسام، ياپراقلار قولاق سېلىپتۇ،
شائىرلار سۆزىدىن ئىلھام ئېلىپتۇ.
سازچىلار سايرامنىڭ دولقۇنى ھەيۋەت،
بۇ سادا دەۋرىمگە قوشۇدۇ غەيرەت.
شىلدىرلاپ ئاقىدۇ بۇلاقلار سۈيى،
شۇندىمۇ جاراڭلار غالىپلار كۈيى.
ھە، قۇياش يۈز ئاچتى - يورىدى جاھان،
تىكىلدىم شۇ ھامان مەن سايرام تامان.
قارىسام بىر قۇياش - ئاسمان كۆكىدە،
يەنە بىر قارىسام كۆلنىڭ ئىچىدە.
بۇ - شانلىق ئەتىنىڭ نۇرلۇق سەھىرى،
ھاياتقا جان بېرەر قۇتلۇق جەۋھىرى.

قىزىلتاغقا مەدھىيە

گۈزەل شىنجاڭ كۆركى - ئۈرۈمچى،
ئۈرۈمچىنىڭ كۆزى - قىزىلتاغ.
تاڭ نۇرىغا يېڭى نۇر قېتىپ،
قىزىلتاغدا بەرپا بولدى - باغ.
قىزىلتاغنىڭ رۇمىلى - شەپەق،
قىزىلتاغنىڭ ئېتىكى بوستان.
قىزىلتاغقا مەدھىيە ئوقۇپ،
يازار شائىر قەلبىدىن داستان.
ئۈرۈمچىنىڭ زەربابى ئۆزەڭ،
زەرباب ئىچرە كىمخابى ئۆزەڭ.
ئۈرۈمچىگە ياقۇت كۆز بولۇپ،
مەغرۇر تۇرغان كارابى ئۆزەڭ.

قىسقا شېئىرلار

شام

يورىكىڭ بىر سىنىڭ، تېنىڭمۇ بىرلا،
زۇلمەتنى يورۇتۇش ئەقىدەڭ سېنىڭ.
شەھلالىرىڭ نۇرۇڭنى قوغداش چەمبىرىڭ،
جاھالەت تونىگە تىغدۇر گەۋھىرىڭ...

باشاق

ئېغاڭلايدۇ بۇغداي باشىقى،
مەس بولغانمۇ شاراب كۈچىدە؟!
كوتۇرەلمەي قاپتۇ بېشىنى،
شۇندا بىلدىم مەبلىغى نېمىدە!

مېنىڭ گۈللىرىم

ھەق يولىدىن ئاداشماي تاكى مەڭگۈگە،
خەلقىمگە ھەممەپەس ئۆتەر كۈنلىرىم.
قىزىل گۈل، ئەتىر گۈل... دەيدۇ بەزىلەر،
ۋەتىنىم ئوت - چۆپى - مېنىڭ گۈللىرىم...

خاماندا

ئۈنچەدەر:
ئەي خامانچى، ئىگىز ئاتقىن،
سەلكىن مېنى ئۆز بۇرنىدا پۇراپ باقسۇن،
بولۇتلارمۇ ئۆز ئاغزىدا تېتىپ باقسۇن،
ھىدىم قانداق، تەمىم قانداق بار كائىنات،
ئۆمۈر ۋايەت ئېسىلىرىدە تۇتۇپ قالسۇن...

ئەمدى بىلدىم سىرىڭنى

قاتار ئۇچقان تۇرنىلار،
نەگە بېرىپ قىشلايسەن؟
ئەجەپ ئىشقۇ، نېمىشقا -
پەرلىرىڭدىن تاشلايسەن؟
توغرا، ئوزا كەلگەندە،
بۇ يەر قاقاس چۆل ئىدى.
تامچە سۈيى بولمىغان.
بېلىق سىرتى غول ئىدى.
بۇ يىل كەلدىڭ، كۆزلىرىڭ،
ئالىچەكمەن بوپ كەتتى.
كەڭ پايانسىز ئېتىزلار،
سىنى تېنىتىپ كەتتى.
ئەمدى بىلدىم سىرىڭنى،
بىردىن تۇتقان «قەھرىڭنى».
تېنىمەسچۇن كېلەر يىل،
تاشلاپ كەتتىڭ پەرىڭنى...

باھار يامغۇرى

دانە - دانە،
تال - تال بۆلۈپ،
پىشقان ئۈزۈمدەك،
قۇتلۇق يامغۇر تامچىلايدۇ.
دەرەخ غولى
ۋە شاخلارنى،
خۇددى مالچى قامچىسىدەك قامچىلايدۇ...
ئانىسىنى سېغىنغان
باتۇر ئوغۇلدەك،
غۇلىچىنى يېيىپ،
مېھرىنى چېچىپ، كەڭ زېمىننى باغاشلايدۇ...
ھەر ياقتىن كېلىدۇ شىرنىنىڭ ھىدى،
گۈپۈلدەپ ئۇرۇلار گۈل - مەينىڭ ھىدي...

ماۋزۇسىز

تىنىق ئاسمان...
سانسىز يۇلتۇز چاقنايدۇ.
بۇ يۇلتۇزلار
كۆل ئىچىدىن مارايدۇ.
ئاسمان، يۇلتۇز، كۆل سۈيىدىن
مۈشكى - ئەنبەر پۇرايدۇ...
سەبى بالا
ياتار ئانا قوينىدا،
گىرە سېلىپ
ئانا ۋەتەن بوينىغا.
بوۋاق، ئانا، ۋەتەن مېھرى،
ھامان جەڭچى ئۆيىدا...

ئۆمۈر تەسراتلىرى

1

بىلگىنىم توققۇز ئىدى، ئوتتۇز دېدىم،
شۇ سۆزنى قىلغانغا جىق ۋايىم يېدىم.
سايىمگە قاراپ بويۇم ئېگىز دېدىم،
كۆلكىگە قالدىم شۇڭا تالاي قېتىم...

2

ئامەتلىكتىم بىر چاغلاردا مەن ھەممىدىن،
«بارىكاللا» كېلەر ئىدى تۇشمۇ - تۇشتىن.
ھايات يولى چۈشەندۈردى ماڭا شۇنى:
ئادەم ئىچتىن قېرىيدىكەن، دەرەخ ئۇچىدىن...

3

پەرۋاسىز ئوينىدىم بىر چاغلاردا مەن،
ئويۇندا ئۆمرۈمۇ ئۆتتى خېلى «ساز».
چۈشەندىم چاچ - ساقال ئاپپاق بولغاندا،
بىر كىتاب بىر يۇرتقا بولاركەن ئۇستاز...

4

كۆز ئاچتىم دۇنياغا، جاھان يوپيورۇق،
ئاتامنىڭ شەپقىتى بولدى نۇر چىراق.
پۆمەللەپ ئانامنىڭ سۈتىنى ئىچتىم،
شۇ سۈتلەر ئانا مېھرى - تۈگىمەس بۇلاق...

ساتتار توختى

خان تەڭرى

تۇغرۇك بوپسەن ئاسمانغا،
كائىناتنى چورت يېرىپ،
تاغلار باقار ھۆرمەتتە،
تۇرساڭ مەغرۇر قەد كېرىپ.

تاج كىيىپسەن قوياشتىن،
كۆكنى سۆيگەن بېشىڭغا.
بىر ئۇلۇغلۇق سېزىمەن،
ھەر كەلگەندە قېشىڭغا.

چوققىلارنىڭ شاھىدۇر،
ئىسىڭ سېنىڭ خان تەڭرى.
پۈتۈلگەنمۇ ئالماستىن،
جىسمىڭ سېنىڭ خان تەڭرى؟
كۆردۈم بۈيۈك قەددىڭدىن،
قامىتىنى خەلقىمنىڭ.
شۇ قامەتتىن، شۆھرىتى،
ئامىتىنى خەلقىمنىڭ.
خەلقىمىزنىڭ جاھاندا،
تاغ سۈپەت ئەل نامى بار.
جاسارەتتىن تاج كەيگەن،
تەرىپى بار. شانى بار.
بىز پەخىرلىك سەن بىلەن،
سەن پەخىرلىك بىز بىلەن.
«پەس»، كۆرگەنلەر، خەلقىمنى،
كۆرۈپ كەتسۇن كۆز بىلەن.

تەكلىماكان

تەكلىماكان - سىرلىق زېمىن،
سەن ئۇخلىدۇڭ قانچە ئەسىر.
قۇم ئاستىغا چۆكتى، دەرىخ!
مىڭلاپ ساراي، ئالتۇن قەسىر...

ناخشا تېكىستلىرى

ياتماقتا ئىنسان ئەقلىنىڭ،
ئۇندا ئەقىل، گەۋھەرلىرى.
چەكسىز ھاياتلىق سىرىنى،
زاھىر ئېتەر جەۋھەرلىرى.

خەلقىم قورالاندى بۈگۈن،
غەزىنە ئېچىشقا پەم بىلەن.
قوينۇڭغا بىز قىلدۇق يۈرۈش،
جەڭلەر قىزىيدۇ سەن بىلەن.

چەكسىز نېفىتىنىڭ دېڭىزى،
باغرىڭدا فونتان ئاتقۇسى.
بەختىڭنى كۈيلەپ زوق بىلەن،
بۇلبۇل قوشاقتا قاتقۇسى.

× ×

خەلقىم سېنى يەتكۈزگۈسى،
سۇلماس باھارنىڭ ۋەسلىگە.
چۈشكەي چىۋەر ئوغلانلىرىڭ،
باغرىڭدا ئۇسسۇل بەزمىگە.

ئۇيغۇر قىزى

ئاتاڭ سېنىڭ قۇياشمۇ،
ئاناڭ تولۇن ئايمىكىن؟
يورتۇڭ پەرىزات ئۈچۈن،
ماكان بولغان جايمىكىن؟

چولپان خىجىل ئالدىڭدا،
نۇر چاقنىغان كۆزۈڭدىن.
شەپەق ئالار قىزىللىق،
قان تەپچىگەن يۈزۈڭدىن.

پەسلى باھار ئالغانمۇ،
گۈزەللىكنى دىلىڭدىن.
كۈي سورامدۇ بۇلبۇللار،
شەربەت ئاقار تىلىڭدىن

ئاتا قىپتۇ تەبىئەت،
ساڭا گۈلدەك قامەتنى؛
قايسى مىللەت ئۈزلۈكتا
تاپتى سەندەك ئادەتنى.
شان شۆھرەتلىك ۋەتەننىڭ،
غۇنچە بويلۇق قىزى سەن.

لاتاپەتلىك ، ھايالىق،
ئەسىل خۇيلۇق قىزسەن.
مۇناسىپسەن جاھاندا،
سەن گوزەللىك تەختىگە.
كۆز تەگمىسۇن، نۇر ياغسۇن،
ئۇيغۇر قىزى بەختىگە.

شېئىرلار

ياسىن ئىمىن

تاقەتلىك بالا

ئالداش ئەمەس ئانا جۇملىسى،
تاقەتلەرگە ئۇندىمەس قاچان.
تىلىگەنگە كېلەمدۇ ئامەت،
نە كويلارغا سالمايدۇ زامان.
ئەركىلەيدۇ بالا، ئانىغا،
قايسى خىيال تۇغۇلسا شۇئان.
زېرىكسەمۇ قېغىشلىك قىلار،
— ئانا نان بەر، — دەيدۇ يىغلاپ تالان.
ئانا دەيدۇ: —بالام ئاز قالدى،
ياغلىق توقاچ پىشسۇن تاقەت قىل.
ئەجداتلاردىن تاقەتلىكلەر بىز،
سەنمۇ شۇنى بىلگىن ئادەت قىل.
خىيالىغا كەلسە مومىسى،
سېغىندىم دەر ئۇ دادىسىنى.
كەتكىنىنى ئۇ نېمە بىلسۇن،
مىراس قويۇپ شۇ بالىسىنى.
— ئاز قالدى، —دەر يەنە ئانىسى،
يات - يىقىندا كېلىمدۇ داداڭ.
سەنلا ئەمەس بىتاقەت بولۇپ،
يولىمىزغا كۆز تىكەر ئاناڭ.

— كەمپىت يەيمەن، —دەيدۇ بەزىدە،
قانداق قىلسۇن ئۇنىڭ ئانىسى.
خۇدا! —دەيدۇ،
—بويۇن قىسماستى،
بولغىنىدا ئۇنىڭ دادىسى.
ئانا دەيدۇ يەنە: —ئاز قالدى،
ئەتە - ئۆگۈن ئېلىپ بېرىمەن.
كەمپىت ئەمەس قەنت - ناۋاتلارنى،
چېيىڭغىمۇ سېلىپ بېرىمەن.
بالا ئېيتار بوينىنى ئىسىپ،
ئانا — يېڭى كىيىم كىيىمەن.
ئانا دەيدۇ: —بالام ئاز قالدى،
يېڭى كىيىم تىكىپ بېرىمەن.
روھى چۈشكۈن باللار ئارا،
ئوخشىمايدۇ ھەتتا دەپتىرى.
قاناتلىرى سۇنۇق كەپتەردەك،
پۇتولگەنمۇ ئۇنىڭ تەقدىرى.
بارمىقىنى چىشلەيدۇ بالا،
قوللىرىدا سۇنغان بىر قەلەم.
سەبى يۈرەك دەيدۇ ھەسرەتتە:
بۇ نېمە كۈن، بۇ نېمە ئەلەم،

بۇنداق ھالغا چىدامدۇ ئانا،
ئۇ ئەمەسمۇ يۈرەك پارىسى.
كۆز ئالدىدا بويىنىنى قىسسا،
چىكىلمەمدۇ يۈرەك تارىسى.
تاقەتامىك بوپ چوڭ بولدى بالا،
ھەم چوڭايدى يۈرەك پارىسى.
— ئاز قالدى، — دەپ تاقەتكە ئۈندەپ،
يىتەپ قالدى ئىزىز ئانىسى.

مەن كەتكەندە ......

كەلگىنىدە مەن ئوغۇل بولۇپ،
كۈلگەن ئىكەن پۈتۈن قەۋملەر.
كەتكىنىمدە دۇنيادىن بىر كۈن،
كىملەر يىغلار ۋە كىملەر كۈلەر.
يىغلار چوقۇم يارى - دوستلۇرۇم،
قالغىنىغا مەندىن ئايرىلىپ.
بۈركۈتلەرمۇ ئۇچالمايدىغۇ،
پەي قانىتى كەتسە قايرىلىپ.
كۈلەر بەلكى شۇندا قورققاقلار،
مېنى غالىپ دۈشمەن بىلگەنلەر.
ئايىقىمدا ھاشارەت كەبى،
تىپىرلىشىپ تىرىك ئۆلگەنلەر.

قەترىلەر

قەترىلەر.
ئاھ قەترىلەر.
بۇلاقلار قوشۇلۇپ زور ئېقىن بولۇپ.
توختىماي ئاققان ئەزىم دەريادەك،
سىرغىپ كېلەر تاغلار بېلىدىن،
سەرتەك تاشلار يۈزىدە گويا.
سىماپ مىسال ئىغىرلاپ ئېقىپ،
ئالتۇن نۇرلار ئۇنىڭ ئەكسىدە،
ئۆتەر ھەربىر كۆزلەرنى چېقىپ.
تېمىپ - تېمىپ بۇلىشار يېقىن،
ئۇندا ئارزۇ بولۇش چوڭ ئېقىن.
شۇ ئارزۇدا بارچە قەترىلەر،
دېڭىزغىچە كەتسە قوشۇلۇپ.
بەزىلىرى قالار ئېقىندىن،
دۈچ كەلگەندە قاش ئەمەس ھەتتا،
قىر كەينىدە قالار قوشۇلۇپ.
ئەنە قەترە،
سانسىز قەترىلەر.
ئۇ كېلىدۇ بىر قەترە بولۇپ،
بۇ كېلىدۇ ھەم قەترە بولۇپ،
نەپەسلەردە سىلىشىپ چوقان.
مەن كېلىمەن قەترىلەر ئىچىدە،
ئوكيانلارغا نەزەر ئاغدۇرۇپ،
يوللۇرۇمدا ياساپ سەل - قىيان.
ئەنە قەترە،
سانسىز قەترىلەر،
قەترىلەردىن تولسا ئېرىقلار.
ئېرىقلاردىن دەريا - ئېقىنلار.
ئېقىپ كەلسە ئېتىزلار ئارا.
ئانا يەرگە كۆكسىنى يېقىپ،
ئانا يەردىن قوياشقا بېقىپ.
شاۋقۇنلىرى كەلسە ئاھاڭغا،
شات ناخشا بولۇپ تارالسا.
ئۇچسا كۆكتە كەڭ پەرۋاز قىلىپ.
يوللىرىدا ئۆتسە سايلاردىن،
سۇغارسا ئۇ، تاغ - دالىلارنى.
ئىچىپ قانسا چاڭقىغان يەرلەر،
شۇ يەرلەردە ئېچىلسا گۈللەر.

ھاسىل قىلسا ئارزۇلاردىكى،
ئەبەت ـ ئەبەت سولماس باغلارنى.
ئەنە قەترە،
سانسىز قەترىلەر.
بىر ئېقىندا كەتتى قوشۇلۇپ.
تاغ ـ تاشلاردىن قالماي توسۇلۇپ،
شۇ قەترىلەر ئىچىدە خىيالىم
كەتتى بەلكى بېرىپ يەتكەندۇ،
دېڭىزغىچە بىرگە قوشۇلۇپ.
قەترىلەرنىڭ ئېقىمىن قۇدرىتى،
يەرۇ ـ جاھاننى تاپقۇزار ۋىسال،
يۈرىكىم قېپىدىن چىقىپ كېتەرمۇ.
قەترىلەردىن شۇ مېنىڭ خەلقىم،
ئىمىن تېپىپ بولغاندا خوشال.

ئۈمىت يۇلتۇزى

كېلىۋاتىمەن،
غەيرىتىمدىن تاغلارنى يۇدۇپ،
چىغان ـ چاتقال جاڭگالنى يۆسۈپ.
كېلىۋاتىمەن،
چاتقال ـ تىكەنلىك يوللاردىن ئۆتۈپ،
شۇ يوللارغا،
ئىزلار قويۇپ، ئىزلارنى ئويۇپ.
كېلىۋاتىمەن،
بەزى تاشقىن دەريالار كېچىپ.
ۋە بەزىدە تومۇز ئاپتاپتا،
ماغدۇر كېتىپ، ھېرىپ ھەم ئېچىپ.
گەز باغلىغان لەۋلىرىم بىلەن،
چۆلنىڭ شورلۇق زەي سۇلىرىنى،
ھوزۇرۇمدا سۈمۈرۈپ ئىچىپ.
كېلىۋاتىمەن،
ھاردىم دېمەي، تالدىم دېمەي،
چاڭقاپ كەتتىم يا ئاچتىم دېمەي.
سۆيگۈ ـ يارىم ـ جانان ئىشقىدا،
ئوتتەك يېنىپ، كۆيۈپ ھەم پىشىپ.
«ۋىسال قۇچقاندا،
يارىمنى ئىلكىمدە سۆيىمەن قېنىپ.»
قىلىچ كەبى ئۆتكۈر، پارقىراق،
ئىرادىلەر مېغىزىنى چېقىپ.
كېلىۋاتىمەن،
تاڭلارغا، تۈنلەرنىڭ باغرىنى يېرىپ.
«توختىما،
بەرگىن بەرداشلىق،
مەرت بول، مەردانە بول،
چىدا، ئاز قالدى» دېگەنىچە،
غەيرەت قىلىپ، غەيرەتلەر تېپىپ.
كېلىۋاتىمەن،
ئەنە،
كۆرۈنەر ئوت،
گويا بىر گۈلخان،
يېنىپ تۇرار يىراق ـ يىراقتا.
توختا!
يېنىپ تۇرغان، ئوتتەك كۆرۈنگەن،
بىر ئېزىتقۇ شەيتان بولمىسۇن.
شۇ كېچىدە قەۋرىلەر ئارا،
كىرىپ يۈرگەن يا ئېزىپ يۈرگەن،
ئېچىقىغان ئەرۋاھ بولمىسۇن،
ياق!
يۈرىكىمدەك يېنىۋاتىدۇ.
يۈرىكىمدەك كۆيىۋاتىدۇ،
بىلىنمەيدۇ ماڭا ئەنسىزلىك،
ئوتىمكىن ئۇ يا يۇلتۇزمىكىن.
مالچىلارنىڭ گۈلخانلىرىدىن،

ئۇۋۇچىلارنىڭ چۈشەكلىرىدىن.
ياكى مېنىڭ ئالدىمدا ئۆتكەن،
كارۋانلارنىڭ قونالغۇسىدىن،
ماڭا قالغان، كۆلنىڭ ئاستىدا،
ئۆچمەي قالغان بىر تال چوغىمىكىن؟!
ئەنە!
چوغ دېگىنىم ئىكەن بىر يۇلتۇز،
كۆيۈپ تۇرغان ئۇچقۇن چاچرىتىپ.

ئەندى بىلدىم،
ئەجدادىمدىن ئۇدۇم بوپ قالغان.
قېنىمغا سىڭگەن،
يۈرىكىمدىن ئورۇن ئالغان.
چىراق ئىكەن، شۇنداق گۈلخانكەن،
ھە، مانا ئۇ مېنىڭ يۇلتۇزى،
دىلىمدا يانغان.

شېئىرلار

روزى نىياز

بۇلۇت ۋە مەن

ساياتقانچە ماتورنى كۈمۈش قۇش،
كىرىپ باردىم دۇنياسىغا بۇلۇتنىڭ.
كۆكنى بويلاپ يايرىدىم شاد - قۇرۇنماي،
قالمىغاندەك ھاجىتىمۇ توزۇتنىڭ.

ئۆرلەپ - ھالقىپ دۆۋە - دۆۋە بۇلۇتنى،
بارا - بارا چىقىپ ئالدىم ئۈستىگە.
كۈننىڭ تال - تال نۇرى كۆلكە يۈگۈرتكەن،
بۇلۇتلارنىڭ ئاپئاق چىراي - ھۆسنىگە.

بۇلۇتلارنىڭ كۆلكە - مېھرى ئەسلەتتى،
ماڭا ئاق يول تىلىگەن قىز - ئوغلۇمنى....
چېقىپ ئۆتتى سېغىنىشنىڭ چاقمىقى.
ئاسماندىمۇ كەڭ غۇبارسىز كۆڭلۈمنى.

كۆكتە لەيلەپ - ئۈزۈپ يۈرگەن بۇلۇتلار،
ئېقىن ياساپ سىڭەر يەرنىڭ قوينىغا.
چاڭ - توزاڭدىن يۇيۇپ - پاكلاپ جاھاننى،
بولار مارجان گۈل - گىياھلار بوينىغا.

تاپان ئۇزۇپ كۆتۈرۈلگەن يەردىن مەن،
چوشەرجايىم -
يەنە ئىزگو يەر - تۇپراق.
ئىجادىمغا تەرمە تېرىپ ھەر تاڭدىن،
ئىز - ۋاراقتىن تارقىتارمەن خۇش پۇراق.

شۇ قاۋاشتا

ئىشتىسە ئىت بىرەر شەپە - «تىرىق» قىلغاننى،
قـاۋاپ - كاڭشىپ باشقا كېيەر زېمىن - جاھاننى.
شۇ قاۋاشتا ياخشىلارغا بولۇپ ۋاپادار،
يولاتمىسا ئۆي - خانىغا غەيرى - ياماننى.

يورۇقتۇر يۈزۈم

تىكمىلگەن ئەتىگە ئويچان، پاك كۆزۈم،
يورىكىم قېنىدا بەجادۇر سۆزۈم.
ئىزىمدىن قېچقالسا سايىزار باغلار،
ئەۋلاتلار ئالدىدا يورۇقتۇر يۈزۈم.

سۆيگۈ گۈلى

ئەر - خوتۇننى گۈزەلدەك قىلۇر قۇش مېغىزدەك ھال،
ئەمەستۇر ھېچ بىرى، مېغىز، بىرى يا شاكال.
يەرگە ئۇرسا بىر - بىردىنلىك قىممەت - قەدرىنى،
جالاقلىتىپ ئۆي ئىچىنى چىدەل بورىنى،
سۆيگۈ گۈلى ھاياتىغا بولامدۇ ئۇۋال؟!

تاپىمەن

دۇنيا - ھايات بولسىمۇ گادىرماش - چىگىش،
تاپىمەن بىر ئىزگۈ يول - يارىشىملىق ئىش.
بولدۇقلىتىپ پاراسەت - دىت بۇلاقىنى،
ھەر پەسىلدە ئالىمەن تاغارلاپ يېمىش.

ياقسام

تامغا ئۇسەر گەپ - ئىشىم «شامال» غا باقسام،
ئىسمىم «چايان» ئانىلار ئۆزگىنى چاقسام.

چاۋاك چېلىپ قول بىرەر ماڭا خىزمىتىمۇ،
ھەقىقەتتىن دائىمغا شام - چىراق ياقسام.

ئۈزايدۇ

تاشلىسام كۈن - تۈندە ئەجىرلىك قەدەم،
كۆلىدۇ ھاياتقا سۆيگۈم - ئەقىدەم.
ئۈزايدۇ ھاياتقا گۈزەللىك بىرىپ،
نەقىشكار، ئىجاتكار ئالتۇن دەقىقەم.

كۆزدىن يۇتسە

ئىدرەك - ئەقىل ئاسمىنىدا پەرۋازلىسا كىم،
كەزمىسىكەن كۆڭۈللەرنى ھەسەت بۇلۇتى.
كۆزدىن يۇتسە
ھەسەت،
تارلىق......
بۇلۇڭ - پۇچقاقتىن،
پەرىشتىنى تاڭ ئادەم ۋۇجۇدى.

شېئىرلار

هاكىم مۇسا

نىگار

ئايلىنىپ ئايغا قاراپ ھۆسنىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
چاقنىغان چولپاننى كۆرسەم كۆزۈڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
تۈن قارا بولغانىدى زۇلپىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
كۈتمەن سىنى دىگەن سۆزۈڭنى ئەسلەيمەن نىگار.

سايرىسا باغلاردا بۇلبۇل سازىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
تىترىتىپ قەلبىمنى چالغان تارىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
شۇ مۇناجەت پەدىسىدىن نالىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
كۆزلىرىڭ بېقىشىدىن ھالىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
قول تۇتۇپ باغلاردا يۈرگەن سەيلىمىنى ئەسلەيمەن نىگار،
ناز بىلەن بېقىشلىرىڭدىن پەيزىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
چىن يۈرەكتىن ساڭا شەيدا مەيلىمنى ئەسلەيمەن نىگار،
بارلىقىم بىر سەن ئۈچۈن - لەۋزىمنى ئەسلەيمەن نىگار.

كۆز تىكىپ تولۇن ئايغا چېھرىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
جىلمىيىپ كۈلگەندە غۇنچە لېۋىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
گۈل باھار ئاپتابىدىن مېھرىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
تالمەجنۇن بويلىرىڭ، جىلۋىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
تاڭ سەھەر ساباسىدىن ئارزۇڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
شاخ - شېخى مېۋىگە تولغان يازىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.
شاھ ئەجەم مەرغۇلىدىن نازىڭنى ئەسلەيمەن نىگار،
سېغىنىش ئىلكىدە زىپ بارىڭنى ئەسلەيمەن نىگار.

بىلەمسەن

قارىدىم،
كۆردۈم سېنىڭمۇ قارىغىنىڭنى.
بىلدىڭمۇ،
مېنىڭ نېمىشقا قارىغىنىمنى ؟
بىلدىم،
يۈزۈڭنى تورىغىنىڭنى.
بىلمىدىم،
بارماق ئارىسىدىن مارىغىنىڭنى.
بۇلبۇلغۇ،
گۈل ئىشقىدا سايرايدىكەن،
بىلەمسەن،
مېنىڭ نېمىشقا سايرىغىنىمنى ؟!

ھەيرانمەن

گۈل لېۋى،
قىپقىزىل گۈلنىڭ لېۋى،
يار لېۋىنىڭ رەڭگى سەن.
سەندە بار خۇشخۇي پۇراق،
يار لېۋى ئوتلۇق بىراق،
شۇ ئوتقا ئامراق پەرۋانىمەن.
بىلەمسەن،
شۇ ئوتتا دائىم كۆيىمەن،

(ۋەلىكىمىن كۆيمەيدۇيا چىقمايدۇ جان) •
قاچسا ئوت مەندىن يىراق ،
يېپىشمەن چىڭىراق،
ئۆرتىنىپ كۆيگەنسىرى قاقشىسىمۇ تەندە جان •
ھەيرانمەن تاپار ئارام،
بۇ جېنىم شۇ ئوت بىلەن ،
پەرۋانە بولۇپ ئۇچقانسىرى،
دەپتىكەن كۆيۈك يامان •
يېشىدىن ئۆتكەن بىرى •

ئىككى شېئىر

زۇنۇن رېھىم

غەيرىتىم

ھەيۋەتلىك دولقۇنلار قەھرىدىن دېڭىز،
ھېلىلا سەل ياساپ تاشىدىغاندەك،
غەيرىتىم بىردىنلا قاناتلىنىدۇ،
بىر ئۇچۇپ چوققىدىن ھالقىيدىغاندەك.

ۋە ياكى باتۇرقۇش بوران - چاپقۇندا
كۆك يېرىپ مەردانە ئىلگىرلىگەندەك؛
تومۇرۇم قېتىدا غەيرىتىم ھەر ئان
دولقۇنلاپ تۇرماس تىنچ، تاشقۇنلىغاندەك،
غەيرىتىم جۇشقۇنلاپ بولىدۇ چاقماق،
قاباھەت قەھرىنى يارىدىغاندەك؛
شىجائەت، ئىجتىھات مەنزىلگاھىغا
تۇلپاردەك شاشلىنىپ چاپىدىغاندەك،
غادايغان تاغلارنى كوكۇلىسىدىن،
يۇلغانچە چۆرىسەم ئېتىپ چۆلۈككە.
دېپ تىلار ئىلتىجا ماڭا غەيرىتىم،
ۋە ياكى سالما قىپ ئاتسام پەلەككە.
غەيرىتىم، غەيرىتىم تاغدەك غەيرىتىم
دەرياچە ئوخچىغان جۇشقۇن غەيرىتىم؛

ئەمەسمۇ ئالەمچە كۈچ بەرگەن ساڭا؟
مەن سۆيگەن گۈل ۋەتەن تىرىگىم - بەختىم؟!

دەريالار مەنبەسى ئاقباش چوققىلار،
بولغاندەك، غەيرىتىم مەنبەسى ۋەتەن.
ۋەتەندىن ئۆزگىچە يارىم يوق مېنىڭ،
ئۇنۇڭسىز نە مادار ھەتتا جانۇ - تەن؟!

ھە مانا ئالدىمدا نۇرلۇق ئىستىقبال،
قۇياشتەك پارلىدى، بېرىپ كەڭ ئىمكان.
ئىسلاھات ئىچىدە يۈكسەك غەيرىتىم
قىلىنسا مىڭ جارى دەيسەن نەر ئارمان!

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ ...

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
ھەر دەقىق سۇقۇشى ھاياتقا سىما.
قەلبىم ئوت ۋە ياكى دومنا پىچ گويا
يۈلتۇزدەك ئۇچقۇنلار چاچقان دائىما.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
ئىسسىغلىق ھارارەت بېغىشلاپ ماڭا.
دىلىمدا تۇمۇزدەك بولغاچ ئوت تەپتى
سەزمەيمەن زىمىستان ھىددىنى شۇڭا.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
جىسمىمدا ئاتەشى، قېنىمدا ھەتتا.
ھاياتلىق ناخشىسى بەرق ئۇرىدۇ
ۋەتەن دەپ تەپچىگەن جەڭگىۋار ھېستا.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
نامايەن قىلىپ ئۇ مەرتلىك ئىپتىخار.
نەدېسەڭ ۋەتىنىم قۇياشلىق ۋەتەن
شۇ ۋەجە جەڭلەردە بولدۇم پىداكار.

يۈرىگىم ئوت مېنىڭ يالقۇن چاچىدۇ،
ئۇ مىنى يېتەكلەر نۇرلۇق ۋىسالغا.
ئىرادەم تۇلپىرى سېرەر مىڭ تىزگىن
غەلىبىلىك ئۆرلەشكە قۇتلۇق نىشانغا.

مەسەللەر

تۇراپ دايىم

كۆرەڭ پىيالە

(ئا. ھېزىمەۋنىڭ، پىيالە بىلەن چەي-
نەك،، ناملىق مەسەلىنى ئوقۇغاندىن
كېيىن.)

كۆرگىنىمدە چەينەكنى،
كۆرەڭلىدى پىيالە.
ماختاندى ئۇ:- بولمىسام،
سەن بولاتتىڭ قەيەردە؟
چەينەك ئاڭا چاي بەرمەي،
باقتى يوغان چىنىنى.؟
توزۇندىلار قاپلىدى،
پىيالىنىڭ ئىچىنى،

ماختانچاق قاغا

ئىچى تېشىم ئاق مېنىڭ،
دەيدۇ قاغا قاقىلداپ.
مازاق قىلىپ كۇلىدۇ،
ئاق قۇچقاچلار ۋىچىرلاپ.

پاقا بىلەن كۆلچەك

پاقا چىقىپ قىرغاققا ئاستا،
ياراتمىدى كۆلچەك ھەم سۇنى.
ياتتى بىر دەم ئاپتاپتا مەغرۇر،
بىراق چاڭقاش قىينىدى ئۇنى.
ئاتتى شۇدەم سۇغا ئۆزىنى،
كۆلچەك ئاڭا ئاچقاچ كەڭ قۇچاق.
ياراتمىغان كۆلچەك، سۇ ئارا،
ياتتى پاقا گىرە سېپ ئۇزاق.

توشقانچاقنىڭ غەلبىسى

قورقىتىپتۇ توشقاننى،
تۇلكە قوغلاپ جاڭگالدا.
توشقان قېچىپ، چوشمەپتۇ،
تۇلكە سوزغان چاڭگالغا.
تەھدىت سېلىش ھەر كۈنى،
داۋام قىلىپ بېرىپتۇ.
بارا - بارا توشقانمۇ
جاسارەتكە كېلىپتۇ.
توشقان تېپىپ ئەقلىنى،
ئىشقا سېلىپتۇ كۈچىنى،
يىڭىۋاپتۇ ئاخىرى،
كوچتە غالىپ تۇلكىنى.

پاقا ۋە پاشا

پاشا ئېيتتى پاقىغا:
- مېنى يەيسەن نېمىشقا؟
پاقا دىدى :- بىلمۋال،
ئارام بەرمەي ھەرجاننى،
سەن تىنىمسىز چاققاچقا.

دۇلدۇل بىلەن تۆگە

تۆگە دەپتۇ دۇلدۇلغا:
- مەندەك يوگور يورغىلاپ.
قۇياي. ساڭا كۆيۈنۈپ،
قەدىمىڭنى توغۇرلاپ.
دۇلدۇل دەپتۇ :- ئۆزەڭنى،
تۈزەپ ماڭغىن سۆرەلمەي.
سەندەك ماڭسام ئۆلمەمدىم،
مەنزىلىمنى كۆرەلمەي.

كىرپىك بىلەن كۆز

كىرپىك دېدى كۆزگە كۆرەڭلەپ:
- ھوشار تۇرۇپ قوغدايمەن سېنى.
كۆزمۇ دېدى ئاڭا تىكىلىپ:
- ماكان قىلىپ ياشايسەن مېنى.

ماقال - تەمسىللەر

كۆرگىنىڭدىن كۆپتۇر كۆرمىگىنىڭ
كۆرمىگەننى كۆرەرسەن ئۆلمىگىنىڭ،
يۇرت تويىمىغىچە ئەل تويماس،
ئالدىغا قاراپ يولۋاستىن، كەينىگە قاراپ بۆرىدىن قورقۇپتۇ.
بەرمەسنىڭ ئېشى پىشماس.
بېساتىڭدا نېمە بولسا مېھمىنىڭغا شۇنى بەر.
ئاغرىقنى يوشۇرساڭ ئۆلۈم ئاشكارە.
بارچە گۇنا ئۆزەمدە تۇرۇپ قاپ كۆتۈرۈپ نەگە باراي.
ئەسكى جۇۋا يامغۇردا ياخشى.
قوينىڭدىن تامسا قونجۇڭغا.
سۇ ئىچكەندە قۇدۇق قازغۇچىنى ئۇنتۇما.
ئاكاڭ كىمنى ئالسا - يەڭگەڭ شۇ.
قازاندا نېمە بولسا چۆمۈچكە شۇ چىقىپتۇ.
توپتىن ئايرىلغاننى بۆرە يەر.
باشتا قاتتىق ئىش، ئايىغىدا تاتلىق ئىش.
تاي مىنگەن ئادەم ئات مىنىدۇ.
ھوت — كەتمەن سېپىنى تۇت.
ئالدى ئىشىكتىن يىگنە پاتمايدۇ،
ئارقا ئىشىكتىن پويىز قاتنايدۇ.

شېرىپھاجى مۇسا رەتلىگەن

بېشى 15 - بەتتە

ئەدەبىي تەھرىر خادىملارنى سۈپەت تەلە-
پى بىلەن ھەقىقىي ئىجادىي سەنئەت تە-
لىپىدە چىڭ تۇرۇشقا رىغبەتلەندۈرۈپ،
پروزىمىزدا بارلىققا كېلىۋاتقان يېڭى ئا-
دەم ۋە يېڭى يۈزلىنىشلەرنى ھەقىقىي ھال-
دا تولۇپ ۋە ئىلھاملاندۇرۇپ، كىتابخان-
لارنىڭ ئېستېتىك زوقىنى بۇزىدىغان نا-
چار نەرسىلەر بىلەن پروزىمىزنى ئابروي-
سىزلاندۇرىدىغان يارامسىز نەرسىلەرنى
ئىلمىي ۋە ئەستايىدىل تەنقىد قىلىپ
پروزا ئىجادىيىتىمىزدە دەۋر تەلىپىگە
ماس بولغان يېڭى كەيپىيات يارىتىشى-
مىز لازىم. پەقەت شۇ چاغدىلا بىزنىڭ
يېڭى دەۋر پروزىمىزنىڭ تەرەققىيات قە-
دىمى تېخىمۇ تېز بولۇپ، سوتسىيالىستىك
مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىمىزغا مۇنا-
سىپ ئەمەلىي تۆھپە قوشالايدۇ.

1987 - يىل 15 - ئاپرېل

تەلەيلىك رەسسام

(ھېكايە)

سامېرسېت موئۇمۇ [ئەنگلىيە]

سەنەۋەر تەرجىمىسى

تۇرمۇشىنىڭ كۆڭۈلسىزلىكلىرىگە كۆتە-رەڭگۈ كەيپىياتتا مۇئامىلە قىلىدىغان چار-لى باتېرنىڭ ئېۋېرتىلىن بىناسىدىكى ئاد-دىغىنا رەسىمخانىسى، پارىژ ئاسمىنى سو-زۇلۇپ، ساپ ھاۋا كىشىنى مەستخۇش قىلىدىغان چاغلاردىمۇ ئانچە كۆركەم كۆ-رۈنمەيتتى.

ئۇ بۇنداق چاغلاردا سىرتقا چىقىپ ئەتراپتىكى رەستىلەرنى ئايلانغاچ، ئەت-تىگەنلىك تاماق ئۈچۈن كۆكتاتقا ماڭ-غان چوكانلارنىڭ رۇخسارىنى تاماشا قىلاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بەزى ئا-ياللار چارلىغا ھەمىشەم دېگۈدەك ئۇچ-رايتتى، ئۇلار كەچكى سەيلەگە چىرايلىق ياسىنىپ، پوزۇر چىقىشاتتى، چارلى بولسا ناھايىتى ئاددىلا كىيىنگەچكە ئۇلار-نىڭ ئالدىدا بەكلا چېنىپ قالاتتى.

ئۇلار كۆكتات بازىرىدا ئۇياقتىن بۇياققا قىسىلىپ يۈرۈپ، ئائىلە ئاياللىرىدا بولىدىغان ئالاھىدە بىر خىل دىت ۋە چېۋەرلىك بىلەن كۆكتات سېتىۋالغاچ، قوشنا-قولۇملىرىنىڭ غەيۋەتلىرىنى قىلىش ئارقىلىق ئەتەي ئۇنىڭ دىققىتىنى جەلىپ قىلىشقا ئۇرۇناتتى.

شەھەرنىڭ ئەتىگەنكى ھەددىدىن زىيا-دە قىستا-قىستاڭچىلىقى ئۇنىڭ دىمىنى سىقىپ، كەيپىنى ئۇچۇراتتى. شۇنىڭ ئۈ-چۈنمۇ، ئۇ ئوتقاشتەك شەپەق نۇرىغا ۋە چوڭمولىدەك مىغىلداپ تۇرغان ئادەم-لەرگە لىق تولغان پارىژ رەستىلىرىنى سىز-ماقچى بولغانىدى. ئۇ، زور ئىشەنچ بى-لەن بىر ئاي ۋاقىت سەرپ قىلىپ ئاخى-رى بۇ رەسىمنى پۈتتۈردى.

بىراق بۈگۈن قىرىشقاندەك قاتتىق يام-غۇر يېغىپ ئۇنىڭ بوياقلىرىنىڭ رەڭگىنى ئۆزگەرتىپ قويدى. ئۇ بىر ئايدىن بۇيان شۇنچە ئەجىر قىلىپ سىزىپ چىققان بۇ ماي بوياق رەسىمگە نەپرەتلىك قاراپ، ئۇنىڭ ئانچە ياخشى سىزىلمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ كۆڭلى بۇزۇلدى. نامراتچى-لىقنىڭ ئۈمىتسىز سوغى ئۇنىڭ يۈرىكى-نى مۇزلاتماقتا ئىدى. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ روھى چۈشكەن ھالدا، تې-خى يېقىندىلا پۈتتۈرگەن بىر پارچە ئەسىرىگە قارىغىنىچە تاماكا چېكىپ ئول-تۇراتتى. ئۇ، تاماكىسىنى قاتتىق-قاتتىق

تىق شوراپ، مەيۈس ھالدا پۇرقىرىتىپ ئىس چىقىراتتى. ئاخىرى ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ يارىماس ئەسىرىنى قىرىپ تاشلاپ كۆزدىن نېرى قىلىش نىيىتىگە كەلدى - دە، قولىغا بەكمىسىنى ئالدى.

دەل شۇ چاغ ئىشىك چېكىلدى. رەسسام ئىشىك تەرەپكە قاراپ، «كىرىڭ!» دېدى. ئىشىك ئاستاغىنا ئېچىلىپ، يەينەكباش، بويى پاكار بىر بوۋاي كىرىپ كەلدى. ئۇ، ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان، قارچۇغا بۇرۇن كىشى بولۇپ، خېلىلا كونىراپ قالغان كىيىم كىيىۋالغان بولسىمۇ بارمىقىغا سېلىۋالغان ئۈزۈكى، گالاستۇكىغا قىسىۋالغان ياقۇت كۆزلۈك مەدالىيونى، پىنجىكى ئالدىغا ئېسىۋالغان ئالتۇن سائىتىنىڭ زەنجىرى... ئۇنىڭ ئۇنچىۋالا نامرات كىشىلەردىن ئەمەسلىكىنى نامايەن قىلاتتى.

— ياھ، سىزمىدىڭىز لېبىر ئەپەندىم، قېنى مەرھەمەت! — دېدى رەسسام خۇشپىئېللىق بىلەن سالاملىشقاچ ئۇنىڭغا ئورۇن كۆرسىتىپ، — سىزنىڭ كەلگىنىڭىزگە ناھايىتى خۇشالمەن.

— بۇگۈنكىدەك كۈندە سىزنىڭ رەسىم سىزىدىغانلىقىڭىزنى خىيال قىلغىنىمۇ كەلتۈرمەيتىمەن، — دېدى بوۋاي تەكەللۇپ بىلەن. ئۇ، شۇ گەپنى قىلىپلا رەسىم جازىسىدىكى پۈتمىگەن باشقا بىر ئەسەرنىڭ ئۇيەر - بۇيەرىگىچە قاراشقا باشلىدى. رەسسام خۇدىكسىنىپ ئۇنىڭ چېرايىدىكى ئىپادىلىرىگە زەڭ سالدى. ئەسۇس، ئۇنىڭ چىرايىدىن ھېچنەرسىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— قانداغراق، قالاشماپتىمۇ؟! — سورىدى چارلى.

— سۆيۈملۈگۈم، سىلەر — ھازىرقى زامان ياشلىرى بەك ئىرادىسىز، بوشاڭ كېلىسىلەر. سىلەرنىڭ رەڭ، بوياق ۋە قەلەمنى قولغا شۇنداق بىر ئېلىپلا ھايت - ھۇيت دېگۈچە ئاجايىپ ئوچىزلىك كاتتا رەسىملەرنى سىزىۋاتقۇڭلار كېلىدۇ. ئەمما، پىشقەدەم ئۇستازلارمۇ ئۇنداق ئالدىراقسانلىق قىلغان ئەمەس. سىز ۋاسالىنىڭ تەرجىمىھالىنى بىر ئوقۇپ باققان بولسىڭىز، ئۇلارنىڭ قانچىلىك ئەستايىدىللىق بىلەن جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدىغانلىقىنى بىلگەن بولاتتىڭىز.

چارلى باتىر قولىدىكى بەكمىنى بىر چەتكە چۆرۈۋېتىپ غەزەپ بىلەن:

— رەسسام بولىمەن دېگۈچە كوچا سۈپۈرگۈچى بولغان تۈزۈك ئوخشايدۇ، — دېدى زەردىسى قايناپ، — بىلسىڭىز، مېنىڭ ھازىرقى تۇرمۇشۇم ئىت - چوشقىنىڭكىدىنمۇ بەتتەر. مەن بۇ چاققىچە شۇنچە ئېتىشىپمۇ بىرەر پارچە رەسىمنى كۆڭۈلدىكىدەك سىزىپ چىقالىغىنىمنى بىلمەيمەن. شۇنداق ئىكەن ئۇنى خەققە بىكارغا بەرسەممۇ ئالالاتتى دەمسىز.

بوۋاي پىنجىكىنىڭ يانچۇقىدىن چېكىپ بولىغان بىر تال تاماكا قالدۇقىنى ئېلىپ ئوت تۇتاشتۇرۇپ، ئېغىر

بىسەقلىق بىلەن قاتتىق شوراپ، ئىسلىرى-
نى ھاۋاغا ئاستا پۈدەيتتى. ئۇ، ئۆزھا-
ياتىدا ئۇرغۇنلىغان رەسساملار بىلەن
تونۇشقان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى قىس-
مەن رەسساملارنىڭ سىزغانلىرى نەتىجى-
لىك بولسىمۇ، مۇتلەق كۆپ قىسمىنىڭ
نەتىجىسىز. رەسسام ھەر قانچە
تەلەيلىك بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ
ئەمگىكى بىر خىل ئاجايىپ جاپا-
مۇشەققەتلىك سىناق. ھەتتا تەبىئىي
تالانت ئىگىسىنىڭمۇ ھالى خاراب بولىدىغان
چاغلىرى بولىدۇ. كىشىلەر تاكى ئۇنى
ئېتىراپ قىلغانغا قەدەر، ئادەتتىن تاشقى-
رى ھەسرەت - پىغانلار تۈپەيلى ئۇ تى-
رىك مۇردىغا ئايلىنىپ قېلىشى مۇمكىن.

بوۋاي رەسساملارنى ياخشى كۆرەتتى
ھەم ئۇلار بىلەن باردى - كەلدى قى-
لىش بىر خىل پەخىرلىك ئىش ھې-
سابلايتتى. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتقاندا، بۇن-
داق بولۇشىمۇ ھېچبىر ئەجەبلىنەرلىك
ئەمەس ئىدى. چۈنكى، لىئېر ئەپەندى
رەسىم سودىگىرى بولغاچقا، ئۇلار ئۇ-
نىڭغا ھەددى - ھېسابسىز بايلىق كەل-
تۈرۈپ بېرەتتى.

ئۇ بىر چاغلاردا تەسىراتچىلارنىڭ
رەسىملىرىدىن كۆپلەپ پايدا چىقىرىد-
غانلىقىنى باشقىلاردىن بۇرۇن پەملەپ،
ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى سىستېمىلىق
ھالدا سېتىۋېلىپ ئوبدان ساقلاپ قوي-
غان. باشقىلار مانىت، مونىر، شى-
سىلى لارنىڭ ھەممىسى ئۇلۇغ رەس-
ساملاردىن ئىكەنلىكىنى بايقىغاندا، ئۇ-
نى ئېلىپ، چىقىپ يۇقىرى باھادا سات-
قان ئىدى.

ئۇنىڭ يالغۇز بىرلا قىزى بولۇپ، ئۇ
نيۇيورككىكى بىر رەسىم سودىگىرىگە
ياتلىق قىلىنغانىدى. لىئېر ئەپەندىم بول-
سا ئۆيىدە ئۆزى يالغۇز، بويتاق ياشايت-
تى. ئۇنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىنىڭ خاتىرى-
جەم، ياخشى ئۆتۈشىگە ئىشەنچى تولۇق
ئىدى.

ئۇنىڭ ئېسىگە گاھىدا بەزى رەسسا-
ساملار كېلىپ قالاتتى. ئۆز ۋاقتىدا ئۇ
ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئەرزان باھادا
سېتىۋالىدىغان چوپقىتى بولۇپلا قالماس-
تىن، يەنە تېخى ئۇلارنىڭ يېقىن دوس-
تىمۇ ئىدى. ئۇ بۇلارنى ئويلىسا، شات-
لىقتىن تېرىسىگە سىغماي قالاتتى ۋە
ئاشۇ داڭلىق رەسساملارنىڭ رەسىمخانى-
سىغا بىمالال كىرىپ - چىققالىغانلىقىغا
ئۆزىنى تولىمۇ بەختلىك ھېسابلايتتى.
ئەمەلىيەتتە بولسا، چارلى باتىرغا ئوخ-
شاش بىر رەسسام بىلەن قانداقلا بول-
مىسۇن خېلى يېقىن ئولتۇراقلىشىپ قال-
غان ئەپلىك شارائىت ئاستىدا، ئۇنىڭ
بىلەنمۇ چوڭقۇر تونۇشۇۋېلىش پۇرسى-
تىنى قولدىن بېرىپ، قويغۇسى كېلەتتىمۇ.

ياش رەسسام بۇ بوۋاينىڭ ئۆز بې-
شىدىن كەچۈرگەن ئاجايىپ رومانتىك
تۇرمۇشىنى ئاڭلاشقا خۇشتار ئىدى. رە-
سىم سودىگىرىنىڭ ھال سورىشى ئۇنىڭ
كۆڭلىنى كۆتىرىپ قوياتتى. لىئېر ئەپەن-
دىنىڭ كىشىلەرگە بولغان مۇئامىلىسى-
دىن، ساپ سەممىيەت ئۇچقۇنلىرى چاق-

غايتتى. چارلى ئۇنى بىر كۆرۈش بىلەن ئۆزىنىڭ قانداقتۇ قەدىناس دوستلىرىدەك يېقىن ھېس قىلىپ، ئۆز دەرد - ئەلەمى ۋە ئارزۇ - ئارمىنىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى. بوۋاي تىكەندەك يالغۇز ياشىغاچقىمىكىن، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ ياش رەسسامنىڭ يېقىن سىردىشى بولۇپ قالدى. ھازىر ئۇ ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى رەسىم سودىگەرلىك ھاياتىدىنمۇ بەزگەن ھەم ئۇ ئىشتىن ئۇزۇل - كېسەل قول يۇيۇۋەتكەنىدى. ئۇ، بۇ دوستىغا ھېسداشلىق قىلاتتى، ئىچ ئاغرىتاتتى. ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ ھەممە ئىشلىرى دېگۈدەك ئۇنىڭ دىتىغا ياقمايتتى.

— قارىغاندا، سىزگە بىرەر پىشكەللىك كەلدىمۇ - قانداق؟ — دېدى بوۋاي چارلىغا.

— مەن، سىزنىڭ ياش ۋاقىتلىرىڭىزدا ئۆتكۈزگەن تۇرمۇشىڭىزغا بەكمۇ ھەۋەس قىلىمەن، — رەسسام كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى، — ماڭىمۇ راستلا شۇنداق كۈن نېسىپ بولسا، ھېچ بولمىغاندا ئۆي ئىجارىسى تۆلەشتىن قايغۇرمىغان بولاتتىم.

— بۈگۈنكى كۈنلۈكتە ئاق كۆڭۈل ئادەملەر ھەرگىز رەسىم سودىگىرى بولالمايدۇ. بىزلەر ئوقەت قىلغان ۋاقىتلاردا، كىشىلەر ناھايىتى ئىنساپلىق ئىدى. لېكىن، ھازىر كاززاپلىق بازار تېپىپ قالدى، — دېدى لېئىر ئەپەندىم سەمىمىيلىك بىلەن.

— مېنىڭ ئەمدى ھايات كەچۈرەلىشىمگە ھېچقانداق ئامالىم قالمىدى. ئەتىلا ئۈچ يۈز فرانك ئۆي ئىجارىسى تۆلەشىم كېرەك، ئەمما مەندە پۇلغا چۈشلۈق ھېچنەرسە يوق ياكى رەسىملىرىم بىر نەرسىگە يارىمايدۇ.

لېئىر ئەپەندىم، ياش رەسسامغا ئىچىنىغاندەك ئۇنىڭغا قاراپ قېتىپلا قالغانىدى. چارلى بولسا ئېسىل رامكىغا ئېلىنىپ تام مەش ئۈستىگە ئېسىپ قويۇلغان گۈزەل بىر قىزنىڭ رەسىمىگە تىكىلىپ تۇراتتى.

— مەن بۈگۈن روساننىڭ خېتىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. قىزنىڭ ئاتا - ئانىسى بىزنىڭ توي قىلىشىمىزغا قەتئىي قوشۇلمايدىكەن. ئۇلار: «ئۇنىڭ پۇل تاپالىشىغا كۆزىمىز يەتمەيدۇ» دەپتىمىش.

— قىز ئۆزى نېمە دەپتۇ، ئاتا - ئانىسىنىڭ گېپىگە ماقۇل بوپتىمۇ؟

— ئەلبەتتە ماقۇل بولمايدۇ - دە! — چارلى دانە - دانە قىلىپ سۆزلەيتتى، — ئۇ ماڭا چەكسىز ئىشىنىدۇ. بۇ، مېنى ساقلاش، كۈتۈش دېگەن سۆز. بىراق، ئۇ مېنى يەنە داۋاملىق ساقلاۋەرسە، بىزنىڭ ياشلىق باھارىمىز كۈتۈش ئىچىدە غازاڭ بولۇپ تۈگىمەمدۇ؟!

ئۇ، ئېغىر خۇرسىنىپ چوڭقۇر خىيال دېڭىزىغا چۆمدى. بوۋاي ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ سورىدى:

— سىز نېمە شەرت ھازىرلىسىڭىز، ئۇلار سىزنىڭ توي قىلىشىڭىزغا قوشۇلىدىكەن؟

— قارىمامسىز، روساننىڭ دادىسى بەش مىڭ فرانكلىق تويلۇق سالغانمىش. ئەگەر، پات ئارىدا بۇ پۇللارنىڭ

ئېيەنى قىلالمىسام، بىزنىڭ توي قىلىـ
شىمىز مۇمكىن ئەمەسكەن. مېنىڭچىمۇ
ئەسلىدە روسسانى ھەرگىز نامراتچىلىقتا
تاشلاپ قويغۇم يوقتى.

ھەر ئىككىيلەن جىمجىت بولۇپ قېلىشـ
تى. بىر پەس جىمىلقتىن كېيىن، لېئىر
ئەپەندىم يەنە سۆز ئالدى:

— سىزمۇ بىلىسىز، مېنىڭ كويىوغلۇم
نيۇيۇركتىكى ۋاقتىدا رەسىم سودىگىرى
ئىدى. مەن بولسام، بۇ ئىشنى ئىككىنـ
چىلەپ قىلماسلىقتا قەسەم ئىچىۋەتكەن.
شۇنداقتىمۇ، دوستلۇق يۈزىسىدىن قو-
لۇمدىن كېلىشىچە سىزگە ياردەم قىلىمەن.
قېنى، سىز ئالدى بىلەن ئەسەرلىرىڭىزنى ماڭا
بىر كۆرسىتىپ بېقىڭ، ئاندىن ياراپ
قالسا ئۇلارنى ئاللاپ كويىوغلۇمغا ئەۋە-
تىپ بېرەي. ئۇ، ئامېرىكىدا چوقۇم
گەپ - سۆزسىز ساتالايدۇ.

— سىز نېمە دېگەن ياخشى - ھە؟! —
دېدى چارلى شادلىقتىن ۋاقىراپ دېگۈ-
دەك ئۈنلۈك قىلىپ.

بوۋاي، ئولتۇرغان ئورنىدىن بوشقىنا
بىر قوزغۇلۇپ ئۆزىنى سەل رۇسلىۋالدى.
چارلى رەسىملەرنى تېزلىك بىلەن بىر-
بىرلەپ ئېلىپ رەسىم جازىسىغا قويۇشقا
باشلىدى. لېئىر ئەپەندىم ھەربىر پارچە رە-
سىمگە سوغاققانلىق بىلەن قاراپ لام - مىم
دېمەستىن جىمجىت ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ
شۇ تۇرقى تازا پىششقان رەسىم سودىگـ
رىنىڭ نەق ئۆزىگىلا ئوخشاش بولۇپ،
ھېچقانداق ئىپادىسىز چىرايىدىن قايسى
رەسىمنىڭ يېقىپ، قايسىسىنىڭ ياقمى-

قانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

— ئەمدى تۈگىدى، — دېدى چارلى
ئەڭ ئاخىرقى بىر پارچە رەسىمنى بو-
ۋايغا كۆرسىتىپ، — سىزچە، ئامېرىكىلىق-
لار بۇ رەسساملىرىمنى ئالارمۇ؟ مەن ئۇ-
نىڭ بىلەن توي قىلالارمەنمۇ؟

— مۇنۇ تۇرغىنى نېمە؟ — بوۋاي سو-
ئالغا جاۋاب بەرمەستىن، بارمىقى بىلەن
رەسىمنى كۆرسىتىپ سورىدى. چۈنكى،
چارلى باياتىن بېرى ئۇنى بوۋايغا كۆر-
سەتمىگەنىدى.

رەسسام ئۇنىمۇ ئېلىپ رەسىم جازىسىـ
غا قويدى. لېئىر ئەپەندىم تېزلىك بىلەن
ئۇنىڭغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى،
ئاندىن بىر نەرسىنى تەستىقلىغاندەك
بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

— ۋالد، — دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇ-
رۇۋېتىپ ياڭراق ئاۋازدا، — سىز بۇنى
نەدىن تاپقانتىڭىز؟ سىزدە ۋالدنىڭ رەسـ
مى تۇرۇقلۇقمۇ ئۆزىڭىزنى نادىرات دەپ
قاخشاپ يۈرگىنىڭىزنى قاراڭ. ئەگەر
ئۇنى ساتىدىغان بولسىڭىز، بىر ئەمەس
ئىككى نۆۋەت توي قىلسىڭىزمۇ يېتىپ
ئاشقۇدەك پۇلغا يارايدۇ.

— سىز ئۇنى يېڭىباشتىن ئەستايىدىلـ
راق كۆرۈپ بېقىڭ، — چارلى مىيىقىدا
كۈلۈپ قويدى.

بوۋاي بۇ ماي بوياق رەسىمنىڭ ئالـ
دىغا يېقىن كېلىپ، سىنچىلاپ قاراشقا
كىرىشتى.

رەسىمدە، كۆل بويىدا چىرايىدىن كۈلكە
ياغدۇرۇپ تۇرغان بىر توپ ئاياللار تەسـ

ۋىرلەنگەنىدى. بۇ سالاپەتلىك ئايالىلار
ئۆزلىرىنىڭ شەھۋانىي ھەۋىسى كۈچلۈك
بولغان چوقۇنغۇچىلىرى بىلەن
شېئىر ياكى سېرۋىنى خانىمىنىڭ
ئىشقىي مەكتۇپلىرى ھەققىدە قىزغىن
بەس - مۇنازىرە قىلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى.
ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى تېپ - تېنچ تۇرغان
زەڭگەررەڭ كۆل سۈيىدە، مامۇقتەك ئاپ-
ئاق بۇلۇتلارنىڭ شولىسى ئەكس ئېتەت-
تى. ئالتۇنرەڭ دەل - دەرەخلەر كىشىگە
ئىختىيارسىز ھالدا كۈز پەسلىنى ئەسلە-
تەتتى. كۆلدىن خېلىلا يىراقتا بولغان
ياپ - يېشىل كاۋچۇك دەرىخى ۋە قار-
ياغاچلار بولسا، بۇ مەنزىرىگە تېخىمۇ
لېرىك بىر تۈس بېغىش ئەتكەنىدى.

— بۇ ۋالد نىڭ كەمدىن - كەم تېپى-
لىدىغان ئىمزالىق ئەسىرى ئىكەن. بۇ
خىلدىكى رەسىملەرنى مەن ئانچە - مۇنچە
كۆرۈپ باققانىدىم، — دېدى بوۋاي.

— بەك ئاشۇرىۋەتتىڭىز، — چارلى بىر
خىل پەخىرلىنىش تۇيغۇسىدا ئىللىق
تەبەسسۇم بىلەن سۆزلەيتتى، — بۇ، پۈ-
تۈنلەي تەقلىدىي ئەسەر، ئەينى رەسىم
ئەنگلىيەلىك بىر ئايالنىڭ قولىدا ئى-
كەندۇق، يۇلتۇر توختىماي يازىچە يام-
غۇر ياغقاچقا، مەن ھەممىشەم ئۇ ياقلارغا
بېرىپ كۈن ئۆتكۈزگەچ ۋالد نىڭ بۇ رە-
سىمىنى تەقلىد قىلىپ سىزىۋالغانىدىم.
ئاز - تولا بىر نەرسىگە ئوخشاپ قالغان
چېغى، ئەتىمالىم.

— يالغان مەدەنىي يادىكارلىق؟! —
بوۋاي رەسسامنىڭ گەپلىرىگە ئىشەنمە-
گەندەك تېرىكىپ سوراشقا باشلىدى، —
بۇ يالغان مەدەنىي يادىكارلىق دېيىلسە،
ئەسلى رەسىم ھازىر نەدە، كىمنىڭ قو-
لىدا؟

— ئۆزىڭىز قېرىغان بىلەن ئەقلىڭىز
قېرىماپتۇ - دە! — دېدى چارلى كۈلۈپ، —
ئەپسۇس، مەن مۇشۇ رەسىمنى پۈتتۈرۈپ
بىر ئايدىن كېيىنلا ئۇلارنىڭ ئۆيىگە
ئوت كېتىپ ھەممە نەرسىلەر پۈتۈنلەي
كۆيۈپ تۈگىدى.

بوۋاي بىلىنەر - بىلىنمەس بىر ئۇھ
تارتىپ قويۇپ نېمىنىدۇر بىر پەس ئوي-
لىۋالغاندىن كېيىن، سىنچى كۆزلىرىنى
چارلىغا تىكىپ:

— سىز ھېلى ئېيتتىڭىز، ئۆي ئىجا-
رىسىگە ئۈچ يۈز فرانك تۆلەيدىكەنسىز.
مۇنداق بولسۇن، بۇ تەقلىدىي ئەسىرى-
ڭىزنى مەن سېتىۋالاي، — دېدى.

— بۇ قانچىلىك بىر نەمەتى، بولىدى،
لازىم قىلسىڭىز بىكارغا ئېلىپ كېتىۋېرىڭ.

— ئەخمەقلىق قىلماڭ، سۆيۈملۈكۈم! —
لىر ئەپەندىم يانچۇقىدىن ئۈچ يۈز فرانك
چىقىرىپ ئۈستەلگە قويۇپ قويۇپ سۆز-
لىدى، — قېنى ئەممىسە، ھۆججەتتىن بىر-
نى يېزىۋېتىڭ!

چارلى ھازىر پۇلغا ئېھتىياجلىق بول-
غاچقا، تۇرۇپ تەۋرىنىپ قالدى. ئۇ،
ئىككى يەلكىسىنى قىسىپ قويۇپ، ھۆج-
جەت يېزىش ئۈچۈن ئۈستەل ئالدىغا
كېلىپ ئولتۇردى. ئەمما، شۇ ھامان ئۇ-
نىڭ كاللىسىغا بىر خىل شۈبھىلىك خى-
يال كېلىپ قالدى:

— سىز بۇنى ئېلىپ كۆز بويامچىلىق قىلمايدىغانسىز؟ مۇبادا سىز بۇ تەقلىدىي رەسىمنى ئەينى رەسىم ئورنىدا ساتماسلىقتا كاپالەت بەرمىسىڭىز، مەن بۇنى سىزگە ساتمايمەن.

— بۇ ھەقتە ھازىرلا سىزگە كاپالەت بېرىمەن، — دېدى بوۋاي ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن، — ۋالدىنىڭ ئىمزاسى قويۇلغان يەرگە بوياق بېرىۋېتىپ، ئاندىن ئۆزىڭىزنىڭ ئىسمىنى يېزىپ قويۇڭ.

چارلى ئۇنىڭ دېگىنىدەك قىلدى ۋە:

— بۇ مېنىڭ سىزگە ئىشەنمىگەنلىكىمدىن ئەمەس، ھەر ھالدا سودىگەرلىك خۇمارى سىزنى ئېزىقتۇرۇپ سالامسۇن دەيمەن، — دېدى — دە، ھۆججەتنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقازدى. لىر ئەپەندىم قاقاھلاپ كۈلگىنىچە ھۆججەتنى يانچۇقىغا سالدى، ئاندىن ھېلىقى تەقلىدىي ئەسەرنى ئېلىپ چىقىپ كېتىۋاتقاچ:

— بۇنى ئېلىپ كەتتىم ئەمەسە، قالغان رەسىمنى پوچتىدىن ئەۋەتىمەن، — دېدى. ئۇ، ئۆيدىن چىققاندىن كېيىن يەنە قوشۇپ قويدى:

— سىزنىڭ رەسىمىڭىزنى ياقتۇرۇپ قالدىم، مەن بۇنى كۈيئوغلۇم — رودىنىغا خەۋەر قىلىمەن. ئۇ، مېنىڭ كېيمىنى يەرماھىدۇ. ناۋادا، ئىشىڭىز ئەپلىشىپلا قالسا مەن بىر-ئىككى ئايلاردىن كېيىن كېلىمەن، شۇ چاغدا مەن سىزگە، ئەمدى بىمالال تويى قىلىۋېرىڭ دېسەم ھەرگىز ھەيران بولۇپ يۈرمەڭ - يەنە!

بوۋاي ئۆيىگە بېرىپلا ئۇ رەسىمنى ياخشى ئوراپ، نيۇيوركتىكى كۈيئوغلىغا دەرھال ئەۋەتىۋەتتى، ئۇ، ئۆزىنىڭ رەسىم ئەۋەتكەنلىكى، شۇنداقلا ئۇ بېسىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا قانچىلىك ھەق بېرىلىدىغانلىقى قاتارلىقلار توغرۇلۇق قىسقىچە قىلىپ خەتمۇ يازدى.

گۇگۇم چۈشتى. ئۇ، ئادىتى بويىچە قەھۋەخانىغا بېرىپ، بىر ئىستاكان كونياك ئىچتى.

ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇ يەنە بىر پارچە تېز خەت يازدى. ئۇ مۇنداق يېزىلادى:

«نيۇيورك تاموژنا رەھبىرىگە:

پەقىر، جانابى ئالىيلىرىغا شۇنى خەۋەر قىلىمەنكى، مۇشۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە مەلۇم بىرسى ۋالدىنىڭ بىر پارچە ھەقىقىي ماي بوياق رەسىمىنى سىلەر تۇرۇشلۇق تاموژنا ئارقىلىق ئېلىپ كەتمەكچى، ئۇ رەسىم چارلى باتېر نامىدا ئەۋەتىلىدۇ. ئەگەر، سىز مۇشۇ ئىسىمنى قىرىۋەتسىڭىز ئۇنىڭ ئاستىدىكى مەشھۇر فىرانسىيە رەسسامىنىڭ مۇبارەك ئىمزاسىنى كۆرەلەيسىز. مەن بۇ ئەرزىمەس خېتىم ئارقىلىق سىزنىڭ مۇۋاپىق چارە - تەدبىر قوللىنىشىڭىزنى سەممىيمانلىك بىلەن تەۋسىيە قىلىمەن.

خىزمىتىڭىزدە بولۇشقا دائىم تەييار تۇرغان ساپ دىل كىشىڭىزدىن.»

بۇ خەت ئۇلارنىڭ گۇمانىنى قوزغىماي قالمىدى. نەتىجىدە، رودىن بۇ يەرگە رەسىمنى ئالغىلى كەلگەندە، ئۇلار ئۇنىڭغا تەدبىر قوللاندى. ئۇ، ئۇلارنى ئىشەندۈر-

مەكچە بولۇپ، بۇ تەقلىدنى ئەسەر، ئېيتقاندەك قانداقتۇر ئەسلى ئەسەرنىڭ ئۆزى ئەمەس دەپ چارلى باتىرنىڭ ئىسمىنى ئىسپات قىلىپ تۇرۇۋالدى (لېكىن ئەپەندىم خېتىدە بولار توغرۇلۇق ئەسكەرتكەنىدى) ئەمما، تاموژنا خادىملىرى ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپمۇ قويمىدى. بۇنداق قۇۋلۇق-شۇملۇقلاردا ئۇچىغا چىققان ئاسارە-ئەتىقە سودىگەرلىرى تاموژنا خادىملىرىنى پات-پاتلا ئالداپ تۇرىدىغان ئەھۋاللار كۆپ ئۇچراپ تۇرغاچقا، ئۇلار قىلچە رەھىم قىلماستىن ئۇنى يۈزىدىن-يۈزىگە مازاق قىلىشتى.

— ئەلۋەتتە بىز ھەممىدىن خەۋەر تاپتۇق. ھازىرقى رەسسامنىڭ ئىسمى ئاستىدا ۋالدىنىڭ ئۆز قولى بىلەن يازغان ئىمزاسى بار دېسەك، سىز ھاڭ-تاڭ قالارسىز؟ — تاموژنا خادىمى مەسخىرىلىك كۈلۈپ قويدى.

— مەن ھەقىقەتەن ھاڭ-تاڭ بولغىنىمدىن نېمە دېيىشىمنىمۇ بىلەلمەي قالدىم.

تاموژنا خادىمى رودىنغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي، چارلى باتىرنىڭ ئىسمىنى قىرىشقا باشلىدى، ئۇنىڭ ئاستىدىكى فرانسىيە رەسسامىنىڭ ئىسمى ئېنىق كۆرۈندى.

— ئەمدى سىز تالاشقۇدەك يەنە نېمە ئىش قالدى؟! — تاموژنا خادىمى ئۆز ئىشىدىن مەغرۇرلىنىپ سورىدى.

رودىننىڭ كۆزىگە بىردىن قاراڭغۇچىلىق تىقىلىپ قالدى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ قېيىنى ئاتىسىنىڭ نەيرەڭلىرىنى چۈشىنەلىگەن قىياپەتتە، ئۆز ھەيرانلىقىنى ئىپادىلەپ ئىككى قولىنى چىقىرىپ ئېچىپ قويدى. لېكىن ئۇ تاموژنا خادىملىرىنى ئالدىغىنى ئۈچۈن بىر مۇنچە باج ۋە جەرىمانە تۆلەشكە مەجبۇر بولدى. پەقەت شۇنداقلا ئۇ رەسىمنى ئېلىشقا مۇۋەپپەق بولالىدى. رودىن كەچتە ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن ئايالىنى قوپاللا سۆيۈپ قويدى.

— سېنىڭ داداڭ ئاۋالقىدەكلا ياۋروپا بويىچە ئەڭ مەككار ئوقەتچى ئىكەن، — دېدى ئۇ ناھايىتى رەللە بولۇپ.

ئايالى بۇنداق دېيىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىغانىدى، ئۇ زورىغا كۈلۈپ بېشىنى مەسخىرە ئارىلاش چايقاپ قويدى.

بۇ ئىش بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ھەممە يەرگە پۇركەتتى. نيۇيوركتىكى پوتكۇل گېزىت-ژورناللارنىڭ تەھرىر-مۇخبىرلىرى بۇ خەۋەرنى بەس-بەس بىلەن ئېنىقلىۋېلىشتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىنچى كۈنى، خېلى ئاتىقى بار سودىگەر رودىن دېگەن بىر كىشى پۈتۈن ماھارىتىنى ئىشقا سېلىپ قانۇنسىز ھالدا ۋالدىنىڭ بىر پارچە نادىر ئەسىرىنى ئېلىپ كەلگەن دەپ خەۋەر باستى.

شۇنىڭدىن كېيىن دەرھاللا خېرىدار چىقتى.

بىر مىليونېر، سەنئەت پېشۋاسىنىڭ بۇ ئەسىرىنى سېتىۋالماقچى بولۇپ رودىننىڭ دۇكىنىغا كەلدى. ئۇ، رەسىمنى كۆرۈپلا بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك خۇشال بولۇپ كەتتى.

— سىزنىڭ تەۋەككۇلچىلىكىڭىزگە راستلا

مەسلىكىم كېلىۋاتىدۇ، — دۇ ئۇ ئۆزىنىڭ خوشاللىقىنى سىغدۇرالماي بولىشىغا كۈلەتتى.

— مەن ئەسلىدە خېلى ئىلگىرىلا بۇ رەسىمنىڭ ئىمزاسىنى تەكشۈرۈپ باققانىدىم، — رودىن يەلكىسىنى قىسىپ قويدى، — بۇنداق نادىر ئەسەرلەر ئاللىقاچان پارىژدا سېتىلىشى كېرەك ئىدى، شۇڭا مەن تېخى بۇنى تەقلىدىي ئەسەر دەپلا سېتىۋېتەي دەۋاتاتتىم.

— سىزمۇ بىلىسىڭىز كېرەك، سامەۋ تاغامنىڭ تاموژناسى ناھايىتى ئىشەنچلىك. مەن بۇ رەسىمىڭىزگە بەش تۈمەن ئامېرىكا دوللىرى بېرەي.

— ياق، ئالتە تۈمەن ئامېرىكا دوللىرى بېرىڭ.

— بۇ ئەسەرنىڭ نەرقى ئاز ئەمەسكەن، خەير، بوپتۇ شۇنداق بولسىمۇ ئالسام ئالاي.

ئىككى ھەپتىدىن كېيىن لېر ئەپەندىم ياش رەسسامنى يەنە ئىزدەپ كەلدى.

ئۇ، ئۈن - تۈنسىزلا بىر دۆۋە پۇللارنى ئېلىپ ئۈستەلگە قويغاندا، چارلى ھېچنەرسىنى چۈشىنەلمەي ئەجەبلىنىش ئىچىدە سورىدى:

— بۇ نېمە ئىش، سىز نېمىشكە بۇ پۇللارنى ماڭا بېرىسىز؟

— بۇ بەش مىڭ فرانك، — دېدى بوۋاي چۈشەندۈرۈپ، — مەن بۇ پۇللارنى سىز ئۈچۈن ئالماشتۇرۇپ كەلدىم.

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز؟

— چۈشەنمەيدىغان نېمىسى بار، بۇ سىزنىڭ ھېلىقى رەسىمىڭىزنىڭ پۇلى بولمامدۇ.

چارلىنىڭ بۇنىڭغا ھېچبىر ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. بوۋاي ئۇنى مازاق قىلىۋاتمايدىغاندۇ؟

ئەمما بوۋاي ئاۋالقىدەكلا سەمىمىي بولۇپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنداق مەنانى زادىلا تاپقىلى بولمايتتى. ئۇ، ئۆز ئىشىدىن ھۇزۇرلانغاندەك ئىككى قولىنى دەممۇ - دەم ئۇۋۇلاپ، نېمە قىلارىنى بىلەلمەي ئوڭايسىزلىنىپ تۇرغان ياش رەسسامغا تىكىلىپ تۇراتتى.

ئۇ، بىر دەمدىن كېيىن ئىشنىڭ جەريانلىرىنى بىردىن يىڭنىسىدىن - چە تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى، چارلى بۇلارنى ئاڭلاپ، بىر كالىفورنىيەلىك سودىگەر قانداقسىگە مېنىڭ بۇ رەسىمىمگە قىزىقىپ قالدىكىن دەپ ئويلىدى. چارلى، مال تونۇيدىغان ۋە سەنئەتنى قەدىرلەيدىغان بۇ سودىگەرگە خەت يازغۇسى، ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتقۇسى كەلدى. لېكىن، بۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىشتەك قىلاتتى. سەۋەبى، كالىفورنىيەلىك بۇ ئادەم رەسىمنى سېتىۋالغاندا ئۆزىنىڭ ئادرېسىنى قالدۇرمىغانىدى. لېر ئەپەندىنىڭ ئېيتىشىچە، ئامېرىكا مىليونېرلىرى ئۆزىنىڭ ئەنە شۇنداق غەيرى قىلىقلىرى بىلەن داڭ چىقارغانىمىش.

— بۇ پۇللارنى دەرھال بانكىغا سېلىۋېتىڭ، — دېدى بوۋاي مەسلىھەت تېرىقىسىدە، — روسساغىمۇ تېزدىن تېلېگرام

سېلىۋېتىڭ!

ئۇ، شۇ سۆزنى قىلدى - دە، ئۈستەل ئۈستىدىكى پۇللارنى سىيرىپ ئالغاندىن كېيىن، رەسسامنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى، ئاندىن بىرلىكتە كوچىغا چىقتى. چارلى كېتىۋېتىپ گويا چۈش كۆرۈۋاتقاندەك بىر تۇيغۇغا كېلىپ قالدى. بوۋاي ئۇنى بانكىغا يولغا سېلىپ قويۇپ، قانداقتۇر بىر پالاكەتچىلىكتىن قۇتۇلغاندەك يېنىك كەيپىيات ئىچىدە ئاستا ئۆيىگە قاراپ ماڭدى.

ئۇ، ئۆيىگە كېلىپ ئاندى بىلەن چارلىنىڭ رەسىملىرىنى ئىشكاپتىن ئالدى، ئاندىن ئۇنى رامكىلىرىدىن ئاجرىتىپ تام مەشكە تاشلىغىلى تۇردى.

بوۋاي، يېلىنجاپ تۇرغان ئوت ئىچىدە رەسىملەرنىڭ چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا، ئىچىشكىدۇر كۆڭلى يايراپ كەتتى.

بوۋاي بۇ رەسىملەرنى كۆيدۈرۈپ بولۇپ، رامكىلارنى پالتا بىلەن زېرىكمەستىن ئۇششاقلاشقا تۇتۇندى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئايال خىزمەتچىسى كىرىپ ھەيرانلىق ئىچىدە قاراپ تۇراتتى.

ئېر ئەپەندىم پىخىلداپ كۈلۈپ ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا شۇنداق دېدى:

— بۇلارنى ئوتۇن قىلىپ قالدۇرۇش كېرەك.

ئەستە تۇتۇش

(يۇمۇر)

فىرانكىلىن سائەت سەككىز يېرىمدە بىر كېچىلىك زىياپەتكە قاتناشماقچى ھەم بىر كونا سەپدىشىنى كۆرگىلى بارماقچى بوپتۇ. ئۇ كونا ھەربىي كىيىملىرىنى كىيىپ ھەربىيچە ئايىقىنى ئىزدەۋاتقاندا قولى ئىختىيارسىز يانچۇقىدىكى بىر پارچە قەغەزگە ئۇرۇلۇپتۇ. ئۇ قەغەزنى ئېلىپ ئايالى مارىيەگە كۆرسەتكەندە:

— موزدوزنىڭكى، سەن ئاياق ياماتقىلى بەرگەندە ئالغان ھۆججىتىڭ — دەپتۇ.

— توغرا، - دەپتۇ فىرانكىلىن: — مەن ئويلاپ تاپتىم. ھېلىقى موزدوزنىڭ ھۆججىتى. مەن بىر ۋاقىتلاردا ياماتقىلى بەرگەن ئۇ چوقۇم موزدوزنىڭ يېنىدا بار.

مارىيە كۈلۈپ كېتىپ:

— ئاياق ئاللىقاچان يوق، توپ - توغرا يىگىرمە سەككىز يىل بولغان تۇرسا يەنە كەپ ئۇ يەردە تۇراتتىمۇ؟ — دەپتۇ.

فىرانكىلىن موزدوزخانىغا كېلىپ قارىسا بىر قېرى بوۋاينىڭ ئاياق ياماۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ. فىرانكىلىن:

— ھەي مېنىڭ ھېلىقى ئايىقىم بارمۇ؟ سەن بىر ۋاقىتلاردا ياماتقان، مانا بۇ ئاياقنىڭ ھۆججىتى — دەپتۇ

— ئاياق بار ئەمما تېخى يامالماپتۇ، كېلەر ھەپتە يەنە كېلىپ ئەكېتىڭ — دەپتۇ بوۋاي ئۇنىڭغا

سائادەت يولى بىلىم بىلەن ئېچىلىدۇ
بىلىم ئال سائادەت يولىنى ئاچ

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

كىم ئاقىل دانا بولسا بىلىمگە يېقىن
قىلىپتۇر بىلىملىكنى ئۆزىگە يېقىن

«قۇتادغۇ بىلىك» دىن

ئۆمەرجان
قاسىمنىڭ
ھۆسنخەتلىرىدىن
تاللانمىلار

شەرەپ مۇنبىرى

ۋەتەنپەرۋەر زات ئابدۇمەجىت ئاقتاش يازغۇچىلار جەمئى-يىتىمىزنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرى ئۈچۈن ماددىي جە-ھەتتىن ياردەم بېرىپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈ-رۈش ئۈچۈن تۆھپە قوشۇش ئارزۇسىنى ئىپادىلىدى. بىز ئۇنىڭ مەرىپەتپەرۋەر پەزىلىتىگە ۋە خالىسانە ياردىمىگە تەشەككۈر ئېيتىمىز.

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى

بىز ئۈچۈن خىزمەت قىلىدۇ

ئۈرۈمچى شەھەرلىك يەككە دوختۇرلار ۋە دورىگەرلەر جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى ياش تېۋىپ خالىقجان غوپۇرنىڭ خانتەڭرى جامەسى ئالدىدىكى ئۇيغۇر تىبابەتچىلىك شىپاخانىسى ئاق مەھەللىنىڭ ئۇدۇلىغا كۆچتى. بۇ شىپاخانا شەھەرلىك سەھىيە ئىدارىسى، سودا - سانائەت مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسى ۋە يەككە ئەمگەكچىلەر جەمئىيىتىنىڭ تىجارەت كىنىشكىسى ھەمدە لاياقەتلىك گۇۋاھنامىسىغا ئېرىشكەن. بىر تۇتاش تارقىتىلغان ئاتىچوت تالونى ئىشلىتىدۇ. شىپاخانىنىڭ تارىخى ئۇزۇن بولۇپ ئۈچ ئەۋلات كەسپىي مىراسقا ئىگە. بىر قەدەر مۇكەممەل دورا رېتسېپلىرى ۋە دورا ماتېرىياللىرى بار.

داۋالايدىغان كېسەللىرىنىڭ تۈرى تۆۋەندىكىچە:

ئېرۋا ئاجىزلىق، ئاياللار تۇتقاقلىق كېسىلى، قولاق ئاغرىش، غۇڭۇلداش، تىل ئېغىرلىقى، زىققى نەپەس، (چىكويەن) كېسىلى، ئۆپكە كېسىلى بۆرەك ئېغىپ سىيلىش، يۈرەك ئاجىزلىق كېسىلى، قان بېسىمى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان پالەچ كېسىلى، قىزىل قان تومۇرى قېتىش، ئاق قان دانىچىلىرى كۆپىيىپ كېتىش. ئاشقازان: ئاشقازان كۆپۈپ قېلىش، ئاشقازان ئاغرىش، ئاشقازان يەل كېسىلى، ئاشقازان يارىسى، تاماق سىڭمەسلىك. جىگەر كېسىلى: ئۆت كېسىلى، تال كېسەللىرى. قاتلىق تولغاق، بۆرەك: قان سىيىش، قول، پۇت، بەل ئاغرىقلىرى: بوغۇملارنىڭ سىغىلىپ ئاغرىش. جىنسى ئاجىزلىق، جىنسى ئىقتىدارىنىڭ بولماسلىقى، جىنسى ئەزا بوشاپ قېلىش، جىنسى ھەۋەسنىڭ كۆپ بولۇشى، مەنىسى تېز كېتىش، قانلىق مەنىسى كېلىش، كۆپ ئېھتىلام بولۇش، ئۇرۇق بالىياتقۇ سوغۇق بولۇش قاتارلىق كېسەللەر. ئاياللار كېسىلى، تۇغماسلىق بويىدىن كۆپ ئاجراپ كېتىش، قىزىل خۇن كۆپ كېلىش، خۇن كەلمەسلىك ئاق خۇن كۆپ كېلىش قاتارلىق كېسەللەر. چاشقان يارىسى، تاز، موتۇر، قىچىشقاق، تەمرەتكە، سۆگەل، قاداق، سەپگۈل، باش كېپەكلىشىش، چاچ چۈشۈش، پاچ ئاقىرىش، يۈز ۋە بەدەن چۈشۈش، سېمىزلىك ۋە ئورۇقلۇق كېسىلى، سېرىق تەرلەش، پۇت، ۋە قولتۇق ئېغىز پۇراش قاتارلىق كېسەللەرنى داۋالايمىز.

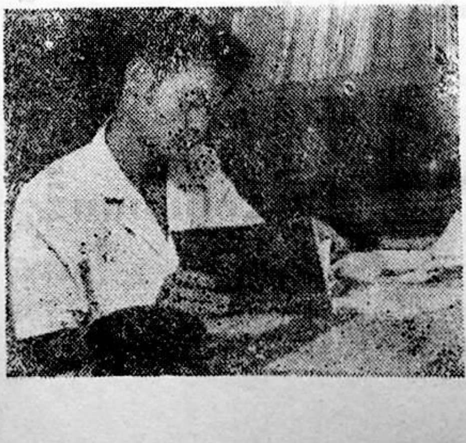

ئېنىق ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئازاتلىق يول 122-نومۇر

ھۆسنخەت
ئەسەرلەردىن تاللانما
مۇھەممەد ئىدرىس يازغان

ئادەم ئوقۇماقلىق لازىم تۇغۇلغاندىن تا ئۆلگىچە،
ئادەم دۇنيادا ئىززەتلىك، ئاخىرەتتە شەرەپلىك.
ھەدىستىن ئېلىندى

ئەقىل بىلەن ئىش قىل ئاتالۇر كىشى، بىلىم بىلەن ئېگىلەر قىلۇر ئەل ئىشى.
يۈسۈپ خاس ھاجىپ

ئەدەپ ئاڭا بىلىملىك كىشى،
جاھاندا ئىسمى ئالغان يېتىلگەن ئىشى؛
بىلىمگە ئىززەت ئورنى بولسا كۆر،
بۇ تۆر بولدى پەگا، پەگا بولدى تۆر،
بولۇپ قالسا پەگا ئالىمغا ئورنى،
بۇ پەگا بولۇر تۆرنىڭ ئۇلۇغ ئورنى.
يۈسۈپ خاس ھاجىپ

ئىلىم ئۇچقۇن
ھەقىقەت
ئىلىم زىننەت
ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

ئەدەپ ۋە شۇ ئالىم، ئاڭلىغىن،
بۇ سۆزنىڭ ئۆزى ئۆگىنە سەۋەب ئاللىغىن،
قانۇنى تۈز ياخشى قانۇن تۈزگۈچى،
ياماننى تۈزسە بولۇر تىرىك ئۆلگۈچى.
ياماننى تۈزسە قانۇن كىم ئۆزىدە ۋىرىدە،
ياماننى ئاتقۇيا ئۇ ئۆزى كەينىدە.
يۈسۈپ خاس ھاجىپ

كۈچ بىرلىكتە، ھاياتلىق كۈرەشتە، بەخت ئىشلەشتە.
ئەخمەتجان قاسىمى

ئادالەت
سائادەت
كارامەت

ئىشىڭ ياخشى بولسا قۇتۇلدۇڭ ئۆزۈڭ،
قالۇر سەندىن كېيىن ئىشىڭ ھەم سۆزۈڭ.
يۈسۈپ خاس ھاجىپ

天尔塔格文学季刊（维文）
编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地　址：乌市新华南路16号
印　刷：乌市第十四中学印刷厂
登记证：第412号　电话　78897
乌鲁木齐市邮局订阅发行
刊　号：58—83　定价0.50元

تەڭرىتاغ پەسىللىك ئەدەبىي ژورنىلى

تەڭرىتاغ تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشىر قىلدى.
ئادرېسى: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16- نومۇر
ئۈرۈمچى شەھەرلىك 14- ئوتتۇرا مەكتەپ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى.
ژورنال نومۇرى 412　تېلېفون نومۇرى 78897
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسى مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ، تارقىتىدۇ.
ژورنال ۋاكالەت-نومۇرى 83-58، باھاسى 0.50 يۈەن.